लेकबेशी नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय कल्याण, सुर्खेत
कर्णाली प्रदेश,नेपाल

Location Map Of Lekbeshi Municipality

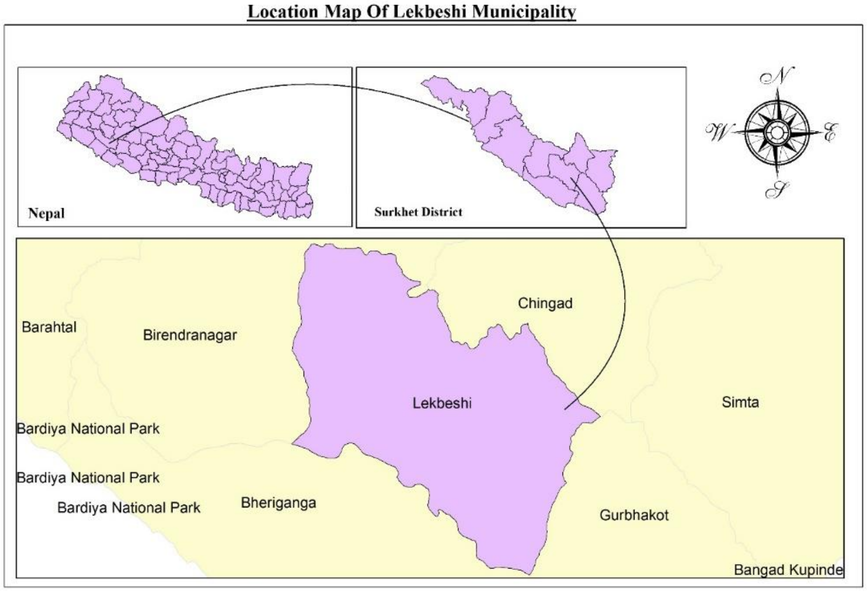

आवधिक योजना भाग दुई

योजना दस्तावेज २०८०

परिच्छेद : १

परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधान २०७२ को अनुसूची ६,७, ८ ले एकल अधिकार, सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहको संयूक्त अधिकार तथा स्थानीय र प्रदेशका अधिकारहरु स्पष्ट रुपमा व्यवस्था गरेको छ । संविधानमा नागरीकका मौलिक हक तथा अधिकारहरु उल्लेख गरीएको छ । योजना भन्नाले कुनै पनि काम के, कसरी, कति, कुन कसको लागि, के प्रतिफल आउन सक्छ भनेर गरीने तर्कवद्ध खाका हो । छोटकरीमा भन्दा यसले आयोजना तथा कार्यक्रमलाई जनाउँछ । नेपालमा सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय गरी तीन तहका सरकारहरु रहेका छन् । यी अधिकारहरु प्राप्ति गर्नु गराउनु सबै तहका सरकारको दायित्व रहेको हुन्छ । गुणस्तरीय सेवामा सबै नागरीकको पहुँच सुनिश्चित गरी जीवनस्तर सुधार गर्नु आजको आवश्यकता भएको छ । **नेपाल सरकारले बिक्रम सम्बत २१०० अर्थात २१औं शताब्दिको "समृद्ध नेपाल र सुखी नेपाली" भन्ने दूरदृष्टि तय गरेको छ । कर्णाली प्रदेश सरकारले 'समृद्ध कर्णाली र सुखारी कर्णालीबासी" को दूरदृष्टि तय गरेको छ ।** उक्त दूरदृष्टि अन्तर्गत समृद्धिको लागि उच्च र समता मूलक राष्ट्रिय आय, मानव पुँजी निर्माण तथा सम्भावनाको पूर्ण उपयोग, सर्वसुलभ तथा आधुनिक पूर्वाधार एवं आबद्धता र उत्पादन तथा उत्पादकत्व जस्ता लक्ष्यहरु तय गरीएको छ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को परिच्छेद ६ योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन दफा २४ योजना बनाइ कार्यान्वयन गर्ने उपदफा (१) नगरपालिकाले आफ्नो अधिकार क्षेत्रभित्रका विषयमा नगरपालिकाको विकासका लागि दीर्घकालीन,मध्यकालीन,आवधिक र बार्षिक रणनीति सहीतको योजना बनाउनु पर्ने भन्ने अधिकार प्रयोग गरी आवधिक योजना बनाउने कार्य गरीएको छ । प्रत्येक स्थानीय तहले स्थानीय स्तरका योजना तर्जुमा गर्नुपर्ने र त्यसैका आधारमा वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गरी सञ्चालन गर्नुपर्ने कानुनी व्यवस्था गरेको छ । सोही नीतिगत व्यवस्था अनुसार लेकवेशी नगरपालिका सुर्खेतको आवधिक योजना तयार गर्ने कार्य भएको हो । आवधिक योजना भन्नाले निश्चित अवधिको योजनालाई जनाउँ छ र निश्चित वर्षको लागि तर्जुमा गरीन्छ । नगरपालिकाको समष्टिगत आर्थिक विकास ,सामाजिक विकास, भौतिक पूर्वाधार विकास, वन तथा वातावरण विकास र संस्थागत विकासका लक्ष्य तथा उद्देश्यहरू निर्धारण गरी निश्चित अवधिभित्र सो हाँसिल गर्न उपयुक्त नीति, सिद्धान्त, रणनीति तथा प्राथमिकताहरू पहिचान एवम् परिभाषित गरीएको दस्तावेज आवधिक योजना हो ।

नगरबासहीरूको आधारभूत आर्थिक अवसरहरू तथा सामाजिक सेवाहरूमा पहुँच कसरी अभिवृद्धि गर्ने ? नगरपालिकाको प्राकृतिक, आर्थिक तथा सामाजिक स्रोतको दिगो उपयोग सुनिश्चित गर्न सरकारी, गैरसरकारी तथा निजी लगानीलाई कसरी प्रोत्साहित र निर्देशित गर्ने ? नगरपालिकाको वातावरण संरक्षण र सम्वर्द्धन कसरी गर्ने ? नगरपालिकाको आर्थिक सामाजिक विकास र जनसङ्ख्याको वितरण तथा बस्ती विकासलाई उपयुक्त दिशातर्फ कसरी प्रवाहित गर्ने ? नगरपालिकाको संस्थागत स्वरूपलाई ख्याल गरी विकासमा सन्तुलन कसरी ल्याउने ? आदि जस्ता विकासका महत्वपूर्ण पक्षहरूका सम्बन्धमा उचित किसिमको निर्णयमा पुग्न आवधिक योजनाले पथ प्रदर्शन गर्नेछ ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को परिच्छेद ६ को दफा २४ को उपदफा (१) बमोजिम योजना बनाउँदा उपदफा (२) मा देहायका विषयहरुलाई प्राथमिकता राखिएको छ ।

(क) आर्थिक विकास गरीबी निवारणमा प्रत्यक्ष योगदान पुग्ने,
(ख) उत्पादनमूलक तथा छिटो प्रतिफल प्राप्त गर्न सकिने,
(ग) जनताको जीवनस्तर, आम्दानी र रोजगार बढाउन प्रोत्साहित गर्ने,
(घ) स्थानीय बासिन्दाहरुको सहभागिता जुटने,स्वयंसेवा परिचालन गर्न सकिने तथा लागत कम लाग्ने,

(ङ) स्थानीय श्रोत,साधन र सीपको अधिकतम प्रयोग हुने,

(च) महिला बालबालिका तथा पिछडिएका वर्ग, क्षेत्र र समुदायलाई प्रत्यक्ष लाभ पुग्ने,

(छ) लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण अभिवृद्धि हुने,

(ज) दिगो विकास,वातावरणीय संरक्षण तथा सम्वर्द्धन गर्न सघाउ पुऱ्याउने,

(झ) भाषिक तथा सांस्कृतिक पक्षको जगेर्ना र सामाजिक सद्भाव तथा एकता अभिवृद्धिमा सघाउ पुऱ्याउने ।

योजना बनाउँदा सङ्घीय सरकार र प्रदेश सरकारको नीति,लक्ष्य,उद्धेश्य,समयसीमा र प्रक्रियासँग अनुकूल हुने गरी सुशासन,वातावरण,बालमैत्री,जलवायु परिवर्तन अनुकूलन,बिपद् व्यवस्थापन, लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण जस्ता अन्तर सम्बन्धित विषयलाई सहयोग पुग्ने ।

नगरपालिकाले योजना बनाउँदा तथा कार्यान्वयन गर्दा स्थानीय बुद्धिजीवि,विषय विज्ञ,अनुभवी,पेशाविद्, सीमान्तकृत तथा लोपोन्मुख समुदाय,महिला,बालबालिका,दलित,युवा,अल्पसंख्यक,अपाङ्गता भएका व्यक्ति,जेष्ठ नागरीक लगायतका सरोकारवालाहरुको अधिकतम सहभागिता गराईने छ ।

योजना तर्जुमा गर्दा योजनाको सम्भाव्यता अध्ययनको आधारमा स्रोत साधनको पूर्वानुमान,आयोजनाको प्राथमिकीकरण,योजना कार्यन्वयन तालिका र अनुगमन तथा मूल्याङ्कन योजना समेत तयार गरीएको छ । सङ्घीय सरकार तथा प्रदेश सरकारले विशेष कार्यक्रमका लागि अनुदान प्रदान गरी सो कार्यान्वयन गर्न प्रक्रिया निर्धारण गरेकोमा नगरपालिकाले सोही प्रक्रिया बमोजिम सो कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने गरी योजना तयार गरीएको छ । नगरपालिकाले नेपाल सरकार वा प्रदेश सरकारसंगको संयुक्त लगानी वा सार्वजनिक निजी साझेदारीमा कुनै योजना सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्न सक्नेछ । नगरपालिकाले सङ्घीय र प्रदेशस्तरको आयोजना कार्यान्वयनमा समन्वय,सहजीकरण र सहयोग गर्ने । नगरपालिकाले स्थानीयस्तरका विकास आयोजनाको आवश्यक अध्ययन,अनुसन्धान तथा प्रभाव मूल्याङ्कनको कार्य गर्न सक्नेछ ।

१.१.१. नगरपालिकाले योजना तर्जुमा गर्दा ध्यान दिनु पर्ने विषयहरु :

लेकवेशी नगरपालिकाले आवधिक योजना तयार गर्दा ध्यान दिनु पर्ने विषयहरु निम्न अनुसार रहेका छन् :

- नेपालको संविधान २०७२ को अनुसूची ८ मा व्यवस्था भएका एकल अधिकारका क्षेत्र ,
- नेपालको संविधानमा रहेका मौलिक हक, राज्यका निर्देशक सिद्धान्त र स्थानीय तहको अधिकार ,
- राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगको कार्यक्षेत्रले निर्धारण गरेका क्षेत्र ,
- स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ मा रहेको आवधिक, वार्षिक, रणनीतिगत विषय क्षेत्रगत मध्येकालीन तथा दीर्घकालीन विकास योजना बनाउँदा समेटिनु पर्ने अन्तर सम्बन्धित विषय र प्राथमिकता दिनुपर्ने विषयहरु ,
- अन्तर सरकारी बित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ मा रहेको राजस्व बाँडफाँट ,
- सङ्घीय विभाज्य कोष, प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्तहुने रोयल्टीको बाँडफाँट, वित्तीय समानीकरण अनुदान, सशर्त अनुदान, समपूरक अनुदान, वैदेशिक सहायता तथा आन्तरिक ऋण सम्बन्धि प्रावधानहरु ,
- सङ्घीय तथा प्रदेशिक योजनाहरुः सङ्घीय तथा प्रदेश सरकारबाट जारी योजनाको प्रदेश तथा स्थानीय तहहरू बीच अन्तर सम्बन्धका आधारमा पूर्वाधारहरूको विकास गरी आर्थिक तथा सामाजिक अवसरहरूमा नागरीकको पहुँच अभिवृद्धि गर्ने लक्ष्य हाँसिल गर्ने बिषयहरु ,
- दिगो विकास लक्ष्य सम्बन्धमा स्थानीय तहले तय गर्नुपर्ने समपुरक तथा परिपुरकको भूमिका निर्वाह गर्ने कार्यक्रमहरु ,
- प्रदेश सरकारले तय गरेका विकास लक्ष्य हाँसिल गर्न समपुरक र परिपुरकको भुमिका निर्बाह गर्ने ,

- राष्ट्रिय भू–उपयोग नीति २०६९,
- दिगो विकासका लक्ष्य वि.स. २०७२–२०८७,
- सङ्घीय सरकारले जारी गरेका विकास सहायता नीति,
- नेपाल पक्ष भएका अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि सम्झौतामा व्यक्त भएका प्रतिबद्धताहरु,
- सङ्घीय तथा प्रदेश सरकारले निर्माण गरेका अन्य मानकहरु,
- स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन , २०७८,
- स्थानीय आवधिक योजना तर्जुमा कार्यपत्र २०७५ ,
- कर्णाली प्रदेश सरकार कर्णाली प्रदेश योजना आयोग वीरेन्द्रनगर, सुर्खेत नेपाल

१.१.२. आवधिक योजना तयार गर्नुको औचित्य :

नगरबासीको जीवनस्तर सुधार गर्नु आवश्यक छ । जनतालाई भोक, रोग र गरिबीबाट जोगाउनु छ । आजको आवश्यकता निरोगी, सक्षम, सक्रिय जनशक्तिको विकास गर्नु हो । पूर्वाधार निर्माण गर्ने, प्रशस्त आम्दानी गर्ने, सबैलाई रोजगार, शिक्षाको अवसर प्राप्ति, मातृ, शिशु मृत्युदर तथा बाल मृत्युदर घटाउने, सर्ने तथा नसर्ने रोगबाट जोगाउने, आयू बढाउने, सानो परिवार सुखी परिवार निर्माण गरी सुखी र समृद्ध नागरीक हुने अवस्था सृजना गर्नु पर्ने भएको छ । भौगोलिक रुपले पछि परेका तथा पछि पारिएका गरिब, जनजाति, दलित, महिला, वृद्ध तथा वालबालिकालाई शिक्षा, स्वास्थ्य, पूर्वाधार सेवाको पहुँच भित्र ल्याउनु आवश्यक छ । यी कार्य प्राप्तिका लागि नगरपालिकाको दीर्घकालीन योजना, नीति तथा कार्यक्रमहरुले ठूलो भूमिका खेलेको हुन्छ । विकास योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कनमा प्रभावकारिता ल्याउन, नगरपालिकाको क्षमता बढाउन र दिइने सेवाबाट बञ्चितमा रहेका वर्गसम्म सेवा विस्तार गर्न यस योजनाले ठूलो भूमिका खेलेको हुने छ । यस योजनाबाट सिमित स्रोत साधनलाई समुचित प्रयोग गरी देखिएका खाडलको पूर्ति गरी नगरपालिकाको विकासको फड्को मार्न ठूलो योगदान पुग्ने छ ।

१.१.३. नगरपालिकाको आवधिक योजनाको उद्देश्य

क) स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ तथा स्थानीय तहको व्यवस्थित काम, कर्तव्य र अधिकारलाई निर्देशित गर्न आवधिक योजना तर्जुमा गर्नुपर्ने दायित्व पूरा गर्ने ,

ख) बदलिंदो राजनैतिक परिवेश र समावेशी विकासको मागलाई नौलो तरिकाले सम्बोधन गर्ने नीतिहरु अवलम्बन गर्ने

ग) नगरपालिकाको दीर्घकालीन सोचअनुरुप विकास लक्ष्य प्राप्तगर्न दीर्घकालीन सोच अनुरुप योजनाको तर्जुमा गर्ने,

घ) विकासको उद्देश्य लिएको आवधिक योजना अर्न्तगत आर्थिक, सामाजिक, भौतिक पूर्वाधार, वन तथा वातावरण व्यवस्थापन र संस्थागत विकास जस्ता विषयगत क्षेत्रहरु र तदनुरुप लक्ष्य, उद्देश्य, प्रतिफल, रणनीति, कार्यक्रमहरु, बजेट निर्धारण तथा सहभागितामूलक योजना तथा लगानी कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने ।

१.१.४. आवधिक योजनाको कार्य परिधि

माथि उल्लेखित उद्देश्यहरुले आवधिक योजनाको प्रमुख पक्षहरुलाई निम्न कार्य परिधिद्वारा उजागर गरीएको छ :

- लेकवेशी नगरपालिकाको वस्तुस्थिति विवरण अद्यावधिक गरी आवधिक योजना आ.ब.२०८०/०८१ देखि २०८४/०८५ सम्म) तर्जुमाका लागी तथ्याकिंय आधार तय गर्ने ,

- दीर्घकालीन सोचका साथै स्रोत सम्भावना र विकासलाई निर्देशित गर्न सक्ने अग्रणी क्षेत्रको पहिचान, र अन्तर्निहित अवसर, समस्या तथा चुनौतीको पहिचान तथा विश्लेषण गर्ने ,

क) दीर्घकालीन विकास योजनाको तर्जुमा गर्दा भविष्यको भौतिक स्वरुप, भू-उपयोग, बजार क्षेत्रहरुको बिस्तारको र वातावरणीय संवेदनशील क्षेत्रहरु, भौतिक पूर्वाधारहरु समावेश गर्ने ,

ख) तर्कबद्ध प्रणाली (Logical Framework Technique)विधि अपनाई विषयगत लक्ष्य, उद्देश्य प्रतिफल, सूचकहरु, पुस्टँयाईका आधारहरु, जोखिम पक्षहरु, कार्यक्रमको पहिचान गर्ने ,

ग) योजना कार्यान्वयन, अनुगमन मूल्यांकनका पक्षहरुको उल्लेख ,

घ) नगरपालिकाको भौगोलिक, आर्थिक, सामाजिक विकाससँग सम्बन्धित विषयगत मध्येमकालीन योजना, कार्ययोजना र रणनीतिक योजनाहरु (पर्यटन, प्राकृतिक प्रकोप व्यवस्थापन, बालमैत्री योजना, अपांगता, एच आइ भि एड्स आदि) लाई आबद्ध गर्दै लैजाने ,

ङ) विगतमा सफलतापूर्वक सम्पन्न गरीएका उत्कृष्ट प्रयोगहरु लाई समावेश गर्ने ,

च) आय श्रोतको वास्तविक धरातललाई दृष्टिगोचर गरी लगानी योजना प्रस्ताव गर्ने ।

१.१.५ योजना वनाउँदा अपनाएको विधि र प्रक्रिया :

१) आवधिक योजना तयारीका लागि निर्देशक समिति,सहजीकरण समिति र विषयगत उप-समितिहरुको गठन, राजनैतिक दल, सरकारी गैर सरकारी सङ्घसंस्था, समितिहरु, नागरीक समाज, बुद्धिजीवीहरु, समाजसेवीहरु सहभागी गराई सहभाभितात्मक रुपमा २०८० बैशाख ११ गते पूर्वकार्यशाला गरीएको थियो ।

२) आवधिक योजना अवसर सम्भावनाहरु र चुनौती र समस्याहरु सङ्कलन गरेर योजना तर्जुमाको लागि सबै वडागत रुपमा सुझाव संङ्कलन र समीक्षाबाट प्राप्त सारहरुको आधारमा नवीन सम्भावना र अवसरहरुको खोज गरी समस्याहरुका साथ उद्देश्यहरुको निर्माण गरी अघि बढिएको ।

३) तर्कवद्ध प्रणालीमा आधारित विषयगत योजना तथा लगानी कार्यक्रम तर्जुमा ।

- यी विधिको अभ्यास गरीदा निम्न कदमहरुको अवलम्बन गरीएको थियो,
- कार्य विवरणमा उल्लेख भएका विभिन्न विषयगत क्षेत्रहरु नगरपालिकाको वर्तमान वस्तुस्थितिहरुको अबलोकन तथा समीक्षा परिवेशको आधारमा सापेक्षिक मूल समस्या, सवालहरु तथा चुनौती र अवसरहरुको पहिचान गरीयो ,
- वस्तुस्थिति र समस्या/सवालहरुको आधारमा लक्ष्य, उद्देश्य तथा प्रतिफलहरु/कार्य नीतिको प्रतिपादन गरी विभिन्न विषयगत योजनाहरु तथा दीर्घकालीन भौतिक एवं सामाजिक विकास योजनाको तर्जुमा र कार्यकमहरुको प्रस्तावना ,
- प्राविधिक, आर्थिक र संस्थागत पक्षलाई दृष्टिगत गरी योजनाहरु कार्यान्वयनको लागि वित्तीय विश्लेषण र लगानी योजना ,

१. अध्ययनको सिलसिलामा बिभिन्न पुस्तक, लेख, अनुसन्धानात्मक कृतिहरु, तत्कालीन नगरपालिकाका वार्षिक प्रतिवेदन, वार्षिक कार्यकम, आवधिक योजना तर्जुमाको राष्ट्रिय अवधारणा, योजना मापदण्ड, भौतिक विकास योजना प्रतिवेदन आदिको संङ्कलन तथा अध्ययन गरीएको थियो ।

२. नगरपालिकाका समीक्षा कार्यशाला गोष्ठीबाट निर्देशन भएका समिति गठन, विषयगत उपसमितिहरु (आर्थिक विकास, सामाजिक विकास, भौतिक तथा पूर्बाधार विकास , वन वातावरण, तथा संस्थागत विकास) गठन गरीएको थियो ।

३. दीर्घकालीन सोचका (Long Term Vision) बारे नगर कार्यपालिकाको सबै तहमा छलफल भई नगरपालिकाले लिएको सोच आशातित उपलब्धि हाँशील गर्न केहि कठिनाई भएको अवस्थामा र समयको परिवर्तन संगै विकासका नयाँ सिद्धान्त, संभावना र समस्याहरुलाई समेत सम्वोधन गर्ने उद्देश्यले दीर्घकालीन सोंचको तर्जुमा गरीअगाडि बढ्ने सहमति भएको छ ।

४. विषयगत तथ्याङ्क संङ्कलन गर्न विशेषज्ञ टोलीले विभिन्न शाखाउपशाखा,सरकारी, अर्धसरकारी, सामाजिक संस्थाहरु, र अन्य निकायहरुका प्रतिनिधिहरुसंग छलफल गरी सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक एवं पूर्वाधार सम्बन्धि प्राप्त विविध सूचना/तथ्याङ्कको विश्लेषणका आधारमा नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण परिमार्जन र अद्यावधिक गरीएको छ ।

५. विभिन्न राजनैतिक दल, विषयगत शाखा कार्यालय, गैसस,सामुदायिक विकास संस्थाहरु, नागरीक समाज, अगुवा व्यक्तित्व, युवा, महिला, बालबालिका, लक्षित वर्गहरु, समाजसेवीहरु तथा नगरपालिकाका सबै वडाहरुमा समेत अर्न्तकृया गरी सबै सरोकारवालाहरुको सहभागितामा विकासका अवसरहरु तथा समस्याहरुको पहिचान, प्राथमिकिकरण तथा सुझावहरु सङ्कलन गरीएको छ ।

६. तर्कबद्ध प्रणालीमा आधारित विषयगत क्षेत्रका विकास योजनाहरु तथा बहुक्षेत्रगत लगानी कार्यक्रम मस्यौदा सम्बन्धित उप-समितिहरु र निर्देशन समितिमा प्रस्तुतिकरण तथा सुझावहरु संङ्कलन गरीएको छ ।

७. सहभागितात्मक कार्यशाला गोष्ठीमा आवधिक योजनाको मस्यौदा प्रस्तुतिकरण र सुझाव संङ्कलन र आवधिक योजनाको अन्तिम मस्यौदा तयारी गरीएको छ ।

१.१.६ सस्थागत सयन्त्र

१.१.६.१.आवधिक योजना तर्जुमा निर्देशक समिति : आवधिक योजना निर्माणमा निर्देशन दिनको लागि तलका सदस्य रहेको समिति निर्माण गरीएको थियो ।

श्री उमेश कुमार पौडेल	संयोजक	नगर प्रमुख	लेकवेशी नगरपालिका,सुर्खेत
श्री विमला खडलुक	सदस्य	उपप्रमुख	लेकवेशी नगरपालिका,सुर्खेत
श्री मानबशादुर सामै	सदस्य	पूर्बाधार विकास समिति संयोजक	लेकवेशी नगरपालिका,सुर्खेत
श्री चन्द्रबशादुर बुढा	सदस्य	आर्थिक विकास समिति संयोजक	लेकवेशी नगरपालिका,सुर्खेत
श्री प्रतिमान वाकावल	सदस्य	सामाजिक विकास समिति संयोजक	लेकवेशी नगरपालिका,सुर्खेत
श्री पदमलाल लामिछाने	सदस्य	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	लेकवेशी नगरपालिका,सुर्खेत
श्री महेश काफ्ले	सदस्य सचीव	पूर्वाधार विकास शाखा प्रमुख	लेकवेशी नगरपालिका,सुर्खेत

१.१.६.२.सहजीकरण समिति निर्माण : योजना तर्जुमामा सहजता ल्याउनको लागि तलका सदस्य रहेको सहजीकरण समिति निर्माण गरीएको थियो ।

श्री महेन्द्रजंग शाही	संयोजक	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	लेकवेशी नगरपालिका,सुर्खेत

श्री डिलाराम चपाँई सदस्य योजना शाखा प्रमुख लेकवेशी नगरपालिका,सुर्खेत

श्री पहलमान अधिकारी सदस्य सामाजिक विकास शाखा प्रमुख लेकवेशी नगरपालिका,सुर्खेत

श्री चन्द्रबशादुर बुढा सदस्य आर्थिक विकास समिति संयोजक लेकवेशी नगरपालिका,सुर्खेत

श्री महेश काफ्ले सदस्य सचीव पूर्वाधार विकास शाखा प्रमुख लेकवेशी नगरपालिका,सुर्खेत

१.१.६.**विषय क्षेत्रगत योजना तर्जुमा उपसमिति :** लेकबेशी नगरपालिको आवधिक योजना तर्जुमा गर्दा विषय क्षेत्रगत रुपमा छलफल गर्ने प्रयोजनका लागि निम्न ५ (वटा) समितिहरु विषय तथा कार्यक्रमको प्रस्तावलाई विषयगतरूपमा छलफल गर्ने व्यवस्था मिलाउन गठन गरीएका समितिहरुलाई स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ दफा ६७ अनुसार काम गर्ने जिम्मेवारी दिएको समितिलाई नै आवधिक याजनो निर्माणको उपसमिति निर्माण गरीएको थियो ।

श्री चन्द्रबशादुर बुढा संयोजक आर्थिक विकास समिति संयोजक लेकवेशी नगरपालिका,सुर्खेत

श्री प्रतिमान वाकावल संयोजक सामाजिक विकास समिति संयोजक लेकवेशी नगरपालिका,सुर्खेत

श्री मानबशादुर सामै संयोजक पूर्बाधार विकास समिति संयोजक लेकवेशी नगरपालिका,सुर्खेत

श्री लोकेन्द्र थापा संयोजक वातावरण तथा विपद् व्यबस्थापन समिति लेकवेशी नगरपालिका,सुर्खेत

श्री चक्रबहादुर शाही संयोजक संस्थागत विकास सुशासन समिति लेकवेशी नगरपालिका,सुर्खेत

१.१.७ सिमाहरु

प्रदेश सरकार तथा प्रदेश सुशासन केन्द्र र लेकवेशी नगरकार्यपालिकाको निर्णयानुसार प्रस्तुत आवधिक योजना आगामी ५ वर्षका लागी तर्जुमा गरीएको छ । जस अनुसार योजनाको आधार वर्ष आ.व.२०८०/०८१ र लक्षित वर्ष आव २०८४/०८५ लाई निर्धारण गरीएको छ । तथापी, योजना तर्जुमाका सिलसिलामा आश्यक पर्ने द्वितिय स्रोतका तथ्याङ्कहरु अधिकांश विषयगत निकायहसंग हालको अवस्थाका नरहेको हुँदा, कतिपय अवस्थामा विगत वर्षका तथ्याङ्कहरुलाई क्रमागत रुपमा अगाडि वढाई सोको आधारमा आ.व. २०८०/०८१ लाई आधार वर्षको रुपमा तय गरीएको छ । भविष्यमा प्राप्त हुने नयाँ तथ्याङ्कहरुले मद्यावधि मूल्याङ्कनलाई सहयोग पुऱ्याउने छन् । योजना तर्जुमा गर्दा नगरपालिका र अन्य कार्यालयहरुबाट प्राप्त भएका प्रतिवेदनहरुलाई मुख्य आधार बनाइएको छ । आवधिक योजनाको निर्माणको समयसीमाका कारण यसलाई तुलनात्मक रुपमा विश्लेषण गर्न सकिएको छैन ।

१.१.८.आवधिक योजना तर्जुमा कार्यतालिका तथा जिम्मेवारी

लेकवेशी नगरपालिकाको आवधिक योजना विभिन्न प्रक्रिया पूरा गरी चरणबद्ध रूपमा तर्जुमा गरीएको छ । आवधिक योजना तयारी,विश्लेषण, योजना तर्जुमा र स्वीकृति गरी चार चरणमा पन्ध्र कार्यहरू पूरा गरी तर्जुमा गरीएको छ ।

तालिका न : १ आवधिक योजना तर्जुमा कार्यतालिका तथा जिम्मेवारी

चरण	गर्नु पर्ने कार्यहरु	प्रमुख जिम्मेवारी	समयावधि
तयारी चरण	अभिमुखीकरण तथा तयारी कार्यशाला	कार्यपालिका, निर्देशक समिति र विषयगत समिति पहिलो महिना पहिलो हप्ता	पहिलो महिना
	विकासको विद्यमान स्थिति	कार्यपालिका, विषयगत समिति,	पहिलो महिना

	तथा उपलब्धिको समीक्षा	विषयगत शाखा	
विश्लेषण चरण	तथ्याङ्क सङ्कलन, प्रशोधन र विश्लेषण	निर्देशक समिति, विषयगत समिति, विषयगत शाखा	पहिलो महिना
	आधार नक्शा (Basemap) तयारी	विषयगत शाखा दोश्रो महिना	पहिलो महिना
	वस्तुस्थिति विश्लेषण	विषयगत समिति, विषयगत शाखा	पहिलो महिना
	वस्तुस्थिति विवरण तयारी तथा अद्यावधीकरण	विषयगत शाखा	दोस्रो महिना
योजना तर्जुमा चरण	सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा प्राथमिकता निर्धारण	कार्यपालिका, निर्देशक समिति र विषयगत समिति	दोस्रो महिना
	परिमाणात्मक लक्ष्य निर्धारण	कार्यपालिका, निर्देशक समिति र विषयगत समिति	दोस्रो महिना
	स्रोत अनुमान, प्रक्षेपण तथा क्षेत्रगत बाँडफाँट	निर्देशक समिति	दोस्रो महिना
	विषय क्षेत्रगत योजना तर्जुमा	निर्देशक समिति र विषयगत समिति, विषयगत शाखा	दोस्रो महिना
	आवधिक योजनाको दस्तावेजको मस्यौदा तयारी	विषयगत शाखा तथा परामर्शदाता	दोस्रो महिना
	मस्यौदा प्रस्तुति, सुझाव सङ्कलन र अन्तिम स्वरूप प्रदान	निर्देशक समिति र विषयगत समिति, विषयगत शाखा	दोस्रो महिना
स्वीकृति चरण	योजना स्वीकृति	कार्यपालिका	तेस्रो महिना
	योजना दस्तावेज छपाइ र प्रकाशन	विषयगत शाखा तथा परामर्शदाता	तेस्रो महिना
	योजना कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	विषयगत समिति, विषयगत शाखा र अनुगमन समिति	निरन्तर, आवधिक र अन्त्यपछि

१.१.९. आवधिक योजना तर्जुमा प्रक्रिया

१.१.९.१ अभिमुखीकरण तथा तयारी कार्यशाला

आवधिक योजना तर्जुमा सम्बन्धमा स्थानीय विकासका सरोकारवालामाझ समान बुझाइ कायम गर्न मिति २०८० वैशाख ११ गते एक दिवसीय अभिमुखीकरण तथा तयारी कार्यशाला आयोजना गरीएको थियो । कार्यशालामा नगर कार्यपालिकाका पदाधिकारी, कार्यालयका कर्मचारी, विषयगत शाखाका प्रमुख, लक्षित वर्ग सञ्जालका प्रतिनिधि, व्यवसायीक सङ्घ/संस्थाका प्रतिनिधि, सहकारी, नागरीक समाज, स्थानीय प्रबुद्ध व्यक्ति, राजनीतिक दलका स्थानीय प्रमुख/प्रतिनिधि तथा गैरसरकारी संस्थाका प्रतिनिधि लगायतका नगरका सरोकारवालाहरूको सक्रिय सहभागिता भएको थियो । कार्यशालाले योजना तर्जुमा ढाँचा, प्रक्रिया तथा जिम्मेवारी सम्बन्धि स्पष्टता र आवधिक योजना तर्जुमाको कार्ययोजना स्वीकृत गरेको थियो ।

१.३ लेकवेशी नगरपालिको संक्षेपमा वस्तुस्थिति विवरण

१.३.१. नगरपालिकाको नामाकरण

नेपाल सरकारको वि.सं.२०७३ फागुन २७ गतेको निर्णय अनुसार साविकका ५ (वटा) गाविसहरु लेखफर्सा, दशरथपुर, नेटा, कल्याण र साटाखानी लाई एक आपसमा गाभेर १० (वटा) वडामा विभाजन गरी यो लेकवेशी नगरपालिकाको संरचना तयार पारिएको हो । नगरपालिका गठन हुनु पुर्व साविकका ५ (वटा) गाविसहरु मिलाएर एउटा स्थानिय तह बनाउने निर्क्यौल भइसकेपछि यसको वडागत सिमाङ्कन र नामाङ्कनका बिषयमा स्थानिय

स्तरमा यस क्षेत्रका राजनीतिक दल, बुद्धिजिवी, शिक्षक, समाजसेवी,जेष्ठनागरीक आदिका बीचमा ब्यापक छलफद तथा बहसहरु भए । सिमाङ्कनका बिषयमा सरकारले जनसङ्ख्या र भुगोलको मापदण्ड तोकिएकोले सोही बमोजिम नै वडा सङ्ख्या र तिनको सिमा निर्धारण गरीयो । त्यसपछि यस नगरपालिको नामाकरण सम्बन्धमा यस क्षेत्रका विज्ञ तथा स्थानीयवासहीरूको भेलामा सबैले आ-आफ्नो राय सल्लाह तथा सुझावहरु पेश गरेका थिए । कसैले सिद्देढुङ्गा कसैले कल्याणपुर त कसैले दशरथपुर जस्ता बिभिन्न नामहरु प्रस्ताव गरे । यस क्षेत्रका माओबादी केन्द्रका नेता खड्ग घर्तिले यस नगरपालीकको लेक तथा चुचुराहरुको क्षेत्र साविकको लेखफर्सा, नेटा तथा साटाखानी र धान र गहुँ उत्पादन हुने बेशी क्षेत्र लेखफर्साकै दक्षिण भेग, दशरथपुर, कल्याण र साटाखानीको दक्षिण भेग सबै क्षेत्रको भौगोलिक अस्थित्व कायम हुने खालको लेकवेशी नाम प्रस्ताव गर्नुभयो । लामो छलफल ताथ बिश्लेषण पछि नगरपालिकाको लेक र वेशी सबै भुभागको सम्बोधन हुने लेकवेशी नाम नै उपयुक्त नाम देखएकोले सबै पक्षबाट लेकवेशी नाम परित गरीयो र यस नगरपालिकाको नाम लेकवेशी रहन पुग्यो ।

१.३.२. नगरपालिकाको सिमाना र संक्षिप्त परिचय :

तालिका नं. २ : नगरपालिकाको सिमाना र संक्षिप्त परिचय

क्र.स.	शिर्षक :	विवरण :
०१.	पूर्वः	गुर्भाकोट नगरपालिका
०२.	पश्चिमः	वीरेन्द्रनगर नगरपालिका
०३.	उत्तरः	चिंङ्गाड गाउँपालिका
०४.	दक्षिणः	भेरी नदी र भेरीगंगा नगरपालिका
०५.	क्षेत्रफलः	१८०.९२ वर्ग कि मि रहेको छ
०६.	घरधुरी सङ्ख्या	७४४१
०७.	जनसङ्ख्याः	३१७१०
०८.	नगरपालिकाको केन्द्रः	नगरको वडा न.६ कल्याणमा
०९.	वडा सङ्ख्याः	१०
१०.	हावापानी :	समसितोष्ण
११.	समुद्र सतह न्यनतम र अधिकतम उचाई :	समुन्द्री सतहको ४६८ देखि १७००
१२.	देशान्तर :	८१ डिग्रि ४६ मिनेट पुर्व देखि देखि ८१ डिगि ५० मिनेट पूर्वी देशान्तरसम्म रहेको छ
१३.	अक्षांश	२८ डिग्रि २८मिनेट उत्तर देखि २८ डिग्रि ३३ मिनेट उत्तरी अक्षांसम्म रहेको छ

क्र.स.	शिर्षक :	विवरण :
१४.	औषत वर्षा	औषत १०० मिलिलिटर
१५.	प्रमुख मातृ भाषा :	नेपाली र मगर
१६	मुख्य आम्दानीको स्रोत :	कृषि
१७.	साक्षरता प्रतिशत :	८२.२१
१८.	महिला साक्षर	७६.१६
१९.	पुरुष साक्षर	८९.१८
२०.	औषत जनसङ्ख्या बार्षिक बृद्धि दर :	०.४७

१.३.३.नगरपालिकाको वडागत जनसङ्ख्या औषत घरपरिवार र लैङ्गिक अनुपात :

यस लेकवेशी नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण निर्माणका लागि गरीएको स्थलगत अध्ययन, लक्षित समूह छलफल तथा साविकका वडाहरूबाट प्राप्त द्धितीय स्रोत अनुसार प्राप्त तथ्याङ्कलाई आधार मानिएको छ। मुख्य गरी राष्ट्रिय जनगणना २०६८ अनुसार यसको कुल जनसङ्ख्या ३०,२९५ रहेको छ । जस अर्न्तगत महिला १६,१७३ जना र पुरूष १४,१२२ जना रहेका छन् । साथै यस लेकवेशी नगरपालिका राष्ट्रिय जनगणना २०६८ अनुसार घरधुरी सङ्ख्या ६,३४६रहेको छ भने औषत परिवार सङ्ख्या ४.८४ रहेको छ । यसैगरी वि.स. २०५८ को जनगणना अनुसार ५,०६२ घरधुरी २७,५१२ जनसङ्ख्या रहेको थियो । यि दुई जनगणना विचको तुलनात्मक अध्ययन सम्बन्धि थप विवरण देहाय बमोजिम रहेको छ। वि.स. २०७८को जनगणनामा घरधुरी ७४४१ जनसङ्ख्या ३१७१० जसमा महिला १६८३३ र पुरुष १४८७७ रहन गएको छ। औषत घरपरिवार ४.२६ छ भने लैङ्गिक अनुपात ८८.३८ छ।

तालिका न ३ : नगरपालिकाको जनसङ्ख्या ,लैङ्गिक अनुपातर औषत घरपरिवारको आकार

जम्मा	घरसङ्ख्या	जनसङ्ख्यान			औषतघरपरिवार	लैङ्गिक अनुपात
		जम्मा	पुरुष	महिला		
वडाहरु	७४४१	३१७१०	१४८७७	१६८३३	४.२६	८८.३८
१	१०४१	४३८३	१९९२	२३९१	४.२१	८३.३१
२	४६९	२०३७	९९३	१०४४	४.३४	९५.११
३	५८८	२३५६	१०३५	१३२१	४.०१	७८.३५
४	७५८	३२६६	१५६५	१७०१	४.३१	९२.००
५	७२२	३३८४	१७४१	१६४३	४.६९	१०५.९६
६	९०१	३५३१	१५८९	१९४२	३.९२	८१.८२

७	६४२	२८१५	१२९५	१५२०	४.३८	८५.२०
८	५४९	२२१४	९९०	१२२४	४.०३	८०.८८
९	९२५	३९७४	१८६७	२१०७	४.३०	८८.६१
१०	८४६	३७५०	१८१०	१९४०	४.४३	९३.३०

सोत : राष्ट्रिय जनगणना,२०७८

१.३.४.नगरपालिकाको हावापानी र तापक्रम :

लेकवेशी नगरपालिका महाभारत श्रृङ्खलाको मन्द ढालयुक्त पहाडी क्षेत्र, चटान युक्त र कंङ्कड खैरो माटो, अधिकांश भाग जङ्गलले ढाकिएको, खोलानाला, दशरथपुरको उपत्यका रहेको छ । दक्षिण भेगमा भेरी नदीले छिमकी नगरपालिका भेरीगंगासंग, पश्चिममा भुप्रा खोलाले वीरेन्द्रनगर नगरपालिकासँग,उत्तरमा पहाड तथा डाँडाकाँडाहरुले चिङ्गाड गाउँपालीकासँग र पूर्वामा खहरे खोलाले गुर्वाकोट नगरपालिकासँग सिमाना रहेको छ । लेकवेशी नगरपालिका समुन्दी सतहबाट ४६८ मीटर देखि १७०० मिटर सम्मको उचाईमा रहेकोले यहाको तापक्रम पनि ० डिग्री देखि ४२ डिग्री सम्म रहेको छ ।

१.३.५. शिक्षा सम्बन्धि अवस्थाको विश्लेषण :

यस नगरपालिकाको समग्र शैक्षिक अवस्था सुधारका लागि विभिन्न शैक्षिक सेवाहरू प्रवाह गर्नका लागि स्थापना भएका शैक्षिक संस्थाहरू सामुदायिक तथा संस्थागत प्रकृतिका रहेका छन् । यस नगरपालिकामा रहेका शैक्षिक संस्थाहरूको विवरणलाई निम्नअनुसार उल्लेख गरीएको छ । शिक्षकहरुको विवरण र सङ्ख्या हेर्दा २९ प्रा.वि.मा १२७ स्थायी र ४ अस्थायी गरेर १३१ र राहात ३३ जम्मा १६४ नि.मा.वि. आधारभुतमा ८ विद्यालयमा २३ राहात ९ जम्मा ३२ र मा.वि. १३ विद्यालयमा १८ जना शिक्षकको सङ्ख्या छ । मा.वि. १३ मध्ये (९–१०) ५ विद्यालय र (९–१२) ८ विद्यालय भएको अवस्था छ । चार विद्यालय मा.वि.चौरासे,लेखफर्सा,दशरथपुर,कल्याणमा मात्र (१–१२) सञ्चालनमा छ भने मा.वि.दरबन्दीहरु पनि छन् ।

तालिका नं : ४ शैक्षिक संस्थाहरूको विवरण

क्र.स.	विवरण	सरकारी	सामुदायिक	निजी विद्यालय	कुल
१	प्रा. वि. (१–५)		२९	८	३७
२	नि. मा. वि. (१–८)		५	१	६
३	मा. वि. (९–१०)		१३	२	१५
४	उच्च मा.बि (१–१२)		५	–	५
५	क्याम्पस		–	–	–
६		प्राविधिक शिक्षालय	–	–	–
७	अन्य	वालविकास केन्द्र		–	–
		विद्यार्थीको सख्या ८९३८	४७	११	५८
	जम्मा				

स्रोत : नगरपालिका शिक्षाशाखा २०८०

१.३.५.१.विश्वविद्यालय तथा क्याम्पसहरु

हाल सम्म लेकवेशी नगरपालिका भित्र माध्यामिक तह सम्मको अध्यापन मात्र हुने गरेको छ । उच्च शिक्षाको लागि छिमेकी नगरपालिका प्रदेश सदरमुकाम वीरेन्द्रनगरमा नै जानुपर्ने बाध्यता छ । आगामी वर्षदेखि मध्येपश्चिम विश्वविद्यालयको कृषि क्याम्पस सञ्चालनको सम्भाबना पुरा भएको खण्डमा १ क्याम्पस हुने छ ।

१.३.६.भू-क्षेत्र वनावट र भूउपयोग :

लेकवेशी नगरपालिकाको जग्गाको क्षेत्रफल १८०.९२ हेक्टर अर्थात १८०.९२ बर्ग कि.मि रहेको छ । जसमा कृषियोग्य जमिनको क्षेत्रफल ४५४९ हेक्टर, बन क्षेत्र ९९२१.१६ हेक्टर रहेको छ भने अन्य भुभाग नदीनाला, खोला, सडक तथा आवाश क्षेत्रले ओगटेका छ । लेकवेशी नगरपालिकाको भु-उपयोगको अवस्थालाई निम्न अनुसार प्रस्तुत गरीएको छ ।

तालिका नं : ५ लेकवेशी नगरपालिकाको भु उपयोगको अवस्था

क्रं सं.	विवरण	लेकवेशी नगरपालिका	
		क्षेत्रफल (हेक्टर.)	प्रतिशत
१	कृषि क्षेत्र	४५४९	२५.१४
२	वन तथा चरन क्षेत्र	९९२१.१६	५४.८४
३	आवास क्षेत्र	३६२१.८४	२०.०२
४	नदीनालाले ओगटेको क्षेत्र		
५	ताल तलैया		
६	सिमसार क्षेत्र		
७	औद्योगिक क्षेत्र		
८	सडकले ओगटेको क्षेत्र		
९	अन्य		
जम्मा		१८०९२	१००.००

स्रोत : नगरकार्यपालिकाको कार्यालय कल्याण सुर्खेत-२०८०

१.४. नगरपालिकाको विकासको समीक्षा

यस नगरपालिकाका प्रचुर संभावना बोकेको, चुरे र महाभारत श्रेणीका विचमा भेरी नदी किनारमा रहेको हरित आधुनिक सहरको रुपमा परिचित गराउन सकिने सम्भावना रहको छ । प्राकृतिक, भौगोलिक, सामुदायिक सांस्कृतिक एवं पुरातात्विक विविधता जस्ता संभावनाहरु रहेको यो नगरपालिकाले विकासको सम्भाबना बोकेको छ । मदनभण्डारी राजमार्गको स्तरउन्नति भएपछि यो नगरपालिकामा बसोबास गर्ने ३१७१० नगरबासीको सोचमा परिवर्तन आउने छ भने उत्पादनका क्षेत्रहरु विस्तार हुने छन् । नगरबासी र सडकको सम्बन्ध उत्पादन र वितरणसँग जोडिने छ । व्यापारिक तथा यौद्योगिक क्रियाकलापमा आशातित प्रगति हुने तथा आधुनिक

व्यावसायिक कृषि प्रणालीतर्फ समन्वयात्मक अभ्यासको बृद्धि हुने छ । एकिकृत जग्गा विकासको अवधारणामा अघि बढ्ने बसाइसरी जानेको होइन आउनेको सङ्ख्या उच्च हुने आन्तरिक आय बृद्धीमा श्रोतको पहिचान तथा दायरा फराकिलो वनेर जाने सम्भावना रहेको छ । लोकतन्त्रको उच्चतम अभ्यास र लाभ नजिकको सरकारबाट जनता समक्ष प्रदान गर्न सङ्घीय सरकारको अवधारणा अनुसार स्थानीय तह सञ्चालन ऐन २०७४ लगायत सम्वद्ध नियम कार्यविधी, निर्देशिका र आदेश परिपत्र मार्फत जवाफदेही उत्तरदायी र पारदर्शी सरकारको रुपमा स्थापति गर्ने प्रयत्नले सफलता प्राप्त गर्ने छ ।

नेपाल एक बहुभाषिक, बहुधार्मिक, बहुजाति, बहुसाँस्कृतिक विविधता भएका मानिसहरूको बसोबास भएको एक साँस्कृतिक विविधताले भरिपूर्ण देश हो भने यो नगरपालिकामा पनि विभिन्न जातजाति तथा धर्म संस्कृतिका मानिसहरूले बसोबास गर्दै आइरहेका छन् । यहाँ विभिन्न किसीमका भौगोलिक,राजनैतिक तथा साँस्कृतिक विविधतायुत्त पहिचान भएका विभिन्न स्थान रहेका छन् । यस नगरपालिका रहेका कृषि, बिधुत,,वनजङ्गल,धार्मिक तथा सांस्कृर्तिक सम्पदा,पर्यटन बिकास,उद्योग सञ्चालन,शैक्षिक लगायतका सम्भानाहरू रहेका छन् ।

लेकवेशी नगरपालिका सम्भावनाका अबसरहरु रहेको नगरपालिका भएता पनि दुर्गम नगरपालिकाका रुपमा चिनिन्छ । साबिकका साटाखानी, नेटा, कल्याण, दशरथपुर र लेखफर्सा गाविस मिलेर बनेको लेकबेशी नगरपालिकामा सबै वडाहरुमा न सडक सञ्जाल पुगेको छ, न सहजरुपमा स्वास्थ्य, शिक्षा र बिद्युत सुबिधा नै छ । पशुपालन र कृषि खेतीका दृष्टिकोणले यस नगरपालिका उर्वर भुमिका रुपमा रहेपनि उत्पादित बस्तुहरुको सहज रुपमा बजारीकरण हुन सकिरहेको छैन् । यस नगरपालिकामा पर्ने साबिकका लेखफर्सा, दशरथपुर र कल्याण लगायतका गाविसहरु तरकारी खेती, फलफुल खेतीका सहसाबले उर्वर छन् । त्यसैगरी आँप खेतीका लागि पनि यस क्षेत्र उर्वर रहेपनि व्यवसायीक रुपमा सञ्चालन गरीएको छैन् । कृषि र पशुपालनमा सहसाबले प्रचुर सम्भावना बोकेको नगरपालिका भएता पनि सहज रुपमा सडक सञ्जाल नजोडिएका र जोडिएका ठाउँमा स्तरउन्नति हुननसकेका कारण समस्या बनेको छ । नगरपालिका सबै वडाहरुमा १२ महिना सडक सञ्जाल जोड्नु अबको प्रमुख आवश्यकता रहेको छ । शैक्षिक, व्यापारिक र व्यवसायीक हिसाबमा पनि सडक अनिवार्य मानिन्छ तर सहज रुपमा निरन्तर यातायातका साधनहरु चल्न नसक्दा सम्भावनाका ढोकाहरु खुल्न सकेका छैनन् । धुलियाबिट देखि भेडावारी सडकलाई पक्की बनाएर सबै स्थानमा पुल निर्माण गर्न सके यो नगरमा उत्पादित भएका सामाग्रीहरुलाई व्यापारिक केन्द्र सम्म ल्याईपुऱ्याउन सकिन्छ । नगरपालिकाका सबै वडाहरुमा सिंचाई र खानेपानीलाई पनि जोड दिन आवश्यक रहेको छ किन भने स्रोत र सम्भाबना छ । बिशेषगरी साटाखानी र नेटा सिंचाई असुबिधा भएका ठाउँहरु हुन यस क्षेत्रमा सिंचाई सुबिधा सृजना गरी कृषिमा जोड दिनु आवश्यक देखिन्छ । मुलत कृषिमा जोड दिई आधुनिकीकरण गर्न सके मात्र यस नगरपालिकाको विकास र समृद्धि सम्भव रहेकोले कृषि उत्पादनको बजारीकरणका लागि औद्योगिक क्षेत्रहरु स्थापना गर्न जरुरी रहेको छ ।

१.४.१. आर्थिक विकासको सम्भाबना

क) पर्यटन

१.लागिडाँडाको थामडाँडा र नेटाको सिद्धढुगांबाट प्यारागलाइडिङ को प्रचुर संम्भावना रहेको छ ,

२.भेरि बवई डाइभर्सनका निमार्ण हुने बाँधका कारण यहाँ डुङ्गां व्यवसाय, फिसिङ, ऱ्याफटिङ,को संभवानाहरु रहेको छ ,

३.सोही बाँधको अबलोकन गर्न आउने जिल्ला भित्र र बाहिरका पर्यटकका कारण यहाँ होटेल व्यवसायको वृद्धि भई यहाँका जनताको प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष रोजगारी सिर्जना हुन जाने तथा नगरपालिकाको आर्थिक बृद्धिमा समेत सहयोग पुग्न जाने ,

४.नेटाको बारगाउँ लगायतका इलाकाको लेकाली हावापानीमा उत्पादन हुने अर्गानिक उत्पादनहरुको बजारिकरणका कारण यहाँ होमस्टे सञ्चालन गरेर आन्तरिक आम्दानिमा बृद्धि गर्न सकिने ,

५.प्रसिद्ध देउति बज्यै मन्दिर , खाँडदेवि मन्दिर, शिवमन्दिर लगायतका विभिन्न धार्मिक मठ मन्दिर , गुम्बा चर्चका कारण धार्मिक पर्यटकको प्रवल सम्भावना रहेको छ ।

६.चिङ्गाड खोला देखी लामिडाडाँ सम्म केबुलकारको निमार्ण गर्न सके र सोही स्थान बाट लामिडाडाँ सम्म मोटर बाटो निमार्ण गर्न सके लामिडाडा मा पर्यटनको विकास हुन सक्ने देखिन्छ । लामिडाडा र नेटाको डाँडामा भ्यू टावर निमार्ण गर्न सके सुर्खेत तथा आसपासका छिमेकी जिल्लाको अबलोकन गर्न सकिने ,

७.परम्परागत भाषा ,शैलि, संस्कार, चालचलन, भेषभुषा , रीतिरिवाज, भएका मगर समुदायमा होमस्टेको विकास गरी परम्परागत घाटु नाच, रोदी नाच जस्ता परम्परागत संस्कृतिको विकासबाट संस्कृति पर्यटनको विकास हुन सक्ने देखिन्छ ,

८.परम्परागत भोटेको दरबार, भोटेको ओखल जस्ता नगर क्षेत्रमा रहेका प्रकृतिक गुफाहरुको संरक्षण बाट पर्यटनको विकास गर्न सकिने प्रचुर संम्भावनाहरु रहेका छन् ।

ख) कृषिको सम्भाबना र क्षेत्रविस्तार

१.सुर्खेत जिल्लाकै प्रचुर सम्भावना रहेको कृषि क्षेत्र मध्ये पशुपालनको लागि प्रायाप्त जङ्गल तथा डाले घाँसको सम्भावना बोकेको यो क्षेत्र हो । लेकवेशी कल्याण, लेकफर्सा,दशरथपुर,र साटाखानीका तल्लो भेगका खेतियोग्य जमिनहरुमा नगदेबालीको विकास बाट अर्गानिक बिऊ तथा तरकारी उत्पादन गरी जिल्ला भित्र र बहिर बिक्री गरी आम्दानी भित्रयाउन सकिने ,

२.नेटामा टिम्मुर, अदुवा,बेसार आलस, तिल, जस्ता हाइ भ्यालु बढाउने जस्ता जस्ता मसलाजन्य उत्पादन बढाउन सके यो क्षेत्रका स्थानीयको आर्थिक बृद्धि गर्न सकिने,

३.लेकवेशीको तल्लो भेगमा लसुन प्याज काउली आलुको पकेट क्षेत्र विकास गर्न सकिने संम्भावना रहेको ,

४.कृषि क्षेत्र अन्तरगत कुखुरापालन, बंगुर पालन, मौरीपालन, गाई फार्म, भैसी फार्ममा जनतालाई लगानी गर्न उत्साहित गर्न सके रोजगारी श्रृजना हुने रोजगारीका कारण नगरपालिकाको आर्थिक गतिविधिमा बृद्धि हुन जाने देखिन्छ ,

५.नेटाको मझुवा खोला,चिङ्गाड खोला, गम खोलाको चिसोपानीमा जापानी ट्राउट जातको माछाको उत्पादन तथा विकास गर्न सकिने ।

ग) उद्योग

१.पर्याप्त खुला क्षेत्र अत्याधिक वनले ढाकेको क्षेत्र र उद्योगका लागि पानी , बिजुली, सञ्चार, सडक, जस्ता उद्योगका लागि आवश्यक आधारभुत सेवाहरु यस नगरपालिका हाल पनि रहेका छन् भने आगामी दिनमा समेत यस क्षेत्रको विकास गर्न सके जिल्ला भित्र वा बाहिरका लगानीकर्तालाई कर छुट तथा अन्य आवश्यक सेवा सुबिधाहरु प्रदान गर्न सकेमा बाहिर रहेका लगानीकर्ताहरुलाई आकर्षित गर्न सकिने तथा उद्योगको विकास बाट रोजगारी सृजना गरी आयआर्जन तथा समृद्धि हाँशील गर्न सकिने ।

१.४.२ सामाजिक विकास

१.शिक्षा स्वास्थ्य लगायतका क्षेत्रको विकास गरी लेकवेशिलाई शिक्षा र स्वास्थयको हबको रुपमा विकास गर्न सके जिल्ला भित्र तथा जिल्लाबाहिरबाट अध्ययन तथा उपचारको लागि मानिसहरु आउन सक्ने सम्भावना छ जसका कारण नगरको समग्र विकास गर्न मदत पुग्न सक्ने छ ,

२.पानीजन्य रोगहरूको प्रकोपको न्युनीकरण गर्न स्वास्थ्य तथा सरसफाई गतिविधिहरू सञ्चालन गर्नसके स्वास्थको स्थितिमा सुधार आउन सक्ने,

३.लक्षित समुदाय विशेष गरी महिला, दलित, बालबालिका र फरक क्षमता भएकाहरूका लागि सीपमूलक, आयमूलक तालिम सञ्चालन गर्न सकिने ,

४.यस क्षेत्रमा उपलब्ध बिभिन्न पानीका श्रोत तथा मुहानहरुलाई संरक्षण गरी खानेपानीको गुणस्तर कायम रहुने गरी स्वच्छ खानेपानीको वितरणलाई प्रभावकारी बनाउन सकिने ।

५.नगरपालिकाको वडा न. ४ दशरथपुरमा कृषि क्याम्पस सञ्चालनको प्रचुर सम्भाबना रहेको छ । यसले नगरको विकासमा ठुलो योगदान दिन सक्छ ।

१.४.३. भौतिक पूर्वधार

१.धुलियाबिट भेडावारी हुँदै काल्चे कालिमाटी दाङ लमही सडकलाई राष्ट्रिय राजमार्गको रुपमा विकास गर्ने नीतिले यस क्षेत्रको समग्र विकासमा कायापलट हुने सम्भावना रहेको छ ,

२.गंगटे आरनटुढा चिङ्गाड हुदै जाजरकोट जोड्ने सडकको बिस्तारको गरी सन्चालन गर्न सके यस क्षेत्रको समग्र बिकासमा टेवा पुग्न जानेछ ,

३.गंगटे चौरासे वीरेन्द्रनगर सडकको विकास गर्न सके यस क्षेत्रलाई सदरमुकाम वीरेन्द्रनगर तथा प्रदेशको राजधानीसँग सहज तरिकाले सिधा सर्म्पक गर्न सकिने ,

४.परम्परागत उर्जाको उपयोगलाई न्युनगर्न बैकल्पिक उर्जाको बहुआयामिक श्रोतलाई प्रोत्साहन गर्न सकिन्छ ,

५.ग्रामीण कृषि सडक र पर्यटन सडक निर्माण कार्यलाई क्रमागत योजनाको रुपमा सञ्चालन गर्न सकिने ,

६.वैज्ञानिक भु–उपयोगका मान्यतालाई आत्मसाथ गरी भूउपयोग, बस्ती तथा आवासको न्युनतम मापदण्ड तयार गरी भु-उपायोगलाई बैज्ञानिक र व्यवस्थित गर्न सकिने ।

१.४.४. वन तथा वातावरण :

लेकवेशि नगरपालिकामा रहेको वन क्षेत्रले कुलभुमीको ५४.८४ प्रतिशत ढाकेको छ । यहाको वनले विविधता ओगटेको छ । यहाँ उष्ण प्रदेशिय वन देखि लेकालि वनस्पति समेत पाइन्छ । वनमा विविधता हुनुले यहाँ वनपैदावारमा आधारित उद्योगहरु कच्चा पदार्थ सहजै प्राप्त गर्न सकिन्छ । वनमा हुने जडिबुटीको संरक्षण, संवर्द्धन तथा उत्पादन विकास गरी निकासि पैठारी बाट एकातर्फ आम्दानी हुन जाने देखिन्छ भने अर्कोतर्फ वन क्षेत्रको संसक्षण र विकास बाट वातावरण सन्तुलन हुन जाने देखिन्छ । वनमा आधारित उद्योग सञ्चालनको सम्भाबना रहेको छ । नगरपालिकाको वडा न.१ बाहेक बाँकी २ देखि १० वडाको पहाडी भागमा चिउरीको वन संरक्षण र माहरी पालनको विशेष सम्भाबना रहेको छ

१.४.५. संस्थागत विकास तथा सुशासन

१) लेकवेशी नगरपालिकामा सञ्चालन हुने योजनाहरूको अनिवार्य सार्वजनिक सुनुवाई, समीक्षा तथा जनलेखा परीक्षण गर्न सेकमा पारदर्शी संसकृतिको विकास गरी नागरीकहरुमा सूचना प्रवाह तथा सुशाशनको संसकार सुरुगर्न सकिन्छ ,

२) लक्षित वर्ग तथा बिषयगत क्षेत्रको बजेट सही प्रयोजनका लागि लक्षित समुदाय र बिषयगत क्षेत्रमानै व्यवस्थापन गर्न सकेमा लक्षित बर्ग र बिषयगत क्षेत्रको सशक्तीकरण गर्न सकिन्छ ,

३)सुशासनका आधारभूत मान्यता स्थापित गर्दै सार्वजनिक सेवा प्रवाहलाई छिटो छरितो र सहज गराउन सकिने ,

४)नगरपालिकाको अधिकार क्षेत्र अन्तर्गत कर, सेवा शुल्कको क्षेत्र र दर व्यवस्थापन गरी आन्तरिक आयलाई सुदृढ गरी स्रोत परिचालनलाई प्रभाबकारी बनाउन सकिने ।

४.आवधिक योजनाको प्रतिवेदन तयार गर्दा

लेकवेशी नगरपालिकाको आवधिक योजना तर्जुमा सम्बन्धि कार्यको जिम्मेवारी नगरपालिका, परामर्श दाता दुबैले बहन गरेका थिए । यसको साथै यस कार्यनिर्देश शर्तमा तोकिए बमोजिमका कार्यहरूमा प्राविधिक सहयोग, सहजीकरण, अभिलेखन तथा प्रतिवेदन तयारी गर्ने कार्यको जिम्मेवारी परामर्शदाताले गरेका थिए । योजना तर्जुमा कार्यमा सहयोग, प्रक्रियाको गुणस्तर अनुगमन तथा योजना तर्जुमा विभिन्न चरणमा उपस्थित भई सहजीकरण गर्ने कार्य पनि परामर्शको नै थियो । आवधिक योजना तर्जुमा सम्बन्धि प्रक्रियामा सक्रियातापूर्वक सहभागी भै तोकिएको ढाँचा, प्रक्रिया बमोजिम योजना तर्जुमा कार्यमा सहयोग पुऱ्याउने जिम्मेवारी नगरस्थित जनप्रतिनिधिहरू, विषयगत शाखा तथा निकायहरू, गैसस तथा नागरीक समाज, नीति क्षेत्र तथा सञ्चार माध्यमहरू र लक्षित वर्ग र समुदायको जिम्मेवारी हुने छ । यस प्रक्रियाको अनुगमन गर्ने र मार्गदर्शन गर्ने कार्य निर्देशक समितिले गर्ने छ भने नगरपालिकाको आवधिक योजना तर्जुमाले सम्पूर्ण कार्यको नेतृत्व प्रदान गर्नेछ ।

परिच्छेद : २
नगरपालिकाको आवधिक योजना

२.१ पृष्ठभूमि : नेपालको संविधान २०७२ को अनुसूची ८ मा व्यवस्था भएका नगरपालिकाले गर्ने एकल अधिकारका क्षेत्र भित्र पर्ने कार्यहरु, अनुसूचि ९बमोजिम सङ्घं, प्रदेश र स्थानीय तहका साझा अधिकारका सूची भित्र पर्ने कार्यहरु कार्यान्वयन गर्नुको लागि योजनावद्ध विकास गर्न आवश्यक रहेको छ । सबै सरोकारवलाहरुको चाहना र विकास प्रतिका आशा तथा विश्वासहरु पुरा गर्न, नगर बस्ती तथा बजारमा रहेकाजनताको आर्थिक, सामाजिक, राजनैतिक, सांस्कृतिक लगायत सबै क्षेत्रमा विकास गरी लेकवेशी नगरपालिकाबासीको स्तर माथि उठाईजनता सुसस्कृत, सुखी, खुसी भई समृद्धि हाँशील गर्नु परेको छ । नगरपालिकाका सरोकार व्यक्तित्वहरुको उपस्थितिमा गरीएको गोष्ठीकोनिष्कर्ष, १० वटै वडामा गई गरीएका छलफलबाट प्राप्त सुझाव र यस भन्दा अगाडि सम्बन्धित गाविसहरुले तय गरेको आवधिक योजनाका वाँकि कार्य पुरा गर्न, प्रदेश तथा सङ्घबाट लिएका उद्धेश्य तथा लक्ष्य हाँशील गर्न तथा दिगो विकासका लक्ष्यहरु स्थानीयकरणगरी पुरा गर्नको लागि लेकवेशी नगरपालिकाको प्रथम आवधिक योजना तर्जुमा गरीएको छ ।

२.२ चुनौती तथा अवसर

२.२.१ लेकवेशी नगरपालिकाका सबल पक्ष र दुर्बल पक्ष

तालिका नं : ६ लेकवेशी नगरपालिकाका सबल पक्ष र दुर्बल पक्ष

सबल पक्ष	दुर्बल पक्ष
१८०.९२वर्ग कि.मि. जमिन मध्ये ५४.८४ वनजङ्गल र घाँसले ढाकेको क्षेत्रपर्दछ । यो वातावरण सन्तुलनको लागि सबल पक्ष हो ।	खेती गरीएको जमिन २५.१४वर्ग कि.मि. आफैमा दुर्बलपक्ष पनि हो ।
१.मानव, आर्थिक र वस्तुगत श्रोत, क्षमतावान नेतृत्व, विषयगत दक्षता भएका कर्मचारी, विद्यार्थीको तुलनामा शिक्षक, श्रोत व्यक्तिहरु प्रयाप्त । २.सङ्घीय सरकारको अनुदान, प्रदेश सरकारको कार्यक्रमगत सहयोग, ३.प्राकृतिक श्रोत नदी खोला वन जडिबुटी प्रयोगमा ल्याउने काम भएको छ । ४.नदी तथा खोलाको नदीजन्य पर्दाथको(ढुङ्गा, गिटी, बालुवा आदि) प्रयोगले आन्तरिक श्रोत बढाउन सकिने अवस्था छ । ५. वडागत रुपमा विकास योजनाको प्राथमिकिकरण गरेको अवस्था छ । ६.यस नगरपालिकामा मझौला तथा साना उद्योग रहेका छन्। यी उद्योगलेनगरपालिकाको दीर्घकालीन स्रोतको सम्भाबना बोक्नु सबल पक्षहो । ७.कार्यालय व्यवस्थापनमा व्यवस्थापकीय क्षमता, प्राविधिक दक्षता सीप भएको, प्रभावकारी सञ्चार सुबिधा र बिस्तारको सम्भावना रहेको , ८.तीन तहका सरकार बीच अन्तर सम्बन्ध स्थापित छ । ९.साझेदारीमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्न प्रदेश र सङ्घीय सरकारसंग समझदारी कायम गर्न सक्ने । १०.वन जङ्गल र भिरपाखा विकासमा प्रयोग गर्न सकिने सम्भावना एक ठाउँमा छ भने अर्को तर्फ धार्मिक एवं पर्यटनको प्रशस्त सम्भावना जस्तै खाँडदेवी मन्दिर, तथा अन्य स्थानहरु रहनु पनि सम्भाबना हो ।	१.सबै शाखा र वडाहरुमा दक्ष जनशक्तिको अभाव । २.आम्दानीको तुलनामा खर्च धेरै हुने गरेको अवस्था । ३.आय आर्जनको अवसरको कमी । ४.जनताको आर्थिक अवस्था कमजोर अवस्थामा रहेको छ। ५. प्रतिव्यक्ति रु.१०५३७३ वार्षिकऋण थपिने देखिन्छ । ६.स्वयम्को पहिचान तथा उपभोगमा आर्थिक कमजोरी तथा अनुभवको कमी । ७.प्राविधिक जनशक्तिको अभाव रप्रविधिको प्रयोगमा कमी ८.टोलविकास संस्था उपभोक्ता समिति, सामाजिक सङ्घसंस्था तथा निजी संस्थासंग समन्वय र साझेदारीको कमीकार्यालय भवनको कमी । ९.संविधान र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन

सबल पक्ष	दुर्बल पक्ष
चिउरीको वन र माहुरीपालन,मगर गुरुङ्ग सँस्कृति आदि नगरपालिकाका सबल पक्षहरु हुन् । ११.४ गैर सरकारी संस्थासंगको सहकार्य र सहकारीहरुसंग मिलेर उद्यम विकास गर्ने सम्भावना रहेको छ । १२. कृषि योग्य जमिन, अन्नवाली, फलफुल (आलु खेती,कुरिलो ओखर र अलैची खेती,सिस्नो, काउलो, जडीबुटी मौरी,आँप,आरुबखडा,लिचि,केरा,अम्बा,अलैची खेती अल्लो /लोक्ता आदिले विकासको संम्भाबना बोकेको छ)	२०७४ अनुसार तयार गर्नु पर्ने सूचना र प्रविधिको कमी । १०.सबै वडामा यातायात सेवाको असहजता । ११.स्वास्थ्य सेवाको प्रभावकारीतामा कमी । १२.अवसर को सम्भाबना भएर पनि श्रोतको प्रयोग गर्न नसकिएको ।

२.२.२ लेकवेशी नगरपालिकाको अवसर र चुनौतीहरु :

लेकवेशी नगरपालिकाको माथि उल्लेखित वर्तमान स्थितिका सूचकहरु विश्लेषण गर्दा तथा सञ्चालन गरीएको गोष्ठीबाट उल्लेख गरे अनुसार यस नगरपालिकामा देहाय अनुसारका अवसर र चुनौतीहरु रहेका छन् ।

तालिका नं : ७ अवसर र चुनौतीहरु

क्षेत्रहरु	अवसरहरु	चुनौतीहरु
मानवीय श्रोत	१.आर्थिक रुपमा सक्रिय जनसङ्ख्या वैदेशिक रोजगार फिर्ता । २.सेवा निवृत्त अनुभवि विज्ञ जनशक्ती । ३.व्यवसायीक सीपको विकास । ४.दक्षजनशक्ति ।	१.तिव्र बसाइ सराई २.कृषि र वनमा आधारित उद्यमी विकास गर्न ३.जनशक्तिको परिचालन ४. आम्दानीको तुलना बढि खर्च हुने अवस्था ५.व्यबसायीक शिक्षा नहुनु,
सीप ज्ञान र विज्ञ क्षमता	१.जनशक्ति उपलव्ध भएको ।	१.समय अनुसार सीपयुक्त जनशक्तिको विकास गर्न
समन्वय र साझेदारी	१.अन्तर समन्वय सम्बन्ध पिपिपि, नगरपालिका, आयोजना रगैसस	१.समन्वय तथा वार्ता तथा सहकार्य गर्ने क्षमता र आबश्यकता
व्यवस्थापन सूचना	१.भौगोलिक रुपमा सबै वडामा ईन्टरनेट जोड्ने अवसर । २.मौजुदा अवस्था सन्तोजनक	१.सबै बस्तीमा दिगोरुपमा सञ्चालन गर्न २.टेलिफोन सेवा सबै बस्तीमा विस्तर गर्न
आर्थिक व्यवसायीक कृषि	१.सहकारी २.पशुपालन (मासु,ऊन,दुध) ३.माछापालन ४.उद्यमी विकास ५.मौरी संरक्षण ६. अल्लो र लोकता ७. सिस्नुको पाउडर ८. काफल,ऐसेलु चुत्रो र चिउरी	१.नगरपालिकाको आवश्यकता अनुसार आार्थिक श्रोत व्यवस्थापन २.पुँजी पलायन ३.आन्तरिक उत्पादन ४.आयमूलक कार्यमा लगानी अभाव ५.उत्पादनमुखी र आय आर्जनमुखी कार्यक्रम सञ्चालन
पर्यटन	१.होमस्टे सञ्चालन २.धार्मिक तथा सांस्कृतिक पक्षको विकास ३.पर्यटकीय वडा न.८ ४.ग्रामीण आन्तरिक पर्यटन ५.गुफा तथा झरना	१.श्रोत व्यवस्थापन गर्न २.संरक्षण तथा संवर्द्धन ३.मर्मत संभार गर्न ४.प्रचार प्रसार गर्न ५.पूर्वाधार निर्माण गर्न
सामाजिक पक्ष	१.धार्मिक सहीष्णुता २.आपसी मेलमिलाप ३.सामाजिक एकता ।	१.सामाजिक एवं व्यवहारिक शिक्षा लागु २.सामाजिक एवं लैङ्गिक विभेद ।

क्षेत्रहरु	अवसरहरु	चुनौतीहरु
		३.युवा जनशक्ति पलायन रोक्न ।
वन वातावरण	१.जैविक विविधता २.चिउरीको वन संरक्षण र वृक्षारोपण ३.पानीको श्रोत उपलव्धता ।	१.जलवायु परिवर्तन अनुकुलन योजना तर्जुमा गर्न २.वनमा आधारित उद्योग सञ्चालन गर्न नसक्नु ३.खेतवारीमा मलको व्यवस्थापन गर्न समस्या ।
पूर्वाधार	१.मदनभण्डारी राजमार्गसंग जोड्ने अवसर (नगरपालिका केन्द्र जोडने मोटर बाटो, विद्यालयजोडने मोटर बाटाहरु, दशरथपुरको खेलमैदान, वडा न. ७ को नयाँ खेलमैदान,फुटवल ग्राउण्ड २.यातायातको सञ्जाल । ३.लैङ्गिक हिंसा न्यून ४.विकास निर्माणमा अवरोध नहुने ५.नगरपालिकाको आफ्नै जमिन ६.वडा कार्यालय, विद्यालय भवन र स्वास्थ्य संस्थाका भवन	१.सबै वडा र बस्तीमा वाह्रैमास गाडी चलाउन, २.प्राकृतिक श्रोत साधनको उपलव्धता ३.कालो पत्रे र पक्कि गर्न श्रोतको व्यवस्थापन ४.नियमितरुपमा यातायात सञ्चालन गर्न ५.सामुदायिक भवनको निर्माण तथा सञ्चालन गर्न श्रोत प्राप्त गर्न नसक्नु ६.श्रमको बढी प्रयोग गरी डोजरको प्रयोग घटाउन ७.सबैवडा बस्तीमा बाह्रैमास गाडी चलाउन नसक्नु ।

२.२.३ नगरपालिकाको आवधिक योजनासँग सम्बन्धित सरोकारवाला विश्लेषण :

लेकवेशी नगरपालिकामा आवधिक योजना कार्यान्वयन गर्दा सरोकार रहुने सङ्घ संस्था तथा निजी क्षेत्रहरुको ठूलो भूमिका रहेको हुन्छ । यी संस्थाहरुले आवधिक योजनाको लागि आवश्यक पर्ने श्रोत तथा साधनहरु सङ्कलन गर्न, प्रविधि भिऱ्याउन र सहयोगी दातृ संस्थाहरु खोज्न सहयोग पुग्ने छ । गरिबी निवारणका कार्यक्रम, विद्यालय सुधार कार्यक्रम, खानेपानी तथा सरसफाई कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सहयोग पुग्ने छ । आवधिक योजना कार्यान्वयन गर्न समेत सरोकारवलाबाट धेरै सहयोग पुग्ने छ । नगरपालिकाको आवधिक योजना कार्यन्वयन, बजेट व्यवस्थापन, अनुगमन, सहयोगीदाता खोजी लगायतमा सहयोग गर्न तपशील अनुसारका सरोकारवालाहरु रहेका छन् । यस नगरपालिकाका सरोकारवला संस्थाहरु टोल विकास संस्था, प्रगति,जनविकास, लनगरत ४ गैर सरकारी संस्था, सामुदायिक वन महासङ्घ, महिला सञ्जालहरु, क्लब, विदेशमा रहेका नेपाली संस्थाहरु, प्रदेश सरकार, सङ्घीय सरकार, सम्पर्क मन्च स्वास्थ्य आमा समूह,कृषि समूह, विद्यालय १३ क्लवहरु लगायतको सरोकारमा आवधिक नगरपालिकाको योजना तयार भएको छ ।

२.२.४ नगरपालिकाको विकासका समस्या र समाधानका उपयाहरु

लेकवेशी नगरपालिका विकासका लागि देखापरेका समस्याहरु, समस्याका कारणहरु तथा समस्या समाधानका लागि उपयाहरु नगरपालिकाका निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरु, पूर्व पदाधिकारीहरु, राजनैतिक दलका प्रमुख एव प्रतिनिधिहरु कार्यालयका प्रमुखहरु, शिक्षक एवं वुद्धिजीविहरुको उपस्थितिमा विषयगत समूह विभाजन गरी यस सम्बन्धमा विश्लेषण गरीएको थियो । समूहहरुबाट प्रस्तुत गरीएका विकासका समस्या र समाधानका उपयाहरु निम्नअनुसार रहेका छन् ।

तालिका नं : ८ समस्याहरु र समाधानका उपायहरु

विषय क्षेत्र	समस्याहरु	समाधानका उपयाहरु
१.आर्थिक क्षेत्र : लेकवेशी नगरपालिकाका अधिकांश जनताहरु कृषिमा आश्रित रहे पनि कृषि क्षेत्रमा केहि समस्याहरु देखिएका छन् ।		
कृषि र पशुपालन	–दिगो र व्यवस्थित सिचाइ प्रणाली नहुनु –दक्षजनशक्तिको कमी –मल, विउको कमी –माटो अनुसारको खेती सीफारिस नहुनु –कृषि सहकारीनहुनु,बिउ बैक वा कोल्डस्टोर नहुनु –पाइप सिचाइँ कार्यक्रम नहुनु –उपयोगका विविधीकरण गर्न नसक्नु –पशु कृषि बिमा र सुरक्षा सामाग्री को व्यवस्था नहुनु र बजारको सुनिश्चितता नहुनु –रसयनिक मल र विषादिको प्रयोग बढी हुनु –हावा पानी र माटो सुहाउदो बिउ उपलब्ध नहुनु –सिंचाईको सुबिधा प्रयाप्त नहुनु, –उत्पादकत्व घटेर जानु वा कमी, –कृषि श्रमिकको उपलब्धतामा कमी, –संक्रामक रोगबाट पशु ग्रहसित हुनु, –उन्नत प्रविधिबाट पशुपालन व्यवसाय सञ्चालन गर्न नसक्नु, –पशुपालन व्यवसायमा विषय ज्ञानको कमी ,	–कृषिको ज्ञान सीप र धारणामा सकारात्मक परिवर्तन ल्याउनु पर्ने –कृषिमा सहकारीताको विकास, कृषिमा आधुनिकिकरण गर्नु पर्ने, –माटोको परीक्षण गरी उचित बालिको छनोट गरी उत्पादन गर्नु पर्ने, –तालिमको व्यवस्था, माटोको परीक्षण गरी उचित बालिको छनोट गरी उत्पादन गर्नु पर्ने देखिन्छ । –उन्नत नश्लका साँढे, राँगा, बोकाहरुको व्यवस्था –समयमा संक्रामक रोग विरुद्ध खोप उपलब्ध गराउन र सामुहिक पशुपालनमा जोड, समयमा नै प्रविधिकबाट सल्लाह सुझाव लिने –पशुजन्य पदार्थ वा पशु उत्पादन सामाग्री संङ्कलन केन्द्रको स्थापना, –वैदेशिक पलायन रोकी कृषि श्रमिकलाई तालिम, व्यवसायीक तरिकाबाट पशुपालन गरी उत्पादित वस्तुहरुलाई बजारको व्यवस्थापन गर्ने, –सामुहिक खेतीको अवधारणा अनुसार सहकारिताको विकास गर्ने आदि ।
पर्यटन	–थामडाँडाको ऐतिहाँसिक महत्वको बारेमा जानकारी गराउन नसक्नु –क्षेत्र निर्धारण र संरक्षण योजना नहुनु –मोटरमार्ग सुधार नहुनु –युवा युवतीहरु आधुनिकतामा रमाउनु –स्वदेशी तथा विदेशी पर्यटकहरु उल्लेख्य मात्रमा आगमन नहनु, –धार्मिक तथा साँकृतिक स्थानहरुको पहिचान नहनु, –पर्यटकका लागि आवश्यक पूर्वाधार नहनु, –प्रर्वधन संरक्षण र प्रचार प्रसारको कमी –मगर रगुरुङ सँस्कृतिको प्रचार प्रसारमा कमी	–पर्यटकीय स्थल र स्थानको पहिचान गरी प्रचार प्रसार गर्ने –संस्कृतिको जोगेर्ना, सम्बन्धित क्षेत्रको संरक्षण र प्रचार प्रसार गर्ने –नमुना कृषि फर्म सञ्चालन गर्ने, –सञ्चार, यातायत, खानेपानी, सुत्ने कोठा लगायत सबै क्षेत्रमा राम्रो व्यवस्थापन गर्ने, –पर्यटकीय स्थल र स्थानको पहिचान गरी प्रचार प्रशार गर्ने जस्ता कार्य गर्नु पर्ने देखिन्छ ।
उद्योग तथा बाणिज्य	–साना तथा घरेलु उघोगहरु बिस्तीपत हुनु –बजार नजिक नहुनु –अनुदान र सुलभ ब्याजदरमा ऋण नपाउनु –सबैमा वैकिङ्ग पहुँच नपुग्नु –सहकारी प्रति विश्वास कम हुनु । –उद्योगमा लगानी नहुनु, –उद्योग क्षेत्रमा कच्चा पदार्थको अभाव, –स्थानिय श्रोत साधन र उत्पादनको सदुपयोग नहुनु –दक्ष जनशक्तिको अभाव र उपयूक्त स्थानको अभाव	–उद्यमशीलता विकास सम्बन्धि चेतानमूलक क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने –सहकारीको माध्यमबाट पूँजी संङ्कलन गर्ने, –तालिमको व्यवस्था र उपयूक्त स्थानको छनोट गर्ने –स्थानीय स्तरमा कच्चापदार्थ उत्पादन र संङ्कलन गर्ने, –वन तथा कृषिमा आधारित उद्योगहरुलाई जोडदिदै प्रोत्साहन गर्ने, –लगानीकर्तालाई आकर्षण गर्ने, –व्यावसायिक उत्पादनमा जोड दिने,

विषय क्षेत्र	समस्याहरु	समाधानका उपयाहरु
	–व्यावसायिक उत्पादन नहुनु, उद्यमीको कमी, –श्रोत तथा साधनको दुरुपयोग, –ज्ञान र सीपको अभाव आदि	
सहकारी र वित्तिय क्षेत्र	–ब्याजदर बढी र सेवामा विविधीकरण नहुनु	–स्थानीय कृषि सहकारीलाई अनुदान –कम्प्युटर,प्रिन्टर र इन्टरनेट सेवा विस्तार
२.सामाजिक क्षेत्र :शिक्षा र स्वास्थ्य क्षेत्रमा विभिन्न समस्याहरु रहेका छन् ।		
शिक्षा	–सबै विद्यालय र दरबन्दी मिलान भै नसक्नु वा नहुनु –भौतिक निर्माण थप योजना नपर्नु र सेवा विस्तार नहुनु –निरक्षरको तथ्याङ्क संङ्कलन भएतापनि त्यसलाई समाधान गर्ने योजना नहुनु –नियमित अनुगमन नहुनु –आधारभुत तहमा जीवन उपयोगी शिक्षा नहुनु, –माध्यमिक तहमा प्राविधिक र व्यावहारिक शिक्षाको कम , –सामुदायिक र संस्थागत विद्यालय बीच गुणस्तरमा फरक, –भौगोलिक दूरी, अभिभावकमा चेतनाको कमी, –सरोकार वालाको बेवास्ता –शिक्षकहरुलाई पेशा प्रति आकृषित नहुनु, –विद्यार्थी न्यून हुनु आदि समस्या देखिएका छ । -नयाँ प्रविधिसँग जोडिन नसक्नु	–विषयगत शिक्षकको व्यवस्थापन र दरबन्दी मिलान गर्ने । –प्राविधिक तथा व्यवसायीका शिक्षामा जोड गर्ने । –विद्यालय भौतिक पूर्वाधारमा जोड, –शिक्षामा लगानी बढाउनु पर्ने, –सम्भव भएमा २ विद्यालयको व्यवस्था गर्ने, –नगरपालिकाले चेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु पर्ने, –शिक्षकहरुलाई उचित पुरस्कार र प्रोत्साहनको व्यवस्था गर्नु पर्ने, –शिक्षकहरुको सेवा सुबिधामा वृद्दि गर्ने, –शिक्षक छनोटमा पारदर्शिता अपनाउनु पर्ने, –आवश्यकता अनुसार विद्यालय आपसमा गाभ्ने आदि उपया अवलम्बन गर्नु पर्छ । –एक विद्यालय एक प्रविधिको विकास गर्ने वा विद्यालयमा फिवाइफाइको ब्यबस्था गर्ने ।
स्वास्थ्य सेवा	–आबसीय सेवा सहीतको अस्पताल नहुनु –विपन्न समुदायमा घरमा नै सुत्केरी गराउने सङ्ख्या बढी –गर्भवती महिला र बालबालिकाको पोषण अवस्थामा कमी –आर्युवेद र प्राकृतिक चिकित्साको पहुँच नहुनु –गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवाको लागि कर्मचारी अपुग –स्वास्थ्य सेवा पहुँच नपुग्नु	–चेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु पर्ने, –आधारभूत स्वास्थ्य सम्बन्धि पर्याप्त औषधि तथा उपकरण हरुको समयमा उपलब्ध हुनुपर्ने, –नगरपालिका वडा–वडामा समान स्वास्थ्य सेवाको पहुच पुऱ्याउनु पर्ने, –स्वास्थ्य शिक्षामा समय अनुकुल परिमार्जन गरी कार्यन्वयन, –गरिवीको रेखामुनि रहेका परिवारको पहिचान गरी नमुना पोषणयुक्त खाद्यान्नको व्यवस्था गर्ने, –नगरपालिका स्तरको सुबिधा सम्पन्न अस्पतालको स्थापना तथा सञ्चालन गर्नु पर्ने ।
युवा	–लागुऔषध दुर्व्यसनी वढ्नु । –रोजगारीको अभावमा युवाहरु विदेश पलायन हुनु । –खेलकुद विकासको लागि खेलमैदानको अभाव –नगरपालिका र वडाको युवा नीति नहुनु –स्थानीय तहमा युवा प्रतियोगिता कम हुनु	–सचेतनामूलक कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्नुपर्ने (सडक नाटक, तालिम, गोष्ठी, भ्रमण, प्रर्दशनी आदि), –कानुन निर्माण र प्रभावकारी कार्यान्वयन, –पछाडि परेका वर्गको लागि विशेष कार्यक्रम सञ्चालन ।

विषय क्षेत्र	समस्याहरु	समाधानका उपयाहरु
सामाजिक संस्था वा गैसस	–नगरपालिका भित्र काम गर्ने गैरसरकारी संस्था र नगरपालिकाबीच समन्वयमा कमी, –संस्थाहरुमो कामको बर्गीकरण नहुनु, –संस्थाको काम अनुसारको मूल्याङ्कन नहुनु, –सङ्घ संस्था समूहको संस्थागत विकासमा कमी	–सबै क्षेत्र बीच समन्वय गरी कार्य गर्ने, –कार्यमा दोहोरोपन हटाउने, –आपसमा समझदारी बढाउने कार्य गर्ने ।
खानेपानी	–खानेपानी व्यवस्थित खानेपानीको अभाव हुनु, –शुद्ध खानेपानीको समस्या,मर्मत सम्भारको अभाव, –अपानत्व नहुनु आदि ।	–व्यवस्थित खानेपानीको व्यवस्था हुनु पर्छ, –चेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने, –पानीका श्रोतहरुको सरसफाई र संरक्षण गर्ने, –पिउनेपानी शुद्धीकरण गर्ने ।
खानेपानी, ढल निकास र सरसफाई	–१ घर १ धारा पानीको सुबिधा सबै टोलमा वितरण नभएको –साबुन पानीले हात धुनेवानीको विकास नहुनु –संक्रमण वारे ज्ञान नहुनु –फोहोर व्यवस्थापन नहुनु –पानीको मुलमा बाढी पस्ने समस्या –पुर्णसरसफाई उन्मुख वारे जानकारी नभएको –जनतेचनाको कमीमुल संरक्षण र वृक्षरोपण नहुनु –बस्ती विकास क्षेत्रमा सरसफाईमा ध्यान नपुग्नु –ल्याण्डफिल्ड पहिचान स्थान नहुनु –बस्तीमा सफा र स्वच्छ खानेपानी नपुग्नु सफा खानेपानी धारामा नपुग्नु –मोटर मार्गमा आएको बाढी बस्तीमा पस्नु ।	–सबै टोलको पानी वितरण प्रणाली सर्वेक्षण गरी मर्मत संभार र सुधार विस्तार गर्ने –एक घर एक धारा अभियान सम्पन्न गर्ने –व्यवस्थित खानेपानीको व्यवस्था हुनु पर्छ, –चेतना मूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने, –पानीका श्रोतहरुको सरसफाईर संरक्षण गर्ने –पिउने पानी शुद्धिकरण गर्ने, –पानी सुरक्षा योजना सञ्चालन गर्ने –मोटरमार्गमा आउने भल व्यवस्थापन गर्ने २. नगर तथा बजार भल नियन्त्रण गर्ने ।
दलित, आदिबासी, जनजाती, अल्पसंख्यक	–सामाजिक, लैगिंक र जातीय विभेद हुनु । –लक्षित वर्गका लागि विशेष कार्यक्रम नहुनु । –दलित वा अति विपन्न वर्ग विकासको मुल धारबाट टाढा हुनु । –स्वास्थ्य ,शिक्षा र रोजगारीमा आरक्षणको व्यवस्था नहुनु । –सबै वडा बाट विशेष नीति नबन्नु –दलित विकास नहुनु र दलितको लागि छुट्टै लक्षित कार्यक्रम नहुनु ।	–सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन –स्थानीय धामी झाँक्री, धर्म गुरुहरु, . –दलित बस्ती आन्तरिक बाटो सुधार कार्यक्रम –व्यवसायीक दलित र दलित जेष्ठ नागरीक सम्मान कार्यक्रम –समावेशी नीति बनाउने –आरान सुधार र सिलाई मेसिन वितरण कार्यक्रम –दलित भ्रमण कार्यक्रम परम्परागत रीतिरिवाजलाई साथि विकासको रुपमा ग्रहण गर्ने र गराउने ।
भाषा सँस्कृति	—मातृभाषामा पठनपाठन नहुनु । –गुरुङ र मगर भाषाको लिपी र पाठ्यक्रम नहुनु । –साहित्यिक कार्यक्रम नहुनु ।	–आधारभूत तहमा मातृभाषाको पाठ्यक्रम लागु गर्ने –गुरुङ र मगर लिपी प्रशिक्षण –वार्षिक रुपमा गुरुङ र मगर साहित्यिक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने

विषय क्षेत्र	समस्याहरु	समाधानका उपयाहरु
	–साहित्यिक सङ्घ वा प्रतिष्ठान नहुनु –अंग्रेजी भाषामा मोह बढ्नु –मातृभाषा लिपी र पाठ्यक्रम नहुनु	–वालुन, भजन, कृष्ण चरित्र, सोरठी प्रतियोगिता गर्ने –गुरुङ मातृभाषा लिपी खोज अनुसन्धान गर्ने –भाषा संस्कृति सम्वर्द्धन गर्न नगरपालिकामा मगर गुरुङ संग्राहलय निर्माण गर्ने ।
महिला तथा बालबालिका	–महिला र बालबालिकामा कुपोषण बढी –सामाजिक रीतिरिवाज बाधाक, –बालमैत्री र महिला मैत्री सेवा प्रदायक संस्था नहुनुसेवा प्रवाहमा भेदभाव –जन्म दर्तामा समस्या हुनु –आमा बाबु दुवै हराउनु –बाल संरक्षण सम्बन्धि कार्यविधि नहुनु कार्यविधि वारे जानकारी नहुनु –बाल मनोरञ्जन स्थल नहुनु –महिला नेतृत्व तहमा आउन नसक्नु	–सामाजिक सचेतना कार्यक्रम –आमा र पोषण कार्यक्रम –महिलामा तल्लो पेट खस्ने रोकथाम शिविर –कुपोषितलाई पुर्नस्थापना केन्द्र सम्म पुऱ्याउन सहयोग –सेवा प्रदायक संस्थामा कार्यरत कर्मचारीलाई तालिमसचेतना कार्यक्रम र वार्षिक रुपमा जन्म दर्ता अभियान सञ्चालन –नगरपालिका तहमा कार्यविधि बनाउने –महिला नेतृत्व सीप विकास सम्बन्धि तालिम –महिला भ्रमण कार्यक्रम
अपाङ्गता	–शिक्षामा समान पहुच नहुनु –अपाङ्गमैत्री विद्यालय नहुनु –भिन्न सीपको ज्ञान नहुनु –क्षमता अनुसारको सीप नहुनु –अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुका लागि मनोरञ्जन कार्यक्रम नहुनु –प्रतियोगिता योजना नहुनु ।	–विद्यालय भवन र सामुदायिक भवन वनाउदा अपाङ्ग मैत्री बनाउने । –सीपमूलक तालिम र सामाग्री सहयोग नगरपालिकातहमा अपाङ्ग प्रतियोगिता सहभागिता –समान अवसरको वातावरण सिर्जना गर्ने नीति बनाउनु पर्ने ।
३.भौतिक पूर्बाधार क्षेत्र		
सडक र सामुदायिक भवन	–मुख्य मोटर मार्ग १२ महिना नचल्नु –मुख्य सडकबाट बस्ती टोलहरुमा सडक विस्तार नहुनु – सडक गुरु योजना नहुनु –सडक संरक्षण योजना नहुनु –सडक मापदण्डको परिपालना नहुनु –सामुदायिक भवन प्रयाप्त नहुनु –टोल टोलमा समाज घर नबन्नु –घोडेटो बाटोमा आवत जावत गर्न कठिन	– नगर रोड निर्माण – सडक स्तर उन्नति र विस्तार योजना –स्थानीय सहायक मार्ग सुधार विस्तार –नयाँ सडक विस्तार –कृषि सडक सुधार विस्तार – सडक गुरु योजना निर्माण –रिडरोड सर्बे गर्ने संरक्षण नीति बनाउने –वडा टोल १ सामुदायिक भवन –पदमार्ग निर्माण

विषय क्षेत्र	समस्याहरु	समाधानका उपयाहरु
	–घोडेटोबाटो मर्मत संभार योजना नहुनु –खोला खोल्सीमा आवत जावत गर्न कठीन झोलुङ्गे पुलहरु नहुनु –मोटर आवत जावतमा खोलाले रोक्नुखोलाहरुमा मोटररेबल पुल नवन्नु	– झो.पु.मरमत तथा निर्माण
आवाश तथा सहरी विकास	–वर्षायाममा बस्ती जोखिममा पर्नु –जोखिम युक्त स्थानमा बस्तीहरु हुनु –बसाइँसराई बढनु –व्यवस्थित बसोबास योजना नहुनु	–भू– उपयोग योजना निर्माण र कार्यान्वयन – बजार सुधार योजना आवास क्षेत्र सर्वेक्षण र विकास कार्यक्रम
विद्युत तथा सञ्चार	– विद्युतीकरण व्यवस्थित नहुन –३ फेजको लाइन नहुनु –वाईफाई सर्वसुलम नहुनु –सरकारी कार्यालयमा मात्र लाइन जडान भएको	–बजारमा अण्डर ग्राउण्ड तार राख्ने तर्फ पहल गर्ने –३ फेजको लाइन विस्तार गरी ट्रान्सफरमरको क्षमता बढाउने –पुराना पोलहरु फेर्ने –नगरपालिकाबाट सामुदायिक रेडियो सञ्चालन गर्न अनुदान वडाको सबै स्थानमा वाईफाई फ्रि गर्ने ।

४. वन तथा वातावरण विपद व्यबस्थापन

विषय क्षेत्र	समस्याहरु	समाधानका उपाएहरु
वन	–वन फडानी र अतिक्रमण बढनु –वन व्यवस्थापन बारेमा ज्ञानको कमी –जनचेतनाको कमी –वन पैदावार चोरी निकासी र वन डढेलो –कृषि वन विकास नहुनु –कृषि वन प्रजाती विकास नुहुनु –वन्य जन्तु र मानव वीच द्वन्द्ध बढनु – क्षेत्र घोषण नहुनु – सम्भाव्यता अध्ययन नहुनु –पन्छी संरक्षण नहुनु ।	–वन क्षेत्र निर्धारण कार्यक्रम –पुराना रुखहरुको व्यवस्थापन –सामुदायिक वन विकास र विस्तार –कृषि वन व्यवस्थापन – पहाडमा घाँस उत्पादन कार्यक्रम –डढेलो नियन्त्रण तालिम र सुरक्षा कवज वितरण –युवाहरुलाई पर्यटन विकास सम्बन्धि तालिम –खाली जमिनमा टिमुर, चिउरी लगाउँने – कृषि बिमा योजना सञ्चालनगर्ने –बाँदर नियन्त्रण गर्न मोलासिस घाँस प्रवर्द्धन – वडा न. २ र ५ का क्षेत्रलाई चिउरी पकेट क्षेत्र घोषणा र संरक्षण व्यवस्थापन
	–फोहोर मैला व्यवस्थापन नहुनु –खोला खोल्सीमा फोहोर फाल्नु –वातावरण प्रदुषण हुनु ।	–फोहोर व्यवस्थापन र सरसफाई सम्बन्धि तालिम सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन –खोला संरक्षण कार्यक्रम – नदी र खोला आसपासमा असला माछा प्रजाती संरक्षण र

विषय क्षेत्र	समस्याहरु	समाधानका उपयाहरु
जलाधार संरक्षण	–डढेलो, जथाभावी फोहर फाल्नु –खोला संरक्षण नहुनु जलाधार बिग्रनु –खोलामा असला माछा घटनु –अप्रत्यासीत बाढी आउनु –जलवायु परिवर्तनको असर देखिनु –विपद् व्यवस्थापन नहुनु –सबै वडाको विपद् व्यवस्थापन कार्ययोजना नुहुन ।	व्यवसायिक खेती –जलवायु परिवर्तन अनुकुलन कार्यक्रम –नगरपालिकाका बजार संरक्षण कार्यक्रम –विपद् व्यवस्थापन कोषको स्थापना र सञ्चालन –वडा तहमा विपद् व्यवस्थापन योजना बनाउने – विपद् व्यवस्थापनको लागि सामग्री व्यवस्थापन
५. संस्थागत विकास सेवा प्रवाह तथा सुशासन क्षेत्र		
संस्थागत विकास	–योजना छनौट प्रणाली हचुवामा भएको –आवधिक योजना नबनेको –अनुगमन मूल्याङकन र पृष्ठपोषण प्रणाली स्थापना नहुनु –नीतिमा भए पनि कार्यान्वयन फितलो हुनु । –स्थानीय समूह संस्था वीच समन्वय नहुनुसमन्वय कर्ताको अभाव –स्थानीय तहको प्राथमिकता भैातिक विकास भएका –सामाजिक विकासमा कम जोड –वार्षिक आम्दानी खर्च पारदर्शी नहुने सूचना लिन नआउने –आन्तरिक स्रोतको पहिचान र परिचालन नहुनु र अवसरको खोजी नहुनु	–आवधिक योजना बनाउने –सहभागितात्मक समिति बनाई अनुगमन गर्ने –तेस्रो समूहबाट अनुगमन गराउने –६/६ महिनामा समीक्षा सहीतको भेला आयोजना गर्ने –लेखा व्यवस्थापन सम्बन्धि तालिम –जीवन उपयोगी सीप र सकरात्मक सोच सम्बन्धि तालिम –उपभोक्ता समितिहरु लाई काम कर्तव्य र अधिकार सम्बन्धि तालिम –विकास र सुशासन सम्बन्धि अन्तरक्रिया –चौमाशिक प्रतिवेदन सूचना पाटीमा टाँस गर्ने २. सामाजिक,सार्वजानिक परीक्षण र सार्वजनिक सुनुवाई गर्ने स्रोत पहिचान कार्यशाला गर्ने

२.३ आवधिक योजनाको खाँका

पृष्ठभूमी : मुलुकमा आएको परिवर्तन तथा राज्यले लिएको संरचनागत परिवर्तनको नीति अनुसार स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ लागू भएको छ । विकासका सम्भावनाहरु तथा स्थानीय बासिन्दाहरुको आधारभूत मागको आधारमा पालिका स्तरमा आवधिक योजनाको सुरूवात भए अनुसार लेकवेशी नगरपालिकाको आवधिक योजना तर्जुमा गर्ने यो प्रथम प्रयास हो । योजना निर्माण गर्दा सर्वप्रथम दीर्घकालीन,मध्यकालीन, आवधिक र बार्षिक गरेर अगाडि बढनु पर्ने अवस्थाको जानकारी भएर पनि विभिन्न कारणले सबै चरण पुरा गरेर यो कार्य गरीएको छ ।

समय र आर्थिक कारणले दीर्घकालीन लक्ष्य मात्र निर्धारण गरेर अगाडि बढने काम भएको छ । नेपालको संविधानको भावनाको आधारमा नगरपालिकाको विकासको गतिलाई तिव्रता दिनका लागि आवश्यक आवधिक योजना तयार गर्दा मुलतः देशको राष्ट्रिय लक्ष्यलाई ध्यानमा राखी नगरपालिकाका प्रमुख समस्याहरु,विभिन्न

क्षेत्रहरूको उपलब्धि, सङ्घीय तथा प्रदेश सरकारबाट नगरपालिकाको विकासको लागि प्राप्त अनुदान तथा नगरपालिकाको आन्तरिक स्रोत साधनहरुको अधिकतम् मात्रामा परिचालन गरी लेकवेशी नगरपालिकाका कार्यक्रमहरुलाई क्रमिक रुपमा अगाडि बढाउदै लैजाने उद्देश्यका साथ आवधिक योजना तर्जुमाको प्रयास भएको छ । आवधिक योजना तर्जुमा गर्दा यस नगरपालिकाले हालसम्ममा गरेका महत्वपूर्ण प्रयास तथा उपलब्धिहरुको सूक्ष्मरुपमा विश्लेषण तथा सम्भावना र चुनौतीहरुको पनि विश्लेषण गरीएको छ ।

२.३.१. योजनाको दीर्घकालीन सोच (Vision) :

लेकवेशी नगरपालिकाको प्रथम आवधिक योजनाको दीर्घकालीन सोच **"कृषि पर्यटन र पूर्वाधार समृद्ध लेकवेशीको आधार"** हुने छ । नगरपालिकाको कृषिको क्षेत्रको व्यवसायीकरण उत्पादनमा बृद्धि र पर्यटन क्षेत्रको पूर्वाधार विकासले शिक्षा, स्वास्थ्यमा आमुल परिवर्तन गरी जनताको क्षमतामा अभिवृद्धिबाट सोच पुरा गरीने छ । यस्तै गरी पर्यटन क्षेत्रमा विकास गरी आर्थिक उपार्जन गरीने छ । विकासको लागि सडक, यातायात, सिंचाई, विद्युत, सञ्चार जस्ता पूर्वाधार विकास तथा सामाजिक क्षेत्रको विकास हुने छ, यसबाट नगरपालिकाका जनताहरु खुसी र सुखी हुने छन् र नगरपालिकाको समृद्धि प्राप्त गर्ने दीर्घकालीन सोच निर्धारण गरीएको छ ।

२.३.२ योजनाको दीर्घकालीन लक्ष्य (Mission) :

माथि उल्लेखित आवधिक योजनाको दीर्घकालीन सोच पुरा गर्नको लागि यस आवधिक योजनाको लक्ष्य नगरपालिकाको समग्र विकास भई नगरबासीको जीवनस्तरमा गुणात्मक सुधार भएको हुने छ भन्ने परिकल्पना तय गरीएको छ । यसबाट नगरबासीको समग्र विकास भई जीवनस्तर उच्च हुने छ र जीवन शैली पनि गुणात्मकरुपले सुधार गर्ने लक्ष्य लिएको छ ।

२.३.३ योजनाका दीर्घकालीन उद्धेश्यहरु (Goals) :

यस आवधिक योजनाका दीर्घकालीन सोच तथा लक्ष्यहरु प्राप्त गर्नको लागि निम्न बमोजिमका ३ (वटा) उद्धेश्यहरु तय गरीएको छ ।

१. सम्पूर्ण नगरबासी विशेष गरेर पछाडिएका वर्ग र जनताको सामाजिक स्थितिमा गुणात्मक परिवर्तन गर्ने ।

२. कृषि, उद्योग, पर्यटनको उत्पादकत्वमा वृद्धि गरी, पूर्वाधार विकास तथा प्राकृतिक श्रोत साधनको व्यवस्थापन तथा उपयोगबाट नगरबासीको आर्थिक विकास गर्ने ।

३. विकासका उपलब्धिमा सबैको पहुँच वृद्धिबाट आर्थिक समृद्धि हांसिल गर्ने ।

२.३.४ परिमाणात्मक लक्ष्य :

यस नगरपालिकाको समष्टिगत परिमाणात्मक लक्ष्य तोक्दा आवधिक, मध्यकालीन तथा दीर्घकालीन रुपमा प्रक्षेपण गरीएको छ । यस अनुसार आवधिक योजनाको आधार वर्ष २०८०/०८१ को आधारमा आवधिक योजना २०८४/०८५ सम्म, मध्यकालीन योजना २०८७ सम्म र दीर्घकालीन योजना वि.स.२१०० सम्मलाई आधार मानी प्रक्षेपण गरीएको छ । यस नगरपालिकाको योजनाको आर्थिक, सामाजिक तथा पूर्वाधार क्षेत्रको परिमाणत्मक प्रक्षेपित लक्ष्य निम्नानुसार रहेको छ ।

तालिका नं : ९ परिमाणात्मक लक्ष्य सङ्घ र प्रदेशसंग तुलना

क.सं	परिसूचकहरु	आधार वर्ष २०८०/०८१	लक्ष्य		
			योजनाको लक्ष्य २०८४/०८५	दिगो विकासका लक्ष्य २०८७	दीर्घकालीन लक्ष्य २१००
१.	मानव विकास सूचकाङ्कं	०.४२७	०.५५	०.७०	०.६२४
२.	मानव सम्पति सूचकाङ्क	६७.५	७१	७५	९०
३.	लैङ्गिंक समता सूचकाङ्क	०.५५	०.६०	०.७०	०.९३
समष्टिगत प्रमुख आर्थिक लक्ष्य					
४.	वार्षिक औषत आर्थिक वृद्धिदर	५.७	१४.९	१०	१५
५.	कुल ग्राहस्थ उत्पादन प्रतिशतमा	७	१०	१५	
६.	प्रतिव्यक्ति आम्दानी दर (अमेरिकी डलरमा)	६४०.७७	१०००	३२१३	६५००
७.	प्रतिव्यक्ति आय क्रय समानता शक्तिको आधारमा (अमेरिकी डलर)	६४०.७७	१०००	५८६७	७६००
८.	वचत र ग्राह्रस्थ उत्पादन अनुपात प्रतिशतमा	३३	३८	४०	४५
९.	लगानी र ग्रार्हस्थ उत्पादन अनुपात प्रतिशतमा	२८	३०	३५	४०
१०.	प्रतिव्यक्ति बिप्रेषण रु मा	२६२५.२९	४५००	१००००००	२०,००,०००
११.	निरपेक्ष (आर्थिक) गरीबी (प्रतिशत)	११	५	२	०.२
१२.	मानवीय गरीबी (प्रतिशत)	२६	१५	२	०.५
१३.	कृषि क्षेत्रको आर्थिक बृद्धि दर	५	७	९	१०
१४.	उद्योग समूह क्षेत्रको आर्थिक वृद्धि दर	७	१०	१५	२०
१५.	सेवा क्षेत्रको आर्थिक बृद्धि दर	७	१५	२५	३०
१६.	प्रति व्यक्ति खाद्यान्न उपलब्धता (के.जि.)	५६४	७००	४९४	८००
सामाजिक लक्ष्यहरु					
१७.	जन्मदाको सरदर आयु (वर्षमा)	८०	८५	८१	८५
१८.	मातृ मृत्यु दर(प्रति लाखमा)	२७०	२००	७०	४०
१९.	नवजात शिशु मृत्युदर (प्रति १००० जीवितजन्ममा)	१४	११	३	२
२०.	बाल मृत्युदर (प्रति १००० जीवित जन्ममा)	२६	२०	१५	५

क.सं	परिसूचकहरु	आधार वर्ष २०८०/०८१	लक्ष्य		
			योजनाको लक्ष्य २०८४/०८५	दिगो विकासका लक्ष्य २०८७	दीर्घकालीन लक्ष्य २१००
२१.	साक्षरता दर (५वर्ष माथिको)	८२.२१	९०	१००	१००
२२.	जनसङ्ख्या वृद्धि दर प्रतिशतमा	०.४७	०.५०	१	०.८
२३.	आधारभूत खानेपानी लाभान्वित जनसङ्ख्या प्रतिशत	९४	१००	१००	१००
पूर्वाधार तर्फ लक्ष्यहरु					
२४.	कालोपत्रे सडक कि.मि.	१.३	१४	४००	५००
२५.	विद्युत सेवा पुगेको जनसङ्ख्या प्रतिशत	८०	१००	१००	१००
२६.	३० मिनेटको पैदलयात्रामा नगर बजारको केन्द्रसम्म पहुँच भएका घर परिवार प्रतिशत	८०	९७	९८	९९

२.३.५ लेकवेशी नगरपालिकाको योजनाका मार्गदर्शक निर्देशक सिद्धान्तहरू (Guiding Principles) :

लेकवेशी नगरपालिकाको आवधिक योजनामा उल्लेखित दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्धेश्य तथा श्रृंखलावद्ध नतिजाहरु प्राप्त गर्न देहाय अनुसारका निर्देशक सिद्धान्तहरु रहेका छन् ।

- नेपालको संविधान तथा प्रचलित ऐन, कानुनमा उल्लेखित निर्देशक सिद्धान्तहरु प्राप्त गर्ने किसिमबाट योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गरीने छ ,
- दिगो विकास लक्ष्य (२०७२–२०८७) अनुसारका लक्ष्यहरु स्थानीयकरण गरी नगरपालिकाका जनताहरुले पनि प्राप्त गर्ने किसिमले कार्यान्वयन गरीने छन् ,
- राष्ट्रिय योजना आयोगद्धारा तर्जुमा गर्न लागेको पन्ध्रौं पञ्च वर्षीय योजना तथा कर्णाली प्रदेशबाट तर्जुमा गर्न लागेको प्रथम पञ्च वर्षीय योजनाको आधार पत्र अनुसारका नीति, कार्यनीति, लक्ष्य तथा कार्यक्रमहरु यस योजनाले मार्ग निर्देशनको रुपमा लिइ कार्यान्वयन गरीने छ ,
- ‘समृद्ध नेपाल र सुखी नेपालीको लक्ष्यलाई यथार्थतामा बदल्ने किसिमका कार्यक्रमलाई प्राथमिकता दिइने छ ,
- स्वास्थ्य, शिक्षा, खानेपानी, सरसफाई बिद्युत, सञ्चार र यातायात जस्ता सेवालाई सर्वव्यापी बनाउने र यी गतिविधिहरूमा प्रत्येक व्यक्ति र समुदायको सहज पहुँच पुर्‍याउने किसिमले कार्यान्वयन गरीने छ ,
- स्वस्थ्य तथा सुरक्षित वातावरण, विशेष गरी स्वच्छ हावापानी, यथेष्ट पोषण (खाद्यपदार्थ) तथा आवासमा प्रत्येक नगरबासी र समुदायको पहुँच बढाउने किसिमबाट कार्यान्वय गरीने छ ,
- स्वास्थ्य, शिक्षा, खानेपानी, सरसफाई, विद्युत, सञ्चार, यातायात, मानवअधिकार, सामाजिक न्याय र शासन पद्धति सुधारका प्रयासहरूमा सरकारी, गैह्रसरकारी, निजीक्षेत्रको साझेदारहरूको सहकारितामा अघि बढ्ने किसिमले कार्यान्वयन गरीने छ ,
- समुदायमा पछाडि परेका दलित, जनजाती, गरीब, एकल महिला, अपाङ्ग र पछि परेका वर्गको सेवामा पहुँच वृद्धि गर्न गरी कार्यक्रम तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गरीने छ ,
- सामाजिक एवं सांस्कृतिक अवस्थाामा असर पुर्‍याउने प्रचलनमा रहेका कारक तत्व तथा जोखिमहरू पहिचान गरी यस्ता तत्वहरुलाई न्यूनिकरण गरी समाजमा सकरात्मक परिर्वतन ल्याउने कार्यकमलाई कार्यान्वयन गरिने छ । योजना तथा कार्यकमहरुका प्राथमिकता तथा लक्ष्यहरू निर्धारण गर्दा तथ्यमा आधारित बनाईने छ ,

- योजना तर्जुमा गर्दा, प्राथमिकता तथा लक्ष्यहरू तोक्दा तथा कार्यान्वयन गर्दा सहभागितामूलक प्रक्रिया अपनाईने छ ,
- कुनै पनि निर्णय प्रक्रियामा, योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन चरणहरुमा लैङ्गिक समतालाई विशेष ध्यान दिईने छ,
- योजना तथा कार्यक्रमहरु कार्यान्वयन गर्दा सुशासनका तत्वहरु पूर्ण जवाफदेहिता, पारदर्शिता, समता, समानता लगायतका तत्वहरु पूर्णरुपमा पालना गरीने छ,
- मानव संशाधन तथा संस्थागत विकासमा जोड दिइने छ ,
- विकास निर्माण गर्दा प्राकृतिक सम्पदा तथा वातावरणलाई असर पुग्ने गरी वा भावी सन्ततिहरुमा नकारात्मक प्रभाव पार्ने कार्यलाई निरुत्साहित गरी विकास निर्माण कार्य अगाडि बढाइने छ ,

- नेपालको बदलिदो राजनैतिक, सामाजिक र कानुनी आधार र पन्ध्रौ राष्ट्रिय योजनालाई समेत ध्यानमा राखेर निम्न निर्देशक सिद्धान्तहरुलाई पालन गरी नगरपालिकाको प्रथम आवधिक योजना तर्जुमा गरीएको छ । साथै, आवधिक योजना कार्यान्वयन गर्दा सबै सरोकारवाला संस्था/निकाय तथा समूहहरुले निम्नलिखित विकासका सिद्धान्तहरुलाई अनिवार्य रुपमा अवलम्बन गर्नुपर्ने हुन्छ ।

१.जनकेन्द्रीत तथा प्रतिफमुखी विकास :

- नगरपालिकाको विकासका लागि भूगोल, स्थानीय आवश्यकता र प्राथमिकताका आधारका साथै जनसङ्ख्याको सापेक्षतामा प्रतिफमुखी विकास हाँसिल गर्ने सिद्धान्त हुने छ । जनकेन्द्रित विकास गर्दा नगरबासी तथा यसमा पनि नगरका पछि परेका महिला, दलित, बालबालिका, अपाङगता भएका व्यक्ति र परिवार, जेष्ठ नागरीक, आदिबासी जनजाति, युवाहरु लक्षित प्रत्यक्ष लाभ लिनसक्ने विकास गतिविधिलाई प्राथमिकता साथ अगाडि बढाइने छ ।

२.बालमैत्री शासन, लैङगिक तथा सामाजिक समावेशीकरण :

- विकासको एक अभिन्न अङ्गका रुपमा बालबालिकाको सर्वाङ्गिण विकासका लागि बालमैत्री स्थानीय शासन तथा अपांगमैत्री स्थानीय शासनको अवलम्बन गरिने छ । महिला तथा दलित वर्गको उत्थानका लागि लैंगिक तथा सामाजिक समावेशीकरण प्रक्रियालाई स्थापित गरिने छ ।

३.अवसरमा समता र समानताः

- लक्षित वर्गलाई विकासको प्रमुख भागीदारका रुपमा स्थापित गर्न पछि परेका लक्षित वर्ग समुदाय (महिला,दलित, बालबालिका, अपागंता भएका व्यक्ति, जेष्ठ नागरीक)लाई स्थानीय विकास र शासनका प्रक्रियामा प्राथमिकता दिने र सकारात्मक विभेदको व्यवस्था गरीने छ ।

४.दीगोपना, वातावरण, जलवायु अनुकुलन तथा विपद् व्यवस्थापनमैत्री विकास :

- आवधिक योजनामा दिगोपना, वातावरणमैत्री तथा विपद् व्यवस्थापन संवेदनशीलतालाई अनिवार्य रुपमा सबै योजनाको अभिन्न अङगका रुपमा विश्लेषण तथा अङगीकरण गराइने छ । प्राकृतिक स्रोत साधनको दोहनलाई प्रभाव मूल्यांकनका आधारमा परिचालन गरिने छ । स्थानीय योजनाहरुलाई जलवायु अनुकुलनयुक्त बनाउन ध्यान दिइने छ ।

५.स्थानीयता तथा विश्वव्यापीकरण :
- स्थानीय सम्भाव्यता, साधन स्रोतको उपलब्धता अनुसार प्राथमिकता साथ स्थानीय स्रोत, साधन र सीपको अधिकतम उपयोग गरीने छ । साथै विश्वव्यापीकरणका लाभहरुलाई स्थानीय विशिष्टता अनुसार अधिकतम् उपयोग गरीने छ ।

६.संस्थागत विकास तथा सुशासन :

- स्थानीय शासनमा जवाफदेहिता, पारदर्शिता, सार्वजनिक सेवा सुबिधाको प्रभावकारी वितरणका लागि नगरपालिकाका नेतृत्वकर्ता स्थानीय तहहरु र साझेदार निकाय (बिषयगत निकाय र गैसस) समेतको क्षमता विकास कार्यलाई सँगसँगै अगाडि बढाइने छ र उपयुक्त लगानी गरिने छ विकास साझेदारहरु बीचको समन्वय र सहकार्यलाई प्रवर्द्धन गरीने छ । स्थानीय विकासमा नागरीक समाज र सञ्चार क्षेत्रको साझेदारीलाई प्रोत्साहित गरीने छ ।

७.स्थानीय स्रोत परिचालन र व्यवस्थापन :

- स्थानीय विकासका लागि आवश्यक मानवीय तथा वित्तीय साधन स्रोतको स्थानीयस्तरमा अधिकतम परिचालन गरिने छ । विभिन्न बिषय क्षेत्रमा दक्ष, सीपयुक्त मानव जनशक्ति उत्पादन तथा क्षमता विकासका लागि विशेष लगानी गरीने छ । स्थानीय विकासमा उपभोक्ता समितिको परिचालन र उपभोक्ता समितिलाई निश्चित आचारसंहिताको पालना गर्न प्रेरित गरीने छ ।

८. स्थानीय विकास कार्यमा निजी क्षेत्रलाई संगसगै अगाडि लैजाने पद्धति र प्रक्रियालाई प्राथमिकता साथ लिइने छ । स्थानीय कच्चा पदार्थको अधिकतम् उपयोग, स्तरीकरण बजारीकरण, प्रविधि तथा सीपको हस्तान्तरणका क्षेत्रमा निजी क्षेत्रलाई काम गर्न उपयुक्त वातावरण तयार गरिने छ र सार्वजनिक निजी साझेदारीका आधारमा निजी क्षेत्रको लगानीको संरक्षणमा ध्यान दिइने छ ।

९.अभियानात्मक विकास र सामाजिक न्याय :

- नगरपालिकाको द्रुततर विकास तथा सामाजिक न्यायका लागि नियमित विकास प्रक्रियाभन्दा अभियानात्मक विकास गतिविधिलाई अगाडि बढाइने छ । अभियानात्मक विकासका लागि प्रमुख प्राथमिकताका आधारमा नमुना स्थानीय तहको विकास, महिला उपर हुने भेदभाव विरुद्धका अभियान, दलित उपरका सामाजिक भेदभाव विरुद्धको अभियान, बालविकास र उचित शिक्षाको अभियान, पर्यटन,वातावरण संरक्षण, कृषि तथा पशुपालन प्रणालीमा व्यवसायीकरण तथा सुधार, घरेलु उद्योग तथा रोजगारीका अवसर सिर्जना गर्ने क्षेत्रमा केन्द्रित गरिने छ ।

१०.समन्वयात्मक विकास :

- नगरपालिकाका साझेदार निकायहरु (सरकारी, गैरसरकारी, निजीक्षेत्र, निर्वाचन क्षेत्र विकास कार्यक्रम, केन्द्रिय योजना) बीच समन्वयको प्रवर्द्धन गरी आवधिक योजनाको प्राथमिकताका क्षेत्रमा लगानी गर्ने तथा स्थानीय तहको नेतृत्वमा एकद्वार विकास पद्धतिलाई थप सुदृढ गर्दै लगिने छ ।

२.३.६ लेकवेशी नगरपालिका मुख्य रणनीतिहरु (Major Strategies)

लेकवेशी नगरपालिका आवधिक योजनाका लक्ष्य प्राप्त गर्न मुख्य रणनीतिहरु निम्न अनुसार हुने छन् :

१. नगरपालिकामा उपलब्ध स्रोत, साधन र सीपको सदुपयोग गर्ने तर्फ अपेक्षित रुपमा ध्यान दिएर नगरपालिकालाई बाह्य स्रोतमा निर्भर रहनु नपर्ने अवस्थालाई प्राथमिकतामा राख्ने नीति तर्जुमा गर्ने ।

२. भौतिक पूर्वाधार सम्बन्धि योजनाहरु एउटा पूरा नहुँदै अर्को नयाँ योजना छनौट गर्ने प्रक्रियाले एकातिर लक्षित लाभ लिन नसकेको अवस्था छ भने अर्को तर्फ स–साना योजना छनौट गर्दा त्यसबाट सिर्जना हुने लाभ सानो जनसङ्ख्याले मात्र प्राप्त गर्ने अवस्थालाई नियन्त्रण गर्ने ।

३. कृषि ,वन र पर्यटनलाई नगर विकासको प्रमुख आधारका रुपमा अङगिकार गर्ने ।

४. आधुनिक विकासका माध्यमबाट लेकवेशी नगरपालिकालाई आकर्षित गर्ने ।

५. नगरपालिकामा पूर्वाधारको विकास वातावरणको संरक्षण र गुणस्तर सुनिश्चितता कायम गर्ने ।

६. कृषिमा आधारित उद्यमशीलताको विकासमा जोड गर्ने ।

७. सुशासन सुनिश्चित गर्न सूचना प्रविधिको अधिकतम् प्रयोग गर्ने ।
८. लक्षित वर्गको उत्थानका लागि विशेष कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
९. विपद् तथा जलवायु उत्थानशील व्यवस्थापन सम्बन्धि दीर्घकालीन रणनीति तयार गरी प्राथमिकताका साथ लागु गर्ने ।
१०. वन तथा वातावरण संरक्षणका लागि एकीकृत कार्यक्रम वनसँग आयआर्जनका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
११. युवा रोजगारी प्रवर्द्धन गर्ने खालका विकास योजनामा जोड गर्ने ।
१२. जलविकासको सञ्चालन र स्वयम् उत्पादनको सम्भाव्यता अध्ययन गर्ने ।
१३. कृषिमा पशुपालन व्यवसायीकी करणको लागि विशेष खालको नीति अवलम्बन गर्ने ।
१४.लेकवेशी नगरपालिकालाई जनसभागितामा आधारित विकास विस्तार र स्वच्छतामा आधारित रही व्यवस्थापन गर्न साथीविकासको अवधारणा कार्यविधि बनाएर प्रयोग गर्ने ।
१५. सङ्घीय र प्रदेश संरचनालाई फाईदा पुग्ने खालका सबै कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने ।
१६. सम्पूर्ण नागरीकहरुको घर आँगन सफा राख्न एक घर एक धारा,एक पक्की जुठेल्नो, एकपक्की शौचालय सहीतको कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
१७. वडाको महत्वमा परेका सबै सडक ५ वर्ष भित्रमा स्तर उन्नति गर्ने ।
१८. विकासको प्रतिफल तथा सेवा सुबिधामा सबै वर्ग, समुदाय तथा क्षेत्रको पहुच बढाउने साथै स्थानीय स्तरमा विकास कार्यक्रम संञ्चालन गर्दा पिछाडिएका जनसमुदायलाई बिशेष प्राथमिकता दिइने छ ।
१९.स्वास्थ्य तथा शिक्षा क्षेत्रमा गुणस्तरीय सेवा प्रदान गर्न औपचारिक तथा अनौपचारिक अवसरहरु प्रदान गर्ने ।
२०.कृषि, पूर्वाधार, पर्यटन, वन, मानवसंसाधन र जलस्रोत नगरपालिकाको अर्थतन्त्रको विकासका ६ (वटा) आधार मानी कार्यगत रणनीति तयार गर्ने ।
२१.नगरपालिकाको पूर्वाधार विकासमा विशेष गरी सडक, सिंचाई, बस्ती विकास, खानेपानी विकासमा सार्वजनिक लगानी केन्द्रित गर्ने ।
२२.सबै बस्तीहरुमा एक घर १ एक धारा नीति अवलम्बन गर्ने ।
२३.एक बस्ती एक व्यवसाय, एक ब्लक नीति अवलम्बन गर्ने ।
२४.वस्ने वास नभएकाहरुको लागि वासस्थानको व्यवस्था गर्ने ।
२५..नगरपालिकामा कुनै पनि परिवार घरवार विहिन हुन नदिने रणनीति तयार गर्ने ।
२६. नगरपालिकाका १० वटै वडाबाट नगरपालिका भवनसम्म बाह्रैमास सार्वजनिक यातायात सञ्चालन गर्ने सडक छनोट गरी कालोपत्रे गर्ने ।
२७.प्रत्येक मुख्य वस्तिबाट ३० मिनेटको पैदल हिडाइमा मोटरेवल सडकमा पुग्ने व्यवस्था गर्ने ।
२८.दिगो र पर्यावरण मैत्री विकास, हरियालीयुक्त बस्ती र सुरक्षित आवास निर्माण गर्ने ।
२९.छरिएर रहेको वस्तिलाई एकीकृत गरी सेवा तथा सुबिधा उपलव्ध गराउने रणनीति अवलम्बन गर्ने ।
३०.. सार्वजनिक, निजी, सहकारी सहीतको तीन खम्वे आर्थिक नीतिलाई अवलम्बन गर्ने ।
३१.सहकारी आन्दोलनलाई बढावा दिई जनताको आर्थिक उन्नति गर्न आवश्यक पूँजी सहकारीको माध्यमबाट संङ्कलन गरी परिचालन गर्ने ।
३२.वडालाई केन्द्रमानेर २ (वटा) वैंकको कारोबारो गर्ने वा बैंक शाखा सञ्चालन गर्ने नीति अवलम्बन गर्ने ।
३३.कृषि, उद्योग एवं सेवा क्षेत्रको विकास निजी क्षेत्रबाट मात्र सम्भव हुने भएकोले नगरपालिकाले निजी क्षेत्रलाई प्रोत्साहन गर्ने तथा आवश्यक पूर्वाधार निर्माण तथा लगानीका श्रोतहरु प्राप्त गर्ने वातावरण सृजना गर्ने ।
३४. नदी र सडकको क्षेत्राधिकार अनिबार्यरुपमा ताकिने छ ।

३५.लेकवेशी नगरपालिकाले ५ वर्षमा ६ काम गर्ने छ ।

१. नमुना विद्यालय तथा ठूलो विद्यालय सञ्चालन कार्यक्रम गर्ने ।
२.एक घर एक धार खाने पानीको ब्यबस्था गर्ने ।
३.एक वडा एक पहिचानीक कृषि उत्पादन गर्ने ।
४.नगरका सबै सडकहरुमा हरियाली प्रबर्द्धन गर्ने ।
५.एकघर एक पशुजन्य उत्पादन गर्ने ।
६.घरघरमा करेशाबारी र नगरमा फूलबारी निर्माण गर्ने ।

२.३.७ विकास योजनाको समष्टिगत प्राथमिकता

लेकवेशी नगरपालिकामा वडागत रुपमा सूचना सङ्कलन गरेर वडाबासीको प्राथमिकता अनुसार विकास योजनालाई प्राथमिकता राख्ने र सोही अनुसार आर्थिक तथा सामाजिक क्षेत्रको विकास गरी सुखी र समृद्धि गराउनु आवधिक योजनाको प्रमुख लक्ष्य रहेको छ । आवधिक योजनाका प्रतिफल नगरपालिकाका सबै समूह, वर्ग, क्षेत्र, जातिलाई पहुँच पुऱ्याउने गरी व्यवस्था मिलाइने छ । वडाहरुको जनसङ्ख्या र वडा कार्यशालाको भावना अनुसार नै यस आवधिक योजनाको प्राथमिकता समष्टिगत हिसाबमा तालिका न. ५ र ६ बमोजिम हुने छ ।

तालिका नं : १० विकास योजनाको प्राथमिकता निर्धारण

वडा नं.	जनसङ्ख्या	कृषि	भौतिक पूर्वाधार	शिक्षा	पर्यटन
१	४३८३	–	१	–	–
२	२०३७	१	–	–	–
३	२३५६	१	–	–	–
४	३२६६	–	–	–	१
५	३३८४		–	१	
६	३५३१	१	–	–	–
७	२८१५	–	१	–	–
८	२२१४	१	–	–	–
९	३९७४	१	–	–	–
१०	३७५०	१			
जम्मा		६	२	१	१
जम्मा प्रतिशत १००		६०	२०	१०	१०

तालिका न. ५ का आधारमा आवधिक योजनाका कार्यक्रमहरुलाई विषयगत रुपमा निम्नानुसार प्राथमिकताक्रम निर्धारण गरीएको छ

तालिका नं : ११ विकास योजनाको प्राथमिकता क्रम निर्धारण

क्र.सं.	विषयगत क्षेत्र	प्राथमिकता क्रम
१.	कृषि/पशु सेवा तथा सहकारी	१
२.	सडक तथा पूर्वाधार विकास	२
३.	पर्यटन/उद्योग वाणिज्य	३
४.	शिक्षा र स्वास्थ्य	४
५.	खानेपानी तथा सरसफाइ	५
६.	वन वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन	६

क.सं.	विषयगत क्षेत्र	प्राथमिकता क्रम
७.	स्वास्थ्य तथा जनसङ्ख्या	७
८	लक्षित वर्ग/समावेशी विकास	८
९	उर्जा/जलस्रोत	९
१०	संस्थागत विकास	१०
११	जल उत्पन्न प्रकोप तथा नदी नियन्त्रण	११
१२	युवा खेलकुद तथा सस्कृति	१२
१३	खानी तथा भूगर्भ	१३
१४	शहरी विकास तथा आवास	१४

१ . कृषि, वन, ग्रामीण पर्यटनमा आधारित उद्यमको विकास गरी आर्थिक वृद्धि ।

आवधिक योजनाका अवधिमा कृषिमा आश्रित जनताको जीवनस्तर उच्च बनाउनु प्रमुख दायित्व भएको छ । यसको लागि कृषि क्षेत्रको उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने, कृषि क्षेत्रमा व्यवसायीकरण गर्ने, कृषि क्षेत्रको लगानी भन्दा प्रतिफल उच्च प्राप्त गर्ने पशुपालन र त्यससंग सम्बन्धित फसलहरु तथा पशुपन्छी पालनमा जोड दिईने छ । कृषिमा आधारित उद्योग तथा उद्यमको विकास गर्नको लागि कृषि क्षेत्रमा लगानी बढाईने छ । यस्तै गरी वनक्षेत्रको पूर्णरुपमा उपयोग गरी वातावरण संरक्षणको साथै जनतालाई जडीबुटी तथा वनमा आधारित उद्योगको विकास गर्न लगानी बढाईने छ । वन जङ्गलमा आधारित जडिवुटी तथा आर्थिक उपार्जन हुने किसिमका बिरुवा वृक्षारोपण गर्न जोड दिइने छ । ग्रामीण पर्यटनका पूर्वाधारको विकास गरी ग्रामीण क्षेत्रका जनताको आर्थिक उन्नति गराउन लगानी गरीने छ । लगानीको लागि सहकारी र वैकिङ क्षेत्रको क्षमता वढाई लगानीका श्रोत उपलव्ध गराईने छ । उत्पादन भएका बस्तुको बजारको व्यवस्था सहकारीको माध्यमबाट र बजारसंग समन्वय गरी यसको व्यवस्था मिलाईने छ । उद्यम वन्नको लागि जनताको क्षमता अभिवृद्धि गर्न प्राथमिकता दिइने छ । यसरी बस्तीहरुमा कृषि, वन र पर्यटनमा आधारित उद्यमको विकास गरी जनताको आर्थिक विकास गर्न प्राथमिकता दिईने छ ।

२. पूर्बाधार विकास नगरपालिकाको आर्थिक समृद्धिको लागि पूर्वाधार विकास गर्न प्राथमिकता दिईने छ ।

नगरपालिकाका सडकहरुलाई आयआर्जनसँग जोडने नीति अबलम्बन गरीने छ । सबै बस्तीहरुमा वाह्रैमास यातायात सुबिधा पुऱ्याउन सडकहरुको सुदृढीकरण गर्नको लागि प्राथमिकता दिई लगानी बढाईने छ । यस्तै गरी भवन, बस्ती विकास, सिंचाई, खानेपानी, ढल, विद्युतीकरण, सञ्चार, वातावरण संरक्षण, बजार विस्तारमा लगानी गरी पूर्वाधार विकास गर्न प्राथमिकता दिईने छ ।

३. पर्यटन र सामाजिक क्षेत्रमा लगानी विस्तार गरी पिछ्याडिएका वर्गलाई विकासको मूलप्रवाहिकरणमा ल्याउने
विकासको लागि समाजमा अति पछाडि परेका दलित, एकल महिला, अपाङ्ग, अति गरिब परिवार, दुरदराजमा रहेका परिवारको सामाजिक तथा आर्थिक विकास गरी विकासको मुलप्रवाहिकरणमा ल्याउने र विकासको प्रतिफल सबैमा पुऱ्याउन लगानी गरी प्राथमिकता दिईने छ । यसको लागि स्वास्थ्य, शिक्षा, सामाजिका परिचालन, आवास, क्षमता विकास गर्नमा प्राथमिकता दिईने छ ।

२.३.८ लेकवेशी नगरपालिकाका समृद्धिका सम्वाहकहरु :

यस लेकवेशी नगरबासीको सुखी र समृद्धिका लागि सम्वाहकहरुको रुपमा निम्न अनुसारका क्षेत्रहरु पहिचान गरीएको छ ।

१. कृषि विकास क्षेत्र : यस नगरपालिकाका १० वटै वडामा सङ्कलन गरीएको सूचना अनुसार ८० प्रतिशत भन्दा माथि जनसङ्ख्या कृषिमा परनिर्भर भएकोले र वन तथा खेती योग्य जमीन रहेको छ । सिंचाईको लागि श्रोत प्रयाप्त भएको हुँदा तथा उत्पादन भएका बस्तुको नजिकको बजार तथा अन्य क्षेत्रमा पुँऱ्याउन सकिने

भएको हुँदां कृषि नगरपालिकाको समृद्धिको सम्वाहकको रुपमा पहिचान गरीएको छ । कृषिको यान्त्रिकीकरण र व्यवसायीकरणले उच्च उत्पादन र उत्पादकत्व प्राप्त गर्न र आर्थिक लाभ लिन मद्दत गर्दछ ।

२. पुर्बाधार विकास क्षेत्र : यस नगरपालिकामा विभिन्न वडामा रहेका सडक निर्माण जस्ता पूर्बाधार निर्माणमा प्राथमिकता दिएको र सडकको क्षेत्रमा बजारहरु विकास तथा स्तरोन्नती भएकोले बजार पूर्बाधारलाई समृद्धिको सम्बाहकको रुपमा पहिचान गरीएको छ । यसले उत्पादनको मूल्य प्राप्त गर्न, जनताहरुमा प्रतिस्पर्धी भावनाको विकास गर्न तथा ग्रामीण क्षेत्रलाई बजारीकरण हुदै शहरीकरण गर्न भूमिका खेल्ने छ ।

३. पर्यटन विकास क्षेत्र : यो नगरपालिका पर्यटकीय रुपमा प्रख्यात रहुने सम्भाबना छ । नगरको सबै वडाहरुले पर्यटन विकासको सम्भाबना बोकेका छन् । यसै नगरपालिकाको सँस्कृति, झरनाहरु यो नगरपालिका सौन्दर्य, प्राकृतिक स्वरुप, चिउरीको जङगल, पुराना बस्ती, विविध रहनसहन तथा यातायातको पहुँच र कम लगानिमा बढी प्रतिफल प्राप्त गर्न सकिने हुनाले पर्यटनलाई संमृद्धिको सम्बाहकको रुपमा पहिचान गरीएको छ ।

४. सामाजिक विकास क्षेत्र : शिक्षा र स्वास्थ्य लघु उद्यम यस नगरपालिकामा ठूला उद्योग नभए तापनि साना तथा लघु उद्योगबाट समृद्धि प्राप्त गर्न सकिने हुँदा सामाजिक विकास र लघु उद्यमलाई समृद्धिको सम्वाहको रुपमा पहिचान गरीएको छ । यहाँ कृषि, वन तथा पर्यटनमा आधारित कच्चा पदार्थ तथा श्रमशक्ति पनि भएको, थोरै लगानीमा उद्यम सञ्चालन गर्न सकिने भएको तथा उत्पादित सामानको बजार समेत रहेको छ । मौरी,सिस्नु,अलैची,टिमुर,काफल, र ऐसेलु लगाएतका फलफुलको जुस प्रशोधन गर्न सकिने, ढुङ्गा खानी प्रशस्त रहेकोले तथा यस सम्बन्धमा आवधिक योजनाबाट समेत सम्भावनाका श्रोत पहिचान भईसकेका छ । यस क्षेत्रको समृद्धिको सम्भावनालाई तालिका न. ६ मा क्रमश विकास गर्ने नीति लिइएको छ ।

५. खाने पानी सरसफाइ जनशक्ति विकास : यस नगरपालिकामा खाने पानी सरसफाई र दक्ष जनशक्तिको विकासबाट समृद्धि हाँशील गर्न सकिन्छ । यहाँ रहेका युवा, तालिम प्राप्त जनशक्तिले उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा वृद्धि गर्न अहम भूमिका निभाएका हुन्छन् । यस नगरपालिकाबाट स्वदेश तथा विदेशमा गइ रोजगार प्राप्त जनशक्तिलाई आआफ्नो बस्तीमा फिर्ता गर्न सकेमा सिकेको सीपलाई उत्पादन वृद्धि गर्न सहयोग पुग्ने छ । उच्च सीपयुक्त जनशक्ति तथा मध्येमस्तरको जनशक्तिले विकासमा फड्को मार्न सकिन्छ । यसैले नगरपालिकाको विकासको सम्बाहकको रुपमा पहिचान गरीएको छ ।

२.३.९ लेकवेशी नगरपालिकाका समृद्धिका सहयोगीहरु :

यस नगरपालिकाको समृद्धि प्राप्तिका लागि देहायका क्षेत्रहरु समृद्धिका सहयोगीको रुपमा पहिचान गरीएको छ ।

१.जनसांख्यिक लाभ : यस क्षेत्रका जनसङ्ख्याको संरचनाहरुलाई विश्लेषण गर्दा आर्थिक रुपमा सक्रिय रहेको जनसङ्ख्याको उपस्थिति ज्यादै राम्रो स्थितिमा रहेको छ । जुन सुकै देशमा पनि विकास गर्ने स्रोत नै सक्रिय जनशक्ति हो । यस नगरपालिकामा आर्थिक रुपले सक्रिय जनशक्ति १५ वर्ष देखि ५९ वर्ष उमेरका जनसङ्ख्या १९४९९ प्रतिशत ६१.५० भन्दा माथिको जनसङ्ख्या रहेको छ । यस नगरपालिकामा आश्रित जनसङ्ख्या (० देखि १५ वर्ष र ६० देखि माथिको) जनसङ्ख्या १२२११ प्रतिशत ३८.५० भन्दा तल रहेको छ । यो स्थिति विकासको लागि ज्यादै राम्रो अवसरको रुपमा लिईन्छ । यसै कारण आवधिक योजनाको कार्यान्वयनमा यस नगरपालिकाको जनसाङखिक स्थितिलाई नगरपालिकाको समृद्धि प्राप्तीमा सहयोगीको रुपमा पहिचान गरीएको छ ।

२. सहअस्तित्व र सहकार्य : नगरपालिकामा रहेको वस्तिको स्थिति तथा जनजातीको वसाई तथा आपसि सम्बन्ध आदिको विश्लेषण गर्दा यो नगरपलिकामा सबै धर्म, सबै जातजाती आपसमा मिलेर रहेको देखिन्छ । धर्म, जातजाति, गरिब धनी, हुने नहुने, गाँउ र बजार बीच को फरक भएपनि सहअस्तित्व र सहकार्य ज्यादै राम्रो रहेको छ । यो अवस्थाले यो नगरपालिकाको समृद्धि प्राप्तिमा सहयोग पुग्ने छ ।

३. प्रादेशिक शहरसंगको सामिप्यता :लेकवेशी नगरपालिकाको सिमाना प्रदेश तथा जिल्ला सदरमुकाम वीरेन्द्रनगरसँग जोडिएकोले सामिप्यमा रहेको छ । नगरपालिकाबाट उत्पादन भएको वस्तु बिक्री गर्न, आवश्यक

पर्ने सामान खरिद गर्न सहयोग पुग्छ । पर्यटकहरु ग्रामीण क्षेत्रमा घुम्न रुचाउने हुनाले लेकवेशी धेरै बस्तीहरुमा होमस्टे कार्यक्रम सञ्चालन गरी जिविकोपार्जन गर्न सहयोग पुग्दछ । नगरपालिकामा आवधिक योजना अनुसार कार्यक्रम सञ्चालन गर्न र उत्पादनलाई बजार प्राप्तिको लागि सुर्खेत बजारको ठूलो टेवा मिल्ने देखिन्छ ।

२.३.१० नगरपालिकाका गौरवका आयोजना तथा कार्यक्रमहरु

यस लेकवेश नगरपालिकाको समृद्धि प्राप्त गर्नका लागि देहायका आयोजना तथा कार्यक्रमहरु गौरवको रुपमा लिइएको छ । यी योजना तथा कार्यक्रमहरु कार्यान्वयन गर्न विशेष पहल गरीने छ ।

१. नगरपालिका रहेको भवन स्थानलाई केन्द्रविन्दु बनाई पूर्वाधार विकास कार्यक्रम : यस नगरपालिकाको मुख्य केन्द्र नगरपालिका भवन रहेको स्थान कल्याण क्षेत्रलाई बनाई विकासका पूर्वाधार निर्माण गरिने छ । नगरपालिकाबाट प्रत्येक वडामा सहज पहुँचको लागि आवश्यक व्यवस्था मिलाईने छ । यसै गरी प्रत्येक वडामा वडा कार्यालय स्थल विकासको केन्द्र विन्दु मानी विकास गरीने छ । यिनै क्षेत्रलाई पछि बजारीकरण गर्दै शहरको रुपमा विकास गर्ने गरी योजना बनाई कार्यान्वयन गरीने छ । नगरपालिकाबाट वडा सम्म पहुचका लागि सडकहरु कालोपत्रे गरिने छ । सबै वडा कार्यालय क्षेत्रमा स्वास्थ्य, शिक्षा, कृषि सेवा, ब्यापार, पर्यटनको विकास गरीने छ । यस कार्यक्रमलाई लेकवेशको मुहार वदल्ने गौरवको योजनाको रुपमा लिई विकास गरीने छ ।

२. सडक निर्माण कार्यक्रम : यस नगरपालिकाको .वडा न : १

१..मसानघाट जोड्ने बाटो स्तर उन्नति (काँसघारी,भुतिया र जडे)

२..जडे मिलडाँडाहुँदै ढाव पुग्ने सडक स्तर उन्नति गर्ने ।

३.छोटे फरेटघारीदेखि स्याउलीबजारहुँदै टोप्रे बेलपोखरी जोडने सडक ।

४.भक्तपुनको घरदेखि भुपेन्द्र बुढाको घरहुँदै टोप्रे जोडने सडक स्तर उन्नति ।

५.मदनचोक वडा न. २ जोडने सडक स्तर उन्नति गर्ने ।

वडा न : २

जहरे कालीमाटी ,सोरठी चोक,गुयँलाघारी हुँदै लेखगाउँ दह जोड्ने सडक कालोपत्रे ,

गुर्भाकोट देखि शिद्धार्थ हुँदै गमखोला जोड्ने सडक स्तरोन्नति

पुरानोगाउँ बुङ्गेचउर गमखोला चारकुने जोड्ने सडक स्तरउन्नोती ,

ईन्द्रचोक सास्थरी हुदै रयाउकी जोड्ने सडक स्तरोन्नति

लेखगाउँ गोरुजुरे देखी रेउकी हुदै गुर्भाकोट जोड्ने सडक निर्माण

वडा न : ३

१. गारसाखोला खानेपानी आयोजना गौरवको योजनाको रुपमा सञ्चालन हुने सम्भावना छ ।

२.डिपबोरिङ्ग गरेर खानेपानी आयोजना सञ्चालन गर्ने ।

३.कुमालखोलादेखि ब्राहसम्मकोखाने पानीको ट्याङ्की मरमत गर्ने ।

४.काभ्रेखोला खाने पानी आयोजना ।

५.एक्लेपानी नयाँ योजना सञ्चालन ।

वडा न : ४

१. ढोप्ला, कागते,गमखोला,पितडाँडा र लेकनगर सडक स्तर उन्नति र नयाँ निर्माण ।

२.वनडिभिजन कमइघारी झेक्रनी सिमले सडक ।

३.गमखोला नयावेदी सडक ।

४.पूर्वी सिमले रिङरोड ।

५.सोनीगैरा टाडी कमैघारी सडक ।

वडा न : ५

१. दशरथपुर नेटा सिम्तादहहुँदै जितेजुवा धरमपोखरा रिङरोड ।

२. वीरेन्द्रनगरबाट कुईनेपानी कललेरी नेटा हुँदै सिम्ता दह फस्टट्रयाक प्रदेश राजधानी जोडने ।

३. छिन्चु ,दशरथपुर नेटा मजुवा पिपलडाँडा चिङ्गाड १ र २ जुम्लातातापानी सडक ।

४.नेटा मजुवाखोला ठूलो खल्टाकुरा रजेना ढाणखेत सडक ।

५.आरनटुडा बल्नागे भुरुङ्गडाँडा नेटा बारनगरहुदै सिम्तादह जोडने सडक ।

वडा न : ६

१. स्याउली बजार साततले रानानगर नेटा जोड्ने सडक ।

२. जरिखाल्टा भेरीपुल जाने सडक (नयाँ)

३. बागखोर स्कूलदेखि तारापाति चोक सडक स्तर उन्नति ।

४.भर्लेनी देखि साततले स्कूल जोडने सडक ।

५. स्याउलीबजारदेखि बीचलाईनहुँदै भेरीपुल जोड्ने सडक ।

वडा न : ७

१.चिङ्गाड,पिपले र सेतीबगर मसानघाट सडक कमजोर अवस्थामा रहनु ।

२.लवनादेखि गोलखाल्टा रानानगर जोडने सडक स्तर उन्नति ।

३.छिताली गजघारी टुडे पिपले पुलटार नेवालखोला सडक ।

४.लबना सिस्नेरी बन्दुके खारे सेतीबगर धनारी सडक ।

५. पुलटार खैरेनी छुनारी विश्रामस्थल पाखापानी जोडने सडक आधाबाँकी ।

वडा न : ८

१. गगटे लामिडाँडा सडक ।

२. गन्नेपानी सालडाँडा बयासपानी जोडने सडक ।

३. लामिडाँडा बिसाउना सडक ।

४.कोलखोला मदानेपानी सडक ।

५.गन्नेपानी अरमले पिपलटार सालडाँडा जोडने सडक ।

वडा न : ९

१.बाखेकोट शिकारीडाँडा छोटे सडक निर्माण ।

२. बाखकोट भित्रीशाखालाइन सडक निर्माण ।

३.गँगटे सडक ग्रावेल ।

४.चितौरे घर नजिक सडक स्तर उन्नति ।

५.ब्यूरेनी सडक ग्राबेल ।

वडा न : १०

१.रानाटोल हुदैँ टंलामीटोल बाटो नाला निर्माण
२.बाघटार वनकुना दोबिल्ला सडक स्तोन्नति
३.चिप्पेखोला लामिछानेटार धपेन हुँदै देबिडाँडा सडक स्तरउन्नति
४.लामिदमार जोत्रेसाल चुनियापानी सडक निर्माण५.लामिदमार जोत्रेसाल चुनियापानी सडक

३. पर्यटन विकास कार्यक्रम :लेकवेशी नगरपालिकालाई नेपाल तथा प्रदेशस्तरसम्म पुऱ्याउन चिउरी खेती र माहुरीपालन,सडक छेउमा निगालो,ब्यबसायिक टिमुर खेती,भेरीमा र्‍याफ्टीङ्ग,र होमस्टेका साथै सँस्कृतिको महत्व बारेमा जानकारी गराउन ग्रामीण पर्यटनले महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गरेको छ । यसको लागि ग्रामीण पर्यटनका अन्य पूर्वाधार विकास गर्न लगानी गरीने छ र सोको अनुभव अन्य बस्तीहरुमा पनि विस्तार गर्न लगानी गरीने छ । यसबाट नगरपालिकाका ग्रामीण बस्तिमा रहेका जनताको जीवनस्तर उच्च हुने छ र नगरपालिकाको समृद्धि प्राप्त गर्ने लक्ष्य पुरा हुने हुनाले ग्रामीण पर्यटन विकास गर्ने कार्यक्रमलाई गौरवको रुपमा लिइने छ ।

४. कृषि वनमा आधारित उद्यम विकास कार्यक्रम : यस नगरपालिकाका अधिकांश जनता निर्वाहमुखी खेतीमा आधारित रहेका छन् । कृषि क्षेत्रमा आधुनिकीकरण गर्ने, कृषि र वनमा आधारित उद्यमको विकास गरी रोजगारी दिने तथा मनग्य आम्दानी बढाउन प्राथमिकता दिई लगानी गरीने छ । कृषि फर्म तथा पशुपन्छी व्यवसाय सञ्चालन गर्ने कार्यकमलाई गौरवका आयोजनाका रुपमा सञ्चालन गरीने छ । यसबाट आर्थिक उन्नति भई नगरपालिकाको खुशी र समृद्धि प्राप्त गर्न सकिनेछ । नगरका सबै वडाको उत्तरीभागमा चिउरी र ओखर खेती साथै माहुरी पालन गर्ने । सडक पुननिर्माण कार्यक्रमलाई नगरपालिकाका गौरवका योजना तथा कार्यक्रममा राखिएको थियो ।

२.३.११ आर्थिक सामाजिक विकासमा विभिन्न क्षेत्रको भूमिका :

लेकवेशी नगरपालिकाको प्रथम आवधिक योजनाको अवधिमा नगरपालिकाको आर्थिक सामाजिक क्षेत्र विकासका लागि सरकारी, निजी, सहकारी तथा सामाजिक क्षेत्र सबैको महत्वपूर्ण भूमिका निम्न अनुसार रहुने छ ।

सरकारी क्षेत्रको : यस आवधिक योजना अवधिमा सरकारी क्षेत्रको उल्लेखनीय भूमिका रहुने छ । नेपालको संविधानको अनुसूचि ६,७ र ८ मा सरकारले गर्ने कार्यमध्ये सङ्घ, प्रदेश तथा स्थानीय सरकारले गर्ने कार्यहरु

स्पष्ट उल्लेख गरेको छ । सो अनुसार नगरपालिकाका ठूला आयोजना सञ्चालन गर्ने, समष्टिगत आर्थिक स्थायित्व कायम गर्ने, राष्ट्रिय स्तरका कानुन निर्माण तथा नीतिगत व्यवस्था, नगरपालिकामा शान्ति सुरक्षा कायम गर्ने, समन्वय गर्ने जस्ता वृहतस्तरका कार्यहरु सङ्घद्धारा तथा मझौला स्तरका योजना तथा कार्यक्रम र नीतिगत व्यवस्था गर्न कर्णाली प्रदेश सरकारबाट सहयोग पुग्ने छ । यस्तै गरी नगरपालिकाको विकास निर्माण कार्य, आर्थिक स्थायित्व कायम गर्नको लागि अवश्यक पर्ने नीतिगत, कानुनी, नियामक र प्रक्रियागत सुधार गरी अन्य क्षेत्रहरु जस्तै निजी, सहकारी, गैरसरकारी तथा समुदायिक क्षेत्रलाई विकासको प्रक्रियामा सहभागी हुनको लागि तथा लगानी गर्न आवश्यक वातावरण सृजना गर्ने कार्य सरकारी निकायबाट गरीने छ । नगरपालिकामा शान्ति सुरक्षा कायम गर्ने, सामाजिक सुरक्षा प्रदान गर्न, आर्थिक सामाजिक पूर्वाधार निर्माण गर्ने कार्य सरकारी क्षेत्रबाट भूमिका खेलिने छ । यस नगरपालिकाले सङ्घ, प्रदेश, निजी क्षेत्र, सहकारी, सामाजिक क्षेत्र, गैसस लगायत सबै संग समन्वय कायम गरी कार्य गरिने छ ।

निजी क्षेत्र : लेकवेशी नगरपालिकाको आर्थिक सामाजिक क्षेत्रको विकास गर्नको लागि निजी क्षेत्रको भूमिका उल्लेखनीय रहुने छ । नगरपालिकाले विकासका पूर्वाधार निर्माण गरेका क्षेत्रमा आवास निर्माण, उद्योग, ब्यापार व्यवसाय, सेवा सञ्चालन र अन्य उद्याम सञ्चालन गर्ने छ । नयाँ प्रविधिको प्रयोग, नयाँ सोचको आधारमा सामाजिक, आर्थिक विकास गर्नको लागि निजी क्षेत्रको भूमिका रहुने छ ।

सहकारी क्षेत्र : सरकारले लिएका ३ खम्बे आर्थिक नीति अनुसार सहकारी क्षेत्र पनि एउटा महत्वपूर्ण क्षेत्र हो । सरकारी क्षेत्र पुग्न नसकेका र निजी क्षेत्रले लगानी गर्न नचाहेका क्षेत्रमा सहकारी क्षेत्रको भूमिका रहुने छ । यस नगरपालिकाका प्रत्येक बस्तीमा सहकारीको उपस्थिति रहुने छ । समुदायमा छरिएर रहेको पुँजी संङ्कलन गर्ने र निजी क्षेत्रको लागि आवश्यक पर्ने पुँजी परिचालन सहकारीको माध्यामबाट हुने छ । यस्तै कृषकहरुले उत्पादन गरेको कृषि उपज सङ्कलन गरी बजार क्षेत्रमा लैजाने र मल विउ,उन्नत जातका पशुपन्छी उपलब्ध गराउने कार्य गरी नगरपलिकाको आर्थिक समृद्धि हाँसिल गर्न सहकारीको भूमिका रहुने छ ।

गैर सरकारी संस्था तथा अन्य सामुदायिक क्षेत्र : नगरपालिकाले तोकेको क्षेत्रमा र नगरपालिका, निजी क्षेत्र पुग्न नसकेको क्षेत्रमा गैरसरकारी तथा सामाजिक क्षेत्रको भूमिका रहुने छ । गरिबी न्यूनीकरण गर्न, दलित तथा अति गरिबहरुको स्थितिको सुधार गर्न, सामाजिक परिचालन गर्न, जनचेतना जनगरन, जनताको क्षमता अभिवृद्धि गर्न, स्थानीय साधन, स्रोत र सीपको परिचालन गर्न गैर सरकारी संस्था तथा अन्य सामुदायिक क्षेत्रको भूमिका रहुने छ ।

२.४ समष्टिगत आर्थिक लक्ष्य र खाका

२.४.१ आर्थिक वृद्धिदर :

लेकवेशी नगरपालिकाको प्रथम आवधिक योजनामा समग्ररुपमा आर्थिक विकास गरी नगरबासहीरुको जीवनस्तरमा ब्यापक सुधार गरी " कृषि पर्यटन र पूर्वाधार समृद्ध लेकवेशीको आधार"आधार'प्राप्त गर्ने दीर्घकालीन सोच राखिएको छ । यस अवधिमा नगरपालिकामा कुनै पनि परिवार अति गरिब र गरिबबाट मूक्त गराउने महान लक्ष्य र उद्धेश्य लिएको छ । यस अवस्थामा यस प्रथम आवधिक योजनामा आर्थिक वृदिदर, लगानी, रोजगारी आदिमा ब्यापक वृद्धि गर्नु पर्ने हुन्छ । नगरपालिकामा रहेको गरिबीको समस्यालाई न्यूनीकरण गर्दै लागि जनताको जीवनस्तर सुधार गर्नुपर्ने भएको छ । नगरपालिकाको अधिकांश कृषि क्षेत्रमा परनिर्भर रहेकोमा कृषि क्षेत्रकोहालको प्रतिशतबाट २०८५ सालसम्म पुऱ्याउने लक्ष्य लिइने छ । गरिबीको रेखामुनि रहेका **बेरोजगार** जनताको आर्थिक स्थिति सुधार गरी २०८५ साल सम्म ८ प्रतिशतमा झर्नेको लागि प्रतिवर्ष १० प्रतिशतले कुलग्रार्हस्थ उत्पादन वृद्धि गर्नु पर्ने हुन्छ । यसको लागि कृषि क्षेत्रको पहाल प्रति व्यक्ति कुलग्रार्हस्थ उत्पादन ५६४ रहेकोमा योजना अवधिको अन्त्य सम्ममा ७०० हुने राष्ट्रिय लक्ष्य तय गरीएको छ । यसको लागि नगरपालिकाको लागि चुनौतीको विषय पनि हुन आउछ । यी लक्ष्य पुरा गर्न नगरपालिकाले उद्यमी विकासमा जोड दिइने छ । मानव विकास तथा पूर्वाधार क्षेत्रको विकास गर्नमा ब्यापक लगानी गरी सुधार गरीने छ । यस नगरपालिकाको समग्र समष्टिगत आर्थिक सूचक स्थितिको लागि केन्द्रिय तथ्याङ्क विभागबाट प्रकाशित

विवरणको आधारमा आ.व को स्थिर मूल्यलाई आधार मानी उल्लेख गरीएको छ । आ.व. २०७९/०८० मा आर्थिक वृद्धि दर ५ प्रतिशतका दरले भएकोमा २०८४/०८५ मा आधार मूल्यमा ७ प्रतिशतले वृद्धि हुने देखिन्छ । समग्र औद्योगिक क्षेत्रलाई प्राथमिक क्षेत्र (Primary), द्वितीय (Secondary Sector) र सेवा क्षेत्र (Tertiary Sector) गरी तीन समूहमा विभाजन गरीएको छ । चालु आवमा कृषि, वन, मत्स्य र खानी तथा उत्खनन् प्राथमिक क्षेत्रको योगदान ५ प्रतिशत (Primary sector) रहेको छ जुन आ.व.२०७९/०८० को तुलनामा कुल मूल्य अभिवृद्धि वृद्धिदर स्थिर मूल्यमा ७ प्रतिशत हुन आउछ ।

यस आवधिक योजना आवधिमा यस क्षेत्रको वार्षिक वृद्धि दर स्थिरमूल्यमा १० प्रतिशतका दरले वृद्धि गर्ने लक्ष्य तय गरीएको छ । द्धितिय क्षेत्र अन्तरगत निर्माण गरीने उद्योग, जलविद्युत, ग्यास तथा पानी क्षेत्र पर्दछ । आ.व २०७९/०८० को तुलनामा चालु आवमा यसको योगदान ५ प्रतिशत रहेको अनुमान गर्न सकिन्छ । कुल मूल्य अभिवृद्धि वृद्धिदर स्थिर मूल्यमा १० प्रतिशत हुन आउँछ । यस क्षेत्रको वार्षिक वृद्धि दर ५ प्रतिशतका दरले वृद्धि हुने अनुमान गरीएको छ । यसै अनुसार सेवा क्षेत्र अन्तगत थोक तथा खुद्रा ब्यापार होटल तथा रेष्टुिरेन्ट, यातायात सञ्चार तथा भण्डारण वित्तिय मध्येस्थता, होमस्टे तथा व्यवसायीक सेवा, सार्वजनिक प्रशासन, रक्षा, स्वास्थ्य र अन्य व्यक्तिगत सामुदायिक, सामाजिक तथा व्यक्तिगत सेवा पर्दछन् । चालु आ.व.मा यस क्षेत्रको योगदान धेरै रहेको छ । यस क्षेत्रको योजना अवधिमा वार्षिक वृद्धिदर ५ प्रतिशतका दरले वृद्धि गर्ने लक्ष्य राखिएको छ ।

औद्योगिक वर्गीकरण अनुसार कुल मूल्य अभिवृद्धिको दृष्टिकोणले हेर्दा चालु आ.व. २०७९/०८०को कुल ग्रर्हस्थ्य उत्पादनमा कृषि क्षेत्रले प्रतिशत तथा गैर कृषि क्षेत्रले धेरै प्रतिशत योगदान रहेको अनुमान गरीएको छ । यस नगरपालिकाको समष्टिगत आर्थिक वृद्धि हाल आ.वं २०७९/०८० को प्रमुख आर्थिक सूचकहरुको आधारमा योजना अवधि २०८४/०८५ सम्ममा समष्टिगत लक्ष्य निम्न अनुसार वृद्धि हुने प्रक्षेपण गरीएको छ । आ.व. २०७९/०८० को यर्थाथ अवस्था र योजना अवधि आ.व. २०८४/०८५ सम्मका लक्षित केहि प्रमुख आर्थिक सूचकहरु :

तालिका नं : १२ प्रमुख आर्थिक सूचकहरु

क.सं.	विवरण	२०८०/०८१	२०८१/०८२	२०८४/०८५	२०८७ को प्रक्षेपित लक्ष्य	२१०० को प्रक्षेपित लक्ष्य
१.	कुल ग्राहस्थ्य उत्पादन वृद्धिदर आधारभूत मल्यमा प्रतिशत	७	८	१०	११	१२
२.	चालुमूल्य अनुसार कुल उत्पादन (Gross Output) आधारभूत मूल्यमा रु हजारमा	२५००	२५५०	२६२८	१६३९५२००	२४५९२८००
३.	चालुमूल्य अनुसार कुल मध्येवर्ती उपयोग आधारभूत मूल्यमा (रु हजारमा)	१०००	१२००	१३१४	५१९००३६	७७८५०५४
४.	चालु मूल्य अनुसार कुल ग्रार्हस्थ उत्पादन (GDP) आधारभूत मूल्यमा रु हजारमा	७	७	८	१००२४५४६	१५०३६८१९
५.	चालु मूल्य अनुसार कुल ग्राहस्थ उत्पादन (GDP) उपभोक्ताको मूल्यमा रु हजारमा	२५००	२५५०	२६२८	११८४१५४८	१७७६२३२२
६.	चालु मूल्यमा कुल स्थिर पूजी निर्माण (Gross Fixed Capital Formation) रु हजारमा	२५००	२५५०	२६२८	४०७३४९२	६०५८७२८
७.	चालु मूल्यमा अन्तिम उपभोग खर्च(Final Consumption) रु हजारमा (कुल ग्राहस्थ उत्पादनको प्रतिशत)	२५००	२५५०	२६२८	८२३९८४०	१०२९३८००
८.	विप्रेषण रु हजारमा	२६२५.२९	२६२५.२९	४५००	१७०८७८९.२	९०००००
९.	प्रतिव्यक्ति कुल ग्राहस्थ उत्पादन रु	७४९९९.८७	७४९९९.८७	११४०००.०	४०१४७८.४	७०००००

आर्थिक वृद्धिको लागि कृषि तथा वन क्षेत्र, उद्योग, निर्माण, ब्यापार, होटल, रेष्टुरेन्ट, शिक्षा, स्वास्थ्य, सूचना तथा प्रविधि आदि क्षेत्रहरुले नगरपालिकाको आर्थिक तथा सामाजिक क्षेत्रमा ब्यापक सकरात्मक परिर्वतन भई समृद्धि प्राप्त गर्न सकिन्छ । यसै अनुसार यी क्षेत्रहरुमा योजना अवधिमा लगानी बढाईने छ । प्रथम पञ्च वर्षीय आवधिक योजनामा प्रतिवर्ष १० प्रतिशतका दरले आर्थिक वृद्धि गर्ने लक्ष्य लिएको छ । यसमा आवधिक योजना अवधि, मध्यकालीन तथा दीर्घकालीन कुल ग्रार्हस्थ्य उत्पादन र कुल मूल्य अभिवृद्धि प्रतिशत चालु आ.व. २०७९/०८० र लक्षित अवधि २०८४/०८५ को अवस्था सम्बन्धि विवरण तालिका नं १२ मा उल्लेख गरीएको छ । नगरपालिकाको आर्थिक विकासको लागि कृषि क्षेत्रबाट फड्को मारी उद्योग तथा सेवा क्षेत्रको योगदान उल्लेख्य रुपमा बढाउनु आवश्यक छ र सो अनुसार पनि लक्ष्य तय गरीएको छ । योजना अवधिमा कृषि, उद्योग तथा सेवा क्षेत्रबाट हुने आर्थिक वृद्धि सम्बन्धि विस्तृतरुपमा तालिका नं ८, ९ र १० मा उल्लेख गरीएको छ ।

तालिका नं : १३ आर्थिक वृद्धिका क्षेत्रहरु

क.सं.	विवरण	कुल ग्रार्हास्थ उत्पादन आ.व.२०७९/०८०	२०८०/०८१कुल मूल्य अभिवृद्धि वार्षिक वृद्धि दर	२०८४/०८५ मा कुल मूल्य अभिवृद्धि वार्षिक वृद्धि दर प्रतिशतमा	२१०० को प्रक्षेपित लक्ष्य
१	कृषि तथा वनक्षेत्र प्रतिशत	५	६	७	९
१.१.	कृषि तथा वन क्षेत्र अन्तरगत	४	५	६	८
१.१.२.	धान	५	५.५	६	७
१.१.३.	तरकारी	१२	१३	१८	२५
१.१.४.	गहुँ	३	३.५	४	७
१.१.५.	मकै	३	३	४	७
१.१.६.	आलु	१५	२०	२३	३०
१.१.	दलहन	१	२	३	५
१.२	माछापालन	५	८	१५	३०
२.	उद्योग				
२.१	खानी तथा उत्खन	५	१०	१३	२०
२.२	उद्योग	७	१०	१५	२५
२.३	निर्माण	१५	२०	२५	३५
२.४	सेवा				
३	थोक तथा खुद्रा ब्यापार	१०	१२	१५	३५
३.१	होटल तथा रेष्टुरेन्ट	२०	२५	३०	४०
३.२	यातायात सञ्चार तथा भण्डारण	१०	१५	२०	३०
३.३	वित्तिय मध्येस्थता	१५	१८	२०	३०
३.४	रियल स्टेट तथा व्यावसायिक सेवा	१५	१८	२०	२५
३.५	सार्वजनिक प्रशासन तथा रक्षा	८	१०	११	१२
३.६	शिक्षा	१०	१२	१३	१५
३.७	स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्य	१२	१२	१३	१५
३.८	अन्य सामुदायिक ,सामाजिक तथा व्यक्तिगत सेवा	१५	१७	१९	२०

तालिका नं : १४ कुल ग्रार्हस्थ उत्पादन तथा क्षेत्रगत मूल्य अभिवृद्धि लक्ष्य सम्बन्धि विवरण

क्षेत्रहरु	आधार २०८०/०८१	आ.ब.२०८१/०८२	आ.ब.२०८२/०८३	आ.ब.२०८३/०८४	आ.ब.२०८४/०८५
कृषि	५	६	७	९	१०
कृषि तथा वन	४	५	६	८	९
मत्यपालन	३	४	५	५	६
गैर कृषि	१२	१३			
उद्योग	३	३.५	४	७	८
खानी तथा उत्खनन	३	३	४	७	८
उत्पादनमूलक उद्योग	१५	२०	२३	२३	२५
निर्माण	५	६	७	९	१०
सेवा	४	५	६	८	९
थोक तथा खुद्रा ब्यापार	३	४	५	७	८
होटल तथा रेष्टुरेन्ट	१२	१३	१८	२०	२०
यातायात तथा भण्डारण सञ्चार	३	३.५	४	७	८
वित्तिय मध्येस्थता	३	३	४	७	८
जग्गा बहाल तथा ब्यापारिक क्रियाकलाप	१५	२०	२३	२३	२५
सार्वजनिक प्रशासन तथा रक्षा	१	२	३	५	६
शिक्षा	१५	२०	२३	२३	२५
स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्य	१	२	३	५	६

तालिका नं : १५ कुल ग्रार्हास्थउत्पादनमा क्षेत्रगत योगदान (प्रतिशतमा)

क्षेत्रहरु	आधार २०७९/०८०	आ.ब.२०८०/०८१	आ.ब.२०८१/०८२	आ.ब.२०८२/०८३	आ.ब.२०८३/०८४
कृषि	५	६	७	९	१०
कृषि तथा वन	४	५	६	८	९
मत्यपालन	३	४	५	७	८
गैर कृषि	१२	१३	१८	२०	२०
उद्योग	३	३.५	४	७	८
खानी तथा उत्खनन	३	३	४	७	८
उत्पादनमूलक उद्योग	१५	२०	२३	२३	२५
निर्माण	५	६	७	९	१०
सेवा	४	५	६	८	९
थोक तथा खुद्रा ब्यापार	३	४	५	७	८
होटल तथा रेष्टुरेन्ट	१२	१३	१८	२०	२०
यातायात तथा भण्डारणसञ्चार	३	३.५	४	७	८
वित्तिय मध्येस्थता	३	३	४	७	८
जग्गा बहाल तथा ब्यापारिक क्रियाकलाप	१५	२०	२३	२३	२५
सार्वजनिक प्रशासन तथा रक्षा	१	२	३	५	६
शिक्षा	१५	२०	२३	२३	२५
स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्य	१	२	३	५	६

लेकवेशी नगरपालिकाको आर्थिक स्थिति विवरण निकालिएको अनुसार माथि उल्लेख गरीएको आर्थिक स्थिति प्राप्त गर्न ज्यादै चुनौती रहेको छ । यस नगरपालिकाको आर्थिक वर्ष २०७९/०८० को विनियोजीत रकम रु ८३१६७९४१३.०० र रु.८३१६७९४१३.०० खर्च प्रस्ताब गरेको छ जसमध्ये चालु रु.४१४२५२६२०.००(४९.८०

प्रतिशत) र पुँजिगतमा रु. ३७१०४९२९७.००(५०.२ प्रतिशत) छ । यस्तो अवस्थामा यस नगरपालिकाले आर्थिक वृद्धिदरमा सुधार गर्न स्थानीय स्तरमा उपलव्ध स्रोतहरुको ब्यापक परिचालन गर्नुपर्ने टड्कारो आवश्यकता छ । त्यसका लागि स्थानीय मानिसहरुको आयआर्जनका आधारहरुलाई फराकिलो बनाउदै लैजाने सोच रहेको छ । जिविकोपार्जनको आधारहरुलाई सबल वनाएर मात्र स्थानीय कर प्रणालीलाई व्यवस्थित एवं दिगो सामाजिक न्याय योग्य बनाउन सकिन्छ । कर प्रणालीका आधारहरुलाई सबल नबनाइ कर उठाउँदा यो दिगो तथा भरपर्दो हुदैन । दिगो आर्थिक वृद्धिदर हाँशील गर्न कर प्रणाली व्यवस्थित गर्न अपरिहार्य छ । यद्यपि मानिसको जीवनस्तर उकास्ने प्रकृतिका उत्पादन मूलक कार्यक्रमका लागि लेकवेशी नगरपालिकाको अहम भूमिकाको आवश्यकतालाई मध्येनजर गर्नु पर्दछ । विप्रेषण, निजी, सहकारी एवम् सामुदायीक क्षेत्रको लगानी, सार्वजनिक क्षेत्र, तथा अन्य क्षेत्रको लगानीको आधारमा नगरपालिकाको आर्थिक वृद्धि हाँशील गर्न सकिन्छ ।

२.४.२ लगानीको आवश्यकता र स्रोत :

लेकवेशी नगरपालिकाको अर्थतन्त्र उत्पादनमुखी नभएर आयतमुखी अवस्थामा रहेको छ । आयतमुखी अर्थतन्त्रको अवस्थालाई उत्पादनमुखी अवस्थामा रुपान्तरण गर्नु नै आजको आबश्यकता हो तर यो नगरपालिकाको मूख्य चुनौती मानिएको छ । त्यसका लागि वैदेशिक रोजगारबाट प्राप्त विप्रेषणलाई उत्पादनशील क्षेत्रमा लगानी गर्ने, ग्रामीण क्षेत्रमा विभिन्न क्षेत्रमा छरिएर रहेको पूँजिलाई व्यवस्थित गर्दै उत्पादनशील क्षेत्रमा परिचालन गर्ने, विशेषगरी यस क्षेत्रमा वनपैदवारमा आधारित साना तथा मझौला उद्योग सञ्चालन गर्न पर्यटन प्रवर्द्धन गर्न कृषि तथा पशुपालन र पर्यटन व्यवसायको विस्तार गर्न लगानीको आवश्यकता रहेको छ । यीनै पक्षहरुलाई मध्येनजर गर्दै नगरपालिकले आफ्ना भावि कार्यक्रमहरुलाई अगाडि बढाउने लक्ष्य लिएको छ ।

यस नगरपालिकामा आर्थिक तथा सामाजिक विकास गर्नको लागि सुशासन कायम गरी योजना तथा आयोजनाहरु तेकिएको लागत र समयमा सम्पन्न गर्ने वातावरण श्रृजना गरिने छ । नगरपालिकामा निजी क्षेत्र, सङ्घ, प्रदेश तथा नगरपालिकाबाट लगानी गरी पुँजीको उतपादकत्वमा वृद्धि भएको हुने छ । पुँजीको उत्पादकत्व बढाउनका लागि कृषि, उद्योग तथा सेवा क्षेत्रमा नयाँ सीप र प्रविधिको प्रयोग गरी उत्पादन र उत्पादकत्व बढाईने छ । कृषि, पूर्वाधार ,पर्यटन, उद्योग, शिक्षा, स्वास्थ्य, आदि क्षेत्रमा लगानी वढाई पुँजी निर्माण गरिने छ । यस नगरपालिकामा विभिन्न किसिमका प्राकृतिक स्रोतहरु रहेका छन् । विशेषगरी वन पैदवार यस क्षेत्र कै महत्वपूर्ण स्रोत हो ।

यहाँ विभिन्न किसिमका जन्य वनस्पती पाइनुको साथै महत्वपूर्ण निर्माण सामग्रीको प्रयोगबाट तयार गरीने काष्ट तथा गैर काष्ट उद्योग पनि सञ्चालन गर्न सकिने सम्भावना रहेको छ । त्यसका लागि ठूलो लगानीको आवश्यकता र विभिन्न स्रोतहरुको परिचालनको आवश्यकता रहन्छ । यहाँका महत्वपूर्ण आयका स्रोतहरु जनशक्ति, वनस्पती, पर्यटन व्यवसाय, कृषि तथा पशुपालन व्यवसाय, विप्रेषण आदि हुन् । स्थानीय स्तरमा उपलब्ध स्रोत तथा साधनको व्यवस्थित परिचालनबाट तिव्र आर्थिक वृद्धि गर्दै स्थानीय अर्थतन्त्रलाई दिगो एवं आत्मनिर्भर बनाउने प्रयास गरिने छ । यस प्रथम आवधिक योजनामा रु ४ अरव.९९ करोड ५८ हजार रुपैया विभिन्न क्षेत्रमा लगानी गरीने छ । यो रकम सार्वजनिक क्षेत्र, निजी क्षेत्र, सामुदायिक क्षेत्रबाट लगानी गरिने छ । योजना अवधिमा लगानी बढाउनको लागि निजी क्षेत्रलाई प्रोत्सहान दिने नीति लिईने छ । यसै अनुसार सहकारी क्षेत्रको विकास गरी लगानीको लागि श्रोत व्यवस्था गर्न प्रयास गरीने छ । लगानीको आवश्यकतालाई परिपूर्ति गर्न, लगानी मैत्री वातावरण सिर्जना गर्न नगरपालिकाले महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्ने छ ।

तालिका नं : १६ क्षेत्रगत कुल लगानी (२०८०/०८१ को स्थिर मूल्यमा) रु (०००)

क्षेत्रहरु	आधार २०८०/०८१	आ.ब.२०८१ /०८२	आ.ब.२०८२ /०८३	आ.ब.२०८३ /०८४	आ.ब.२०८४ /०८५	**जम्मा(०००)**
१.आर्थिक विकास क्षेत्र						
कृषि	५२३०	५७१०	३४४०	६१९०	७१५०	२७७२०.०
पशुपक्षी	४२८६.५	४५१३.५	४७५५.५	४०१३.५	६३४९	२३९१८.००
खाद्य सुरक्षा तथा पोषण	१२९५	१३०५	१३०५	१३१५	१३०५	६५२५.००
सिचाई	१०६७५.५	१०६७५.५	१०६७५.५	१०६७५.५	१०६७५.५	५३३७७.५
भूमीब्यबस्था	२५५०	२६००	२६००	३१००	३१५०	१४०००.००
वन तथा वनस्पति	४९१०.००	५१६०.००	४९१०.००	५१६०	४९१०	२५०५०.००
खनिज सम्पदा	४५०.००	४५०.००	४५०.००	४५०	४५०	२२५०.००
उद्योग बाणिज्य आपूर्ति तथा पर्यटन बजार	२३००	२२००	३५००	४४००	४५००	१६९००.००
ब्यापार तथा आपूर्ति	४९००	५१००	६१००	६१००	७३००	२९५००.००
स्वोरोजगारका लागि सीपविकास कार्यक्रम	२५००	२५००	५०००	५०००	१००००	२५०००.००
पर्यटन	४५५०	४६००	९६००	१५१००	१६१५०	५००००.००
सहकारी वित्तिय तथा सेवा	९०५०	९१००	९१००	१०१००	१०१५०	४७५००.००
जम्मा बजेट	**५२२४७.००**	**५३९१४.००**	**६१४३६.००**	**७१६०४.००**	**८२०८९.५**	**३२१७४०.५**
२.सामाजिक विकास क्षेत्र						
शिक्षा	१०४२४६.८	१०३७४६.८	१०३७४६.८	१०३७४६.८	१०४२४६.८	५१९७३४.०
स्वास्थ्य तथा पोषण	१२५५३६	१२०५३६	१२०५३६	१२५५३६	१२०५३६	६१२६८०.०
खाने पानी तथा सरसफाई	१७७९१.४	१७७९१.४	१७७९१.४	१७७९१.४	१७७९१.४	८८९५७.००
सा.स.सा.सु.स.(म.वा.कि.कि.जेष्ठ तथा अ.ब्य)	१५१६६३.१	१५१६६३.१	१५१६६३.१	१५१६६३.१	१५१६६३.१	७५८३१५.५
युवा तथा खेलकुद	१९४३.१	१९४३.१	१९४३.१	१९४३.१	१९४३.१	९७१५.५
सस्कृति	६०४४.३	६०४४.३	६०४४.३	६०४४.३	६०४४.३	३०२२०.५
जम्मा	४०१२२४.७	४०१२२४.७	४०१२२४.७	४०१२२४.७	४०१२२४.७	२००६१२३.५
३ भौतिक विकास क्षेत्र						
सडक	११८१२०	११८१२०	११८१२०	११८१२०	११८१२०	५९०६००.००
आबास बस्ती तथा बजार विकास	२६४१७८.८	२६४१७८.८	२६४१७८.८	२६४१७८.८	२६४१७८.८	१३२०८९४.००
सञ्चार तथा सूचना प्रविधि पूर्वाधार	८४०००.००	८४०००.००	८४०००.००	८४०००.००	८४०००.००	४२००००.००
जम्मा	४६६२९८.८	४६६२९८.८	४६६२९८.८	४६६२९८.८	४६६२९८.८	२३३१४९४.००
४ वातावरण तथा विपद ब्यबस्थापन क्षेत्र						
वन तथा भू संरक्षण	८२१०.००	८२१०.००	८२१०.००	८२१०.००	८२१०.००	४१०५०.००

क्षेत्रहरु	आधार २०८०/०८१	आ.ब.२०८१ /०८२	आ.ब.२०८२ /०८३	आ.ब.२०८३ /०८४	आ.ब.२०८४ /०८५	**जम्मा(०००)**
फोहरमैला ब्यबस्थापन	७५००.००	७५००.००	७५००.००	७५००.००	७५००.००	३७५००.००
विपद व्यबस्थापन	१०४००.२	१०४००.२	१०४००.२	१०४००.२	१०४००.२	५२००१.००
जम्मा	२६११०.२	२६११०.२	२६११०.२	२६११०.२	२६११०.२	१३०५५१.००
सुशासन तथा सस्थागत विकास समूह						
सस्थागत व्यबस्था,शासकीय सुधार तथा सुशासन	२२१००.००	२२६००.००	२२१००.००	२२१००.००	२२१००.००	१११०००.००
वित्तिय ब्यबस्था र भ्रष्टचार निवारण	१३०६०.००	१३०६०.००	१३०६०.००	१३०६०.००	१३०६०.००	६५३००.००
सुशासन	४७७०.००	४७७०.००	४७७०.००	४७७०.००	४७७०.००	२३८५०.००
जम्मा	४००३०.००	४००३०.००	४००३०.००	४००३०.००	४००३०.००	२००१५०.००
आ.ब.२०८०/०८१ देखि २०८४/०८५ को जम्मा	९८५९१०.७	९८७५७७.७	९९५०९९.७	१००५२६७.७	१०१५७५३.२	४९९००५९.००

२.४.३ सार्वजनिक स्रोत व्यवस्था

सार्वजनिक स्रोतको उचित व्यवस्थापन आजको आवश्यकता हो । घरपरिवार, निजी, सहकारी तथा सामुदायिक क्षेत्रहरुको लगानी आकर्षित गरी सार्वजनिक स्रोत व्यवस्थापन गर्न सकिन्छ । आर्थिक वृद्धिको लक्ष्य तथा दिगो विकास लक्ष्य हाँसिल गर्न सार्वजनिक स्रोत परिचालनको महत्वपूर्ण भूमिका रहन्छ । सार्वजनिक क्षेत्र अन्तर्गत विभिन्न सरकारी तथा गैर सरकारी संस्था, नागरीक समाज र सामुदायिक क्षेत्र, सहकारी क्षेत्र तथा निजी क्षेत्र यहाँका सार्वजनिक स्रोत व्यवस्थापका प्रमुख क्षेत्रहरु हुन् ।

तालिका नं : १७ चालु र पूँजीगत खर्चको तुलना

आ.ब.	चालु	पूँजीगत	जम्मा	अन्तर	प्रतिशत
२०७५/०७६	२२७६३७५००.००	१५८३३३५००.००	३८५९७१०००.००	००	००
२०७६/०७७	२७८६२६६८७.०९	१०६७६७४६७३.४१.	३८५४०१३६०.५०	५६९६३९.५	-०.१४
२०७७/०७८	३९६९७०९९५.३७	१७५७१३४३४.१५	५७२६८४४२९.५२	१८७२८३०६९.०२	३२.७०
२०७८/०७९	३८९५६२०५२.००	१८००७६४१३.०८	५६९६३८८६५.०८	३०४५५६४.४४	-०.५३
२०७९/०८०	४१४२५२६२०.००	३७१०४९२९७.००	८३१६७९४१३.००	२६२०४०५४७.९२	४६.०

आ.ब. २०७५/०७६ मा राजस्व (आन्तरिक आय)सबै जम्मा रु. ३८५९७१०००.०० आ.ब. २०७६/०७७ मा रु.३८५४०१३६०.५०, आ.ब. २०७७/०७८ मा रु. ५७२६८४४२९.५२आ.ब. २०७८/०७९ मा रु. ५६९६३८८६५.०८ आ.ब. २०७९/०८० मा रु. ८३१६७९४१३.०० को बजेटले ५ वर्षको अन्तरालमा रु.४४५७०८४१३.०० बृद्धिभएको छ जो लगभग ५४ प्रतिशत हो ।

तालिका नं : १८ क्षेत्रगत आय व्ययको तुलना

क्र.स.	आ.ब.	बजेट	अन्तर	बृद्धिप्रतिशत
१	२०७५/०७६	३८५९७१०००.००	००	००
२	२०७६/०७७	३८५४०१३६०.५०	५६९६३९.५	-०.१४
३	२०७७/०७८	५७२६८४४२९.५२	१८७२८३०६९.०२	३२.७०
४	२०७८/०७९	५६९६३८८६५.०८	३०४५५६४.४४	-०.५३
५	२०७९/०८०	८३१६७९४१३.००	२६२०४०५४७.९२	४६.०

आ.ब २०७५/०७६ रु. ३८५९७१०००.०० बाट प्रतिशत वृद्धि भएर आय आ.ब २०७९/०८० को बृद्धि अन्तराललाई विश्लेषण गर्दा ३२.८७ देखि ४६ प्रतिशतको सम्म बृद्धि भएको देखिन्छ । तालिका न. १७ अनुसार आ.ब. २०७९/०८० देखि आ.ब. २०८४/०८५ सम्ममा २० प्रतिशत बृद्धिहुन सक्ने अनुमान गरेर पुँजीगत मात्र ३ अरब ७६ करोड २० लाख ६६ हजार ६ सय ६५ रुपैयाँआम्दानी हुने देखिन्छ । यो अवधिमा पुँजिगतमा ३० प्रतिशतले आम्दानी गर्नु पर्नेछ भने चालुतर्फ १० प्रतिशतका दरले बृद्धि गरेको खण्डमा ५२ करोड २९ लाख २२ हजार ८ सय ३५ रुपिया चालु खर्च घटाउने र बाँकी थप श्रोत खोज्नु पर्ने छ । योजना अवधिमा आबस्यक रकम रु.४ अरव ९९ करोड ५९ हजारमा अपुग १ अरब २२ करोड ७९ लाख ९२ हजार ३ सय ३५ रुपिया अपुग हुने देखिन्छ । यसको लागि नगरले आन्तरिक र वाहिय स्रोतको ब्यबस्थापन गर्नु पर्दछ ।

२.४.४ अन्तर सरकारी वित्त :

लेकवेशी नगरपालिकाको अधिकांश श्रोत अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन अन्तर्गत सङ्घ र प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने राजस्व तथा अनुदान को रकममा भरपर्नु पर्ने स्थिति रहेको छ । योजना आवधिको ५ वर्षको लागि सङ्घीय बिभाज्य कोष बाट प्राप्त बाँडफाँड , प्रदेश बिभाज्यकोषबाट प्राप्त बाँडफाँड, समानीकरण अनुदान (सङ्घ) बाट, समानीकरण अनुदान (प्रदेश) बाट, सशर्त अनुदानबाट, विशेष अनुदानबाट , प्रदेश सञ्चित कोषबाट बाँडफाँडबाट गरी जम्मा रु.३ अरब ७६ करोड २० लाख ६६ हजार ६ सय ६५ रुपैयाँआम्दानी हुने देखिन्छ जो २० प्रतिशतले बृद्धि हुने गरी प्रक्षेपण गरीएको छ । अन्तर सरकारी वित्तबाट प्राप्त हुने श्रोत तालिका १७मा उल्लेख गरीएको छ ।

तालिका नं. : १९ कुल स्रोतको अनुमान विवरण

आ.ब.२०८०/०८१ देखि आ.ब.२०८४/०८५ सम्मको संभाव्य आन्तरिक स्रोतको विश्लेषण र प्रक्षेपण (रु.०००)								
क्र. स.	**शीर्षकहरु**	**आ.ब.२०७९ /०८०**	**आ.ब २०८० /०८१**	**आ.ब २०८१ /०८२**	**आ.ब २०८२ /०८३**	**आ.ब २०८३ /०८४**	**आ.ब२०८४ /०८५**	**जम्मा**
१.	जम्मा आय	८३१६७९.४१३	९९८०१५.२९	११९७६१८.४३	१४३७१४२.०९	१७२४५७०.५०	२०६९४८४.६०	७४२६८३०.९१
२.	पुंजीगत तर्फ	३७१०४९.२९७	४८२३६४.०८६	६२७०७३.३११	८१५१९५.३०५	१०५९७५३.८९७	१३७७६८०.०६६	३७६२०६६.६६५
३.	चालु तर्फ	४१४२५२.६२०	४५५६७७.८८२	५०१२४५.६७	५५१३७०.२३	६०६५०७.२५	६६७१५७.९७५	२७८१९५९.१०७
४.	आन्तरिक राजश्व	१२५००.००००	१५०००.००	२००००.००	२४०००.००	२८८००.००	३४६६०.००	१२२३६०.००
५.	सङ्घ राजस्व बाँडफाँडबाट	१०६९८९.०००	१२८३८६.८	१७११८२.४	२०५४१८.८८	२४६५०२.६५७	२९५८०३.१८७२	११५४२८२.९२४२
६.	प्रदेश राजश्व बाँडफाँडबाट	१६१६.५६१	१९३९.८७३२	२३२७.८५	२७९३.४२	३३५२.१०४	४०२२.५२४८	१६०५२.३३३
७.	अघिल्लो आ.व.को नगद मौज्दात	१०२०२४.३५६	१०२०२४.३५६	१०२०२४.३५६	१०२०२४.३५६	१०२०२४.३५६	१०२०२४.३५६	५१०१२१.७८
८.	विकास साझेदार	४६३७७.४९६	५५६५३.	६६७८३.६	८०१४०.३२	९६१६८.२९४	११५४०२	४६०५२४.६२
९	सङ्घबाट समानीकरण	१२६४००.०००	१५१६८०	१८२०१६	२१८४१९.२	२६२१०३.०४	३१४५२३.६४८	१२५५१४१.८९

आ.ब.२०८०/०८१ देखि आ.ब.२०८४/०८५ सम्मको संभाव्य आन्तरिक स्रोतको विश्लेषण र प्रक्षेपण (रु.000)

क्र.स.	शीर्षकहरु	आ.ब.२०७९ /०८०	आ.ब २०८० /०८१	आ.ब २०८१ /०८२	आ.ब २०८२ /०८३	आ.ब २०८३ /०८४	आ.ब२०८४ /०८५	जम्मा
	अनुदान							
१०	प्रदेश समानीकरण अनुदान	१२८५७.००००	१५४२८.४	१८५१४.०८	२२२१६.९	२६६६०.३	३१९९२.३६	१२७६६९.०४
११	सङ्घीय सशर्त अनुदान	२७८८००.०००	३३४५६०	४०१४७२	४८१७६६.४	५७८११९.६८	६९३७४३.६२	२३६६९८९.७४
१२	प्रदेश सशर्त अनुदान	६५७१०.०००	७८८५२	९४६२२.४	११३५४६.८८	१३६२५६.२६	१६३५०७.५१	६५२४९५.०५
१३	सङ्घ विशेष अनुदान	३००००.०००	३६०००	४३२००	५१८४०	६२२०८	१२४४१.६	२३५६८९.६
१४	प्रदेश विशेष अनुदान	५८१९.००००	६९८२.८	८३७९.३६	१००५५.२३	१२०६६.२८	१४४७९.५४	५७७८२.२१
१५.	सङ्घ समपुरक अनुदान	९०००.०००	१०८००	१२९६०	१५५५२	१८६६२.४	२२३९४.८८	८९३६९.२८
१६.	प्रदेश समपुरक अनुदान	१३१४०.००००	१५७६८	१८९२१.६	२२७०५.९२	२७२४७.१०४	३२६९६.५२	१३०४७९.१५
१७	स्थाननीय राजस्व बाँडफाँडबाट प्राप्त	२०४४६.०००	२४५३५.२	२९४४२.२४	३५३३०.६७	४२३९६.८१	५०८७६.१७	२०३०२७.०९२
कुल जम्मा आय		८३१६७९४१३	९९८०१५.२९	११९७६१८.४३	१४३७१४२.०९	१७२४५७०.५०	२०६९४८४.६०	७४२६८३०.९१

२.४.५ स्रोत साधनको वाँडफाड तथा परिचालनका आधारहरु :

लेकवेशी नगरपालिकाको प्रथम आवधिक योजनाको लागि जम्मा रु ७ अर्ब ४२ करोड .६८ लाख .३० हजार ९ सय १० रुपैयाँ रकम आम्दानी हुने प्रक्षेपण गरीएको छ यो कुलबजेटको वार्षिक २० प्रतिशतको बृद्धि अनुमान हो । चालु खर्च रु. २ अरव ७८ करोड १९ लाख ५९ हजार १ सय ७ दशप्रतिशतले बृद्धि गरेको अनुमान हो भने योजना सञ्चालनको लागत रु. ४ अरव ९९ करोड ५९ हजार छ। पाँच वर्षको जम्मा लागत ७ अरव ७७ करोड २० लाख १८ हजार १ सय ०७ रुपिया हुन्छ । यदि वार्षिक रुपमा २० प्रतिशत लगानी बृद्धि गर्ने हो भन ७ अरव४२ करोड ६८ लाख ३० हजार ९ सय १० अनुमानीत आय हुन्छ। यो ३४ करोड ५१ लाख ८७ हजार १ सय ९७ रुपिया अपुग हो ।यो श्रोत नगरबासीको आर्थिक, सामाजिक क्षेत्रको विकास तथा पूर्वाधार निर्माणको लागि लगानी गरिने छ। प्राप्त स्रोत तथा साधनहरुको वाँडफाँड तथा परिचालन गर्दा देहायका आधारहरु लिएको छ ।

- दिगो विकास लक्ष्य हाँशील गर्न सहयोग पुग्ने किसिमका क्षेत्रमा साधन विनियोजन गर्न जोड दिने ,
- स्थानीय स्तरका स्रोत तथा साधनको बढी प्रयोग तथा उपयोग गर्ने र स्थानीय स्तरमा क्षमता अभिवृद्धि गर्ने क्षेत्रमा बजेट वाँडफाँड तथा परिचालन गर्न जोड दिने , कृषि तथा वन, उत्पादनमूलक क्षेत्र, स्थानीय स्तरमा निर्माण गर्न सकिने साना तथा घरेलु उद्योग, ग्रामीण तथा सामाजिक विकासमा

सहकारी तथा सामुदायिक क्षेत्रको स्रोत साधनलाई परिचालन गर्ने ,निजी क्षेत्रको अभिवृद्धि, रोजगारी सिर्जना, पर्यटन प्रर्वद्धन, स्थानीय वस्तुहरुको उत्पादन वृद्धि गर्ने क्षेत्रमा लगानी बढाउने ,

- स्थानीय मानव पुँजी निर्माण र त्यसको अधिकतम उपयोगले उत्पादकत्वमा वृद्धि तथा उच्च आयको आधार निर्माण हुने हुनाले यस क्षेत्रमा लगानी गर्न निजी क्षेत्र, सामुदायिक सङ्घ संस्थासंग समन्वय गरी लगानी गरीने छ ,
- छिटो प्रतिफल दिने तथा आर्थिक प्रतिफल बढी भएका क्षेत्रमा साधन विनियोजनको गर्न जोड दिने ,
- नगरपालिकाले प्राथमिकता दिएका क्षेत्रहरुका कृषि पूर्वाधार निर्माण गर्न लगानी गर्न प्राथमिकता दिने ,
- व्यवसायीक कृषि अवलम्बन गर्ने, वन र कृषिमा आधारित साना तथा घरेलु उद्योगका विकास गर्ने क्षेत्रमा लगानीको व्यवस्थापन गर्ने ,
- अति गरिब, गरिब, दलित जनजाती, एकल महिला, अपाङ्ग, विपद्मा परेर वेसाहारा भएका समुदायकको उत्थान तथा आर्थिक उपार्जन र क्षमता अभिवृद्धि गर्नको लागि लगानी गरीने ,
- ब्यापार, ग्रामीण पर्यटन, उद्योग, विभिन्न किसिमको उद्यमी विकास गर्नको लागि निजी क्षेत्रलाई परिचालन गरीने ,
- बस्ती तथा वडाहरुमा नयाँ प्रविधि अपनाएर थोरै लगानीमा बढी भन्दा बढी प्रतिफल प्राप्त गर्ने क्षेत्रको पहिचान गर्न र सो को विकासको लागि लगानी गरीने ,
- प्रशासनिक खर्चमा मितव्ययीता अपनाउने, आर्थिक क्रियाकलापमा पारदर्शिता गराउने र विकासमा स्थानीय स्तरको बढी भन्दा बढी सहभागिता जुटाउने ,
- आन्तरिक उत्पादनलाई बढाउने र आयतमा कमी ल्याउने क्षेत्रको पहिचान गरी लगानी गर्ने ।
- बजार विस्तार तथा संस्थागत व्यवस्थापनमा लगानी बढाइने ,
- आर्थिक स्थिति सुधार गर्नको लागि निजी क्षेत्रलाई लगानी गर्ने वातावरण श्रृजना गर्न लगानी गरीने ।

परिच्छेद : ३

समष्टिगत आर्थिक नीति

३. पृष्ठभूमि :

नेपालले सङ्घीय प्रणाली अवलम्बन गरे पछि बनेका तीन तहका सरकारहरु मध्ये लेकवेशी नगरपालिका स्थानीय सरकारको एक महत्वपुर्ण तह हो । नेपालको संविधान २०७२ को धारा ५७ (४), धारा २१४ (२), धारा २२१ (२) र धारा २२६ (१) अनुसार अनुसूचि ८ र ९ र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ ले प्रदान गरेका अधिकारको प्रयोग गरी विकासको वृहत् दायित्वलाई सम्बोधन गर्न थालनी गरीएको प्रथम आवधिक योजनाका समष्टिगत आर्थिक नीतिहरु तयार गरीएको छ । लेकवेशी नगरपालिकाको आर्थिक नीति तथा रणनीतिहरुले नगरपालिकाको आफ्नो क्षेत्र लगायत प्रदेश र सङ्घको आर्थिक समृद्धि र समाजवादको दिशा तर्फ अगाडि बढ्ने खाका प्रस्तुत गर्ने छ । संविधानले निर्दिष्ट गरेको सार्वजनिक निजी र सहाकारी क्षेत्रको साझेदारीमा आधारित सामाजिक न्याँयलाई प्रवर्द्धन गर्ने दिगो फराकिलो र उच्च बृद्धिदर हाँशील गर्दै नागरीकका आर्थिक एवं समाजिक विकासका आकांक्षा पूरा गर्न यी नीतिहरु परिलक्षित हुने छन् ।

३.१ सार्वजनिक वित्त

३.१.१ सार्वजनिक खर्च

३.१.१.१ पृष्ठभूमि : लेकवेशी नगरबासीका आधारभुत आवश्यकता, अपेक्षा परिपुर्ती र संविधानले प्रत्याभूत गरेका मौलिक हकको कार्यान्वयन गर्दै समाजवाद उन्मुख अर्थतन्त्रको आधार निर्माण गर्न उपलब्ध साधन स्रोतको कुशल र प्रभावकारी परिचालनको लागि सार्वजनिक खर्चको कुशल र दक्ष व्यवस्थापन अनिवार्य छ । सार्वजनिक खर्चको संरचना र खर्च गर्ने भूमिका र जिम्मेवारी नगरपालिका, सङ्घ, प्रदेश बाँडफाँड गरीएको सङ्घीय प्रणाली अनुरुप सङ्घ र प्रदेशले गर्ने सार्वजनिक स्रोतको विनियोजनको न्यायोचित र नगरपालिकाले प्राप्त गरेको स्रोतको खर्च गर्दा पारदर्शी, जवाफदेही र नतिजामूलक बनाउनको लागि नगरपालिकाको संस्थागत क्षमता र कर्मचारी एवं पदाधिकारीहरुको दक्षता आनिवार्य छ । सङ्घीय तहमा विगत १० वर्षमा कुल ग्रार्हस्थ उत्पादनको अनुपातमा सार्वजनिक खर्च १९.८ प्रतिशतबाट ४०.३ पुगेको छ । लेकवेशी नगरपालिका तहमा कुल ग्रार्हस्थ उत्पादनको आंकडा व्यवस्थापनको पद्धति विकास हुँदै गरेका अवस्थामा प्राप्त सार्वजनिक खर्चलाई कुशल र प्रभावकारी बनाउदै पुँजीगत खर्च गर्ने क्षमता बृद्धिमा यो योजना केन्द्रित गरीएको छ ।

३.१.१.२. प्रमुख समस्याहरु : लेकवेशी नगरपालिका प्रयाप्त र दक्ष कर्मचारीको अभाव, स्थानीय आयोजनामा काम गर्ने सक्रिय र दक्ष जनशक्ति नहुनु, प्रत्यक्ष्य लाभग्राहीको जनसहभागिता नहुनु, चालु खर्चको तुलनामा पुँजिगत खर्च अपेक्षित रुपमा बढ्न नसक्नु, साना र टुक्रे आयोनाहरुमा स्रोतको विनियोजनबाट अपेक्षित लाभ हाँशील नहुनु, आर्थिक अनुशासनको पालनामा कमी हुनु, खर्च गर्ने क्षमता भन्दा बढी बजेटको माग हुनु, निर्धारित समय, लागत, परिमाण र गुणस्तरमा आयोजना सम्पन्न नहुनु सार्वजनिक खर्च व्यवस्थापनमा देखिएका टड्कारा समस्याहरु हुन ।

३.१.१.३ चुनौतीहरु : लेकवेशी नगरपालिकाको ग्रामीण इलाकामा आर्थिक उपार्जनका अवसरको अभाव, माग भएका योजना र सम्भावित श्रोतको विचमा तालमेल मिलाउनु सबै भन्दा ठूलो चुनौती हो । युवा जनशक्तिलाई परम्परागत निर्वाहमुखि कृषि प्रणालीले आकर्षण गर्न नसक्ने, निजी लगानी पुर्ण रुपमा शहर केन्द्रीत हुँदा सार्वजनिक खर्चले मात्र नगरको आर्थिक र समाजिक विकासमा धेरै चुनौती थपेको छ । स्थानीय नागरीकका चाहना र आधारभुत आवश्यकता, मुलुकको दीर्घकालीन सोंच, दिगो विकास लक्ष्य, सङ्घीय सरकारको पन्ध्रौ योजना, कर्णाली प्रदेशको प्रथम आवधिक योजना आदिका लक्ष्य हाँशील हुने गरी सार्वजनिक खर्चको व्यवस्थापन गर्नु निकै चुनौतीपुर्ण छ । सार्वजनिक खर्चको बढ्दो मागलाई कुशलतापूर्वक व्यवस्थापन गर्नु, सङ्घ र प्रदेशबाट

हुने विनियोजनमा कुशलता र न्यायोचित ल्याउनु, उच्चतम प्रतिफल हाँशील हुने गरी खर्च गर्ने दक्षता बढाउनु र चालु खर्चलाई बञ्चित सीमा भित्र राखी पुँजीगत खर्च बढाउनु हाल नगरपालिका तहमा देखिएका खास चुनौतीहरु हुन ।

अवसरहरु : लेकवेशी नगरपालिकातहमा निर्वाचित पदाधिकारीको उपस्थिती र क्रियाशिलताले लामो समयको जनप्रतिनिधि विहिन अवस्थाको अन्त्य गर्दै प्रत्यक्ष जवाफदेहिताको अवस्था सृजना गरेको छ । महिलाहरुको समूह निर्माण हुनु, राजनीतिक दलमा समेत महिलाको सहभागिताको बहस सञ्चालन हुनु, समुदाय तथा स्थानीय स्तरमा महिलाहरु संगठित भइ महिला हिंसा र अधिकारका लागि क्रियाशिलता तर्फ उन्मुख हुनु, हरेक स्थानमा महिला मैत्री वातावरणका लागि बहस सञ्चालन हुनु , हिंसा पीडितका लागि आवास गृहहरु सञ्चालन हुन तर्फ उन्मुख हुनु । राजनैतिक दलहरु समेतमा महिला हिंसा बिरुद्ध छलफल र बहस सञ्चालन हुनु । सार्वजनिक खर्च गर्ने स्थान र आयोजनाहरु जनप्रतिनिधि र जिम्मेवार कार्मचारी प्रशासनको नजिकमा भएकोले परिणामको अनुभुती गरी आवश्यक सुधार गर्ने अवसर छ ।

सार्वजनिक खर्च प्रणालीको स्थानीय अवस्थालाई मध्येनजर गर्दै नगरसभाले सङ्घीय कानुनसंग नबाझिने गरी नीतिगत, कानुनी र प्रक्रियागत सुधार गर्ने अधिकार विद्यमान छ । सङ्घीयतहमा भएका नीतिगत, कानुनी र प्रविधिजन्य सुधारले थप सार्वजनिक खर्च व्यवस्थापनका प्रभावकारीता बढाएको छ भने विकास साझेदारहरुले गर्ने प्रत्यक्ष्य सहयोगहरु पनि थप अवसरको रुपमा रहेका छन । नगरपालिकाका नगरँबाट शहर बजार तथा विदेशमा रोजगारीको लागि जाने युवाहरुले आर्जन गरेको आम्दानीको केही अंश नगरमा आर्थिक उपार्जनको लागि खर्च गर्ने प्रोत्साहन गर्दा नगरको अर्थतन्त्र चलायमान हुने अवसर छ । नगरपालिकाको भौगोलिक अवस्थालाई सहीसदुपयोग गर्ने हो भने वेमौसमी तरकारी,बाखापालन,गाई भैसीपालनका साथसाथै चिउरीको वनविकास र माहुरीपालनको विशेष सम्भावना रहेको छ । नगरका सडकहरुमा निगालो रोपण गरेर पर्यटन विकास गर्न सक्ने सम्भाबना पनि टाढा छैन ।

३.१.१.४ दीर्घकालीन सोंच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति :

दीर्घकालीन सोंच : "व्यवसायीक पशुपक्षिपालन र कृषि खेती,लेकवेशी आत्मनिर्भर आर्थिक प्रगति" 'हुने छ ।

लक्ष्य: सार्वजनिक खर्चको कुशल, न्यायोचित र नतिजामूलक व्यवस्थापन गरी लेकवेशी नगरपालिकाको अर्थतन्त्रलाई सबल र समृद्ध बनाउने ।

उद्देश्य : सार्वजनिक खर्चको कुशल विनियोजनको, कार्यान्वयन र अनुशासित वित्तय व्यवस्थापनबाट समावेशी र उच्च आर्थिक वृद्धि हाँसिल गर्ने ।

रणनीति तथा कार्यनीति : आर्थिक क्षेत्रमा तय गरीएका विषयगत उद्देश्य एवम् प्रतिफलहरू हाँसिल गर्न देहाय बमोजिमका कार्यनीतिहरू अवलम्बन गरीने छ ।

रणनीतिहरु :

१.नगरपालिकाको सार्वजनिक खर्च प्रणालीलाई दरिलो, दक्ष, पारदर्शी, जवाफदेही र नतिजामूलक बनाउने रणनीति तयार गर्ने ।

२. सार्वजनिक खर्चलाई निजी खर्च प्रवर्द्धन गर्दै आर्थिक र समाजिक पुँजी निर्माणका क्षेत्रमा कुशल र प्रभावकारी परिचालन गर्ने ।

३.स्थानीय विकासको आवश्यकतालाई सम्बोधन गर्न नगरपालिका, प्रदेश र सङ्घको अन्तर सरकारी वित्तलाई प्रभावकारी समन्वय गरी न्याँयोचित, सन्तुलित र परिपुरक रुपमा व्यवस्थापन गर्ने ।

४. सार्वजनिक खर्च प्रणालीलाई छरितो र पारदर्शी बनाउन सूचना प्रविधिलाई अवलम्बन गर्ने ।

कार्यनीतिहरु : आन्तरिक प्रणालीलाई दरिलो, दक्ष, पारदर्शी, जवाफदेही र नतिजामूलक बनाउने कार्यनीति तयार गरीने छ ।

१. शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी र सरसफाई, महिनावारी स्वच्छता र सामाजिक सुरक्षा एवं संरक्षण जस्ता सामाजिक विकासको लागि बजेट विनियोजनको गरीने छ ।

२.नगरपालिका, प्रदेश र सङ्घका आवधिक योजना तथा बार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम बीच तादम्यता कायम गर्न र प्राथमिकीकरणमा परेका आयोजनाहरुकोलागि स्रोत सुनिश्चित गर्दै सार्वजनिक खर्चलाई नतिजामुखि बनाउन मध्यकालीन वित्तिय र बजेट खाकाको साथै मध्यकालीन खर्च प्रणालीलाई समेत संस्थागत गरीने छ ।

३. आर्थिक वर्षको सुरुवात देखिनै पुँजीगत खर्च गर्न प्रोत्साहन गरीने छ ।

४. वित्तिय जोखिम न्युनिकरण गर्न आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीलाई सुदृढ गरीने छ ।

५.नगरपालिकाको बजेट, कार्यक्रम/आयोजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयनसंग सम्बन्धित कर्मचारीहरुको क्षमता अभिवुद्धि गरीने छ । .

६. नगरमा पुँजी निर्माणको लागि सार्वजनिक स्रोतलाई निजी लगानी आकर्षण गर्ने गरी परिचालन गरीने छ ।

७. गैर बजेटरी खर्चलाई नियन्त्रण गरीने छ ।

८. पुँजीगत खर्चको उत्पादनशील क्षमता अभिबृद्धि गर्न चालु खर्चलाई आवद्ध गरीने छ ।

९.वित्तिय उत्तरदायित्वलाई प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि सङ्घीय र प्रदेशबाट बनेका कानुन एवं कार्यविधिहरुलाई कार्यान्वयन गर्ने ।

१०. आयोजना सुशासनमा सुधार र सङ्घ र प्रदेशसंग समन्वय गरी क्रमागत आयोजनाहरु निर्धारित समयमानै सम्पन्न गरीने छ ।

११. आर्थिक तथा समाजिक पूर्वाधारको क्षेत्रमा गरीने लगानीलाई विकास र उपलब्ध स्रोत बीचको असन्तुलनलाई व्यवस्थापन गरीने छ ।

१२.नगरपालिका लगायत सङ्घ र प्रदेशबाट बाँडफाँड एवं वित्तिय हस्तान्तरण भई आउने स्रोतलाई पारदर्शी, न्यायोचित र सन्तुलित बनाउन सङ्घ र प्रदेशसंग समन्वय गरी एकीकृत ढाँचा तयार गरीने छ ।

१३. अनुदानलाई उत्पादनशील र पारदर्शीरुपमा प्रदान गर्न सङ्घ र प्रदेश समन्वय गरी एकद्वार प्रणाली मार्फत अनुदान वितरण गर्ने कार्यनीति तयार गरीने छ ।

१४.नगरपालिकाले सङ्घ र प्रदेश सरकारसंगका द्विपक्षीय सहलगानीहरुलाई सम्झौताको ढाँचातयार गरी कार्यान्वयन गरीने छ ।

१५. बजेट तर्जुमा, कार्यान्वयन, लेखाङ्कन र प्रतिवेदनमा सङ्घ र प्रदेशसंग एकरुपता कायम गर्न एकीकृत सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापन सूचना प्रणाली विकास गरीने छ ।

१६. सार्वजनिक भुक्तानी व्यवस्थालाई पुर्ण रुपमा विद्युतिय प्रणालीमा गरीने छ ।

१७. सार्वजनिक खर्च तथा राजस्व सम्बन्धि जानकारी विद्युतीय माध्यमबाट सार्वजनिकीकरण गर्नुको साथै सार्वजनिक खर्चको अनुगमन गर्ने प्रणालीलाई स्थापना गरीने छ।

मुख्य कार्यकमहरु लेकवेशी नगरपालिकाले आफै सञ्चालन गर्ने कार्यकमहरु

- **सार्वजनिक वित्तिय सम्बन्धमा क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम:** नगरपालिकाको वित्त क्षेत्रमा कार्य गर्ने र नीतिगत निर्णय गर्ने पदाधिकारीहरुको क्षमता बढाउनको लागि कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।
- **थपशाखा स्थापना कार्यक्रम :** नगरपालिकामा आबस्यक शाखाको स्थापना र व्यबस्थापन गरी कर्मचारीको व्यवस्था गरिने छ। स्थापित शाखाका कर्मचारीलाई तालिम दिने, वेरुजु अध्यावधिक गराउने र समयमा आलेप गरीने छ।
- **सफ्टवेयर निर्माण कार्यक्रम :** वित्तिय क्षेत्रमा सुदृढिकरण गर्न नयाँ सफट्वेयर निर्माण गरी पारदर्शिता कायम गर्ने, तथ्याङ्ककहरुअध्यावधिक गरीने छ।
- **वित्तिय अनुशासन कायम गर्ने कार्यक्रम :** वित्तिय अनुशासन कायम गर्नको लागि खर्च सम्बन्धि कार्यविधि तयार गरीने छ। समयमा बजेट पारित गरीने, लेखापरीक्षण समयमा गर्ने,सामाजिक परीक्षण,सार्वजनिक परीक्षण र सार्वजनिक सुनुवाई कार्यक्रम सञ्चालन गरीने छ।
- **सामाजिक परीक्षण कार्यक्रम :** आर्थिक अनुशासन कायम गर्न र सुशासन कायम गर्नको लागि प्रत्येक कार्यक्रम तथा आयोजनामा सामाजिक लेखापरीक्षण गरीने छ।
- **श्रोत व्यवस्थापन कार्यक्रम :** नगरपालिकाको विकासको लागि आबस्यक श्रोत तथा साधनको लागि आन्तरिकरुपमा वृद्धि गर्न कदम चालिने छ, सङ्घ तथा प्रदेश र निजी क्षेत्रबाट लगानी वृद्धि गर्नको लागि विशेष पहल गरीने छ।
- फाँटवारी तथा प्रगति प्रतिवेदन सम्बन्धि कार्यक्रम : नगरपालिकाका शाखा तथा निकायहरुले समयमा मासिक, चौमासिक, वार्षिक प्रतिवेदन तयार गरी सम्बन्धित निकायमा पठाउने काम गरीने छ।
- सङ्घ तथा प्रदेशको सहयोगले सञ्चालन गर्ने कार्यक्रम
- सार्वजनिक वित्त सम्बन्धि कार्यविधि निर्माण तथा ऐन, कानुन निर्माण कार्यक्रम
- सार्वजनिक वित्त सम्बन्धमा क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम
- सफ्टवेयर निर्माण कार्यक्रम
- वित्तिय अनुशासन कायम गर्ने कार्यक्रम

३.१.१.५ अपेक्षित उपलब्धीः सार्वजनिक खर्चमा पुँजीगत खर्चको हिस्सा उल्लेख्य रुपमा बृद्धि हुने छ।

बजेट विनियोजनमा कुशलता, सरकारी कोषको प्रभावकारी उपयोग र खर्चबाट अपेक्षित नतिजा हाँसिल भएको हुने छ। बजेट प्रणाली पारदर्शी, बैज्ञानिक र सूचना प्रविधिमा आधारित हुने छ। नगरपालिकामा कार्यान्वयन हुने नगरपालिका, प्रदेश र सङ्घबाट कार्यान्वयन हुने आयोजनाहरु तोकिएको गुणस्तर, परिणाम, लागत र समयमा सम्पन्न भएका हुने छन्। सङ्घ र प्रदेशसंगको वित्तिय अन्तर आवद्धता र समन्वय सुदृढ भएको हुने छ।

३.१.२.राजस्व

३.१.२.१. पृष्ठभूमि : मुलुकको विकास र समृद्धिलाई न्यायोचत, समावेशी बनाउन आन्तरिक स्रोत परिचालन बृद्धि गर्न आवश्यक छ । राष्ट्रिय तहमा विगत १० वर्षमा राजश्वको औशत वृद्धि दर २०.४ प्रतिशत र आ.व.२०७६/०७७मा कुल ग्रार्हस्थ उत्पादनको अनुपातमा २० प्रतिशत पुगेको तथ्याङ्क छ । यस लेकवेशी नगरपालिकामाराजस्वको काम आ.व २०७६/०७७ मा २५ लाख भन्दा बढी संङ्कलन भएको छ । यस नगरपालिकामा राजश्व संङ्कलनका आधारहरु भुमि र वन रोयल्टी कर र सामान्य व्यवसाय बाहेक अन्य कर सङ्कलनका आधार खासै बनेका छैनन् । यद्यपी सार्वजनिक वित्तको प्रभावकारी संरचना मार्फत निजी लगानी प्रवर्धन गरी कृषि तथा पशुजन्य उत्पादन वृद्धि र निकासी गरी राजश्व संङ्कलनको दायरा फराकिलो बनाउने तर्फ यो योजना परिलक्षित हुने छ ।

३.१.२.२ प्रमुख समस्या : लेकवेशी नगरपालिका ग्रामीण क्षेत्रमा अवस्थित रहनु, करको दायरा फराकिलो नहुनु, अधिकांश जनताहरु निर्वाहमुखी खेती प्रणाली अपनाउनु, नगरपालिकामा उद्योग कल कारखाना खासै नहुँदा र आर्थिक विकासका कार्यहरु धरै नहुँदा आन्तरिक राजश्व ज्यादै न्यून हुनु, नगरबासहीरु सकभर कर तथा शुल्क तिर्न नपरे हुन्थ्यो भन्ने सोचाइ हुनु, कर प्रक्षेपण तथा असुली गर्नको लागि जनशक्तिको अभाव रहनु, कृषिमा सम्भावना र क्षमता अनुरुप राजस्व परिचालन हुन नसक्नु, राजश्व परिचालन सम्बन्धि स्पष्ट नीति नहुनु आदि यस क्षेत्रका प्रमुख समस्या हुन ।

३.१.२.३ चुनौतीहरु र अवसर

चुनौती : नगरपालिकामाभएका सम्पुर्ण कारोवारहरुलाई करको दायरामा ल्याउनु, कर सङ्कलनको लागत घटाउँदै करकानुनको पालना गर्नु गराउनु, आर्थिक क्रियाकलापको वृद्धि गर्न, उत्पादन र सेवाका क्षेत्र तथा आर्थिक बृद्धि र राजस्व बीच सबल अन्तर सम्बन्ध कायम गर्नु र करदाता तथा कर प्रशासन दुवै पक्षमा व्यावसायिकता र पारदर्शीता कायम गर्नु, राजस्व चुहावट नियन्त्रण गर्नु, कारोवारको यथार्थ बिल बिजक अनिवार्य रुपमा दिने लिने व्यवस्था गर्नु र राजस्व सङ्कलन तथा ब्यापार सहजीकरण बीच सन्तुलन यस क्षेत्रका चुनौतीहरु हुन ।

अवसरहरु : निर्वाहमुखि कृषिबाट व्यवसायीक कृषि उत्पादन र बजारीकरणको सम्भावना हुनु, तीनै तहका सरकारको स्थायित्व र नीतिगत स्थिरता हुँदा सहज व्यवासायिक वातावरण निर्माण हुनु, आर्थिक बृद्धि र अर्थतन्त्रको आकार विस्तार हुँदै जानु, नगरपालिकामा राजश्व परिचालनको सम्भावना बृद्धि हुनु, कर प्रणाली थप प्रगतिशील हुनु, सङ्घ र प्रदेशले नगरपालिकालाई नयाँ करका क्षेत्रमा अधिकार दिन पहल हुनु, निर्वाचित पदाधिकारीहरुले नगरपालिकाको आयश्रोत वृद्धि गर्नको लागि बढी प्रयास गरीनु यस क्षेत्रका प्रमुख अवसर हुन ।

३.१.२.४ सोंच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति सोंच : लेकवेशी नगरपालिका सुदृढ र प्रगतिशील राजश्व प्रणालीको विकास गरी समृद्ध अर्थतन्त्रको निर्माण गर्ने ।

लक्ष्य : नगरकोकृषि उत्पादन र आयमा आधारित करको बृद्धि गर्दै राजश्वलाई कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको एक तिहाई पुऱ्याउने ।

उद्देश्य : उत्पादन, लगानी, व्यवसाय तथा करदाता मैत्री एवं स्वच्छ, पारदर्शी र प्रगतिशील कर प्रणालीको विकास तथा स्वैत्छिक कर सहभागिताबाट अधिकतम राजस्व परिचालन गर्नु ।

रणनीति तथा कार्यनीतिहरु : सबै किसिमका आर्थिक क्रियाकलापलाई करको दायरामा ल्याई राजश्वको आधार फराकिलो बनाउने रणनीति तयार गरीने छ ।

१. सबै प्रकारका आर्थिक तथा व्यावसायिक कारोवारमा संलग्न व्यक्ति तथा फर्मलाई करको दायरामा ल्याउने रणनीति तयार गर्ने ।

२. विद्युतिय माध्यमबाट बीजक जारी गर्ने व्यवस्था अवलम्बन गरी बिल बीजक दिने लिने प्रणालीमा सुधार गरी मूल्य अभिवृद्धि कर प्रणालीलाई प्रभावकारी बनाउने रणनीति तयार गर्ने ।
३. करको दायरामा सबैको सहभागिता बढाउनको लागि करदाता शिक्षालाई विस्तार गरी कर सचेतना आभिबृद्धि गरीने छ ।
४. प्रदेश र सङ्घले लनगरने करहरु संग समन्वय गरी करदातामा पर्ने दाहोरो करलाई निरुत्सहीत गरीने छ ।
५. आन्तरिक राजश्व वृद्धिका लागि राजश्व सम्भाव्यता अध्ययन तथा सुझाव अनुसार अगाडि कार्यान्वयन गरीने छ ।

कार्यक्रम

नगरपालिकाले आफै सञ्चालन गर्ने कार्यक्रमहरु

- **राजश्व प्रशासन सम्बन्धि क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम :** नगरपालिकाको राजश्व प्रशासन सम्बन्धमा यस क्षेत्रमा कार्य गर्ने रनीतिगत निर्णय गर्ने पदाधिकारीहरुको क्षमता बढाउनको लागि कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ

- **विद्युतीय प्रयोग तथा सफट्वेयर निर्माण गर्ने कार्यक्रम :** राजश्व प्रशासन सुदृढगर्नआवश्यक पहल गरिने छ र नयाँ सफटवेयर निर्माण गर्ने पारदर्शिता कायम गर्नको लागि पहल गरिने छ ।

- **राजश्वका दायरा विस्तार कार्यक्रम :** आवधिक योजनामा धैरै क्षेत्र समेटेर विकास गर्नको लागि श्रोत आवश्यक पर्ने हुँदा आन्तरिक श्रोत बढाउन नयाँ श्रोतको खोजि गरीने, भएका श्रोतको दायरा बढाउने र बाहय तथा निजी क्षेत्रको लगानी बढाउनको लागि प्रयास गरिने छ ।

- **आन्तरिक राजश्व वृद्धि गर्ने कार्यदल गठन र सुझाव कार्यान्वयन कार्यक्रम :** नगरपालिकाका नयाँ श्रोत पहिचान गर्न र दरको दायरा सम्बन्धि अध्ययन गर्नविज्ञहरु रहेको कार्यदल गठन गरिने छ र सो कार्यदलले दिएको सुझाव अनुसार कार्यान्वयन गरिने छ ।

- **राजश्व शाखाको गठन तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम :** नगरपालिकाको राजश्व प्रशासन सुदृढीकरण गर्न राजश्व शाखा गठन गरी सञ्चालनमा ल्याईनेछ ।

- **प्रचार प्रसार कार्यक्रम :** राजश्व नगरपालिकाको विकासको लागि भन्ने जानकारी गराउन तथा नयाँ क्षेत्र विषयमा थाहा पाउनब्यापक प्रचार प्रसार गरिने छ ।

- **राजश्व अनुगमन कार्यक्रम :** राजश्वको लागि चुहावट हुन नदिन तथा सबै समेट्न जनप्रतिनिधि तथा कार्मचारी रहेको अनुगमन टोली गठन गरी अनुगमन गरिने छ ।

- **सङ्घ र प्रदेशसंग राजश्व बाँडफाँट सम्बन्धमा समन्वय तथा श्रोत बढाउन पहल कार्यक्रम :** नगरपालिकाको लागि आन्तरिक लगायत सङ्घ र प्रदेश संग समन्वय गरीने छ । विकास कार्यको लागि राजश्व बढाउनर अन्य श्रोत बढाउन विशेष पहल गरिने छ ।

सङ्घ र प्रदेशको सहयोगमा सञ्चालन गरीने कार्यक्रमहरु

- राजश्व सम्बन्धि नीतिगत व्यवस्था तथा कार्यविधि निर्माण कार्यक्रम

- श्रोत खोज्न तथा समन्वय गर्ने कार्यक्रम

- क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम

३.१.२.५ अपेक्षित उपलब्धी : राजस्व प्रणाली लगानी, व्यवसाय र करदाता मैत्री भएको हुने छ । सबै किसिमको राजस्व विद्युतिय माध्यमबाट भुक्तानी गरी सङ्कलन लागत र करदाताको सहभागिता लागत घटेको हुने छ । हालको राजश्व स्थितिमा प्रति वर्ष तेव्वर गुणाले राजश्व बृद्धि भएको हुने छ ।

३.१.३ वैदेशिक सहायता परिचालन तथा सार्वजनिक ऋण

३.१.३.१ पृष्ठभुमि :लेकवेशी नगरपालिकाको आन्तरिक श्रोत पनि तुलनात्मक रुपमा न्यून रहेको, सङ्घ तथा प्रदेशबाट प्राप्त हुने अनुदान तथा अन्य श्रोत पनि आवश्यकता अनुसार प्राप्त नभएको देखिन्छ । तर नगरपालिकामा गरिबी निवारण, आर्थिक वृद्धि र पूर्वाधार निर्माणको लागिठुलो लगानी आवश्यकछ । नगरपालिकाको श्रोत र तय गरीएका कार्यकमहरुको लागि माग गरीएको रकम बीच ज्यादै फरक रहेको छ । यो फरकको दूरी कम गर्न तथा छिटो नागरीकको समृद्धि प्राप्त गर्ने आकांक्षा पुरा गर्न वैदेशिक सहायता तथा सार्वजनिक ऋणको आवश्यकता रहेको छ । नगरपालिकाका गौरवका आयोजनाहरुको निर्माण तथा सञ्चालन गर्नवैदेशिक सहायताको आवश्यकता छ । वैदेशिक सहायता विभिन्न देश तथा विदेशी वैंक र संस्थाबाट लिन सकिने व्यवस्था रहेको छ तर यसको लागि सङ्घीय सरकारको स्वीकृति तथा सर्मथन आवश्यक रहने व्यवस्थाछ । यस्तै, प्राप्त साधन र आवश्यकता बीचको दुरी कम गर्नसार्वजनिक ऋणको आवश्यकता रहेको छ । नगरपालिकाको आय आर्जन गर्ने कार्यक्रम जस्तै उद्योग आयोजना सञ्चालन, पार्क तथा मनोरञ्जन स्थल लगायत नागरीकको आर्थिक विकास तथा क्षमता अभिवृद्धि गर्न सार्वजनिक ऋण लिनु पर्ने हुन्छ । सार्वजनिक ऋण निजी क्षेत्र, वैंक तथा वित्तिय संस्थाहरुबाट लिन सकिन्छ । यस नगरपालिकामा आजसम्म कुनै निकायबाट पनि वैदेशिक सहयोग तथा सार्वजनिक ऋण लिएको छैन । आगामी दिनमा यो योजना कार्यान्वयन गर्दा वैदेशिक सहयोग र सार्वजनिक ऋण लिनुपर्ने देखिन्छ ।

३.१.३.२ प्रमुख समस्या : यस नगरपालिकामा गौरवका योजना र आर्थिक वृद्धि गर्ने किसिमका आयोजनाको विस्तृत सर्वेक्षण नगरीनु, मेघा परियोजना (गेम चेन्जर प्रोजेक्ट) सम्पन्न गर्न वैदेशिक सहयोग तथा ऋण आवश्यक भएतापनित्यस्ता योजना तथा कार्यकम नतोकिनु, वैदेशिक सहयोगका लागि सम्बन्ध नहुनु, समन्वय र सहयोगी दाताको पहिचान गर्न नसक्नु प्रमुख समस्याका रुपमा रहेका छन् । यस्तै, वार्ता तथा सम्झौता गर्न कार्यक्षमतायुक्त जनशक्तिको अभाव हुनु, सार्वजनिक ऋण नीति स्पष्ट नहुनु, दातृ निकायलाई विश्वास दिलाउने वातावरण नहुनु, कानुनीगत र प्रक्रियागत अस्पष्ट आदि समस्याहरु पनि रहेका छन् ।

३.१.३.३ चुनौती र अवसर

चुनौती : वैदेशिक सहयोगको लागि नीतिगत, कानुनी तथा प्रक्रियागत व्यवस्था मिलाउन, वार्ता तथा सम्झौता गर्ने क्षमताको विकास गर्न, सहयोगी निकायलाई विश्वास दिलाउन, प्राप्त सहयोग तथा ऋणको सही परिचालन गर्न, ऋण तिर्ने क्षमताको विकास गर्न, सङ्घ तथा प्रदेशसँग समन्वय कायम गर्न र आन्तरिक श्रोतमा अभिवृद्धि गर्न चुनौती रहेको छ ।

अवसर : नेपालको संविधानले नगरपालिकाले गर्ने कार्य क्षेत्रको स्पष्ट व्यवस्था गर्नु, वैदेशिक सहायता तथा सार्वजनिक ऋण लिन पाउने कानुनी व्यवस्था हुनु, नगरपालिकाको द्रुतगतिमा विकास गर्ने चहाना जनप्रतिनिधि, सामाजिक तथा राजनैतिक कार्यकर्ताको हुनु र साझेदारी मोडेल स्थानीय निकायमा प्रयोगमा आउनु यस नगरपालिका लागि महत्वपुर्ण अवसरहरु हुन । यस्तै, निर्माण र हस्तानान्तरण पद्धतिको विकास हुनु, निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरुलाई नगरपालिकाको विकासको लागि आवश्यक पर्ने नीतिगत तथा कानूनि समस्या समाधान गर्न सक्ने अधिकार हुनु, नगरपालिकाको विकासमा सहयोग गर्ने विभिन्न व्यक्ति तथा निकायहरु हुनु, नगरपालिकाको क्षेत्र धेरै हुनु तथा प्राकृतिक श्रोत साधन प्रयाप्त मात्रामा हुनु यस क्षेत्रका अवसरहरु हुन् ।

३.१.३.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति, कार्यनीति,कार्यकम

दीर्घकालीन सोच : वैदेशिक सहयोग तथा सार्वजनिक ऋण नगरपालिकाको समृद्धिको आधार

लक्ष्य : आय श्रोतको अभिवृद्धि तथा पूर्वाधार विकासमा वैदेशिक सहायता तथा सार्वजनिक ऋणको परिचालन गरी जीवनस्तरमा वृद्धि गर्ने ।

उद्धेश्य १. वैदेशिक सहयोगबाट नगरपालिकाका गौरवका आयोजना निर्माण गरी आर्थिक वृद्धि गर्ने ।

२. सार्वजनिक ऋणको परिचालनबाट आन्तरिक आय वृद्धि तथा रोजगारी सिर्जना गर्ने ।

तालिका न. : २० रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
१.१.वैदेशिक सहयोगबाट नगरपालिकाका गौरवका आयोजना निर्माण गरी आर्थिक वृद्धि गर्ने ।	१.१.१ उच्च प्रतिफल दिने आयोजनामा वैदेशिक सहायता परिचालन गरीने । १.१.२ वैदेशिक सहायता लिदा लगानी र प्रतिफल विश्लेषण गरी नगरपालिकामुखी शर्त मात्र स्वीकार गरीने छ । १.१.३ नयाँ प्रविधि तथा उपकरण प्राप्तिका लागि प्रयास गरीने छ । १.१.४ वैदेशिक निकायसंग वार्ता गर्ने तथा संझौता तथा वार्गेनिंग गर्ने क्षमता अभिवृद्धि गरीने छ ।
१.२ नगरपालिकाले तोकेको क्षेत्रमा मात्र वैदेशिक सहयोगका श्रोतहरु परिचालन गर्ने ।	१.२.१. नगरपालिकाले महत्वपूर्ण र गौरवका योजना, आयोजना तथा कार्यक्रम भनि निर्णय गरेका पूर्वाधार निर्माणमा मात्र वैदेशिक सहयोग स्वीकार गर्ने नीति अवलम्बन गरीने छ । १.२.२. वैदेशिक सहायता सम्बन्धमा नगरपालिकाले आवश्यक कानुन निर्माण तथा नीतिगत व्यवस्था समयमा गरीने छ । १.२.३ वैदेशिक सहयोग सम्बन्धमा समयमा सङ्घ तथा प्रदेशसंग समन्वय कायम गरी स्वीकृति प्राप्त गर्ने वातावरण श्रृजना गरीने छ ।
२. सार्वजनिक ऋणको परिचालनबाट आन्तरिक आय वृद्धि तथा रोजगारी श्रृजना गर्ने	
२.१ रोजगार सिर्जना गर्ने तथा नगरपालिकाको आन्तरिक आय वृद्धि गर्ने क्षेत्रमा मात्र सार्वजनिक ऋण परिचालन गर्ने ।	२.१.१ अति गरिब परिवार तथा गरिब परिवारको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने तथा उनीहरुको उद्यम विकास गर्ने क्षेत्रमा सार्वजनिक ऋण परिचालन गरीने छ । २.१.२ कृषि तथा वनमा आधारित उद्योग स्थापना तथा सञ्चालनको लागि आवश्यक श्रोत जुटाउन ऋण परिचालन गरीने छ । २.१.३ उच्च प्रतिफल दिने तथा क्षमता विकास भई जीवनमा सकरात्मक परिवर्तन गर्ने क्षेत्रमा सार्वजनिक ऋण परिचालन गरीने छ । २.१.४ नगरपालिकाको व्यापारिक भवन निर्माण तथा व्यवसाय सञ्चालन गरी सिधै आय वढ्ने क्षेत्रमा मात्र सार्वजनिक ऋण परिचालन गरीने छ । २.१.५ सार्वजनिक ऋण लिदा उच्चतम प्रतिफल प्राप्त हुने क्षेत्रमा मात्र लगानी अभिवृद्धि गरीने छ । २.१.६ निजी क्षेत्र आकर्षण गर्ने वातावरण सृजना गरीने छ । २.१.७ ऋण समयमा भुक्तानी गरी आफनो शाख कायम गरिने छ । २.१.८ युवाहरुलाई रोजगार सिर्जना तथा उद्यम विकास गर्न व्यक्तिगत तथा संस्थागत जमानी वसी उद्यमीलाई ऋण लिने वातावराण सृजना गर्ने नीति अवलम्बन गरीने छ । २.१.९ सार्वजनिक ऋण सही क्षेत्रमा लगानी तथा कार्यान्वयन प्रगति स्थितिको नियमित अनुगमन गरी निगरानी गरीने छ ।

मुख्य कार्यक्रम

नगरपालिकाले आफै सञ्चालन गर्ने कार्यक्रमहरु

- **वैदेशिक सहयोग तथा सार्वजनिक ऋण सम्बन्धि क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम :** यस नगरपालिकामा हालसम्म कुनै पनि योजना वैदेशिक सहयोगमा सञ्चालन भएका छैनन् । वैदेशिक निकाय तथा संस्थासंग वार्ता गर्न, सम्झौत गर्न तथा सार्वजनिक ऋण प्राप्ति तथा उपयोग सम्बन्धि सीप विकासको लागि क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन गरीने छ ।

- **वार्ता, सम्झौता गर्ने तथा लेख्ने क्षमता सम्बन्धि तालिम कार्यक्रम :** वैदेशिक निकाय तथा संस्थासंग वार्ता गर्न, सम्झौत गर्न तथा सार्वजनिक ऋण प्राप्ति तथा उपयोग सम्बन्धि सीप विकासको लागि तथा परियोजना लेखन सीप सम्बन्धि तालिम सञ्चालन गरीने छ ।

- **सार्वजनिक ऋण तथा वैदेशिक सहयोग परिचालन सम्बन्धिकानुन, निर्देशिका कार्यविधि निर्माण कार्यक्रम** : यस नगरपालिकाको लागि आवश्यक पर्ने सम्बन्धमा कानुन, निर्देशिक तथा कार्यविधि निर्माण गरी कार्यान्वयन गरिने छ ।

- **आन्तरिक तथा विदेश भ्रमण कार्यक्रम :** नगरपालिकाका पदाधिकारी तथा कर्मचारीहरुको लागि सीप सिक्न तथा विभिन्न क्षमता अभिवृद्धि गर्नको लागि देश भित्रका तथा वैदेशिक भ्रमण गराईने छ, यसको लागि नेपाल सरकार तथा वैदेशिक सहयोगबाट मात्र खर्च गरीने छ ।

- **भातृ संस्था तथा भगेनी सम्बन्ध विकास कार्यक्रम :** स्वदेशी तथा विदेशका स्थानीय सरकार संग सम्बन्ध बढाउनको लागि विभिन्न कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिने छ ।सङ्घ तथा प्रदेशको सहयोगमा सञ्चालन गरीने कार्यक्रम

- वैदेशिक सहयोग तथा सार्वजनिक ऋण सम्बन्धि क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम
- वार्ता, सम्झौता गर्ने तथा लेख्ने क्षमता सम्बन्धि तालिम कार्यक्रम
- सार्वजनिक ऋण तथा वैदेशिक सहयोग परिचालन सम्बन्धिकानुन, निर्देशिका, कार्यविधि निर्माण कार्यक्रम
- युवा लक्षित रोजगार कार्यक्रम
- आन्तरिक तथा विदेश भ्रमण कार्यक्रम
- नगरपालिकालाई श्रोत जुटाउन सहयोग कार्यक्रम

३.१.३.५ अपेक्षित उपलब्धि :यस आवधिक योजनासम्ममा वैदेशिक सहयोगमा अति महत्वपूर्ण सडक उत्पादन र सडक तथा वृहत सिंचाइ तथा खानेपानी आयोजना संझौता गरी निर्माण सम्पन्न भएको हुने छ । नगरपालिकाको व्यापारिक भवन सार्वजनिक ऋण प्राप्त गरी कार्यसम्पन्न भएको हुने छ । नगरपालिकाले वैदेशिक सहायता तथा सार्वजनिक ऋण परिचालन सम्बन्धि ऐन, नियम, निर्देशिका, कार्यविधि तयार गरी लागू भएको हुने छ । नगरपालिकाका कार्यकारी पदमा रहेका पदाधिकारी तथा सो सम्बन्धि सरोकार राख्ने निर्वाचित पदाधिकारी र नगरपालिकाका जिम्मेवार अधिकृतहरुले वार्ता तथा संझौता गर्ने सीप सिकेका हुने छन् ।

३.२ सार्वजनिक, निजी र सहकारी साझेदारी

३.२.१ पृष्ठभूमि :

स्थानीय आवश्यकता, विकास र समृद्धिको लक्ष्य हाँशील गर्न आवश्यक लगानी जुटाउन सार्वजनिक निजी र सहकारीको साझेदारी अपरिहार्य छ। सार्वजनिक लगानीलाई मुख्यतया आर्थिक विकासको पूर्वशर्तको रुपमा रहेको आधारभुत सेवा प्रदान गर्न केन्द्रीत गरीने छ । निजी क्षेत्रले आफ्नो लगानी गर्न नसक्ने अवस्थामा सार्वजनिक क्षेत्रबाट जोखिम बहन गर्न निजी क्षेत्रसंग साझेदारी र सहभागिताको आधारमा लगानी जुटाई थप स्रोत व्यवस्थापन गरीने छ। कृषि र पशुपालनको क्षेत्रलाई प्रवर्द्धन गर्नको लागि निजी क्षेत्रको अलावा सार्वजनिक क्षेत्रले सहकारीसंगको साझेदारी गरीने छ।

३.२.२. प्रमुख समस्या

विकासका लागि वित्तीय स्रोतको कमी हुनु, सार्वजनिक क्षेत्रबाट भएका खर्चबाट निजी क्षेत्र र सहाकारीको लगानी विकासमा लगानी आकर्षण गर्न नसक्नु खास समस्याको रुपमा रहेको छ।

३.२.३ चुनौतीहरु र अवसर

चुनौती :नगरपालिकाले अवलम्बन गरेका विकासका लक्ष्य र उद्देश्य हाँशील गर्न उल्लेख्य रुपमा सार्वजनिक खर्चलाई परिचालन गरी निजी क्षेत्रको लगानी आकर्षण गर्नु र सहकारीमा जम्मा भएको बचत उत्पादनमुखि क्षेत्रमा परिचालन गर्नु चुनौतीपुर्ण छ। नागरीकको विप्रेषणबाट प्राप्त स्रोतलाई उत्पादनमूलक क्षेत्रमा लगानी गर्न आकर्षण गर्नु पनि थप चुनौतीको रुपमा रहेको छ।

अवसरः विकासमा निजी क्षेत्र र सहकारीको अपरिहार्य भएको हुँदा यी क्षेत्रको भूमिका अभिबृद्धि गर्न सरकारले सहकार्यद्वारा समाजिक आर्थिक रुपान्तरणको अवसर प्राप्त छ । निजी क्षेत्रलाई आकर्षण गर्न लगानी मैत्री वातावरणको सिर्जना गरी लगानी सुरक्षाको प्रत्याभुति गर्ने अवसर छ । विप्रेषणबाट प्राप्त स्रोतलाई उचीत र उत्पादनमूलक क्षेत्रमा परिचालन गरी ग्रामीण अर्थतन्त्रलाई चलायमान र मजबुद थप अवसर छ।

३.२.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीतिहरुः दीर्घकालीन सोच :

नगरपालिकामा सार्वजनिक-निजी-सहकारी साझेदारीको माध्यमबाट उत्पादनशील र रोजागारमूलक आर्थिक बृद्धि गर्नु ।

लक्ष्य : नगरपालिकाको विकास लक्ष्य हाँशील गर्न सार्वजनिक-निजी-सहकारी साझेदारीमा लगानी अभिवृद्धि गरी थप स्रोत परिचालन गर्ने ।

उद्देश्यः सार्वजनिक-निजी-सहकारीको साझेदारीलाई प्रोत्साहन गरी कृषि र सेवाको क्षेत्रलाई बढी उत्पानदशील बनाउनु ।

तालिका न. : २१ रणनीति तथा कार्यनीतिहरुः

रणनीतिहरु	कार्यनीतिहरुः
१.१ सार्वजनिक-निजी-सहकारीको साझेदारीका लागि नीति कानुन र संस्थागत संरचना तयार गर्ने ।	१.१.१. आयोजना तथा व्यावसायिक कृषि फार्म सञ्चालनका लागि आवश्यक पर्ने जग्गा प्राप्ति लगायत सम्बन्धि राष्ट्रिय कानुनको अधिनमा रही नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्रको लागि थप नीतिगत काम गरीने छ । १.१.२.सार्वजनिक-निजी-सहकारीको साझेदारीमा सञ्चालन

	हुने आयोजनाको बर्गीकरण र मापदण्ड-जोखिम बाँडफाँडको मापदण्ड सहीत) र उपकरणहरु निर्धारण गरी कार्यान्वयन गरीने छ । १.१.३.सार्वजनिक-निजी-सहकारीको साझेदारीमा सञ्चालन हुने आयोजनाकोलागि सङ्घ र प्रदेशसंगको समन्वयमा एकल विन्दु सेवा (One Stop Service Center) को स्थापना गरीने छ । १.१.४.सार्वजनिक-निजी-सहकारीको साझेदारीका आयोजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न संस्थागत र कर्मचारीको दक्षता अभिवृद्धि गरीने छ ।
१.२.सङ्घ र प्रदेशसंगको समन्वयमा सार्वजनिक-निजी-सहकारीको साझेदारीलाई प्रवर्द्धन गरी लगानी आकर्षण, बृद्धि र लगानी सुरक्षाको प्रत्याभुति गर्ने ।	१.२.१ सार्वजनिक-निजी-सहकारीको साझेदारीलाई प्रवर्द्धन गर्न र लगानीको प्रतिफल प्रत्याभुति गर्न कार्यविधि बनाई आर्थिक र गैर आर्थिक सुबिधा उपलब्ध गराईने छ । १.२.२.सार्वजनिक, निजी, सहकारी र नागरीक बीच साझेदारीलाई प्रोत्साहन गर्न नीतिगत, बजेटरी र समन्वयात्मक प्रावधानहरु प्रवर्द्धन गरीने छ ।

नगरपालिकाले आफै सञ्चालन गर्ने कार्यक्रमहरु मुख्य कार्यक्रमहरु

- **नीतिगत तथा प्रकृयागत सुधार कार्यक्रम :** नगरपालिकाको लागि सहकारी सञ्चालन सम्बन्धि ऐन, नियम, कार्यविधि तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याईनेछ ।
- **संस्थागत सुधार कार्यक्रम :** सहकारीहरुको एक आपसमा गाभेर सक्रिय, विश्वासनिय, भरपर्दो, क्षमतावान सहकारी गराउनको लागि संस्थागत सुधार कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।
- **पूँजी वृद्धि कार्यक्रमः** नगरपालिकामा उद्यम सञ्चालन गर्न तथा भएकाउद्योग तथा व्यवसायको पूँजी वृद्धि गर्न र क्षमता बढाउनआवश्यक पर्ने पूँजी सहकारीबाट उपलव्ध गराउन नगरपालिका, प्रदेश तथा सङ्घ सरकारबाट सहकारीलाई अनुदान दिईनेछ । सो मार्फत उद्यमीलाई लगानी गर्ने कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।

३.२.५ अपेक्षित उपलब्धी :

सार्वजनिक, निजी, सहकारी लगायत नागरीकको साझेदारी सम्बन्धि नीतिगत तथा कानुनी सुधार भई साझदारीका आयोजनहरु कार्यान्वयन भएका हुने छन् । वित्तिय व्यवस्थापनको लागि नगरपालिकामा आबश्यकता अनुसार लगानी गरीने छ । सार्वजनिक वित्त अन्तरगत नगरपालिकाको आम्दानीका श्रोतहरु पहिचान गर्न, क्षमता अभिवृद्धि गर्न, वैदेशिक सहायता परिचालन गर्न र राजश्व बढाउन निम्न अनुसारका कार्यक्रम सञ्चालन र

लगानी गरीने छ । अनुसूचि ४, ५, ६ मा उल्लेख गरीएको छ भने विस्तृतरुपमा कार्यक्रम र लगानी सम्बन्धि परिच्क्षेद ८ र ९ मा समाबेश गरीएको छ ।

तालिका न. : २२ जेट तथा कार्यक्रम

कार्यक्रमहरु	बजेट(000)
कृषि	२७७२०.०
पशुपक्षी	२३९१८.00
खाद्य सुरक्षा तथा पोषण	६५२५.00
सिचाई	५३३७७.५
भूमीब्यबस्था	१४000.00
वन तथा वनस्पति	२५0५0.00
खनिज सम्पदा	२२५0.00
उद्योग बाणिज्य आपूर्ति तथा पर्यटन बजार	१६९00.00
ब्यापार तथा आपूर्ति	२९५00.00
स्वोरोजगारका लागि सीपविकास कार्यक्रम	२५000.00
पर्यटन	५0000.00
सहकारी वित्तिय तथा सेवा	४७५00.00
जम्मा बजेट	**३२१७४०.५**

परिच्छेद : ४

आर्थिक विकास क्षेत्र

४.१ कृषि तथा प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन

४.१.१ कृषि

४.१.१.१ पृष्ठभूमि : लेकवेशी नगरपालिकाको आर्थिक विकास गर्ने तथा गरिबी निवारण गर्ने मुख्य आधार नै कृषि रहेको छ । यस नगरपालिकामा २५.१४ प्रतिशत कृषि क्षेत्रमा कृर्षकहरु संलग्न छन् भने कृषि फर्महरु व्यवसायीकरुपमा खेती गर्ने अवसर छ भने अरु परिवारले साना इकाईमा आफ्नो खेतवारीमा खेती गर्ने गरेको पाइन्छ । यस क्षेत्रमा धान,गहुँ, मकै, कोदो, जौं र फापर आदि खाद्यान्न बाली उत्पादन हुन्छ भने दलहन खेतीको रुपमा मास, सिमि, आदि उत्पादन हुने गर्छ । तेलहनकोरुपमा तोरी, सर्सिऔं, सूर्यमुखी फूल आदि उत्पादन हुन्छ । नगदे वालीको रुपमा तरकारी, लसुन आदि उब्जनी हुन्छ । सिंचाईको लागि ४० (नदी १ तथा ३९ खोला) खोलानाला रहेकोले सिंचाई सुबिधा पुऱ्याउन सकेमा कृषि क्षेत्रमा फड्को मार्न सकिने देखिन्छ । कुल ग्रर्हास्थ उत्पादनमा कृषिको क्षेत्रको अंश ज्यादै बढी रहेको छ । कृषि क्षेत्रमा परम्परागत खेती प्रणाली हुनु, कृषिमा प्रविधि तथा आधुनिक औजारको न्यून प्रयोग हुनु, प्रति इकाइको उत्पादकत्व न्यून हुनु, कृषिमा व्यावसायिकरण नहुनु, लगानी कृषिमा ज्यादै न्युन रहनु आदि समस्या देखिएकोछ ।

४.१.१.२ प्रमुख समस्याहरु : लेकवेशी नगरपालिकाका अधिकांश जनताहरु कृषिमा आश्रित रहे पनि कृषि क्षेत्रमा केहि समस्याहरु देखिएका छन् । परम्परागत कृषि प्रणाली हुनु, रोजगार मूलक नहुनु, जमिन बाँझिदै जानु, श्रम अनुसारको उत्पादन नहुनु, मानिसहरुमा कृषि प्रति वितृष्णा, बजार व्यवस्थापन राम्रो नहुनु, रसायनिक मल र विषादिको प्रयोग बढी हुनु, शित भण्डार नहुनु, हावापानी र माटो सुहाउँदो विउ उपलव्ध नहुनु, सिंचाईको प्रयाप्त सुबिधा नभएको, उत्पादकत्वमा कमी, कृषि श्रमिकको उपलव्धतामा कमी आदि कृषि क्षेत्रमा समस्या देखिएको छ।

४.१.१.३ चुनौती र अवसरहरु

चुनौतीहरु :यस नगरपालिकाको लागि व्यवसायीक खेती प्रणालीको विकास गर्नु, खेति योग्य जमिनमा सिंचाई सुबिधा पुऱ्याउनु, उत्पादकत्व वृद्धि गर्नु, बाँझो जग्गाको व्यवस्थापन गर्नु, उत्पादकत्व बढी हुने खेती लनगरनु, उचित बजार तथा मूल्य प्राप्त गर्नु आदि कृषि क्षेत्रमा चुनौती रहेका छन् । उत्पादकत्व अत्यन्तै न्यून रहने र कृषि व्यवसायबाट जीविका चलाउन गाह्रो पर्ने अवस्थाका कारण उल्लेख्य सङ्ख्यामा स्वस्थ र शिक्षित युवा जनशक्ति विदेश पलायन हुन पुग्नु, कृषि पेशालाई प्रतिस्पर्धी, नाफामूलक, सम्मानजनक र व्यावसायिक रुपमा स्थापित गर्नु, खाद्य असुरक्षित तथा कुपोषित समुदायको यथार्थ सङ्ख्या तथा स्थान पहिचान गर्ने र खाद्यान्नको सन्तुलित उपभोग प्रति जनचेतना बढाउने, एक बस्ती एक उत्पादन गर्न, कृषि ब्लक विकास गर्न आदि कृषि क्षेत्रमा चुनौती रहेको छ ।

अवसरहरु : यस लेकवेशी नगरपालिकाका १० वटै वडाहरुमा कृषि उपज ढुवानी गर्न, विउ विजन ल्याउनको लागि सडक सञ्जाल जोडिएको छ । नगरपालिकाको शुरु देखि अन्त्यसम्म भेरी नदी, वग्नुले सिंचाइ सुबिधामा सहयोग पुगेको छ । कृषकहरु आफ्नो पेशामा व्यवसायीकता गर्न उत्सुक हुनु, विभिन्न शहर र बजारको समिप्यमा रहनु, नगरपालिकाले कृषि क्षेत्रको विकास गर्नको लागि बढी प्राथमिकता दिनु आदि अवसर कृषि क्षेत्रमा रहेको छ । सहकारी र वैंकहरु कृषि क्षेत्रमालगानी गर्न प्राथमिकता दिनु आदि कृषिको क्षेत्रमाअवसर रहेको छ । यस्तै गरी यहाँ सबै किसिमका खेती उत्पादन हुनु, नगदेवाली, फलफुल, तरकारी प्रशस्त उत्पादन हुने जमिन हुनु, विदेशबाट आएका युवाहरु कृषि क्षेत्रमा आकर्षित रहनु आदि कृषि क्षेत्रका अवसरहरु हुन् ।

४.१.१.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति, कार्यक्रम

दीर्घकालीन सोच :"व्यबसायिक पशुपक्षिपालन र कृषि खेती आत्मनिर्भर नगरबासी र आर्थिक प्रगति"

उद्धेश्य : १. खाद्यान्न उत्पादनमा वृद्धि गर्ने ।

लक्ष्य :कृषि क्षेत्रमा उत्पादन र उत्पादकत्वमा वृद्धि गरी नगरबासीको आर्थिक विकास भएको हुने छ ।

२. तरकारी, फलफुल तथा नगदेवाली क्षेत्रमा व्यवसायीक खेती गरी कृषक परिवारको आम्दानी बढाउने ।

३. कृषिमा प्रविधिको विस्तार गरी उत्पादन, प्रशोधन तथा बजारीकरणमा जोड दिने ।

तालिका न. २३ :कृषि विकासका रणनीति तथा कार्यनीतिहरू

रणनीति	कार्यनीति
१.खाद्यान्न उत्पादनमा वृद्धि गर्ने ।	
१. कृषि क्षेत्रमा व्यवसायीकरण, आधुनिकीकरण तथा यान्त्रिकरणको माध्यमबाट उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने ।	१. जनताको समृद्धिको मुख्य आधार कृषि भएकोले आधुनिक व्यवसायीक कृषिलाई प्राथमिकता दिने नीति तयार गरीने छ । २. बस्तीहरुमाा कृषि प्राविधिकहरुको व्यवस्था गरी परिचालन गरीने छ । ३.. कृषि उपजको बजारीकरण र व्यवसायीकरणका लागि कृषि सडकको निर्माण गरीने छ । ४.युवाहरुलाई कृषि क्षेत्रमा आकर्षण गर्न बाली बिमाको प्रवर्द्धन तथा आधुनिक कृषि प्रणालीमा जोड गरीने छ ।
२.कृषक समूहहरुको संस्थागत विकास गरी कृषि रोजगारी र आम्दानी बढाउन तर्फ जोड गर्ने ।	५. कृषकहरुमा जनचेतना मूलक कार्यक्रहरु सञ्चालन गरीने छ । ६. कृषि पेशालाई सम्मानित पेशाको रुपमा स्थापित गर्न आकर्षक प्याकेज कार्यक्रमहरु कार्यान्वयनमा गरीने छ । ७. कृषि क्षेत्रमा बजेट विनियोजनकोका लागि सरकारी तथा गैरसरकारी निकायहरु बीच समन्वय कायम गरीने छ । ८. अध्ययन, अवलोकन, भ्रमणको माध्यमबाट कृषि अनुभव आदान प्रदान गर्ने कार्यक्रम सञ्चालन गरीने छ । ९. भण्डारणका लागि कृषकहरुको लागत सहभागितामा नमुनाको रुपमा समुदायस्तरमा कोल्डस्टोर निर्माण गरीने छ । १०. खाद्यान्न उत्पादन तथा खाद्यान्न बालीमा उन्नत जातको विउ विजन आपूर्तिका लागि निजी क्षेत्र तथा सहकारी संस्थाहरुको सहभागितामा जोड दिने साथै गुणस्तरीय विउको प्रयोग गर्दै क्षेत्र विस्तार गरीने छ ।
२. तरकारी, फलफुल तथा नगदेवाली क्षेत्रमा व्यवसायीक खेती गरी कृषक परिवारको आम्दानी बढाउने	
१. व्यवसायीक कृषिका लागि पकेट क्षेत्र विस्तार गरी नगदेवाली उत्पादनमा जोड गर्ने ।	११. कृषि उपज सङ्कलन केन्द्रको स्थापना र विस्तार गरीने छ । १२. खाद्यान्न र टिमुर खेतिलाई विशेष प्राथमिकताको नीति तयार गरीने छ । १३. आफ्नो व्यवसायबाट बढी भन्दा बढी मूल्य तथा आर्थिक प्राप्तिगर्ने व्यक्ति तथा संस्थालाई सम्मान गर्ने नीति अवलम्बन गरीने छ । १४. प्राङगारिक खेतीलाई जोड गरीने छ । १५. विदेशबाट फिर्ता भएका वा रोजगारको सिलसिलामा विदेश गएका परिवारलाई व्यवसायीक कृषि तथा पशुपालन गर्न विशेष सहुलियत दिने नीति तयार गरीने छ ।
२ं जलवायु तथा वातावरण मैत्री	१६. जलवायु परिवर्तन अनुसारको उत्पादन हुने विउ विजन तथा प्रविधिको

रणनीति	कार्यनीति
कृषि प्रविधिको विकास र विस्तार गर्ने ।	प्रयोग गर्ने प्रयास गरीने छ । १७. परम्परागत कृषि व्यवसायबाट व्यवसाहिक कृषि, उद्योग तथा सेवा व्यवसायमा परिणत गर्न आवश्यक आर्थिक सहयोग उपलव्ध गराउने नीति तयार गरीने छ ।
३. कृषि योग्य भूमि संरक्षणका लागि भू- उपयोग नीतिको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा जोड गर्ने ।	१८. जग्गा वैंकको मध्येमबाट वाँझो जमिनको समुचित व्यवस्थापन, कम्पनीमा आधारित कृषि व्यवसायीकरणमा जोड दिइने छ र सो अनुसार कार्य गर्ने वातावरण सृजना गरीने छ । १९. सहकारी खेती प्रणालीको विकास गरीने छ ।
३. कृषिमा विधि, प्रविधिको विस्तार गरी उत्पादन, प्रशोधन तथा बजारीकरणमा जोड दिने ।	
१.निजीक्षेत्र, साझेदार संस्था र सरकारी क्षेत्र बीच सहभागितामूलक कार्यक्रममा जोड गर्ने ।	२०.कृषि सम्बन्धि अध्यापन गराउने संस्थाको स्थापना गर्न पहल गरीने छ । २१.सेवा निवृत शिक्षक तथा कर्मचारीहरुको ज्ञानलाई नगरवासिन्दाको जीवनस्तर उच्च बनाउनका लागि प्रयोग गर्ने नीति अवलम्बन गरीन छ । २२. अध्ययन तथा रोजगारीको सिलसिलामा नगरपालिका भन्दा अन्यत्र स्वदेश वा विदेश गई व्यक्तिगत तथा संस्थागत रुपमा नगरपालिका वा स्थानीय वासिन्दाको सामाजिक तथा आर्थिक विकासमा सहयोग गर्ने लाई विशेष सम्मान गरीने छ । २३. विकासका गतिविधिहरुमा निजी क्षेत्रको लगानी आकर्षित हुने वातावरण तयार गरीने छ । २४. सबै वस्तिका राजनैतिक तथा सामाजिक कार्यकर्ताका परिवारमा आर्थिक उपार्जनको लागि व्यवसायिक कृषि, उद्योग तथा सेवा व्यवसायको समेत नेतृत्व गरी आर्थिक समृद्धि गर्ने नीति अवलम्बन गरीने छ ।
२.उत्पादन भएका बस्तुको बजारीकरणको व्यवस्थापन गर्ने ।	२५. कृषि उपजहरुको बजारीकरणको लागि सङ्कलन केन्द्र, कृषि बजार, हाट बजार विकासको लागि विशेष लगानी गर्ने नीति अवलम्बन गरीने छ । २६. एक बस्ती एक व्यवसायको पहिचान दिने नीति अवलम्बन गरीने छ ।

कृषि सम्बन्धि मुख्य कार्यक्रमहरु :

नगरपालिकाले आफै कार्यान्वयन गर्ने कार्यक्रमहरु

१. कृषिको व्यवसायीकरण, विविधीकरण तथा औद्योगीकरण तथा प्रविधिको उपयोग गर्न सक्ने कृषक, उद्यमी, युवा तथा विज्ञहरुको क्षमता विकास गरिने छ ।

२. खेतीयोग्य खाली जमिनलाई कृषि उत्पादन तथा पशुपालनमा उपयोग गर्न स्थानीय वासिन्दा खासगरी युवा वर्गलाई प्रोत्साहन गरिने छ ।

३. माटोको उर्वरा शक्ति दीर्घकालीन रुपमा कायम राख्न भकारो सुधार कार्यक्रमलाई नमुना कार्यक्रमको रुपमा सञ्चालन गरीने छ ।

४. आवश्यक ज्ञान, सीप र लगानीको माध्यमद्वारा ग्रामीण कृषि पर्यटन विकास र प्रवर्धनमा युवा तथा कृषकहरुलाई आकर्षण गरिने छ ।

५. नगरपालिकामा संचालित प्रमुख प्राथमिकता प्राप्त कृषि प्रमुख सडक आयोजना, उत्पादनशिल तथा सिंचाई सुबिधा उपलब्ध क्षेत्रमा कृषि उत्पादन, व्यवसाय तथा उद्यम सञ्चालन गरिने छ ।

६. कृषि प्रसारको पहुँच वृद्धि गर्न ग्रामीण कृषि कार्यकर्ता, ग्रामीण पशु स्वास्थ कार्यकर्ता तथा स्थानीय रेडियो र पत्रपत्रिकाको उपयोग गरिने छ ।

७. कृषि क्षेत्रलाई व्यवसायीकरण, विविधीकरण गरी रोजगारका अवसर बढाउन सरकारी, गैरसरकारी एवं निजी क्षेत्रमा दक्ष जनशक्ति विकास गरी लक्षित क्षेत्र एवं वर्गको आर्थिक उत्थान गरिने छ ।

८. व्यवसायीक कृषि तथा पशु फर्म सञ्चालन, व्यवसाय विकास र बिस्तारको लागि कृषि ऋणको व्यवस्थापन र विस्तार गर्न विकास तथा वित्तीय संस्थासंग समन्वय गरिने छ ।

१०. ग्रामीण क्षेत्रमा कृषि तथा पशुजन्य उत्पादन अभिवृद्धि गर्न थोक बजार, कृषि सडक, विद्युत, सञ्चार, संङ्कलन केन्द्र, शितभण्डार, हाट बजार जस्ता पूर्वाधारको विकास गरिने छ ।

११. नगरपालिका तथा वडा कार्यालय, गैसस, निजी क्षेत्रसंग आवश्यक समन्वय एवं छलफल गरी कृषि क्षेत्रको एकीकृत तथ्याङ्कको आधार तयार गरी अद्यावधिक गरिने छ र तथ्याङ्कमा आधारित योजना तर्जुमा, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन अभ्यास गरिने छ ।

१२. युवा शक्तिलाई उपयुक्त प्रविधि, सीप र पुँजी उपलब्ध गराई कषि क्षेत्रमा आकर्षित गर्दै कृषि पेशालाई व्यवसायीक र सम्मानित बनाइनेछ ।

१३. स्थानीय तह मातहत रहने गरी कृषि तथा पशु प्राविधिक सहीत प्रत्येक नगर र नगरँविकास समितिमा कृषि तथा पशु प्रसार केन्द्र स्थापना र सेवा सञ्चालन गरिने छ ।

१४. कृषि क्षेत्रको कार्यक्रम तर्जुमा, अनुगमन तथा प्रभावकारिताको लागि सहभागितामूलक अनुगमन र कृषक अनुगमनको अभ्यास गरिने छ ।

१५. साना र सीमान्त कृषकलाई समूह/सहकारीमा आवद्ध गराई कम आयतन र उच्च मूल्यका बाली/वस्तु उत्पादन गर्न प्रोत्साहन गरिने छ ।

१६. पोल्ट्री,माछा, च्याउ, तथा उच्चमूल्यका मसला बालीहरूलाई विशेष प्राथमिकता दिई सेवा, प्रविधि र क्षमता र लगानी बढाइने छ ।

१७. गरीब तथा साना कृषक/लक्षित वर्गको पारिवारिक पोषण तथा खाद्य सुरक्षामा टेवा पुऱ्याउन र जलवायु परिवर्तनसंग अनुकूलन हुने जैविक विविधतामा आधारित खेती प्रणालीलाई प्रोत्साहन गरिने छ ।

१८. दीर्घकालीन रुपमा कृषि जैविक विविधताको संरक्षण एवं सम्वर्द्धन गरी पर्यावरणीय सन्तुलन अभिवृद्धि गरिने छ

१९. बीज वृद्धि कार्यक्रम प्रभावकारी रुपमा सञ्चालन गरी कृषक समूह तथा कृषी सहकारीहरूलाई नै बीउ स्रोत केन्द्रको रुपमा विकास गरिने छ ।

२०. कृषि व्यवसायीकरणका लागि अगुवा कृषक विकास, आधुनिकरण र यान्त्रिकीकरण गर्न जोड दिइने छ ।

२१. निजी उद्यमी र सहकारी क्षेत्रको संलग्नता अभिवृद्धि गरी सहकारी तथा करार खेतीको प्रवर्धन गरिने छ ।

२२.तरकारी विकास कार्यक्रम : नगरपालिकाका १० वटै वडामा तरकारी खेती व्यवसायीकरुपबाट सञ्चालन गर्ननिजी क्षेत्रबाट लगानी गरीने छ । यसको लागि व्यवसायीकरुपबाट तरकारी खेती गर्न विउ विजन तथा बजार विकासको लागि सहयोग गरिने छ ।

२३.संस्थागत क्षमता तथा तालिम कार्यक्रम : कृषि क्षेत्रसंग सम्बन्धित समूहहरु, सहकारी, कृषि प्राविधिक लगायतको क्षमता बढाउनको लागि तथा कृषकको लागि तालिम दिनको निम्ति सहयोग गरिने छ ।

४.१.१.५ अपेक्षित प्रतिफल :

लेकवेशी नगरपालिकाको प्रथम आवधिक योजनाका अन्त्य सम्ममा व्यवसायीक खेती तथा तरकारी फर्म विकास कार्यक्रम सञ्चालन गरी प्रत्येक वडामा ५/५ का दरले व्यवसायीक फर्म स्थापना गरीने, फलफुल फर्म, नगरपालिकाको सार्बजनिक क्षेत्रमा रहेका काफल र टिमुरको बोटको संरक्षण र विकासको लागि काफल र टिमुर पकेट क्षेत्र तोक्ने , तरकारी पकेट क्षेत्र, लगायतका कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ । यस अवधिमा कृषि क्षेत्रको ग्राहस्थ उत्पादन प्रतिवर्ष ५ प्रतिशतले वृद्धि गरिने छ । खाद्यान्न उत्पादन प्रतिवर्ष ५ प्रतिशत र नगदेवाली १० प्रतिशतका दरले वृद्धि भएको हुने छ । कृषि वस्तुहरुमा आत्मनिर्भर भई आयत प्रतिस्थापन गरेको हुने छ । नगरपालिकामा कृषि क्षेत्र हेर्ने भरपर्दो संरचना र प्रयाप्त जनशक्तिको व्यवस्था भएको हुने छ । कृषिमा सहकारीको माध्यमबाट बढी प्रतिफल प्राप्त भएको हुने छ । कृषि सम्बन्धि कार्यक्रमगत प्रतिफल वडा र कार्यान्वयन स्थिति अनुसूचिमा उल्लेख गरीएको छ । लगानी कृषि क्षेत्र लगायत आर्थिक क्षेत्रमा आवधि योजनामा रु ३२ करोड १७ लाख ४० हजार ५०० रुपिया लगानी गरीने छ । सो रकम नगरपालिका, प्रदेश र सङ्घीय सरकार, निजी क्षेत्र, गैसस क्षेत्रबाट लगानी गरीने छ ।

४.१.१.६. नतिजा खाका

तालिका न. २४ : कृषि सम्बन्धि मुख्य कार्यक्रमहरुको नतिजा खाका

क.सं.	प्रमुख नतिजा खाका	एकाई	आधार वर्ष आ.व. २०८०/०८१	आ.ब.को लक्ष्य २०८४/०८५	सूचनाको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
	प्रभाव						
१.	मानव विकास सूचकाङ्क	सूचकाङ्क	०.४२७	०.५५	ने.जी.स.	नगरपालिका	कार्यकारिणी
२.	मानव सम्पति सूचकाङ्क	सूचकाङ्क	६७.५	७१	रा. लेखा स.		कार्यकारिणी
	असर						
१.	कुल गार्हस्थ्य उत्पादन वृद्धि प्रतिशत प्रति वर्ष	प्रतिशत	५	१०	रा. लेखा स.		कार्यकारिणी
२.	कृषिक्षेत्रको गार्हस्थ्य उत्पादन वृद्धि दर	प्रतिशत	५	१०	घ.स.		कार्यकारिणी
३	प्रति व्यक्ति आयमा वृद्धि वास्तविक प्रतिशत प्रतिवर्ष	प्रतिशत	७४९९९.८७	५	घ.स.		
४	कृषि मूल्य अभिवृद्धि प्रतिशत (AGDP)	प्रतिशत	५	१०	,,		
५	प्रति व्यक्ति खाद्यान्न उत्पादन (के.जी.)	प्रतिशत	५६४	७००	,,		
६	खाद्यान्नको वार्षिक उत्पादन बढाउने प्रतिशत	प्रतिशत	५	१०	,,		
७	कुलउपभोगको दुई-तिहाइभन्दा बढी खानामा खर्च गर्ने जनसङ्ख्याको	प्रतिशत	२०	२५	,,		

क.सं.	प्रमुख नतिजा खाका	एकाई	आधार वर्ष आ.व. २०८०/०८१	आ.ब.को लक्ष्य २०८४/०८५	सूचनाको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
	(प्रतिशत)						
८	नगदेवालीको बार्षिक उत्पादन बढाउने प्रतिशत	प्रतिशत	**५**	**१०**			
	प्रतिफल						
१.	प्रमुख खाद्यान्न वालीको उत्पादन परिणा	**क्विन्टल**	**९९४००**	**१५००००**			सङ्घ,प्रबाट आ.प्र.सहयोग उपलव्ध भएमा
२.	प्रति व्यक्ति खाद्यान्न उत्पादन (के.जी.)	के.जी.	५६४	७००			,,
३.	कुल खेतीयोग्य योग्य कृषि भूमि	**हेक्टर**	४५४९	१५००००			,,
४.	वार्षिक धन उत्पादन मे.टन	**क्विन्टल**	३७५००	५०५००			,,
५.	मकै ,, वार्षिक	**क्विन्टल**	४७८००	६०५००			,,
६.	कोदो ,,	**क्विन्टल**	१४१००	३००००			,,
७	गहुँ ,,	**क्विन्टल**	२७५००	३५०००			
जम्मा उत्पादन							
८	दलहन बाली ,,	**क्विन्टल**	**७४२**	**१५००**			
९	अमिलो जातका फलफुल	**क्वन्टल**	६६	**११००**			
१०	तरकारी बाली ,,	**क्विन्टल**	६६	**११००**			
११	केरा खेती	**क्विन्टल**	**३०५**	**७००**			,,
जम्मा उत्पादन							
	कार्यक्रम तथा आयोजना				कृषिअभिलेख र बार्षिक प्रतिवेदन	कृषि शाखा प्रमुख नगरँपालिका	सहयोग उपलव्ध भएमा
१.	व्यवसायीक खेती तथा तरकारी फर्म विकास कार्यक्रम(टमाटार,च्याउ,मुला, गाजर, करेला, सिमि, अलैची,टिमुर ,कुरिलो,आलु आदि) फर्म (वटा)			**२५**	,,	,,	,,
२.	पलफुल बिरुवा वितरण अनुदान (कागति,किविफल,ड्रयागन चिउरी,फ्रुट,एभोगाडो,केरा टिमुर, अलैची, काफल, जापानिज ओखर)			**२५**	,,	,,	,,
३.	ओखर, चिउरी,केरा, , पकेट क्षेत्र विस्तार कार्यक्रम (वटा)			**५**	,,	,,	,,
४.	तरकारी पकेट क्षेत्र (वटा)			**५**	,,	,,	,,
५.	आलु खोती विस्तार कार्यक्रम पकेट क्षेत्र (वटा)			**५**	,,	,,	,,
ट.	जैविक विषाधी उत्पादन कार्यक्रम (वटा)			**१०**	,,	,,	,,
७.	खाद्यान्न,तरकारी,गेडा गुडीको पुराना विउको संरक्षण कार्यक्रम वट			**२५**	,,	,,	,,
८.	धान,मकै, कोदो, दलहन भटमास वृद्धि कार्यक्रम (वटा)			**२५**	,,	,,	,,

क.सं.	प्रमुख नतिजा खाका	एकाई	आधार वर्ष आ.व. २०८०/०८१	आ.ब.को लक्ष्य २०८४/०८५	सूचनाको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
९.	जडिवुटी उत्पादन कार्यक्रम फर्म (वटा)			१०	,,	,,	,,
१०.	हाते टेक्टर,थ्रेसर जस्ता उपकरण खरिद अनुदान कार्यक्रम (वटा)			१००	,,	,,	,,
११.	वगैचा व्यवस्थापन, नर्सरी रोगकीरा तालिम व्यवस्थापन कार्यक्रम (वटा)			२०	,,	,,	,,
१२.	एकिकृत वाली सङ्घन तथा जल व्यवस्थापन खाद्यान्न उत्पादन सम्बन्धि कियाकलापहरु			५	,,	,,	,,
१३	मत्स्यपालन सम्बन्धि कियाकलापहरु (विभिन्न जातका माछा)			३० रोपनि			
१४	आलु उत्पादन सम्बन्धि कियाकलापहरु			५			
१५	व्यवसायीक फलफुल खेती सम्बन्धि कियाकलापहरु			२			
१६	बिरुवा वितरण, मसला वाली उत्पादन सम्बन्धि कियाकलापहरु लसुन, टिमुर र धनीया			१५			
१७	बजार विकास पुर्बाधार निर्माण सम्बन्धि कियाकलापहरु			५			
१८	रैथाने तरकारी खेति सम्बन्धि कियाकलापहरु			५			
१९	कृषि जैविक विविधता संरक्षण सम्बन्धि कियाकलापहरु			२०			
२०	मौरी तथा वन संरक्षण कार्यक्रम घार तथा बिउ बितरण सम्बन्धि कियाकलापहरु			१५०			
२१	प्रविधि विस्तार तथा कृषि विकास समन्वय एवं सहयोग कार्यक्रम कृषि उपज उत्पादन सम्बन्धि कियाकलापहरु			७			
२२	साना सिंचाई कार्यक्रम सम्बन्धि कियाकलापहरु			२०			
२३	समूह सहकारी गठनसम्बन्धि कियाकलापहरु			५			

४.१.२ पशुपन्छी

४.१.२.१ पृष्ठभूमि : यस नगरपालिकको पशुपन्छी स्थिति निर्वाहमुखि रहेको छ । पशुपालनको दृष्टिकोणले यो नगरपालिकामा चरण क्षेत्रका रुपमा घाँसे क्षेत्रहरु र डाले घाँसका रुखहरु प्रयाप्त रहेको छ । यहाँ गाई, भैंसी, वाखा,बङ्गुर, कुखुरापालन, हाँसपालन, माछा पालन, मौरी पालनको दृष्टिकोणले ज्यादै उपयूक्त क्षेत्र रहेको छ । वस्तिहरु छरिएर रहेको र व्यवसायीकरुपमा पशुपन्छीपालन ज्यादै कम रहेको छ । हाल केहि ठाउँमा पशुपन्छी पालन गरीएको छ ।स्थानीय र उन्नत गाई गोरु १०२६१ स्थानीय र उन्नत राँगा भैंसी ३२०३, खसी वाखा ४४९३० तथा कुखुरा ३२०५१ पालन भएको छ । दुधको उत्पादन गाईबाट ६७७६२ लि.प्रतिमहिना र भैसीबाट १२६८०३ लि.प्रतिमहिना जम्मा १९४५६५ लि.दुध उत्पादन हुन्छ तर व्यवसाय केहि मात्रमा सञ्चालन हुदै आएको छ । यी बाहेक घर घरमा थोरै मात्रमा पशु तथा पन्छीपालन गर्ने गरेको देखिन्छ । मानिसहरु विदेश र शहरमुखी बन्दै जाँदा ग्रामीण भेगहरुमा पशु पालन व्यवसाय संकटमा पर्दै गएको छ ।

४.१.२.२ प्रमुख समस्याहरु : नश्ल सुधारमा ज्ञानको कमी, संक्रामक रोगबाट ग्रसित हुनु, उन्नत प्रविधिबाट पशुपालन व्यवसाय सञ्चालन गर्न नसक्नु ,पशुपालन व्यवसायमा विषयगत ज्ञानको कमी, बजार व्यवस्थापन

नहुनु, ढुवानी महङगो हुनु, पशु आहाराको समस्या, पशुपालन परम्परागत हुनु यस क्षेत्रमा लगानी गर्नस्रोत र व्यवसायीकताको कमी, कुखुरापालन व्यवसायमा बिमा नहुनु आदि समस्याहरु पशुपालन क्षेत्रमा देखिएका छन् ।

४.१.२.३ चुनौती तथा अवसरहरु

चुनौती : पशुपंक्षीजन्य वस्तुहरूको उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा बृद्धि गरी पशुपंक्षी व्यवसायद्वारा नगरपालिकालाई दुध, मासु र अण्डामा आत्मनिर्भर बनाउन, कृषि तथा पशुपंक्षी पालनमा संलग्न कृषक तथा उद्यमीहरूलाई सीप, सामग्री, प्रविधि र पूँजीसहज उपलब्ध गराउन, बजार व्यवस्थापन गर्न, नश्ल सुधार गर्न, उन्नत जातकागाई, भैंसी, बाख्रा, बङगुर, कुखुरा उपलब्ध गराई पशुपंक्षी पालनलाई व्यवसायीकरण गर्न पशुपन्छी बिमा गर्न,युवा विदेशीनुबाट रोक्नु आदि यस क्षेत्रमा चुनौती रहेका छन् ।

अवसरहरु :पशुपालन व्यवसायमा निजी क्षेत्रबाट लगानी गर्न बढ्दो क्रममा रहेको छ । विदेशबाट फर्केका युवाहरु पशुपालन व्यवसायमा उत्सुकता देखाउनु, नगरपालिका सबै वडामा जङ्गल तथा चरण क्षेत्र हुनु, विभिन्न क्षेत्र पशुपालनको लागि पहिला देखिने यो व्यवसाय फस्टाउनु, दुध र दुधजन्य उत्पादनहरुको उत्पादनको खपत बजार तथा शहरमा खपत गर्न सकिनु, नगरपालिकाले पनि पशुपन्छी विकासमा प्राथमिकता दिनु आदि यस क्षेत्रका अवसरहरु हुन् ।

४.१.२.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति तथा कार्यनीति, कार्यक्रम

दीर्घकालीन सोच : "व्यवसायीक पशुपन्छी पालन र कृषि खेती,लेकवेशी आत्मनिर्भर र आर्थिक उन्नति"

लक्ष्य : पशुजन्य पदार्थको उत्पादन र उत्पादकत्वमा वृद्धि गरी नगरबासीको आर्थिक विकास गर्ने ।

उद्धेश्य : पशुपन्छी तर्फ देहाय अनुसारका उद्धेश्य रहेका छन्

१. पशुपन्छी व्यवसाय वृद्धि गरी दुध,मासु, अण्डाको उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा वृद्धि गर्ने ।

२. नयाँ नौलो सम्भावना तथा बजार भएका पशुपन्छी व्यवसायलाई प्राथमिकता दिई रैथाने तथा परम्परागत वस्तु, विधि, प्रविधिलाई प्रवर्धन गर्ने ।

तालिका न.२५ : पशुपन्छी पालनका रणनीति तथा कार्यनीतिहरु :

रणनीति	कार्यनीति
१. पशुपन्छी व्यवसाय वृद्धि गरी दुध,मासु, अण्डाको उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा वृद्धि गर्ने ।	
१. पशुपन्छीजन्य व्यवसाय विस्तारका लागि विशेष पहल गर्ने ।	१. बाखा, गाई, भैसी र बगुंरका सहकारी फर्मलाई प्राथमिकता दिई कार्यक्रम सञ्चालन गरीने छ । २. पशुपन्छी व्यवसाय विकासमा सङ्घ र प्रदेशसंग समन्वय गरीने छ । ३. दुध व्यवसायी तथा सहकारीको समन्वयमा पशुजन्य उत्पादनको बजार व्यवस्थापनमा गरीने छ । ४. दुग्धपदार्थ, मासुजन्य पदार्थ ढुवानी तथा सङ्कलन, चिस्यान व्यवस्थपनका लागि विशेष सहयोग कार्यक्रम सञ्चालन गरीने छ । ५. कुखुराको क्षति न्यूनीकरण गर्न बिमा कार्यक्रम तथा किसानलाई विशेष सहयोग कार्यक्रम सञ्चालन गरीने छ । ६. उन्नत खालका पशु–पन्छीपालन, नयाँ प्रविधि हस्तानान्तरणमा जोड गरीने छ ।

२. स्वास्थ्यकर पशुजन्य उत्पादनमा वृद्धि गर्ने ।	७. चरन क्षेत्र र बजारको उपलब्धतालाई ध्यानमा राखी मासु तथा दूध उत्पादनको लागि विशेष कार्यक्रम सञ्चालन गरीने छ । ८. पशुपालक व्यवसाय समूहहरु मार्फत छनौट भई आएका कार्यक्रमहरुलाई पहिलो प्राथमिकता निर्धारण गरीने छ । ९. पशु सहकारीमा आवद्ध किसानहरुलाई पशुपालन सम्बन्धि थप तालिमको व्यवस्था गरीने छ । १०. पशु विकास समूहहरुलाई सहकारीमा परिणत गर्दै लगिने छ ।
२. नयाँ नौलो सम्भावना तथा बजार भएका पशुपन्छी व्यवसायलाई प्राथमिकता दिई रैथाने तथा परम्परागत वस्तु, विधि, प्रविधिलाई प्रवर्धन गर्ने ।	
३. पशु विकासकालागि उन्नत प्रविधि हस्तान्तरण गर्ने ।	१२. पशु कार्यकर्ताहरु क्रमशः वृद्धि गरी आधारभूत सेवा पुऱ्याउने कुरा सुनिश्चित गरीने छ । १३. पशु विकासका सम्बन्धित विषयमा कार्यरत निकायहरुको बीचमा प्रभावकारी समन्वय गरीने छ । १४. रैथान तथा परम्परागत शैलीलाई प्राथमिकता दिई व्यवसाय सञ्चालन गरीने छ ।
४. निजीक्षेत्रलाई पशुपन्छी व्यवसायमा आकृर्षण गरी रोजगार अभिवृद्धि गर्ने ।	१५. आयमूलक कार्यक्रमहरुमा उत्पिडित, जनजाति र विपन्नवर्गका महिलाहरुको सहभागिता बढाउने काम गरीने छ । १६.पशु आहाराका लागि उन्नत जातको घाँस विकास कार्यक्रम र यसका लागि पकेट क्षेत्रको विकास गरीने छ । १७. स्थानीय घाँस तथा खरवारीलाई व्यवस्थापन गरी घाँस तथा चरण विकास गरीने छ ।

प्रमुख कार्यकमहरू

नगरपालिकाले आफै सम्पादन गर्ने कार्यक्षेत्रका विषयहरु

○ **व्यवसायीक पशुपन्छी पालन कार्यकम :** यस नगरपालिकका विभिन्न बस्तीहरुमा व्यवसायीक पशुपन्छी पालन कार्यकम सञ्चालन गर्नआर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग उपलव्ध गराईने छ । दुध, मासु, अण्डा लगायतका पशुजन्य उत्पादन गर्नसहयोग उपलब्ध गराईने छ । यहा निम्न क्षेत्रमा व्यवसायीकरुपमा पशुपन्छी पालन गरी कृषकको जीवनस्तरउकास्ने प्रयास गरिने छ ।

- व्यवसायीक गाई भैसी पालन कार्यकम :
- व्यवसायीक भेडाबाखा पालन कार्यकम
- व्यवसायीक वंगुरपालन कार्यकम
- व्यवसायीक कुखुरा पालन कार्यक्रम।
- व्यवसायीक मौरी पालन कार्यकम
- व्यवसायीक माछा पालन कार्यकम

- **पशुपंछी स्वास्थ्य कार्यकम :** व्यवसायीकरुपमा फर्महरु सञ्चालन गरेको लागि आवश्यक उपचार गराउनका लागि पशुपन्छी उपचार गराउने व्यवस्था मिलाईने छ ।

- **चरन विकास कार्यकम :** नगरपालिकामा व्यवसायीकरुपमा पशुपन्छी पालन कार्यकम विकासको लागि चरन विकास कार्यकम सञ्चालन गरिने छ । पौष्टिक जातका घास खेती गर्न कृषकलाई सहयोग गरिने छ ।

- **अवलोकन तथा भ्रमण कार्यक्रम :** सफल किसानहरुको लागि तथा व्यवसायीक पशुपन्छी पालन गर्नको लागि विभिन्न स्थानमा भ्रमण तथा अवलोकन कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सहयोग उपलब्ध गराईने छ ।

- **अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यक्रम :** पशुपन्छी सम्बन्धि कार्यक्रम समयमा सम्पन्न गर्न तथा तोकिएको प्रतिफल प्राप्त गर्नको लागि अनुगमन तथा मूल्यांङ्कन कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।

नगरपालिकाले प्रदेश सरकारसंग समन्वय गरी सम्पादन गर्ने कार्यक्षेत्रका विषयहरु

- पशुपन्छी व्यवसाय कार्यक्रम
- दुग्ध ढुवानी तथा चिस्यान कार्यक्रम
- संस्थागत क्षमता तथा तालिम कार्यक्रम
- व्यवसायीक पशुपालकलाई वित्तीय सहयोग कार्यक्रम
- पशुपछी, माछा बिमा कार्यक्रम
- युवा तथा सिमान्तकृत वर्ग उत्थान कार्यक्रम (महिला, दलित, आ/जनजाति, अपाङ्ग समेत)
- पशुजन्यउपज सङ्कलन केन्द्र निर्माण तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम
- पशुपन्छी गर्भाधान कार्यक्रम
- प्रोत्साहन तथा अनुदान कार्यक्रम

४.१.२.५ अपेक्षित उपलब्धि : पशुपन्छी जन्यबस्तुको उत्पादन प्रत्येक वर्ष १० प्रतिशतले वृद्धि भएको हुने छ । नगरपालिका दुध,मासु, आत्मनिर्भर भएको हुने छ । नगरपालिकाका १० वटै वडामा १० (वटा) दुध चिस्यान केन्द्र र प्रत्येक वस्तिमा ४५ (वटा) दुध सङ्कलन केन्दको स्थापना भई कार्यन्वयन भएको हुने छ । व्यवसायीकरुपले पशुपन्छी पालन गर्ने परिवार सङ्ख्या कम्तिमा १६१ बाट २४० (वटा) हुने छन् ।

तालिका न. २६ : नतिजा खाका

क.सं.	प्रमुख नतिजा खाका	एकाई	आधार वर्ष आ.व.२०८०/०८१	आ.ब.को लक्ष्य २०८४/०८५	सूचनाको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनूमान तथा जोखिम
	प्रभाव				बस्तुगत विवरण		
१.	मानव विकास सूचकाङ्क	सुचाकाङ्क	.०.४२७	०.५५	,,	नगरपालिका	कार्यकारिणी
२.	मानव सम्पति सूचकाङ्क	सुचाकाङ्क	६७.५	७१	,,		कार्यकारिणी
	असर				,,		
१.	कुल गार्हस्थ्य उत्पादन वृद्धि प्रतिशत प्रति वष	प्रतिशत	५	१०	,,		कार्यकारिणी
२.	पशुजन्य वस्तु उत्पादन मूल्य अभिवृद्धि प्रतिशत	प्रतिशत	२०	५०	,,		कार्यकारिणी
	प्रतिफल						
१.	वार्षिक दुध उत्पादन	लिटर	२३३४७८०	३५०२१७०			सहयोग उपलब्ध भएमा
२.	वार्षिक मासु	के.जि.	२१०१२२४	३१५१८३६			,,

क.सं.	प्रमुख नतिजा खाका	एकाई	आधार वर्ष आ.व.२०८०/०८१	आ.ब.को लक्ष्य २०८४/०८५	सूचनाको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
	उत्पादन						
३.	वार्षिक अण्डा उत्पादन हजारमा	(वटा) ०००मा	१३८२.६१६	२०७३.९२४			,,
४.	चिस्यान केन्द्र सङ्ख्या	(वटा)	०	१			,,
पशुपालन व्यवसायिक कार्यक्रम फर्म (वटा)							
१.	दुग्ध उत्पादन फर्म (वटा)			१०			,,
२.	कुखुरा पालन फर्म सञ्चालन (वटा)			१०			,,
३.	वाखा पालन फर्म (वटा)			१०			,,
४.	वंगुर पालन फर्म (वटा)			१०			,,
५.	मैरी पालन (वटा) घार			५००			,,
६.	दुधको परिकार बनाउने तालिम (वटा)			११			
७.	कृषि, पशु बिमा कार्यक्रम			५			
८.	पशु उपचार कार्यक्रम			१०			
९.	असला माछा पालन र माछा पालन पोखरी अनुदान			१८	,,	,,	,,
१०	विभिन्न हिउँदे/वर्षे/वहुवर्षे/डालेघांस घांस वितरण तथा दानाको श्रोत विकास सेवा अनुदान			५	,,	,,	,,
११	कृत्रिम तथा प्राकृतिक गर्भाधान सेवा, भाले जातका पशु वितरण, चल्ला वितरण गर्ने ।			५	,,	,,	,,
१२	उन्नत तथा स्थानिय जातका बढी उत्पादन दिने र राम्रो गुर्ण भएका पशूपंक्षीको छनौट, आपूर्ति ।			५	,,	,,	,,
१३	३ देखि ५ वर्ष समय पुगेका समूह/समितिको सहकारीकरण गर्ने, सहकारी संस्था सञ्चालन गर्न अनुदान व्यवस्था			५	,,	,,	,,
१४	पशूपंक्षिहरुको नयाँ पकेट छनौट अध्यायन तथा प्रजनन् योग्य भाले/पोथि वितरण, सुधार, पशु आहारा, पशु स्वास्थ्य सेवा, रोग नियन्त्रण, विभिन्न खाले प्रविधि हस्तान्तरण तालिम आदि ।			५	,,	,,	,,
१५	विभिन्न पशूस्वास्थ्य, बांझोपन शिवीर, प्रदर्शनी, प्रतियोगिता आदि कार्यक्रम			५	,,	,,	,,
१६	पशूजन्य पदार्थ तथा उत्पादन सामग्रीहरुको नमुना सङ्कलन तथा संम्प्रेषण आदि			५	,,	,,	,,
१७	पशू बिमा भैसी/राँगो पालन तथा ढूवानी कोष आदि			५	,,	,,	,,
१८	समूह/समितिको पशूपंक्षिहरुको तथ्यांक सङ्कलन तथा प्रेषण गर्ने			५	,,	,,	,,
१९	मेडिकल उपचार, माइनर सर्जिकल, मेजरसर्जिकल उपचार सेवा आदि			५	,,	,,	,,
२०	गोवर, रगत, दूध, माईक्रोवाइलोजिकल परीक्षण, नमुना सङ्कलन तथा संप्रेषण आदि			५	,,	,,	,,

क.सं.	प्रमुख नतिजा खाका	एकाई	आधार वर्ष आ.व.२०८०/०८१	आ.ब.को लक्ष्य २०८४/०८५	सूचनाको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
२१	पशुपंक्षिमा विभिन्न खोप, आन्तरिक/वाह्य परजिवी नियन्त्रण, नमुना सङ्कलन तथा संप्रेषण, आकस्मिक सेवा आदि			५	,,	,,	,,
२२	स्कूल शिक्षा, जनस्वास्थ्य चेतना अभिवृद्धि, पशू स्वास्थ्य घुम्तीकोष व्यवस्थापन परिचालन आदि			५	,,	,,	,,
२३	ईपिडेमियोलोजिकल रिपोर्टिङ वर्डफ्लू रोग जस्ता रोग आदि			५	,,	,,	,,
२४	भेटरिनरी निरिक्षण, औषधि पसल निरिक्षण,फाम कार्य तथा गुणस्तर नियम र नियन्त्रण सम्बन्धि कार्यहरु			५	,,	,,	,,

४.१.३ खाद्य सुरक्षा तथा पोषण

४.१.३.१ पृष्ठभूमि :लेकवेशी नगरपालिका खाद्य सुरक्षाको दृष्टिकोणले सुरक्षित नगरपालिकाको रुपमा गणना गर्न सकिने आधार कमजोर रहेको छ । उत्पादन स्थिति राम्रो रहेता पनि जमिनको वितरण प्रणालीको कारणले गर्दा हुने र नहुनेको दूरी फरक रहेको कारणले समस्या देखिन्छ । खाना तथा पोषणको सुरक्षा भएको परिवार सङ्ख्या ३ महिना भन्दा कम खानपुग्ने परिवार २०.५० प्रतिशत परिवार ४ देखि ६ महिना सम्म खान पुग्ने परिवार २७.४० प्रतिशत छ ७ देखि ९ महिना खानपरिवार २२ प्रतिशत र १० देखि १२ महिना खान पुग्ने परिवार १९.६० रहन गएकोछ । यहाँ १६.२ प्रतिशत जनसङ्ख्या मौसमी खाद्य असुरक्षित अवस्थामा रहेका छन् । (श्रोत नगरपालिकाको पार्श्वचित्र २०७५) वच्चाहरुमा कुपोषण स्थिति बढी नै रहेको छ । ६ देखि ५९ महिनाका बालबालिकाहरु मध्ये केहीलाई कुपोषण देखिएको छ । यस नगरपालिकामा सबैभन्दा बढी अतिअशक्तअपाङ्गता (निलो रङ्गको कार्ड) लिने बालबालिकाको सङ्ख्याजम्मा १ सय ४० जना रहेका छ । जसमा बालक ८६ र बालिका ५१ जना रहेका छन् । अतिअशक्तअपाङ्गता परिचयपत्र (रातो रङ्गको कार्ड) लिने बालबालिकाको सङ्ख्याजम्मा ३० र सेतो रंगको ४२ र पहेँलो रंगको कार्ड लिने ४१ जना गरी २ सय ५३ जनाबालबालिका रहेका छन् ।

४.१.३.२ प्रमुख समस्या : यस नगरपालिकामा पोषण सम्बन्धमा जनचेतनाको कमी, खाद्यान्न सुरक्षा व्यवस्था राम्रोसंग गर्ने भण्डारणको समस्या देखिएको छ । गरिब परिवारमा पोषिलो खाने कुराको पहुँचमा कमी हुनु, भएको खाद्यान्न पनि उपयोग राम्रोसंग नगर्नु, पकाउने तरिका तथा उपयोग गर्दा पोषण स्थिति हेरेर उपयोग नगरीनु, मौसम अनुसार मात्र हरियो तरकारी तथा फलफुल खाने प्रचलन हुनु आदि समस्याहरु देखिएको छ ।

४.१.३.३ चुनौती तथा अवसर

चुनौतीहरु : यस नगरपालिकाका बच्चाहरुको कुपोषण मुक्त गराउनु, पुड्को तथा ख्याउटे र कम तौल भएको वच्चालाई न्यून बनाउन, सबै वच्चा तथा आमाहरुलाई उचित पोषणको व्यवस्था गर्न, खानपान व्यवहारमा परिवर्तन गर्न, आफूले उब्जाएको खाद्यान्न ७–१२ महिना भन्दा कम खान पुग्ने स्थितिमा रहेका परिवारको आर्थिक स्थिति सुधार गर्न, खाद्यान्न सुरक्षणको लागि व्यवस्थित भण्डारणको व्यवस्था गर्न आदि चुनौतीहरु रहेका छन् ।

अवसरहरु : नगरपालिकाको खाद्यान्न उत्पादन हुने फाँट प्रशस्त रहनु, पोषण कार्यक्रम सञ्चालनमा रहनु, व्यवसायीकरुपमा तरकारी तथा फलफुल खेती सञ्चालन गर्नु, कुखुरापालन गर्ने कृषक समूहको सङ्ख्या बढदै जानु, अण्डा, दुधको उत्पादन बढदै जानु, जनताको आयस्तरमा वृद्धि हुदै जानु, भिटामिन 'ए' तथा खोप कार्यक्रम सञ्चालन हुनु, आयोडिनयूक्त नुन सरल मूल्यमा प्राप्त गर्नु आदि अवसर रहेका छन् ।

४.१.३.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति, कार्यक्रम

दीर्घकालीन सोचः 'सबैलाई पोषणयुक्त आहार, नगरबासीको प्रफुल्ल मुहार'

लक्ष्य :उचित खाद्य सुरक्षाको व्यवस्था गरी निरोगी नागरीक तयार गर्नु ।

उद्धेश्य : १. खाद्य सुरक्षा गरी जनताको शाररिक तथा मानसिक स्थितिमा स्वास्थ्यमा सुधार गर्ने ।

२. खाद्य सुरक्षाको व्यवस्था गरी वितरण प्रणालीमा सुधार गर्ने ।

तालिका न. २७ : रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीति
१.खाद्य सुरक्षा गरी जनताको शारिरीक तथा मानसिक स्थितिमा स्वास्थ्य रहेको हुने छ ।	
१.१ पोषणयुक्त खाद्यान्न उत्पादनमा जोड गर्ने ।	१.पोषणयुक्त खाद्यान्न उत्पादनगर्न नगरपालिकाबाट सहयोग गर्ने व्यवस्था गरीने छ । २. पोषणयुक्त कार्यक्रमलाई निजी क्षेत्र तथा सहकारी क्षेत्रबाट कार्यान्वयन गर्ने वातावरण तयार गरीने छ । ३. पोषण कार्यक्रम, कृषि उत्पादन कार्यक्रम तथा पशुपन्छी जन्य वस्तु उत्पादन कार्यक्रम आपसमा समन्वय गरी सञ्चालन गरीने छ ।
२. पोषणयुक्तआहार बाट महिला तथा बालबालिकाको स्वास्थ्य स्थितिमा सकरात्मक परिर्वतन भएको हुने छ ।	
२. १ खाद्य सुरक्षाको व्यवस्था गरी वितरण प्रणालीमा सुधार गर्ने ।	४.स्थानीय स्तरमा तथा बस्तीहरुमाा खाद्यान्न सुरक्षा भण्डारणको व्यवस्था गरीने छ । ५. खाद्य सुरक्षाको लागि सरल, सस्तो र थेग्न सक्ने प्रविधिको पहिचान गरी कार्यान्वयन गरीने छ । ६. आमा तथा वच्चाहरुको लागि भिटामिन, खोप समय तालिका अनुसार उपलब्ध अभियानको रुपमा सञ्चालन गरीने छ । ७. सुत्करी महिलालाई दुध, मासु तथा अण्डा दैनिकरुपमा उपलव्ध गराउने वातावरण निर्माण गरीने छ । ८. पाँच वर्ष मुनीका बालबालिकाहरुलाई निश्चित कोटा तोकी पोषणयुक्त खाद्यान्नमा पहुँच बढाउन व्यवस्था गरीने छ ।
२.२. पोषणयुक्त खाद्यान्नको पहिचान गरी उपयोग गर्न प्रचार प्रसार गर्ने ।	९. सन्तुलित आहारको महत्ववारे व्यापक प्रचार प्रसार गरी जनतालाई आहार पद्धितिमा व्यापक सुधार गरीने छ । १०. विद्यालय पाठ्यक्रममा खाद्यान्न सुरक्षा र पोषण बारेमा समावेश गरीने छ ।

प्रमुख कार्यक्रमहरु

नगरपालिकाबाट आफै सञ्चालन हुने कार्यंकम

- खाद्यान्न, फलफुल, तरकारी तथा मासु, दुध उत्पादन कार्यकम,
- पोषण कार्यकम,
- बालबालिका तथा महिला स्वास्थ्य कार्यक्रम ,
- पोषण प्रचार प्रसार कार्यकम,
- विद्यालय पोषण कार्यकम,
- जनचेतना अभिवृद्धि कार्यकम,

- गाउँघर किल्निक कार्यकम ,
- बालबालिका तौल तथा पोषणयुक्त खाद्यान्न वितरण कार्यग्रम,
- स्वास्थ्य बालबालिका प्रतियोगिता कार्यकम ,
- खाद्य भण्डारण कार्यकम,
- नगरपालिकाबाट सङ्घ तथा प्रदेशको सहयोगमा सञ्चालन हुने कार्यंकमहरु,
- बालबालिका तौल तथा पोषणयुक्त खाद्यान्न उत्पादन तथा वितरण कार्यकम,
- भिटामिन 'ए' वितरण तथा खोप कार्यकम,
- खाद्यान्न, फलफुल, तरकारी तथा मासु, दुध उत्पादन कार्यकम,
- पोषण कार्यकम ।

४.१.३.५ अपेक्षित उपलब्धि :योजनाको अन्त्य सम्ममा नगरपालिकाका सबै बालबालिका कुपोषणबाट मुक्त भएकाहुने छन् । पुड्केपन र कम तौल हुने स्थितिमा ब्यापक सुधार भएको हुने छ । भिटामिन 'ए' तथा खोप सेवा सतप्रतिशत बालबालिका तथा महिलाले प्राप्त गरेका हुने छन् । पोषण तथा खाद्य सुरक्षा सम्बन्धि विषय विद्यालयको पाठ्यक्रममा समावेश भएको हुने छ ।

४.१.४.६ खाद्यान्न नतिजा खाका

तालिका न. : २८ नतिजा खाका

क.सं.	प्रभाव नतिजा खाका	एकाई	आधार वर्ष आ.व. २०८०/०८१	आ.ब.को लक्ष्य २०८४/०८५	सूचनाको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
	प्रभाव						
१.	मानव विकास सूचकाङ्क	सुचाकाङ्क	०.४२७	.०.५५	ने.जी.स.	नगरपालिका	कार्यकारिणी
२.	मानव सम्पति सूचकाङ्क	सुचाकाङ्क	६७.५	७१	रा.लेखा. स.		कार्यकारिणी
	असर						
१.	कुल गार्हस्थ्य उत्पादन वृद्धि प्रतिशत प्रति वष	प्रतिशत	७	८			कार्यकारिणी
२.	कृषि मूल्य अभिवृद्धि प्रतिशत	प्रतिशत	५	७	बार्षिक प्रतिवेदन		कार्यकारिणी
	प्रतिफल						
१.	कुपोषण दर ५ वर्ष मुनिका बच्चामा	प्रतिशत	०.६०	०.३०	बार्षिक प्रतिवेदन		सहयोग उपलव्ध भएमा
२.	कुल उपभोगको दुई-तिहाइभन्दा बढी खानामा खर्च गर्ने जनसङ्ख्या	प्रतिशत	**८०**	**७५**	,,		,,
३.	आफ्नो उत्पादनकले ६ महिना भन्दा बढी खान नपुग्ने खाद्य सुरक्षा नभएका घरपरिवार	प्रतिशत	४१	५०	,,		
४.	मौसमी खाद्य असुरक्षित घर परिवार	प्रतिशत	५०	३०	,,		
५.	उच्च खाद्य असुरक्षा भएका घर परिवार	प्रतिशत	२०	१५	,,		
१०.	कुपोषण दर ५ वर्ष मुनिका बच्चामा	प्रतिशत	**१०**	**५**	,,		

क.सं.	प्रभाव नतिजा खाका	एकाई	आधार वर्ष आ.व. २०८०/०८१	आ.ब.को लक्ष्य २०८४/०८५	सूचनाको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
	कार्यक्रम तथा आयोजना				वार्षिक प्रतिवेदन	कृषि प्रभाव	सहयोग निरन्तरता भएमा
१.	कार्यक्रम तथा आयोजना			५	,,	,,	,,
२.	पोषण कार्यक्रम (वटा)			५	,,	,,	,,
३.	खाद्य उत्पादन कार्यक्रम			५	,,	,,	,,
४.	तरकारी तथा फलफुल उत्पादन कार्यक्रम			५	,,	,,	,,
५.	दुध, माछा, मासु, फुल उत्पादन कार्यक्रम			५			
६	सङ्घ संस्थाको सहकार्यमा स्थानिय हाटबजार, पशुवधशाला, वधस्थल, मासु पसल, साना डेरि उद्योग प्रवर्द्धन तथा डेरि पसल निर्माण सुधार आदि			५			
७	वडा कार्यालय, नगरपालिका, कृषक सहकारी एवं व्यवसायिहरुको समेत सहमति र सहययोगमा सहकारी बजार विकास र विस्तार कार्यक्रम आदि			५			
८	सेवाकेन्द्र/उपकेन्द्र/ प्रोफाइल अध्यावधिक गर्ने, वार्षिक पुस्तिकामा समेत पुस्तिका प्रकाशन आदि			५			

खाद्य सुरक्षा तथा पोषण कार्यक्रम कृषि, पशुपन्छी, स्वास्थ्य तथा शिक्षा क्षेत्रसंग प्रत्यक्ष सम्बन्ध रहेकोले यस सम्बन्धि नतिजा खाका उक्त क्षेत्रमा समेत विस्तृतरुपमा उल्लेख गरीएको छ ।

४.१.४ सिंचाई

४.१.४.१ पृष्ठभूमि कृषिमा विविधीकरण, उत्पादकत्व तथा रोजगारी वृद्धि र किसानको आयस्तर बढाउन सिंचाईले महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्दछ । लेकवेशी नगरपालिकामा कुल ४५४९ हेक्टर खेतियोग्य जमिन मध्ये ३८३० हेक्टर जमिनमा खेति गरीएको छ । खेती योग्य जमिन मध्ये २३५५ हेक्टरमा बाह्रै महिना सिंचाई हुने सम्भावनाको जमिन सिंचित सुबिधा प्राप्त रहेको छ भने बाँकी खेती योग्य जमिन मौसमी सिंचित रहेको छ । यहाँ भेरी नदी चिङ्गाड खोला लनगरत १०० खोला तथा खोल्साहरुबाट सिंचाई गर्न सक्ने पानीको श्रोत रहेको छ । परम्परागत कुलाहरुबाट अधिकांश खेती योग्य जग्गामा सिंचाई गरीआएको पाईन्छ ।

४.१.४.२ प्रमुख समस्याहरु :यस नगरपालिकामा सिंचाई श्रोत प्रयाप्त भएपनि सबै खेती योग्य जमिनमा सिंचाई सुबिधा पुँऱ्याउन सकिएको छैन । निमार्ण भएका सिंचाईहरु पनि जिर्ण अवस्थामा रहेका छन् । यस नगरपालिकामा सम्पन्न भएका सिंचाई योजना मध्ये केही राम्रो सञ्चालन योग्य अवस्थामा छन् भने अरु जिर्ण अवस्थामा रहेकाछन् । परम्परागत कुलोको मुहानको स्थायी संरचना नहुँदा खेती लगाउँने समयमा किसानहरुले ज्यादै समस्या व्यर्होनु परेको छ । बाह्रै महिना सिंचाई सुबिधा नहुनु, किसानको आर्थिक स्थिति राम्रो नहुनु, उत्पादकत्व न्यून रहनु, सिंचाई योजनाका गुणस्तर राम्रो नहुनु, लगत ज्यादै महङगो हुनु, सिंचाई शुल्क लनगरँन नसक्नु, वर्षा याममा पानी पोखरीमा सङ्कलन गरी हिउँदमा सिंचाईमा प्रयोग गर्ने सुबिधा नहुनु, कृषि उत्पादन प्याकेजसंगै सिंचाई योजना सञ्चालन नहुनु आदि समस्याहरु सिंचाई विकासमा देखिएको छन् ।

४.१.४.३ चुनौती तथा अवसर

चुनौती : यस नगरपालिकामा सिंचाई विकासमा विभिन्न चुनौतीहरु रहेका छन् । भरपर्दो सिंचाई व्यवस्था गर्न, सिंचाई योजनाको दीगो र गुणस्तर कायम गर्न, सिंचाई योजनाको मर्मत सम्भार गर्न, परम्परागत सिंचाईको मुहानहरुमा पक्की मुहान गराउन, व्यवसायीकरुपमा खेती गरेको जमिनहरुमा नगरपालिकाबाट सिंचाई व्यवस्थापनमा चुनौती रहेको छ । सिंचाई श्रोत नपुगेका खेती योग्य जमिनमा थोपा सिंचाई प्रणाली विकास गर्न, विभिन्न निकायहरु बीच संमन्वय कायम गर्ने, सिंचाई योजनाहरु सञ्चालन गर्नआर्थिक तथा प्रविधिक, श्रोत व्यवस्थापन गर्न, जनशक्तिको व्यवस्थापन गर्न, जनसहभागिता बढाउन, कृषकहरुलाई तालिम तथा क्षमता अभिवृद्धि गर्न, कृषिमा उत्पादकत्व बढाउनु मुख्य चुनौतीहरु रहेको छ ।

अवसरहरु :लेकवेशी नगरपालिकामा हावापानी र मौसम अनुसार भुगोल छनोट गरेर खेति गर्ने हो भने खाद्यान्न उत्पादनहुने फाँट प्रशस्त रहनु, धेरै जलाधार क्षेत्र, सबै वडाका विभिन्न खोलानालाहरु प्रशस्त रहनु, थोपा सिंचाई प्रणालीको शुरुवात हुनु, खेती योग्य जमिनमा वाह्रै महिना सिंचाई सुबिधा पुर्‍याउन नगरपालिकाले अठोट लिनु तथा प्राथमिकता तोक्नु, प्रदेश सरकार र सङ्घीय सरकारबाट प्राथमिकता दिनु सिंचाई विकासका अवसरहरु हुनु, उत्पादनमा वृद्धि गर्न प्राथमिकता दिनु, सिंचाईको लागि वित्तिय श्रोत वृद्धि गरीदै जानु आदि अवसरहरु समेत रहेका छन् ।

४.१.४.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति, कार्यनीति

दीर्घकालीन सोच : "कृषि विकासको मुख्य आधार सिँचाई"

लक्ष्य : सम्पूण कृषि योग्य भूमिमा कृषि उत्पादकत्वमा योगदान पुग्ने गरी वर्षैभरी दिगो एवं भरपर्दो सिंचाई सुबिधा पुगेको हुने छ ।

उद्धेश्य : १.कृषि योग्यभूमीमा सिंचाई सुबिधा वाह्रै महिना पुगेको हुने छ ।

तालिका न. २९.:सिंचाई सम्बन्धि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीतिहरु	कार्यनीतिहरु
१.१ बढी खेती हुने ठाउँको सिंचाई योजनालाई प्राथमिकता दिइने रणनीति तयार गर्ने ।	१. मकै, आलु, धान खेतीहुने जमिनमा सिचाई गर्नको लागि थप लगानी गरीने छ । २. कुनै व्याक्ति, फर्मले व्यवसायीक किसिमले कृषि तथा पशुपालन गर्न लगानी गर्ने स्थानमा नगरपालिकाले न्यूनतम पूर्वाधार सिंचाई, सडक, विद्युत जस्ता पूर्वाधार तयार गर्न सहयोग गरीने छ । ३. सिंचाई सुबिधा निर्माण तथा व्यवस्थापनमा उपभोक्ताहरुको सहभागिता अभिवृद्धि गरीने छ । ४.सबै सिंचाईको सम्भाबना भएका नदी खोला लगायतका किनारका फाँटहरुमा वाह्रै महिना सिंचाई योजना सञ्चालन गरीने छ ।
१.२. उत्पादन वृद्धिका लागि बैकल्पिक सिंचाई थोपा सिंचाई, पोखरी निर्माण जस्ता बैकल्पिक उपयाहरुको खोजि गर्ने ।	५. सिंचाई श्रोत नपुगेका जग्गामा थोपा र साना सिंचाई योजनालाई प्राथमिकता दिने कार्यनीति तयार गरीने छ । ६. नयाँ पोखरी निर्माण गर्ने ६० प्रतिशत नगरपालिकाले लगानी गर्ने कार्यनीति तयार गरीने छ । । ७. थोपा सिंचाईको विकासको लागि नयाँ प्रविधिको अवलम्बन गरीने छ । ८. जलाधार क्षेत्रको संरक्षण तथा संवर्द्धन गरीने छ ।

प्रमुख कार्यकमहरु

नगरपालिकाले सञ्चालन गर्ने कार्यकमहरु

वृहत सिंचाई योजना सञ्चालन कार्यकम :

यस नगरपालिकाको पानीको स्रोत भएको ठाँउमा सिचाइ कुलो निर्माण गर्ने ।
पानीको स्रोत नभएको ठाँउमा मोटरबाट पानी तानेर सिचाई गर्ने ।
पाइपद्धारा सिंचाई कार्यकम : सिंचाईको लागि पहरा तथा अन्य कारणबाट कुलो नहर निर्माण गर्न नसकिएको स्थानमा ठूला पाईपहरुद्धारा सिंचाई सुबिधा उपलव्ध गराइने छ ।

साना सिंचाई तथा कुलो निर्माण : नगरपालिकाका सबै बस्तीका खेतहरुमा परम्परागत कुला तथा साना सिंचाई कार्यक्रमद्धारा निर्माण गरीएका योजना तथा कुलाहरुको मुहानमा पक्की बाँध वाँध्ने तथा खोल्सा खोल्सहीरुमा पक्की कुलो निर्माण गरिने छ ।

सङ्घ तथा प्रदेश सरकारको सहयोगमा सञ्चालन गरीने सिंचाई कार्यक्रमहरु – लिफ्ट सिंचाई कार्यक्रम (लिफ्टिङ र थोपा सिंचाई तथा खानेपानी वडा नं.१,४,

४.१.४.६ नतिजा खाका

तालिका न. ३० : सिंचाईको नतिजा खाका

क.सं.	प्रभाव नतिजा खाका	इकाई	आधार वर्ष आ.व. २०८०/०८१	आ.ब.को लक्ष्य २०८४/०८५	सूचनाको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनूमान तथा जोखिम
	प्रभाव						
१.	मानव विकास सूचकाङ्क	सुचाकाङ्क	०.४२७	०.५५	ने.जी.स.	नगरपालिका	कार्यकारिणी
२.	मानव सम्पति सूचकाङ्क	सुचाकाङ्क	६७.५	७१	रा.लेखा. स.		कार्यकारिणी
	असर						
१.	कुल ग्राहस्थ उत्पादन वृद्धि प्रतिशत प्रति वर्ष	प्रतिशत	७	८			कार्यकारिणी
२.	कृषि मूल्य अभिवृद्धि प्रतिशत	प्रतिशत	५	१०	बार्षिक प्रतिवेदन		कार्यकारिणी
	प्रतिफल						
१.	प्रतिव्यक्ति आयमा बृद्धि	प्रतिशत	४	१०	बार्षिक प्रतिवेदन		सहयोग उपलव्ध भएमा
२.	कृषि क्षेत्र अभिवृद्धि प्रतिशत	प्रतिशत	५	१०	,,		,,
३.	प्रति व्यक्ति खाद्यान्न उत्पादन (के.जी.)	प्रतिशत	५६४	७००	,,		,,
४.	खाद्यान्नको वार्षिक उत्पादन बढाउने प्रतिशत	प्रतिशत	५	१०	,,		,,
कार्यक्रम तथा आयोजना							,,
१.	साना सिंचाई तथा मर्मत योजना (वटा)			**१०**	,,		
२.	लिफ्टिंङ्ग थोपा सिंचाई तथा खानेपानी मुहान			५		,,	,,
३.	स्प्रिगंकल तथा ठूलो पाइपद्धारा सिंचाई			९	,,	,,	,,
४.	वभिन्न कुलो मुहान निर्माण तथा मर्मत कार्यक्रम			**१०**	,,	,,	,,
५.	विभिन्न वृहत सिंचाई योजना			९	,,	,,	,,

४.१.५ भूमि व्यवस्था

४.१.५.१ पृष्ठभूमि : लेकवेशी नगरपालिकाको सम्पतिको मुख्य श्रोत भूमि भएकोले यसको उपयोग तथा वितरण प्रणालीले नै नगरबासीको जीवनस्तर निर्धारण गरेको छ । यस नगरपालिकाको जम्मा १८०.९२ वर्ग कि.मि.

जमिन मध्ये कृषि योग्यभूमि ४५.४९ वर्ग कि.मि.अर्थात २५.१४ प्रतिशत कृषि योग्य भूमि रहेको छ। बाँकी क्षेत्र वनजङ्गल,खोलानाला, चट्टान र हिउँले ढाकिएको क्षेत्र रहेको छ । कृषि क्षेत्रको उत्पादन र उत्पादकत्व बढाउनभूमि व्यवस्था राम्रो हुन आवश्यक हुन्छ। खेती योग्य जमिनको वितरण स्थितिलाई हेर्दा भुमिहिन दलित ८८ सुकुम्बासी ११९ अव्यबस्थित ३७७५ रहेको छ। यस नगरपालिकामा जमीनको स्थिति हेर्दा खेत र पाखोबारी रहेका छन्। भरीको किनारमा रहेको जमिन केहि समथर छ भने माथिल्लो भागमा गह्रा, पाखा, खरवारी रहेको छ। कृषक श्रमिकको अभाव तथा लगानीको दाजोमा प्रतिफल न्यून भएको कारणले गर्दा जग्गा बाँझो राख्ने चलन बढ्दो रहेको छ।

भू-स्वामित्वको दृष्टिले हेर्दा आफ्नो भू–स्वामित्व भएका ७३४२ मध्ये ७१३५ परिवार रहेका छ भने स्वामित्व नै नभएका परिवार सङ्ख्या २०९ छन् जसको जग्गा छ प्रमाण छैन। अरुको जग्गा कमाएर गुजरा चलाउने परिवार घटदो क्रममा रहेको छ। परिवारमा छुट्टा भिन्न हुँदा जमिन विभाजन भएकोले गर्दा भू स्वामित्वको आकार घट्दै गएको छ।

४.१.५.२ प्रमुख समस्याहरु : यस नगरपालिकामा भूमि वितरण व्यवस्था असमान र प्रभावकारी छैन, खेती योग्य जमिन टुक्राएर विभाजन गरीनु, जग्गा एकीकृत नभएर छरिनु, आर्थिक दृष्टिले पछि परेका परिवारको भूमिमा पहुँच कम हुनु, वसाई सराईको कारणले गर्दा जमिन बाँझो रहन जानु, जग्गाको मूल्य अवमूल्य हुदै जानु, खेती योग्य जमिनमा पनि अनावश्यक झाडी तथा रुखहरुले ढाकेर उत्पादन कम हुँदै जानु, खेतिपाति गर्न नसक्ने तथा नचाहुने परिवारले ठेक्का वा करारमा जग्गा दिने प्रचलन र व्यवस्था व्यवहारमा लागू नहुनु, वन्यजन्तुले दुःख दिनेक्रम दिन प्रति दिन वढ्नु, व्यवसायीक खेती गर्न लामो समयको लागि धेरै जग्गा करार तथा खरिद गर्न नपाउनु, किसानको आर्थिक स्थिति राम्रो नहुनु , उत्पादकत्व न्यून रहुनु, वैज्ञानिक भूमि तथ्याङ्क पद्धति नहुनु, भूमि प्रशासन प्रति जनताको बढी गुनासो रहनु आदि समस्याहरु भूमि व्यवस्थामा देखिएको छ।

४.१.५.३ चुनौती तथा अवसरहरु

चुनौतीहरु : यस नगरपालिकामा भूमि व्यवस्थामा विभिन्न चुनौतीहरु रहेका छन्। खेती योग्य जमीन २ रोपनी भन्दा कम जग्गा हुने परिवार भन्दा र २ देखि ५ रोपनी हुने परिवारलाई आवश्यक अनुसारको जग्गा उपलव्ध गराउन, जग्गा नै कम भएको कारणले परिवारलाई उत्पादन समेत व्यवस्थापन गर्न कठिन, श्रमिकको अभाव समाधान गर्न, लगानीको दाँजोमा प्रतिफल बढाउन, जग्गा वाँझो राख्ने चलन बढ्दो रहेकोले त्यस किसिमका जग्गामा खेती गर्न, परिवारमा छुट्टा भिन्न हुँदा जमिन विभाजनका कारणले गर्दा घट्दै गएको भू स्वामित्वको आकारलाई रोक्न, विभिन्न निकायहरु बीच समन्वय गर्ने, भूमि व्यवस्थाको लागि आर्थिक श्रोत व्यवस्थापन गर्न, कृषिमा उत्पादकत्व बढाउन, मुख्य चुनौतीहरु रहेका छन्।

अवसरहरु :लेकवेशी नगरपालिकाले यस क्षेत्रभित्रको जग्गाको भू उपयोग योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्न लागेको छ । वैज्ञानिक तवरबाट भूमि व्यवस्थाको तथ्याङ्क राख्ने प्रयास भएको छ । वाँझो जग्गाको व्यवस्थापनको लागि करार पद्धति तथा भूमि वैंकको सोचलाई कार्यान्वयनमा जान लागेको छ। कृषि योग्य भूमिमा सिंचाईमा लगानी थप हुदै गएको छ। यस नगरपालिकामा बजार क्षेत्र भन्दा निकै सस्तो दरमा जग्गा प्राप्त हुनाले व्यवसायीक खेतीको राम्रो अवसर श्रृजना हुदै छ । नगरपालिका, प्रदेश सरकार र सङ्घीय सरकारबाट भूमि व्यवस्थाको लागि विशेष प्राथमिकता दिनु भूमि व्यवस्थाका अवसरहरु हुनु।

४.१.५.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति, कार्यनीति, कार्यक्रम

दीर्घकालीन सोच : "उचित भूमि व्यवस्था जनताको जीवनको मुख्य आधार"

लक्ष्य : भूमी व्यवस्थाबाट लेकवेशी नगरपालिकामा खाद्यान्न उत्पादन बढी जनताको जीवनस्तरमा वृद्धि गर्ने।

उद्धेश्य : १. उपयूक्त भू-उपयोग प्रणालीको विकास गर्ने।

२. वाँझो रहेको जग्गाको उचित व्यवस्थापन र जनताको जीवनस्तरमा वृद्धि गर्ने ।

तालिका न. ३१ : भूमि व्यवस्था सम्बन्धि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीतिहरु	कार्यनीतिहरु
१. उपयूक्त भूउपयोग प्रणालीको विकास भएको हुने छ ।	
१.१ वातावरण सन्तुलन कायम गर्ने गरी भू-उपयोग गर्न व्यवस्था गर्ने ।	१. नगरपालिका क्षेत्र भित्र रहेको जमिनलाई बर्गीकरण गरी तोकिएको स्थानमा निर्धारण गरीएको कार्यको लागि मात्र भू–उपयोग गरीने छ । २. छरिएर रहेको वस्तिलाई एकीकृत गर्नेमा जोड गरीने छ । ३. भू-उपयोग सूचना प्रणालीलाई व्यवस्थित गरीने छ । ४. जमिनको बढ्दो खण्डीकरणलाई नियन्त्रण गरीने छ ।
२. वाँझो रहेको जग्गाको उचित व्यवस्थापन र जनताको जीवनस्तरमा वृद्धि गर्ने ।	
२.१ कृषि भूमिको उत्पादकत्व बढाउनको लागि जग्गो ओग्टने तथा वाझो राख्ने प्रवृतिलाई निरुत्साहित गर्ने ।	५. भूमि वैंक सम्बन्धि कार्यविधि तयार गरी नगरपालिका वा वडाबाट सो सुबिधा उपलव्ध गराउन प्रयास गरीने छ । ६. ठूलो आकारको जग्गा उपलव्ध गराई कृषिमा व्यवसायीकरणमा जोड गरीने छ । ७. कृषि योग्यजमिनमा गैह्र कृषि कार्य गर्न रोक लागाउने कार्यनीति तयार गरीने छ । ८. खेती योग्य जमिनमा बढदै गएको अनावश्यक झाडी व्यवस्थापन गरी उत्पादन गरीने छ । ९. सबैको सहमतिमा सहकारी खेती प्रणाली कार्यान्वयन गर्न प्रयास गर्ने ।

प्रमुख कार्यक्रमहरु

नगरपालिकाले आफै सञ्चालन गर्ने कार्यक्रमहरु

- **भूमि वैंक कार्यविधि निर्माण तथा कार्यन्वयन कार्यक्रम** : भूमि वैंक विकासको लागि नगरपालिकाद्धारा कार्यविधि निर्माण तथा अन्य कानुनी व्यवस्था मिलाईने छ ।

- **जग्गा मिलान तथा भूमि वैंक कार्यक्रम :** नगरपालिकामा बढ्दो जग्गा बाँझो राख्ने प्रवृतिलाई न्यूनीकरण गर्न तथा जग्गाको उचित व्यवस्थापन गर्न, कम्पनीको रुपमा कृषि व्यवसाय सञ्चालन गर्न, कृषकहरुलाई उचित क्षतिपूर्ति दिन सहकारी खेती, जग्गा वैंक जस्ता कार्यक्रम सञ्चालन गरीने छ । ससाना टुक्रामा रहेको जमिनलाई एकीकृत गर्न तथा जग्गा मिलान गर्ने कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।

- **भूमिहिन तथा २ रोपनी भन्दा कम जग्गा हुने परिवारको लागि सहयोग कार्यक्रम :** भूमिहिन परिवारका लागि तथा २ रोपनी भन्दा कमी जग्गा हुने परिवारको लागि करारमा जग्गा उपलव्ध गराउने वा उद्यम सञ्चालनको लागि आवश्यक सहयोग गरिने छ ।

- **भू उपयोग योजना निर्माण कार्यक्रम** : लेकवेशी नगरपालिकाको भूमि व्यवस्थापन गर्न भू–उपयोग योजना लागु गरिने छ । नगरपालिकाले तोकेको क्षेत्रमा सीफरिस गरे अनुसारको कार्यमा मात्र भूउपयोग गर्ने व्यवस्था मिलाईने छ ।

- **भू उपयोग सूचना प्रणाली कार्यक्रम :** आवधिक योजनाको अवधिमा भू–उपयोग सूचना प्रणाली विकासमा आवश्यक लगानी गरिने छ ।

प्रदेश सरकारको सहयोगमा सञ्चालन गरीने कार्यकमहरु

१. मालपोत तथा नापी कार्यालय सुदृढ तथा व्यवस्थापन कार्यकम

२. जग्गा लालपूर्जा तथा भू-उपयोग सम्बन्धि रेकर्ड व्यवस्थित कार्यकम

४.१.५.५ अपेक्षित प्रतिफल : आवधिक योजना भित्र यस नगरपालिकाको भू-उपयोग नीति तर्जुमा भएको हुने छ । भूमि वैंक सम्बन्धि कायविधि तयार भई कार्यान्वयनमा आएको हुने छ । वन्यजन्तु नियन्त्रण सम्बन्धि समस्यामा कमी आएको हुने छ । नगरपालिकामा रहेको सम्पुर्ण वाँझो जमिनमा हराभरा खेतीपाती भएको हुने छ । नगरपालिका भित्र व्यवसायीका खेती गर्न चाहुनेहरुको लागि नगरपालिकाको समन्वयमा जमिन उपलब्ध भएको हुने छ । भूमिहिन तथा अति गरिब परिवारहरु ३ महिना मात्र खान पुग्ने परिवारको लागि विशेष सहयोग कार्यकम सञ्चालन भएको हुने छ । भू उपयोग व्यवस्थापनका कारण उत्पादनमा दोव्वर वृद्धि भएको हुने छ । यस अवधि भित्र जग्गा व्यवस्थापन सम्बन्धि ५ (वटा) कार्यकम, भूमि वैंककार्यकम लागू गरी चाक्लावन्दी तथा जग्गा करार कार्यकम ५ (वटा) र जग्गा विकास कार्यकम ५ (वटा) सम्पन्न भएका हुने छन् ।

४.१.५.६ नतिजा खाका

तालिका न. ३२ : भूमि व्यवस्था सम्बन्धि नतिजा खाका

क.सं.	प्रभाव नतिजा खाका	एकाई	आधार वर्ष आ.व. २०८०/०८१	आ.ब.को लक्ष्य २०८४/०८५	सूचनाको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
	प्रभाव						
१.	मानव विकास सूचकाङ्क	सुचाकाङ्क	०.४२७	०.५५	ने.जी.स.	नगरपालिका	कार्यकारिणी
२.	मानव सम्पति सूचकाङ्क	सुचाकाङ्क	६७.५	७१	रा.लेखा. स.		कार्यकारिणी
	असर						
१.	कुल गार्हस्थ उत्पादन वृद्धि प्रतिशत प्रति वर्ष	प्रतिशत	७	८			कार्यकारिणी
२.	कृषि क्षेत्र अभिवृद्धि प्रतिशत	प्रतिशत	५	७	पशु सेवा क्षेत्रको अभिलेख र बार्षिक प्रतिवेदन		कार्यकारिणी
	प्रतिफल						
१.	प्रतिव्यक्ति आयमा वृद्धि वास्तविक प्रतिशत	प्रतिशत	६४०.७७	१०००	बार्षिक प्रतिवेदन		सहयोग उपलब्ध भएमा
२.	कृषि मूल्य अभिवृद्धि प्रतिशत	प्रतिशत	५	१०	,,		,,
३.	प्रतिव्यक्ति खाद्यान्न उत्पादन (के.जी.)	प्रतिशत	५६४	७००	,,		,,
४.	खाद्यान्नको वार्षिक उत्पादन बढाउने प्रतिशत	प्रतिशत	५	१०	,,		,,
	कार्यकम तथा आयोजना						,,
१.	जग्गा व्यवस्थापन कार्यकम प्रत्येक वडामा			५	,,		

क.सं.	प्रभाव नतिजा खाका	एकाई	आधार वर्ष आ.व. २०८०/०८१	आ.ब.को लक्ष्य २०८४/०८५	सूचनाको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
२.	भूमि बैकं कार्यक्रम लागू गरी चक्लाबन्दी तथा जग्गा करार कार्यक्रम (वटा)			५	,,	,,	,,
३.	जग्गा विकास कार्यक्रम (वटा)			५		,,	,,
४.	खेती योग्य जमिनको वरिपरि रुख कटनी कार्यक्रम (वटा)			५	,,	,,	,,
५.	जग्गा व्यवस्थापन १० वटै वडामा			५	,,	,,	,,
६.	भूमिहिन परिवारलाई विशेष सहयोग कार्यक्रम (परिवार सङ्ख्या)			९०	,,		

४.१.६ वन तथा वनस्पति सम्पदा

४.१.६.१ पृष्ठभूमि : नगरपालिकाको आर्थिक तथा सामाजिक विकासको लागि वन तथा वनस्पति सम्पदाको ठूलो महत्व रहेको छ । कृषि क्षेत्रको विकास तथा पशुपालन र उद्योगको लागि वनको योगदान उल्लेखनिय रहेको छ । वनमा जडिवुटी प्रचुर मात्रमा रहेकोले र जिविकोपार्जनको लागि तथा दाउरा इन्धनको मुख्य श्रोत पनि वन जङगल भएकोले मानव जीवनमा यसको ठूलो महत्व रहेको छ । लेकवेशी नगरपालिकाको कुल क्षेत्रफल मध्ये १८०.९२ प्रतिशत कृषिजन्य भूमि २५.१४ प्रतिशत बाँकी वन जङ्गल खोला वगरले ढाकेको छ । यहाँ सरकारी संरक्षित वन, ३७सामुदायिक वन रहेको छ । यहां. वँदेल, चितुवा, बाँदर, मृग आदि जङगली जनावर पाईन्छ । चिउरी, वास, कटुस, उत्तिस, सल्लो आदि प्रजातीका रुखहरु छन् । आज भोलि खेती गर्ने पाखो तथा खेतमा रुखहरुले ढाकेकोले कृषि उत्पादनमा समेत ह्रास आएको छ ।

४.१.६.२ प्रमुख समस्या :वन क्षेत्रलाई आर्थिक उपार्जनसंग समन्वय हुन नसक्नु , वनजङगलमा काम लाग्ने भन्दा कुकाठ बढी हुनु, आगलागी तथा डढेलो बढी लाग्नु , खेति योग्य जमिनमा अनावश्यक बोट बिरुवाको व्यवस्थापन नहुनु, जडिबुटीको पहिचान र संरक्षण हुन नसक्नु, वन जङगलको फडानी, भू क्षय, रसायनिक पदार्थको प्रयोग, प्लाष्टिकजन्य बस्तुको जथाभावी प्रयोग, पूर्वाधारबाट भू-क्षय, मृत जनावर व्यवस्थापन नगर्ने, प्रभावकारी समन्वयको अभाव,जनचेतनाको अभाव,नागरीक सुसुचित नहुनु, ऐन, नीति नियम विनियमको पालन नहुनु, फोहर मैलाको व्यवस्थापनमा समस्या, जिम्मेवारी वहन नगर्नु, वातावरणमा असर, मानविय स्वास्थ्य रोगको प्रकोप,उर्वरा खेती योग्य जमिनको विनास र बाढी पहिरो, कार्यक्रम प्रभावकारी नहुनु, वन संरक्षण तथा वृक्षारोपण कार्यमा जनसहभागीतामा कमी, विकास निर्माणमा वन्यजन्तु समस्या आदि समस्याहरु देखिएका छन् ।

४.१.६.३ चुनौती र अवसरहरु

चुनौतीहरु :नदी र सडकको क्षेत्राधिकार तोकेर हरियाली प्रबर्द्धन गर्न,खेति योग्य जमिन र वन क्षेत्र किटान गरी व्यवस्थापन गर्न (उपभोक्ता र स्थानीय निकायको सहकार्यमा), डाले घाँस तथा चिउरी जस्ता उपयोगी बिरुवाहरुको संरक्षण तथा अनुत्पादक बिरुवाहरुको कटानी गर्न, वातावरण अनुसार जडिवुटी तथा उत्पादनशिल बोट बिरुवाको वृक्षारोपण गर्न, डढेलो नियन्त्रणका लागि जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने, आगो लगाउँने व्यक्तिको पहिचान गरी कानुनी कारवाही गर्न, विभिन्न प्रकारका जडिवुटीको पहिचानका लागि विज्ञहरुद्वारा चेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गरी उत्पादन र बिकी वितरणको प्रवन्ध मिलाउन (नगरपालिका र उपभोक्ता), जथाभावि रुख बिरुवा कटान गर्न रोक्न, छाडा चौपाय नियन्त्रण, जनचेतना फैलाउन, वृक्षारोपण तथा

तटवन्धनको व्यवस्था गर्न, प्राविधिक ज्ञान प्रविधि, विकास पहुँचमा वृद्धी गन, अभिमुखिकरण तालीम, बाँदर नियन्त्र गर्न नगरपालिकामा वन तथा वनस्पति सम्पदा सम्बन्धि चुनौती रहेका छन् ।

अवसरहरु : हरियाली सडक र नदीखोलाको सम्भाबना तथा नगरको उत्तरीखण्ड हरियाली गर्न सकिने सम्भाबना छ । यस नगरपालिकामा जिल्लाको महत्वपूर्ण जङ्गल क्षेत्र पर्ने मध्येको नगरपालिकामा रहेको छ । सरकारी संरक्षितवन र३७सामुदायिक वन हुनु, संरक्षित वनको क्षेत्र पनि यसै नगरपालिकामा रहनु, सरकारी वनको रुपमा वन हुनु, नर्सरी सम्बन्धि व्यवस्था हुनु, धेरै किसिमका जडिवुटीहरु हुनु, विभिन्न किसिमका चराचुरुङगी जङ्गलमा पाइनु, आदि खोला खोल्सा तथा जलाधारको मुख्य श्रोत नै यहाँ को वन जङ्गल हुनु नगरबासीको अवसर रहेको छ । यसै अनुसार जैविक विविधता, जलवायु परिवर्तन अनुकुलन योजना, दिगो कृषि एवं चक्ला बन्दी कार्यकम यस नगरपालिकामा सञ्चालन सकरात्मक रहेको छ ।

४.१.६.४ सोच, लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति तथा कार्यनीति, कार्यक्रम

दीर्घकालीन सोच :"स्वच्छ हरियाली सडक ,खोला र नदी,पर्यटनको विकाससँगै हुन्छ लेकवेशीको उन्नति"।

लक्ष्य : प्राकृतिक श्रोत साधनको व्यवस्थापन तथा उपयोगबाट नगरबासीको आर्थिक विकास भएको हुने छ ।

उद्धेश्य : १.सडक र खोला किनारहरुमा हरियाली प्रबर्द्धन गर्ने ।

२.वन, जैविक विविधता र जलाधार क्षेत्रको दिगो व्यवस्थापनद्धारा नगरपालिकाको समृद्धिमा योगदान पुऱ्याएको हुने छ

३. प्रकृतिक श्रोतहरुको सदुपयोग गर्दै रोजगार सृजना गर्ने र आय वृद्धि गरी विपन्नवर्गको जीविकोपार्जनमा सुधार र वातावरण प्रणाली वीच सन्तुलन कायम भएको हुने छ ।

४. नगरपालिका भित्र ४० माइक्रो भन्दा तलका पलस्टी प्रयोगको प्रतिबन्ध लगाउने ।

५.सार्वजनिक क्षेत्रमा मदिराजन्य विक्रिमा प्रतिबन्ध लगाउने ।

६.फोहोरलाई मोहोरमा बदल्ने कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने र त्यसको लागि घरघरमा डस्वीन राख्ने वातावरण तयार गर्ने ।

७. नगरले ५ वर्ष भित्रमा २ स्थानमा ल्याण्डफिलसाईड निर्माण गर्ने ।

८.विपदव्यबस्थापनको लागि आपतकालीन कार्यसञ्चालन केन्द्र LEOC लाई साधनस्रोतले सम्पन्न बनाउने ।

रणनीति, कार्यनीति

रणनीतिहरु :

१.वन, जैविक विविधता र जलाधार क्षेत्रको दिगो व्यवस्थापनद्धारा नगरपालिकाको समृद्धिमा योगदान पुऱ्याएकोहुने छ । १.१ सामुदायिक वन लगायत समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन पद्धतिको विकास र प्रवर्द्धन गर्ने ।

१.२ वन पैदावारमा आधारित उद्योगहरुको स्थापना गर्ने ।

२. प्रकृतिक श्रोतहरुको सदुपयोग गर्दै रोजगार सृजना गर्ने र आय वृद्धि गरी विपन्नवर्गको जीविकोपर्जनमा सुधार र वातावरण प्रणाली वीच सन्तुलन कायम राख्न जोड गर्ने ।

२.२ अनावश्यक झाडी तथा अनुत्पादक बोट, रुख, हटाई वनमा उत्पादन मूलक जस्तै अम्रिसो, अलैची, ओखर खेती गर्ने ।.

२.३. वन तथा वातावरणले नगरपालिकालाई चिनाउने कार्यक्रम दिने वातावरण निर्माणले नगरको विकास गर्ने रणनीतिहरु अबलम्बन गर्ने ।

कार्यनीतिहरु :

१. वन तथा वनस्पति संरक्षण सम्वर्द्धनको लागि सडक र नदी निजी क्षेत्रको सहभागितलाई जोड गरीने छ ।
२. वनमा रहेका पुराना तथा वुढा रुखहरुको छनोट गरी कटनी गरी उपयोग गर्ने, आय आयार्जन बढाउने र कटानीको दोब्वर सङ्ख्यामा बिरुवाको वृक्षारोपण गरीने छ ।
३. डढेलो नियन्त्रणका लागि जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गरीने छ ।
४. विपन्न परिवारहरुको समूह बनाई वन पैदावार, जडिवुटी खेती गर्ने र उपयोग गरीने छ ।
५. खेती योग्य जमिन र वन क्षेत्र किटान गरी व्यवस्थापन गरीने छ (उपभोक्ता र नगरपालिकाको सहकार्यमा) ।
६. विभिन्न प्रकारका जडिवुटीको पहिचानका लागि विज्ञहरुद्धारा चेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गरीने छ ।
७. वनमा नर्सरी निर्माण गरी बिरुवाहरु उत्पादन गर्ने र नगरपालिका बाहिर तथा अन्य पालिकाहरुमा समेत आपूर्ति गरी आय आर्जन गर्ने कार्यक्रम सञ्चालन गरीने छ ।
८. सार्वजनिक शौचालय निर्माण गरी बस्तिको वातावरण सुधार गरीने छ ।
९. नगरपालिका सबै खोला नालाहरुमा सामुहिक माछापालनमा जोड दिइने । खोलानालामा विषादी, करेन्ट लगाई जलचरको विनास हुने हुँदा यस्ता कार्य पूर्णतय अपराधिक कार्यकोरुपमा मानी कार्यवाहि गरीने छ ।
१०. डालेघाँस तथा उपयोगीमूलक बिरुवाहरुको संरक्षण तथा अनुत्पादक बिरुवाहरुको कटानी गरीने छ ।
११. पूर्वाधार निर्माण गर्दा वातावरण मैत्री गर्ने सडकमा सडक प्लस कार्यक्रम (वृक्षारोपण, निगालो अम्रिसो रोपण आदि) सञ्चालन गरीने छ ।

प्रमुख कार्यक्रमहरु :

नगरपालिकाले आफै सञ्चालन गर्ने कार्यक्रमहरु

वन संरक्षण तथा सम्वर्द्धन कार्यक्रम : यस नगरपालिकाका रहेका लेकहरुको उपयोग र संरक्षण गरिने छ । सरकारी वन, सामुदायिक वनको संरक्षण तथा सम्वर्द्धन गरिने छ । वनबाट जीविकोपार्जनमा सुधार गर्ने कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ । यस योजना अवधिमा दिगो वन व्यवस्थापनका कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।

वन सिमाङ्कन कार्यक्रम : यस नगरपालिकाको सडक ,नदीखोला,सामुदायिक वन तथा सरकारी वन तथा बस्तीहरुका वनको सिमाङकन गरिने छ । सिमाङकन गरीएको क्षेत्रमा वृक्षारोपण हरियाली प्रबर्द्धन र छटनी तथा संरक्षण गरिने छ ।

बिरुवा उत्पादन तथा वृक्षारोपण कार्यक्रम : यस नगरपालिकाका निजी तथा सामुदायिक वनमा नर्सरीबाट बिरुवा उत्पादन गरिने छ । नगरपालिका भित्र वृक्षारोपण गरी बाँकी रहेका बिरुवाहरु बाहय स्थानीय तह तथा अरु प्रदेशमा बेच्ने व्यवस्था मिलाईने छ ।

भू-संरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यक्रम : यस क्षेत्रको जलाधार संरक्षण गर्न तथा भू-संरक्षण गर्न विशेष कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ । सडक,नदी तथा खोलाका तटहरुको संरक्षण गर्नको लागि कार्यक्रम हरियाली प्रबर्द्धन कार्यक्रम सञ्चालन गरीने छ ।

विकास कार्यक्रम : वन क्षेत्रमा तथा वडाबासीको खरवारीहरुमा विभिन्न किसिमको जडिवुटी खेती तथा वन तथा जङगलमा रहेका जडिवुटीको उपयोग तथा प्रशोधन गरी सिमान्तकृतमा रहेका परिवारको जीवनस्तर उच्च बनाउन प्रयास गरिने छ ।

वातावरण तथा सरसफाईकार्यक्रम : नगरपालिकाका बस्तीहरुमा तथा बजार क्षेत्रमा वातावरण तथा सरसफाईकार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ । नगरपालिकामा सरसफाई सम्बन्धिजनचेतना कार्यक्रम समुदायको सहभागितामा सञ्चालन गरिने छ । फोहोरलाई मोहोरमा बदल्ने कार्यक्रम सञ्चालन गरीने छ ।

जथाभाविरुपमा नदी जन्य पदार्थको उत्खनन् नियन्त्रण गर्ने : वातावरण विगार्ने किसिमबाट जथाभावी नदीजन्य पदार्थ उत्खनन् कार्यलाई निरुत्साहित गरी वातावरणीय प्रभाव मूल्याङकनबाट भएको सीफारिस अनुसार मात्र गर्ने व्यवस्था मिलाइने छ ।

पानीका मुहानहरु संरक्षण गर्ने कार्यक्रम : यस नगरपालिकाका अधिकांश बस्तीमा पानीका मुहान रहेको र मुख्य खोलाहरुको मुहान पनि रहेकोले मुहान संरक्षण गर्नको लागि लगानी गरिने छ ।

खेतियोग्य जमिन र वन क्षेत्र किटान गरी व्यवस्थापन गर्ने (उपभोक्ता र नगरपालिकाको सहकार्यमा) कार्यक्रम : बस्तीमा रहेको जमिन मध्ये भूउपयोग योजना बनाई वन क्षेत्र, खेती योग्य क्षेत्र छुट्याइने छ, वन क्षेत्रमा उत्पादन दिने बिरुवा वृक्षारोपण गर्ने, संरक्षण गर्ने कार्य गरीने छ ।

डालेघाँस तथा उपयोगीमूलक बिरुवाहरुको संरक्षण तथा अनुत्पादक बिरुवाहरुको कटानी कार्यक्रम : वन तथा पाखाहरुमा झाडी तथा अनावश्यक रहेका रुखहरु कटान गरी आय आर्जन हुने किसिमका बोट बिरुवा वृक्षारोपण, संरक्षण गर्नको लागि कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।

डढेलो नियन्त्रणका लागि जनचेतनामूलक कार्यक्रम : वन जङगल पाखा पखेराहरुमा जथाभावी डढेलो लनगरने कार्यलाई नियन्त्रण गरिने छ । आवश्यक मात्रमा प्रचार प्रसार गर्ने तथा डढेलो लनगरनेमाथी कानुनी कारवाही गरिने छ । ढडेलो नियन्त्रणको लागि जनचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।

प्रदेश तथा सङ्घीय सरकारको सहयोगमा सञ्चालन गरीने कार्यक्रमहरु

– भूउपयोग योजना

– विकासका पूर्वाधार संरक्षण कार्यक्रम

– जलाधार क्षेत्र संरक्षण कार्यक्रम

– विभिन्न प्रकारका जडिवुटीको पहिचानका लागि विज्ञहरुद्धारा चेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गरी उत्पादन र बिक्री वितरण (नगरपालिका र उपभोक्ता मिलेर) कार्यक्रम ।

– जडिवुटी पहिचान,तथा उपयोग तथा प्रशोधन तालिम कार्यक्रम

– सामुदायिक वन नवीकरण तथा हस्तानान्तरण कार्यक्रम

– प्रकृतिक प्रकोप रोकथाम कार्यक्रम

४.१.६.५ अपेक्षित उपलब्धि : आवधिक योजनाको अवधिमा कुल भूभागको वन क्षेत्र ५४ प्रतिशत भन्दा बढी पुगेको हुने छ । नगरपालिकामा रहेका वनमध्ये सामुदायिक वन १०० प्रतिशत पुगेको हुने छ । वनमा आधारित

उद्योगहरु प्रत्येक वडामा स्थापना भएका हुने छन् । जडिवुटी सम्बन्धि पहिचान र संरक्षण कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने छ । नर्सरी व्यवस्थापन सम्बन्धि कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने छ । आम्दानी हुने बिरुवा वृक्षारोपण कार्यक्रम सबै वडामा सञ्चालन भएको हुने छ । वन जलाधारको संरक्षण भएको हुने छ ।

४.१.६.६ नतिजा खाका

तालिका न. ३३ : वन तथा वनस्पति सम्पदाको नतिजा खाका

क.सं.	प्रभाव नतिजा खाका	एकाई	आधार वर्ष आ.व. २०८०/०८१	आ.ब.को लक्ष्य२०८४/०८५	सूचनाको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
	प्रभाव						
१.	मानव विकास सूचकाङ्क	सुचाकाङ्क	०.४२७	०.५५	ने.जी.स.	नगरपालिका	कार्यकारिणी
२.	मानव सम्पति सूचकाङ्क	सुचाकाङ्क	६७.५	७१	रा.लेखा. स.		कार्यकारिणी
	असर						
१.	कुल गार्हस्थ्य उत्पादन वृद्धि प्रतिशत प्रति वष	प्रतिशत	७	१०			कार्यकारिणी
२.	कृषि क्षेत्रको अभिवृद्धि प्रतिशत	प्रतिशत	५	७	पशु सेवा बार्षिक प्रतिवेदन		कार्यकारिणी
	प्रतिफल						
१.	प्रतिव्यक्ति आयमा वृद्धि वास्तविक प्रतिशत	प्रतिशत	५	१०	कृषि क्षेत्रको प्रतिवेदन		सहयोग उपलव्ध भएमा
२.	नगरपालिकाको कुल भूभागमा वनले ढाकेको क्षेत्र	प्रतिशत	५४.८४	५५	,,		,,
३.	नगरपालिकाको कुल भूभागमध्ये बुट्टयान क्षेत्रले ढाकेको क्षेत्र	प्रतिशत	५४.८४	५५	,,		,,
४.	कुल वन क्षेत्र मध्ये सामुदायिक वनको अंश	प्रतिशत	९९	१००	,,		,,
५.	सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह	समूह	३७	३७			
	कार्यक्रम तथा आयोजना						,,
१.	सामुदायिक वन दर्ता नवीकरण कार्यक्रम			१०	वन बार्षिक प्रतिवेदन	वन प्रमुख नगरपालिका	सङ्घ तथा प्रदेशसहयोग उपलव्ध भएमा
२.	जडिवुटी पहिचान र संरक्षण			५०	,,	,,	,,
३.	लसुन, तितेपाती, कुट्टकी, हार्रो, बर्रो लगायतका जडिवुटी सङ्कलन			४५	,,	,,	,,
४.	नर्सरी व्यवस्थापन			४	,,	,,	,,
५.	सामुदायिक वन घेरावार			५	,,	,,	,,
६.	अनावश्यक रुखभाडी हटाउने कार्यक्रम टोल			१०			
७.	आम्दानी हुने बिरुवा वृक्षारोपण तथा वन संरक्षण कार्यक्रम			१०			
८.	पिकनिक स्पर्ट (वटा)			५	,,	,,	,,

क.सं.	प्रभाव नतिजा खाका	एकाई	आधार वर्ष आ.व. २०८०/०८१	आ.ब.को लक्ष्य२०८४/०८५	सूचनाको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनूमान तथा जोखिम
९.	पानी व्यवस्थापन तथा खा.पा.संरक्षण			५०	,,	,,	,,
१०.	भू-क्षय संरक्षण कार्यक्रम			५०	,,	,,	,,
११.	जलाधार संरक्षण कार्यक्रम			५०	,,	,,	,,
१२.	विपत जलवायु तथा वातावरण परिवर्तन अनुकुलन योजना तथा गोष्ठी , तालिम कार्यक्रम			५०	,,	,,	,,

४.१.७ खनिज सम्पदा

४.१.७.१ पृष्ठभूमि : नगरपालिकाको आर्थिक विकासको लागि खनिज सम्पदाको ज्यादै महत्व रहेको छ । यहाँ खानी तथा ढुङ्गा खानी लगायतका खानीहरु रहेका छन् । यस नगरपालिकाको खानी,नदी तथाखोलाहरुको बालुवा तथा ढुङ्गांहरु प्रख्यात रहेको छ । यी नदजिन्य पर्दाथहरु सञ्चालन गर्न सकेमा र ढुङ्गा उद्योग सञ्चालन गरी नगर तथा अन्य शहरी क्षेत्रमा बेच्ने व्यवस्था मिलाएमा गरिबी निवारण गर्न तथा आय आर्जनमा ज्यादै महत्वपूर्ण भूमिका निभाउन सकिन्छ । खानी सम्बन्धमा विज्ञहरुबाट विस्तृतरुपमा अध्ययन गर्न पर्ने देखिन्छ ।

४.१.७.२ चुनौती तथा अवसरहरु :

चुनौतीहरु : यस नगरपालिकामा प्रयाप्त खानीहरु भएतापनि खानी उत्खनन् हुन नसक्नु, प्रयाप्त लगानी हुन नसक्नु, उपयूक्त प्रविधि ल्याउन नसक्नु, यातायातको समस्या, समन्वयको समस्या, प्रचार प्रसार नहुनु, कच्चापदार्थको प्रोसेसिंग व्यवस्था नहुनु, निजी क्षेत्र लगानीको लागि आकर्षित गर्न नसक्नु खानी सम्बन्धि समस्या तथा चुनौती रहेको छ ।

अवसरहरु : माथि उल्लेखित स्थानहरुमा खानीहरु प्रशस्त रहनु, स्थानीय सरकारको खानी सम्बन्धमा सकरात्मक नीति लिनु अवसर रहेका छन् ।

४.१.७.३ लक्ष्य, उद्धेश्य, कार्यनीति, कार्यक्रम

लक्ष्य : खानीहरुको उत्खन्न गरी समाजमा पछि परेका वर्गको आर्थिक विकास गर्ने ।

उद्धेश्य १. नगरपालिकामा रहेका खानीहरुको पहिचान तथा उत्खन्न गर्ने ।

२. ढुङ्गा बालुवा उद्योगको स्थापना गरेर बजारको व्यवस्थापन गर्ने ।

रणनीति तथा कार्यनीतिहरु :

रणनीतिहरु

१. नगरपालिकामा रहेका खानीहरुको पहिचान तथा उत्खन्न गर्ने ।

१.१ खानीहरुको उत्खनन् तथा उपयोगमा सरकारी तथा स्थानीय सामुदायको सहभागितामा गरीने छ ।

२.ंक्रसर उद्योगको स्थापना गरेर बजारको व्यवस्थापन गर्ने ।

२.१ ढुङ्गा तथा चिप्स सम्बन्धि उद्योगको स्थापना गर्न सहयोग गर्ने ।

२.२ खानीको उत्पादनको लागि बजारको खोजि गरी स्थायित्व दिने ।

कार्यनीतिहरु

१. खानीको उत्खनन्को लागि आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग जुटाउन पहल गरीने छ ।

२. खानीको लागि पूर्वाधार विकास गरीने छ ।

३. खानी सम्बन्धमा प्रचार प्रसार गरीने छ ।

४. खानी उद्योगमा निजी क्षेत्रलाई प्रोत्साहन गरीने छ ।

५. खानी तथा खोलाको दोहन गर्दा वातावरणीय अध्ययन गरी सो को सीफारिशको आधारमा मात्र दोहन गरीने छ ।
५. शहरी क्षेत्रमा खानीसम्बन्धि बजार विस्तार तथा समन्वय गरीने छ ।

६. ढुङ्गाको बजारको व्यवस्था गर्न विभिन्न निकाय बीच समन्वय गरीने छ ।

खानी सम्बन्धि कार्यक्रमहरु :

नगरपालिकाले आफै सञ्चालन गर्ने कार्यक्रमहरु

(क) खानी अनुसन्धान तथा सर्भेक्षण कार्यक्रमः यस नगरपालिकाका सबै वडाका विभिन्न स्थानहरुमा परापुर्वकाल देखि विभिन्न खानी निकाली प्रयोग गरेको जानकारी हुन आएकोले खानी विभागसंग समन्वय गरी खानीको खोजी अनुसन्धान तथा सर्बेक्षण गर्ने प्रयास गरिने छ ।

(ख) नदीजन्य पर्दाथ खानी उत्खनन् कार्यक्रम : यस नगरपालिकाको वडा नं १,२,६,७,१० स्थित रहेको विभिन्न घाटमा रहेको नदीजन्य पर्दथ पुनः सञ्चालन गर्नआवश्यक पहल गरिने छ ।

(ग) ढुङ्गा कुद्ने उद्योग सञ्चालन कार्यक्रम : नदी तथा खोलाका तथा वरिपरीका ढुङ्गाहरु ज्यादै स्तिरिय र गुणस्तर रहेकोले ।

(घ) खानी उत्खनन्को लागि पूर्वाधार विकास कार्यक्रम : खानीहरु उत्खनन्को लागि आवश्यक पर्ने पूर्वाधार निर्माण गर्नको लागि आवश्यक प्रवन्ध मिलाईने छ ।

(ङ) व्यवसायीक उद्यमी तालिम सञ्चालन कार्यक्रमः युवाहरुको लागि उद्यम व्यवसाय सञ्चालन गर्न आवश्यक तालिम तथा अन्य कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।

प्रदेश तथा सङ्घीय सरकारको सहयोगमा सञ्चालन गरीने कार्यक्रमहरु

(क) खानी अनुसन्धान तथा सर्वेक्षण कार्यक्रम ।

(ख) ढुङ्गा बालुवा खानी उत्खनन् कार्यक्रम ।

४.१.७.४ अपेक्षित उपलब्धि : आवधिक योजनाको अन्त्य सम्ममा बालुवा तथा ढुङ्गा कुद्ने उद्योग स्थापना भई रोजगार प्राप्त तथा सिमान्तवर्गहरुको आयमा दोव्बर वृद्धि भएको हुने छ । सबै किसिमका खानी उत्खनन्को लागि प्राविधिक अध्ययन सम्पन्न भई उत्खनन् भएको हुने छ । सबै नदी र खोलाको ढुङ्गा ं बालुवा उत्खनन्को लागि वातावरणीय अध्ययन गरी सो को सीफारिस अनुसार मात्र खानी तथा खोलाहरुको दोहन भएको हुने छ ।

४.१.७.५ नतिजा खाका

तालिका न. ३४ : खानीजन्य सम्पदाको नतिजा खाका

क.सं.	प्रभाव नतिजा खाका	एकाई	आधार वर्ष आ.व. २०८०/०८१	आ.ब.को लक्ष्य २०८२/०८३	सूचनाको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
	प्रभाव						
१.	मानव विकास सूचकाङ्क	सुचाकाङ्क	०.५१	०.५५	ने.जी.स.	नगरपालिका	कार्यकारिणी
२.	मानव सम्पति सूचकाङ्क	सुचाकाङ्क	६७.५	७१	रा.लेखा. स.		कार्यकारिणी
	असर						
१.	कुल ग्रार्हस्थ्य उत्पादन वृद्धि प्रतिशत प्रति वष	प्रतिशत	७	८			कार्यकारिणी
२.	कृषि मूल्य अभिवृद्धि प्रतिशत	प्रतिशत	५	१०	पशु सेवा क्षेत्रको अभिलेख		कार्यकारिणी
	प्रतिफल						
१.	प्रतिव्यक्ति आयमा वृद्धि वास्तविक	प्रतिशत	६४०	१०००	रा.लेखा. स.		
	योजना तथा कार्यक्रम						
१.	ढुङ्गा बालुवा उद्योग स्थापना सर्भे (वटा)	५					
२.	बालुवा उत्खन्न कार्यक्रम (वटा)	५			,,		,,
३.	खानी अनुसन्धान तथा सर्भेक्षण कार्यक्रम	५			,,		,,

४.२ उद्योग, वाणिज्य, आपूर्ति र पर्यटन

४.२.१ उद्योग

४.२.१.१ पृष्ठभूमि : देशको अर्थतन्त्रको विकासमा उद्योग क्षेत्रको महत्वपूर्ण भूमिका रहेको छ । ग्रहास्थ उत्पादन, रोजगारी श्रृजना गरी गरिबी न्यूनीकरणमा उद्योग क्षेत्रको स्थान उच्च रहेको हुन्छ । हाम्रो जस्तो कृषिमा आधारित अर्थतन्त्र भएको मुलुकमा कृषिबाट सेवा क्षेत्र तथा उद्योग क्षेत्रमा रोजगारी वृद्धि, मूल्य अभिवृद्धि गर्न सकेमा देश, प्रदेश तथा स्थाानीय अर्थतन्त्रको विकास गर्न सकिन्छ । यो नगरपालिकामा औद्योगिक क्षेत्र, ठूला तथा मझौला उद्योगहरु स्थापना हुन सकेका छैनन् । यहाँ केवल कृषिमा आधारित साना कुटिर उद्योग तथा घरेलु उद्योग सञ्चालनमा रहेका छन् जुन ज्यादै न्यून मात्रमा रहेका छन् । यहाँ राईस मिल, फर्निचर र सावुन उद्योग मात्र सञ्चालनमा रहेका छन् । यस्तो स्थितिले गर्दा नगरपालिकामा उद्योगको विकास गर्न राम्रो वातावरण छैन भन्ने देखाउँछ ।

४.२.१.२ समस्या : यस नगरपालिकामा उद्योगको विकासमा विभिन्न समस्याहरु रहेका छन् । उद्योगमा लगानी नहुनु, उद्योग क्षेत्रमा कच्चा पदार्थको अभाव, स्थानिय श्रोत साधनको प्रयोग नहुनु, अग्रिम र पृष्ठ सम्बन्ध कमजोर रहनु, पुँजीको अभाव, दक्ष जनशक्तिको अभाव, उपयूक्त स्थानको अभाव, व्यावसायिकताको विकास नहुनु, उत्पादकत्व ज्यादै कमहुनु, उधमीको कमी, श्रोत तथा साधनको अपुग, ज्ञान र सीपको अभाव, सीपयुक्त श्रामिकको अभाव, ढुवानीको समस्या, लगानी महंगो पर्नु, उत्पादित वस्तुले बाहय बजारमा प्रतिस्पर्धा गर्न कठिन हुनु आदि समस्याहरु उद्योग क्षेत्रमा देखिएको छ ।

४.२.१.३ चुनौती र अवसरहरु

चुनौतीहरु : यस उद्योग क्षेत्रको विकास गर्न विभिन्न चुनौतीहरुको सामना गर्नु परेको छ । उद्योगको लागि उद्यमशीलता विकास सम्बन्धि चेतानमूलक क्रियाकलाप सञ्चालन गर्न, पुँजी सङ्कलन गर्न, तालिमको व्यवस्था गर्न, उद्योग स्थापना गर्ने उपयुक्त स्थानको छनोट गर्न, स्थानीय स्तरमा कच्चा पदार्थ उत्पादन र सङ्कलन गर्न, वन तथा कृषिमा आधारित उद्योगहरुलाई प्रोत्साहन गर्न, लगानीकर्तालाई आकर्षण गर्न, व्यावसायिक उत्पादन गर्न, सरोकारवालाको पहिचान गरी समन्वय र सहकार्य गर्ने जस्ता चुनौतीहरु रहेका छन् ।

अवसरहरु :यस नगरपालिकामा सडकहरुको विस्तार हुनु, विद्युतीकरण बस्ती बस्ती सम्म पुऱ्याउनु, कृषि र वनमा आधारित उद्योगको लागि कच्चापदार्थ नगरपालिकामा नै उपलव्ध हुनु, वैंकहरुको स्थापनाले कर्जा सुबिधा हुनु, पानीको व्यवस्था हुनु, स्थानीय तथा प्रदेश सरकारले उद्योग क्षेत्रलाई प्राथमिकता दिनु, विदेशबाट फर्केका युवाहरुले सीप सहीत आउनु, रोजगारदातालाई सरकारले सम्मान गर्नु, उत्पादित बस्तुको लागि बजार प्राप्त हुनु आदि उद्योगको लागि अवसरहरु हुन् ।

४.२.१.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति, कार्यनीति, कार्यक्रम

दीर्घकालीन सोच : "उद्योगको स्थापनाबाट उत्पादन र उत्पादकत्वमा वृद्धि"

लक्ष्य : कृषि वनमा आधारित उद्योगको स्थापनाबाट उत्पादन र उत्पादकत्वमा वृद्धि गरी नगरबासीको आर्थिक विकास गर्ने ।

उद्धेश्य : १. घरेलु तथा साना उद्योगबाट आय आर्जनमा वृद्धि गर्ने ।

२.कृषि तथा वन जन्य उद्योगबाट रोजगारीमा वृद्धि गर्ने ।

रणनीति तथा कार्यनीति

बाकी रणनीति १ .घरेलु तथा साना उद्योगबाट आय आर्जनमा वृद्धि गर्ने ।

१.१ कृषिमा आधारित प्याकिङ्गं, प्रशोधन गर्ने उद्योगहरुलाई सहयोग गर्ने ।

१. उत्पादन भएका बस्तुको बजारीकरणको व्यवस्थापन नगरपालिकाले गर्ने नीति अवलम्बन गर्ने ।

२. नगरपालिकाको पहिचान, स्वरोजगार सहीतको उद्यमशिल युवा अभियान कार्यक्रम लागु गर्ने ।

३.ग्रामीण क्षेत्र र बजार क्षेत्रसंग अन्तर सम्बन्ध कायम गरी समृद्धि हाँशील गर्ने ।

१.२ उत्पादनवृद्धि गरी गरीब जनताको आय स्तर बढाउने कार्यक्रमलाई प्राथमिकता दिने ।

१.शुद्ध पिउने पानी प्रशोधन, आलुको चिप्स, फलफुलको जाम जेली जस्ता उत्पादनमुखी उद्योगहरु विकासमा सहयोग गर्ने ।

२. कृषि तथा वनमा आधारित उद्योग सञ्चालन गरी रोजगार अभिवृद्धि गर्ने उद्योगलाई कर छुट तथा अन्य सुबिधा दिने ।

२. कृषि तथा वन जन्य उद्योगबाट रोजगारीमा वृद्धि गर्ने ।

२.१ उद्योग स्थापना गर्न नगरपालिकाले सडक, विद्युत, खानेपानी लगायतका पूर्वाधार निर्माण गर्ने ।

१. विकासका गतिविधिहरुमा निजी क्षेत्रको लगानी आकर्षित हुने वातावरण तयार गर्ने ।

२.यस क्षेत्रमा रुखहरु प्रयाप्त मात्रमा पाईने हुनाले फर्निचर उद्योग स्थापना गर्न तथा फर्निचर उद्योगलाई सहयोग गर्ने ।

उद्योग सम्बन्धि कार्यक्रमहरु : नगरपालिकाले आफै सञ्चालन गर्ने कार्यक्रमहरु

(क)**अदुवा, बेसार प्रशोधन उद्योग स्थापना तथा सहयोग कार्यक्रम :** कृषिमा आधारित उद्योग स्थापना गर्नप्राथमिकता दिईने छ । अदुवा, वेसार जस्ता मसलाजन्य उद्योग स्थापनाको लागि निजी क्षेत्रको साझेदारमा सहयोग गरिने छ ।

(ख) **डेरी उद्योग स्थापना तथा सहयोग कार्यक्रम :** यस नगरपालिकामा व्यवसायीकरुपमा पशुपन्छी पालन सम्बन्धित डेरी उद्योग सञ्चालन गर्नसहायोग गरिने छ । यसको लागि दुध चिस्याउने, सङ्कलन गर्ने र बजारमा वितरण गर्नको लागि निजी क्षेत्रलाई प्रत्साहन गरिने छ ।

(ग) **फर्निचर उद्योग स्थापना तथा सहयोग कार्यक्रम :** वनमा आधारित उद्योग स्थापनाको लागि तीन लाईन (थ्रि फेज) को विद्युत व्यवस्था, सडकको पूर्वाधार निर्माण गरीने छ ।

(घ)**आलुचिप्स उद्योग स्थापना तथा सहयोग कार्यक्रम :** आलु प्रशस्त उत्पादन गरी आलु चिप्स र आलुका परिकार बनाउने उद्योगको स्थापना गर्नको लागि सहयोग गरिने छ ।

(ङ)**अचार उद्योग स्थापना तथा सहयोग कार्यक्रम :** नगरपालिकाका आधिकांश जमिनमा आँप र टमाटर राम्रोसंग उत्पादन हुने हुनाले खेती व्यवसायीकरुपमा सञ्चालन गरी आँपमा आधारित अचार, तितौरा लगायतका वस्तु बनाई बजारमा बिक्री गर्नको लागि उद्योग स्थापन गर्नको लागि आवश्यक सहयोग उपलब्ध गराईने छ ।

(च) लसुन र सिस्नु प्रशोधन उद्योग : उत्पादन, प्रसोधन, प्याकेजिङ गर्नको लागि प्रशोधन उद्योग सञ्चालन गर्न सहयोग गरिने छ

(छ) **क्रसर उद्योग :** राम्रा चिप्स बनाई बजार तथा शहरमा बिक्री वितरण गर्नको लागि निजी क्षेत्रलाई ढुङगा तथा क्रसर उद्योग सञ्चालनन तथा बिक्रीवितरण गर्न सहयोग गरिने छ ।

(ज) परम्परागत आरनहरुको स्तरोन्नति, आधुनिक भाँडाकुडा, खुकुरी, आँसी, खुर्पा बनाउने व्यवसाय उद्योग : भाँडाकुँडा तथा आरन सम्बन्धि उद्योग स्थापना गर्ने वातावरण निर्माण गरिने छ ।

(ञ) अगरबत्ती उद्योग : अति गरिब परिवारहरुको आर्थिक स्थित सुधार गर्न अगर वत्ती उद्योग स्थापना गर्न तथा सञ्चालन गर्न सहयोग उपलव्ध गराईने छ ।

(ट) उद्यमी सृजना गर्ने तथा व्यवसायीक योजना पुनरावलोकन कार्यक्रम : भईरहेका उद्यमको क्षमता बढाउन तथा नयाँ उद्यम स्थापना गर्नको लागि व्यवसायीक योजना तथा पुनरावलोकन गर्न सक्ने सीप भएको जनशक्ति तयार गर्नको लागि तालिम कार्यक्रम संचलना गरिने छ ।

(ठ) उद्यमी र वित्तीय संस्थाहरु बीच अन्तरक्रिया कार्यक्रम : उद्यमी विकासको लागि वित्तिय संस्थाको ज्यादै महत्व रहेको हुनाले उद्यमी र वैंक तथा सहकारीहरु बीचको संम्वन्ध समधुर बनाउन पहल गरिने छ ।

प्रदेश र सङ्घ सरकारको सहयोगमा सञ्चालन गर्ने कार्यक्रम

(क) डेरी उद्योग स्थापना तथा सहयोग कार्यक्रम
(ख) फर्निचर उद्योग स्थापना तथा सहयोग कार्यक्रम
(ग)लसुन प्रशोधन उद्योग
(घ)उद्योग पूर्वाधार निर्माण कार्यक्रम
(ङ) तालिम तथा अध्ययन भ्रमण कार्यक्रम
(च) १० (वटा) मझौला उद्योग स्थापना कार्यक्रम
(छ)सानो स्तरको औद्योगिक क्षेत्र विकास कार्यक्रम
(ज) सीप विकासको लागि तालिम सञ्चालन केन्द्र
(झ)उद्यमी सिर्जना गर्ने कार्यक्रम

४.२.१.५ अपेक्षित उपलब्धिहरु :

आवधिक योजनाको अन्त्यसम्म हाल ५ (वटा) घरेलु उद्योगबाट २०८५ सालसम्म १० घरेलु तथा साना र मझौला उद्योगको स्थापना भएको हुने छ। हाल उद्योग क्षेत्रमा ४० जनाले रोजगार पाएकोमा २०८५ साल सम्म १०० जनाले रोजगारी पाएका हुने छन्। उद्योगको विकासको लागि पूर्वाधार निर्माण भएको हुने छ। अधिकांश उद्योगहरु कृषि र वनमा आधारित उद्योगहरुको स्थापना भएको हुने छ। कुल ग्रार्हस्थ उत्पादनमा उद्योग क्षेत्रको योगदान हालको अवस्थाबाट दोव्वर वृद्धि भएको हुने छ। राष्ट्रिय मपदण्ड अनुसार उद्योग क्षेत्रका वृद्धि प्रतिवर्ष २० प्रतिशतका दरले भएको हुने छ।

४.२.१.६ नतिजा खाका

तालिका न. ३५ : उद्योग क्षेत्रको नतिजा खाका

क.सं.	प्रभाव नतिजा खाका	एकाई	आधार वर्ष आ.व. २०८०/०८१	आ.ब.को लक्ष्य २०८४/०८५	सूचनाको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
	प्रभाव						
१.	मानव विकास सूचकाङ्क	सुचाकाङ्क	०.४२७	०.५५	ने.जी.स.	नगरपालिका	कार्यकारिणी
२.	मानव सम्पति सूचकाङ्क	सुचाकाङ्क	६७.५	७१	रा.लेखा. स.		कार्यकारिणी
	असर						
१.	कुल गार्हस्थ्य उत्पादन वृद्धि प्रतिशत प्रति वर्ष	प्रतिशत	५	१०			कार्यकारिणी
२.	कृषि क्षेत्र आम्दानीवृद्धि प्रतिशत	प्रतिशत	५	७	पशु सेवा क्षेत्रको अभिलेख र बार्षिक प्रतिवेदन		कार्यकारिणी
	प्रतिफल						
१.	प्रति व्यक्ति आयमा वृद्धि वास्तविक प्रतिशत प्रतिवर्ष	प्रतिशत	**५**	**७**	उद्योग बार्षिक प्रतिवेदन	उद्योग प्रमुख	सङ्घ तथा प्रदेश बाट सहयोग उपलव्ध भएमा
२.	कुल रोजगारीमा उद्योग क्षेत्रको योगदान		१५	१७			
	कार्यक्रम तथा आयोजना						,,
१.	प्रशोधन,प्रवर्धन लघु उद्योग स्थापना(मसला फलफुल, ,अलैची,जडिवुटी,अचार, जुस जाम,)			**१०**	वन क्षेत्रको अभिलेख र बार्षिक	वन तथा वाताशाखा प्रमुख	सहयोग उपलव्ध भएमा

क.सं.	प्रभाव नतिजा खाका	एकाई	आधार वर्ष आ.व. २०८०/०८१	आ.ब.को लक्ष्य २०८४/०८५	सूचनाको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
					प्रतिवेदन		
२.	हाट बजार स्थापना कार्यक्रम			५	,,	,,	,,
३.	बजार व्यवस्थापन कार्यक्रम			१०	,,	,,	,,
४.	दुग्ध सङ्कलन र चिस्यान			१०	,,	,,	,,
५.	सित भण्डार निर्माण कार्यक्रम			५	,,	,,	,,
६.	कृषि उपज सङ्कलन तथा बिकी केन्द्र			२			
७.	आधुनिक एग्रोभेट स्थापना			२			
८.	औषधि (भेटनरी पसल स्थापना			५	,,	,,	,,
९.	फ्रेस हाउस स्थापन			५	,,	,,	,,
	स्योरोजगार कार्यक्रम						
१	अटोचालक,हलोमरमत,रेडियो,घडि, टि.भि. गाडि मर्मत,फर्निचर निर्माण, सिलाई कटाई, सिकर्मी, डकर्मी तालिम, होटल व्यवस्थापन तालिम र सहयोग आदि			२५० जना	५०	५०	५०
११	दूधमा आधारित उद्योग			१			
१२	पर्यटन उद्योग सहयोग			५			
१३	गिट्टी, रोडा, ढुङ्गा प्रशोधन केन्द्र			१			
१४	जुस प्रशोधन केन्द्र			५			
१५	सेवामूलक उद्योग			५			
१६	जडीबुटी प्रशोधन उद्योग			५			

४.२.२ ब्यापार, वाणिज्य तथा आपूर्ति

४.२.२.१ पृष्ठभूमि : नगरपालिकाको आर्थिक विकासमा ब्यापार, वाणिज्य तथा आपूर्तिको ठूलो भूमिका रहेको छ। ग्रामीण बस्तीहरुमा कृषि क्षेत्रको योगदान बढी भए पनि उत्पादकत्वको कमी भएकोले ब्यापार तथा व्यवसायले आर्थिक उन्नतिको दर बढी हुन्छ । नगरपालिकामा आयात प्रत्येक वर्ष बढ्दै गईरहेको अवस्था छ । नगरपालिकामा आयत हुने वस्तुहरुमा खाद्यान्न, लत्ताकपडा, बिजुलीका सामान, निर्माण सामाग्रीहरु आदि हुन् भने यहाँबाट वाहिर जाने वस्तुहरुमा दुध, घीउ, हरियो तरकारी, खसि–वोका, राँगा–भैसी आदि रहेका छन् । नगरपालिकाको ब्यापार घाटा बढी रहेको छ । यहाँका मुख्य व्यापारिक केन्द्रहरुमा दशरथपुर,चिङ्गाड,आदि रहेका छन् । यस नगरपालिकाकोलागि उपभोग्य सामाग्रीहरुको आपूर्ति जिल्ला सदरमुकाम र नेपालगंज लगायतका शहरहरुबाट भैरहेको छ ।

४.२.२.२ प्रमुख समस्या : यस नगरपालिकामा ब्यापार, वाणिज्य तथा आपूर्ति क्षेत्रमा प्रमुख समस्याहरुमा बजारको पूर्वाधार निर्माण हुन नसक्नु, ब्यापार घाटा ज्यादै बढी हुनु, नगरपालिकाबाट निर्यात हुने बस्तुको उत्पादन न्यून रहनु, ढुवानी लागत महङ्गो पर्नु, ब्यापारको संस्थागत विकास नहुनु, वाह्रै महिला सबै वस्ति तथा व्यापारिक केन्द्रमा यातायात सञ्चालन नहुनु, मूल्य फरक फरक हुनु, सामानमा परनिर्भरता बढी हुनु आदि समस्याहरु रहेका छन् ।

४.२.२.३ चुनौती तथा अवसरहरु

चुनौतीहरु : शहरी पूर्वाधार निर्माण गर्नु, निर्यात योग्य बस्तुको उत्पादन गर्नु, सामान सरलरुपमा प्राप्त गर्न, गुणस्तरयुक्त सामानको व्यवस्थापन गर्न,व्यापारिक केन्द्रको क्षमता अभिवृद्धि गर्न, ब्यापार सन्तुलन कायम गर्न, ब्यापार व्यावसायको संस्थागत सुदृढीकरण गर्न, शहरी विकास गर्न आदि चुनौती रहेको छ ।

अवसरहरु :यस नगरपालिकाका सबै बस्तीहरुमा मदनभण्डारी राजमार्ग तथा सडक सन्जाल जोडिनु, बजार केन्द्रहरुको विकास हुदै जानु, नगरपालिकाबाट प्रत्येक वडा कार्यालय सम्म पुग्ने मुख्य सडकहरुको कालोपत्रे गर्ने योजना हुनु, भवन र बजार सम्बन्धि मापदण्ड तयार गरीनु, प्रदेशका मुख्य बजारहरुको सामिप्यता बढ्नु, बजारको लागि अवश्यक पिउने पानीको श्रोत, विद्युत प्रशस्त रहनु,ग्रामीण पर्यटक केन्द्र रहनु, शहरी क्षेत्र भन्दा नवीन बजार क्षेत्रमा मानिसहरुको आर्कषण वढ्नु, जग्गा जमिन सस्तो हुनु, जनताको जीवनस्तर बढ्दै जानु आदि यस क्षेत्रका अवसरहरु रहेका छन् ।

४.२.२.४ लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति, कार्यनीति, कार्यक्रमहरु

लक्ष्य : ब्यापार तथा वाणिज्य, वित्तिय, सेवा क्षेत्रको विकास गर्ने ।

उद्धेश्य : १. ब्यापार, व्यवसायबाट आयआर्जन तथा रोजगारीमा वृद्धि गर्ने ।

२. व्यापारिक केन्द्र तथा बजार विस्तार गर्ने ।

रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति १.ब्यापार, व्यवसायबाट आयआर्जन तथा रोजगारीमा वृद्धि भएको हुने छ ।

१.१ ब्यापार तथा व्यवसायमा निजी क्षेत्रको लगानी बढाउने र संस्थागत विकास गर्ने ।
१. निजी क्षेत्रलाई लगानी गर्नको लागि अभिप्रेरित गर्ने ।
२. स्थानीय उत्पादनलाई प्रोत्साहन गर्ने ।
३. ब्यापार घाटा कमी गराउने ।
४. ब्यापार व्यावसायबाट बढी भन्दा बढी रोजगार सृजनागर्ने छ । नयाँ व्यवसाय सञ्चालन गर्नको लागि ऋण सुबिधा उपलब्ध गराउने वातावरण सृजना गर्ने
५. व्यापारिक क्षेत्रमा सडक, खानेपानी, विद्युत, वित्तीय सेवा विस्तारमा नगरपालिका बाट लगानी गर्ने ।
६. क्षमता अभिवृद्धि गर्न लगानी बढाउने ।

२. व्यापारिक केन्द्र तथा बजार विस्तार भएको हुने छ ।

१.२ बजारका पूर्वाधार निर्माण गरीने छ ।
१.नयाँ बजार क्षेत्रको पहिचान गरीने छ ।
२. ब्यापारिक क्षेत्रमा भवन निर्माण संहिता तयार गरी तत्काल लागू गरीने छ ।
३.ग्रामीण क्षेत्र र बजार क्षेत्र तथा नजिक रहेका नगरपालिका तथा उप–महानगरपालिकासँग अन्तर सम्बन्ध कायम गरी समृद्धि हाशील गरीने छ ।
४.सबै वडामा सन्तुलित रुपमा बजार विस्तार गरीने छ ।
नगरपालिकाले आफै सञ्चालन गर्ने कार्यक्रमहरु

(क) बजार क्षेत्रमा पूर्वाधार (सडक, खानेपानी, बिद्युत ढल, सरसफाई,वित्तीय सेवा) निर्माण कार्यक्रम : नगरपालिकाले बजार क्षेत्र विकास ब्यापार, वाणिज्य सम्बन्धि कार्यक्रमहरु : तोकिएका क्षेत्रमा बजार विकासको

पूर्वाधार सडक, ढल, खानेपानी , नियमित विद्युत,सरसफाई व्यवस्थापन, वित्तिय सेवा लगायत क्षेत्रको विकासको लागि सहयोग उपलब्ध गराईने छ ।

(ख)निजी क्षेत्रलाई उद्यम सम्बन्धि तालिम कार्यक्रम : निजी क्षेत्रले ब्यापार व्यवसाय व्यवस्थितरुपमा सञ्चालन गर्नलेखा राख्ने, व्यवसायीक योजना बनाउने, बजार व्यवस्थापन गर्ने, ग्राहकसंग व्यवहार आदि विषयमा ज्ञान दिलाउन तालिम सञ्चालन गरिने छ ।

(ग)बजार विस्तार कार्यक्रम : नगरपालिकाको बजारको लागि सम्भाव्यता भएका स्थानमा बजार विस्तार गर्ने, बजार भएका क्षेत्रमा शहरीकरण गर्नको लागि पूर्वाधार निर्माण गर्ने व्यवस्था मिलाईने छ ।

(घ) उद्योग वाणिज्य सङ्घ सहयोग कार्यक्रम : यस नगरपालिका क्षेत्रमा उद्योग वाणिज्यको स्थानीय निकाय स्थापना गर्न, व्यवसायिहरुलाई संगठित व्यवस्थित र क्षमतायुक्त तुल्याउन सहयोग गर्नउद्योग वाणिज्य सङ्घको स्थापना गरी संस्थागत सुधार गरिने छ ।

(ङ) होटल तथा रेष्टुरेन्ट सहयोग कार्यक्रम : यहाँ व्यवस्थितरुपमा होटल रेष्टुरेन्ट सञ्चालन गर्ननिजीक्षेत्रलाई आवश्यक सहयोग प्रदान गरिने छ ।

(च) भवन निमार्ण आचार संहिता निमार्ण कार्यक्रम : बजार तथा बस्तीहरु व्यवस्थित किसिमले निर्माण गर्न, भूकम्पीय जोखिम कम गराउन, भवनहरु सस्तो, बलियो, सुन्दर किसिमको निर्माण गर्नको लागि शहर, बजार, बस्ती तथा दुर्गममा रहेका बस्तीहरुका लागि वेग्ला वेग्लै भवन निर्माण आचार संहिताका पुनरावलोकन तथा नयाँ निर्माणा गरी कार्यान्वयन गरिने छ ।

(छ) हाट बजार स्थापना कार्यक्रम : विभिन्न बस्तीहरुको पाएक पर्ने गरी हाटबजारको विकास गरिने छ ।

सङ्घ तथा प्रदेशको सहयोगमा सञ्चालन गरीने कार्यक्रमहरु

(क) बजार क्षेत्रमा पूर्बाधार (सडक, खानेपानी,बिद्युत ढल, सरसफाई,वित्तीय सेवा) निर्माण कार्यक्रम

(ख)सूचना तथा सञ्चार विस्तार कार्यक्रम

(ग)बजार विस्तार कार्यक्रम अपेक्षित उपलब्धिहरु यस नगरपालिका अन्तरगत हाल सञ्चालनमा रहेका १० (वटा) ब्यापार तथा व्यवसायीहरु योजना अवधिको अन्त्यमा २० (वटा) पुगेका हुने छन् । यस नगरपालिकामा एक वडा एक उद्योग तथा वाणिज्य सङ्घको स्थापना भएको हुने छ । ब्यापार व्यवसायमा निजी क्षेत्र लगानी रु ४ करोड भन्दा बढी लगानी भएको हुने छ । नगरपालिकामा सुबिधा सम्पन्न कम्तीमा ५ (वटा) होटल तथा रेष्टुरेण्ट स्थापना भएका हुने छन् ।

४.२.२.५ नतिजा खाका

तालिका न. ३६ : उद्योग क्षेत्रको नतिजा खाका

क.सं.	प्रभाव नतिजा खाका	एकाई	आधार वर्ष आ.व. २०८०/०८१	आ.ब.को लक्ष्य २०८४/०८५	सूचनाको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनूमान तथा जोखिम
	प्रभाव						
१.	मानव विकास सूचकाङ्क	सुचाकाङ्क	०.४२७	.०.५५	ने.जी.स.	नगरपालिका	कार्यकारिणी
२.	मानव सम्पति सूचकाङ्क	सुचाकाङ्क	६७.५	७१	रा.लेखा. स.		कार्यकारिणी
	असर						

क.सं.	प्रभाव नतिजा खाका	एकाई	आधार वर्ष आ.व. २०८०/०८१	आ.ब.को लक्ष्य २०८४/०८५	सूचनाको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१.	कुल ग्रार्हस्थ उत्पादन वृद्धि प्रतिशत प्रति वर्ष	प्रतिशत	७	८			कार्यकारिणी
२.	कृषि मूल्य अभिवृद्धि प्रतिशत	प्रतिशत	५	१०	बार्षिक प्रतिवेदन		कार्यकारिणी
	प्रतिफल						
१.	प्रतिव्यक्ति आयमा वृद्धि वास्तविक प्रतिवर्ष	प्रतिशत	६४०	१०००	उद्योग बार्षिक प्रतिवेदन	उद्योग प्रमुख	सहयोग उपलव्ध भएमा
	कार्यक्रम तथा आयोजना						,,
१.	प्रशोधन,प्रवर्धन लघु उद्योग स्थापना(मसला फलफुल,जडिबुटी,अचार, जुस जाम,)			५			सहयोग उपलव्ध भएमा
२.	हाट बजार स्थापना कार्यक्रम			५	,,	,,	,,
३.	बजार व्यवस्थापन कार्यक्रम			१०	,,	,,	,,
४.	दुग्ध सङ्कलन र चिस्यान			१०	,,	,,	,,
५.	सित भण्डार निर्माण कार्यक्रम			१	,,	,,	,,
६.	कृषि उपज सङ्कलन तथा बिक्री केन्द्र			१०			
७.	आधुनिक एग्रोभेट स्थापना			१०			
८.	औषधि (भेटनरी पसल स्थापना			१०	,,	,,	,,
९.	फ्रेस हाउस स्थापन			४५	,,	,,	,,
१०.	ब्यापार रेष्टुरेन्ट विस्तार कार्यक्रम			५			

४.२.३ पर्यटन

४.२.३.१ पृष्ठभूमि :लेकवेशी नगरपालिकाको आर्थिक विकासमा पर्यटनको महत्वपूर्ण भूमिका रहने छ । ग्रामीण क्षेत्रको विकासबाट नै समग्र नगरपालिकाको विकास हुन्छ । यस नगरपालिका क्षेत्र भित्र रहेका प्राकृतिक दृश्य, चराचुरुङ्गी, जङ्गली जनावर, परम्परागत संस्कार, ऐतिहासिक महत्वका स्थल, खाना, रीतिरिवाज, रहनसहन, चाडपर्व, धर्म संस्कृति, भाषा, भेषभुषा, लोक गीत, मन्दीर, गुम्बा आदि हाम्रा धरोहरा हुन् । यिनीहरुको संरक्षण सम्वर्द्धनबाट नै नगरबासीको अस्तित्व रहेको हुन्छ । यिनै कुराहरु हेर्न, वुझ्न, अनुभव गर्नको लागि पाहुनहरु आउनेजाने गर्नेछन् । यिनीहरुलाई सन्तुष्टि दिलाउन सकेमा पर्यटनबाट जनताले रोजगार प्राप्त गर्ने, आम्दानी गर्ने र आफ्नो जीवनस्तर उकास्न सहयोग पुग्दछ । लेकवेशी नगरपालिकाको ग्रामीण पर्यटन तर्फ जाने सम्भाबना भएकाले यस नगरपालिकाको विकासको सम्भावना रहेको छ। लेकवेशी नगरपालिकाको वडा न.५ को १ घरमा होमस्टे कार्यक्रम सञ्चालन गरीएको छ । यसले नगरबासीको समृद्धि प्राप्त गर्न सकिन्छ । लेकवेशी नगरपालिकामा रहेको भोटेदरबार,शिवमन्दिर, खाँड देबि मन्दिर, गंगामाला देउती बज्यै मन्दिर, सिद्ध ऋषि गुफा, शिवालय मन्दिर, लामो छहारा, नागढुंगा, हात्तिढुंगा, देउती बज्यै मन्दिर, मौसमि वाफ दिने गुफा, बागदुला गुफा, भेरी नदिमा ऱ्याफ्टीङ्ग,देविडाडा सिउडीभिर गुफा, पानडाँडा गुफा खाँडदेवी मन्दिर, बौद्ध गुम्बा लामिडाँडाको दृश्यावलोकन र वडा न. ५मालनेटाको सिशाखानीलाई विकास गर्ने हो भने यस क्षेत्रमा विशेष सम्भाबना रहेको देखिन्छ ।

४.२.३.२ प्रमुख समस्या : स्थानविशेष यस क्षेत्रमा उल्लेख्य विकास नहुनु । स्वदेशी तथा विदेशी पर्यटकहरु उल्लेख्य मात्रमा आगमन नहुनु, धार्मिक तथा साँस्कृतिक स्थानहरुको पहिचान नहुनु, पर्यटकका लागि आवश्यक पूर्वाधार नहुनु, प्रवर्द्धन संरक्षण र प्रचार प्रसारको कमी निजी क्षेत्रबाट प्रयाप्त लगानी नहुनु, जस्ता समस्याहरु ग्रामीण पर्यटन क्षेत्रमा देखिएका छन् । यस्तै गरी पदमार्ग निर्माण गर्न नसक्नु, युवाहरु ग्रामिण क्षेत्रमा नबस्नु,

पर्यटकको लागि आवश्यक सामान बाहिरबाट ल्याउनु पर्ने वाध्यता हुनु, सहज यातायातको व्यवस्था नहुनु आदि पर्यटनसंग सम्बन्धित समस्याहरु रहेका छन् ।

४.२.३.३ चुनौती र अवसरहरु

चुनौतीहरु : पर्यटन विकासको लागि आवश्यक पर्ने घरबास व्यवस्था गर्न, पर्यटन मार्ग निर्माण गर्न, भाषा तथा भान्सा व्यवस्थापन सम्बन्धि तालिम दिन, प्रचार प्रसार गर्न, पर्यटकको बसाई दिन लम्ब्याउन, पर्यटकको खर्च दर बढाउन, अरु ग्रामिण क्षेत्रसंग प्रतिस्पर्धा गर्न, लगानी बढाउन, युवाहरुलाई ग्रामीण पर्यटनमा आर्कषण गर्न चुनौती रहेको छ ।

अवसरहरु : प्रशस्त जङ्गल, जनावर, पन्छी, विभिन्न किसिमको न्याँनो हावापानी हुनु, विभिन्न लेक तथा चरन क्षेत्र हुनु, प्रत्येक डाँडा काँडाबाट हिमाल, मैदान सबै देख्न पाउनु विविध संस्कृति, रहन सहन हुनु, आफ्नै लोकभाका, मौलिक संस्कार हुनु, यस नगरपालिकाकासबै बस्तीहरुमा सडक सन्जाल जोडिनु, बजार केन्द्रहरुको विकास हुँदै जानु, नगरपालिकाबाट प्रत्येक वडा कार्यालय सम्म पुग्ने मुख्य सडकहरुको कालोपत्रे गर्ने योजना हुनु, भवन र बजार सम्बन्धि मापदण्ड तयार गरीनु, बस्ति विकासको लागि अवश्यक पिउनेपानीका श्रोत, विद्युत प्रशस्त रहनु,ग्रामीण पर्यटक केन्द्र रहनु, शहरी क्षेत्र भन्दा ग्रामीण क्षेत्रमा मानिसहरुको आर्कषण वढ्नु, , जनताको जीवनस्तर बढदै जानु आदि यस क्षेत्रका अवसरहरु रहेका छन् ।

४.२.३.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति, कार्यनीति, कार्यक्रमहरु

दीर्घकालीन सोच : "नगरपालिकाको विकासको आधार, सकरात्मक सोच, पर्यटन, प्रविधियूक्त मेहनती परिवार"

लक्ष्य : पर्यटनको माध्यमबाट नगरबासीको आर्थिक विकास गर्ने ।

उद्धेश्य : १.पर्यटनबाट आर्थिक स्थितिमा वृद्धि गर्ने ।

२. पर्यटनको लागि नयाँ ठाँउको पहिचान गरेर पूर्बाधार निर्माण गर्ने ।

३. सुर्खेतको प्रथम ग्रामीण पर्यटक नगर र विधुतको सम्भाबना भएको विकास तथा प्रवर्द्धन गर्ने ।

रणनीति तथा कार्यनीति

तालिका न. ३७ : पर्यटन सम्बन्धि रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीतिहरु	कार्यनीतिहरु
१. पर्यटनबाट आर्थिक स्थितिमा वृद्धि गर्ने ।	
१.१ पर्यटनलाई आर्थिक समृद्धिको प्रमुख सम्बाहकको रुपमा विकास गर्न पर्यटकीय स्थानको पहिचान तथा पूर्वाधार निर्माण गरी ग्रामीण पर्यटनलाई जोड दिने नीति तयार गर्ने । २. सरसफाईतथा सुन्दर वातावरण र घरबासको व्यवस्था गर्ने ।	१. सरसफाईतथा सुन्दर वातावरण र घरवासको ब्यवस्था गरीने छ । २. पर्यटकीय पदमार्ग निर्माण गरीने छ । ३. पर्यटनबाट रोजगार श्रृजनागर्ने कार्यक्रमलाई प्राथमिकता दिईने छ
२.पर्यटनको लागि नयाँ ठाँउको पहिचान पूर्बाधार निर्माण गर्ने ।	
१.२ नगरपालिकाकापर्यटकीय क्षेत्रका	४. नगरपालिकाका ऐतिहासिक, प्राकृतिक, सास्कृतिकरुपमा महत्व

विकासका लागि क्षेत्रहरुको पहिचान गरी सडक, खानेपानी, विद्युत सुबिधा पुर्‍याउन नीति तयार गर्ने । १.३.नगरपालिकामा रहेका सम्भाव्य स्थानहरुको बारेमा प्रचार प्रसार गरेर नगरका कम्तीमा १५ हजारले अवलोकन गर्ने ।	स्थलहरुको पहिचान गर्ने व्यवस्था मिलाउने । ५. पर्यटकीय पैदल मार्ग निर्माण गरीने छ । ६. घरबास होमस्टे कार्यक्रमलाई कार्यविधि तयार गरी अभियानको रुपमा सञ्चालन गरीने छ । ७. पर्यटनको गुणस्तर कायम गर्न न्यूनतम मापदण्ड तयार गरी लागू गरीने छ । ८. नगरपालिकाले तयार गर्ने पर्यटकीय आवधिक योजना कार्यान्वयन गरीने छ ।
३.नेपालको ग्रामीण पर्यटक नगरको विकास तथा प्रवर्द्धन भएको हुने छ ।	
३.१ प्रथम पर्यटकीय नगरको क्षमता अभिवृद्धि गरी ग्रामीण पर्यटनको नेतृत्व गर्ने ।	९.पदमार्गमा बसाई दिन लम्व्याउन आवश्यक पूर्वाधार तयार गरीने छ १०. नगरपालिकाको क्षेत्रलाई पर्यटकीय क्षेत्र घोषण गर्न पर्यटन वोर्डमा समन्वय गरीने छ । ११. पर्यटकीय क्षेत्रमा आकर्षित प्राकृतिक तथा मानव निर्मित दृश्यहरु निर्माण गरीने छ ।

प्रमुख कार्यक्रमहरु :

नगरपालिकाले आफै सम्पादन गर्ने कार्यक्षेत्रका प्रमुख कामहरु

पर्यटकीय स्थानको पहिचान तथा पूर्वाधार निर्माण कार्यक्रम : पर्यटकीय दृष्टिकोणबाट उपयूक्त स्थानहरुमा पर्यटकलाई आकर्षक गराउने पूर्वाधार निर्माण गराईने छ । होमस्टेको लागि प्रत्येक घरमा कोठा, शौचालय, विस्तरा, भान्साको सुधार, व्रोसर निर्माण, श्रव्य–दृश्य निर्माण लगायतका कार्य गर्न सहयोग गरिने छ । होमेस्टे कार्यक्रमलाई बढावा दिनको लागि उज्यालो घरबास कार्यक्रम सञ्चालन गरीने छ । पर्यटकीय क्षेत्रमा उज्यालो घरबास कार्यक्रम अन्तरगत विद्युत र सोलर जडान गर्ने कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ । यहाँका होमस्टेको सुधार गर्न, पूर्वाधार निर्माण गर्नको लागि सहभागितामा आधारित भएर सहयोग गरिने छ ।

प्रचार प्रसार कार्यक्रम : नगरपालिकामारहेका महत्वपूर्ण क्षेत्र स्थान विशेष मन्दिर क्षेत्र लगायतका स्थानमा पर्यटकीय क्षेत्र विकास गर्नको लागि विभिन्न कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।

सङ्घ तथा प्रदेशको सहयोगमा सञ्चालन गरीने कार्यक्रमहरु

– पर्यटकीय क्षेत्र विकास कार्यक्रम

– पर्यटकीय स्थानको पहिचान तथा पूर्वाधार निर्माण कार्यक्रम

– पर्यटक नगरको विकास तथा प्रवर्द्धन कार्यक्रम ।

– प्रचार प्रसार कार्यक्रम

४.२.३.५ अपेक्षित उपलब्धि : लेकवेशी नगरपालिकाको आवधिक योजनाको अन्त्य सम्ममा पर्यटनको लागि न्यूनतम पूर्वाधार तयार भएको हुने छ । पर्यटकको लागि ३ (वटा) वस्तिका १० घरमा होमस्टेको व्यवस्था भएको हुने छ । यसबाट १०० जनाले रोजगार प्राप्त भएको हुने छन् । पर्यटन स्थानको पहिचान र पर्यटन पदमार्गको निर्माण भएको हुने छ । वार्षिकरुपमा ५००० आन्तरिक तथा बाहय पर्यटकहरुले यी पर्यटकीय स्थलमा भ्रमण गरेका हुने छन् । भ्रमणमा आएका पर्यटक मध्ये औषत २दिन नगरपालिकामा वसाइ हुने छ र दैनिक कमीतमा रु १०००। खर्च गरेका हुने छन् ।

तालिका न. ३८ : पर्यटन क्षेत्रको नतिजा खाका

क.सं.	प्रभाव नतिजा खाका	एकाई	आधार वर्ष आ.व. २०८०/०८१	आ.ब.को लक्ष्य २०८४/०८५	सूचनाको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
	प्रभाव						
१.	मानव विकास सूचकाङ्क	सुचाकाङ्क	०.४२७	.०.५५	ने.जी.स.	नगरपालिका	कार्यकारिणी
२.	मानव सम्पति सूचकाङ्क	सुचाकाङ्क	६७.५	७१	रा.लेखा. स.		कार्यकारिणी
	असर						
१.	कुल गार्हस्थ्य उत्पादन वृद्धि प्रतिशत प्रति वर्ष	प्रतिशत	७	८			कार्यकारिणी
२.	कृषि मूल्य अभिवृद्धि प्रतिशत	प्रतिशत	५	१०	बार्षिक प्रतिवेदन		कार्यकारिणी
	प्रतिफल						
	कार्यक्रम तथा आयोजना						
१.	दृश्र्य अवलोकन पूर्वाधार कार्यक्रम (वटा)			२			
२.	पर्यटन कार्यक्रम सर्भे तथा अनुगमन पटक			१०	,,	,,	,,
३.	जङ्गंल पार्क रिसोर्ट (वटा)			५	,,	,,	,,
४.	होमस्टे कार्यक्रमलाई वढावा दिनको लागि उज्यालो घरवास कार्यक्रम (वटा)			१०	,,	,,	,,
५.	ग्रामीण पर्यटक प्रबर्द्धन कार्यक्रम (वटा)			१०	,,	,,	,,
६.	होमस्टे बिस्तार कार्यक्रम घर सङ्ख्या (वटा)			१०			
७.	ऱ्याफ्टीङ्ग निर्माण			१			
८.	जङ्गंलपार्क (वटा)			५	,,	,,	,,
९.	पर्यटकीय पदमार्ग कि.मि.			५	,,	,,	,,
१०.	पर्यटन नमुना बस्ती			२			

४.२.४ वित्तीय तथा सेवा र सहकारी

४.२.४.१ पृष्ठभूमि :आर्थिक विकास गर्नसेवा तथा वित्तिय क्षेत्रको विकास हुनअनिवार्य हुन्छ। यस नगरपालिकाको केन्द्रमा १ मात्र वैंक रहेको छ। सहकारीहरु विभिन्न वस्तिमा ४ (वटा) रहेका छन्। सेवा क्षेत्र अन्तरगत शिक्षा सम्बन्धि व्यवसाय, परामर्श, निजी तथा निजामति कर्मचारी, शिक्षक, वकिल, वैदेशिक रोजगारी आदिबाट हालको १७५९ जनाले रोजगार प्राप्त गरेका छन्। वित्तीय तथा सेवा क्षेत्रको विकासको लागि नगरपालिकाबाट विशेष पहल गर्नु पर्ने हुन्छ।

४.२.४.२ मुख्य समस्या :नगरपालिकाका सबै वस्तिमा सहज वैकिङ्ग सुबिधा नहुनु, आम्दानीको अधिकांश रकम घरखर्चमा नै प्रयोग हुनु, वैदेशिक रोजगारमा गएका पनि अदक्ष कामदारको रुपमा मात्र न्यून तलव सुबिधामा जानु, उच्च किसिमका सेवा क्षेत्रको विकास नहुनु, लगानी गर्नको लागि आवश्यक श्रोतको अभाव रहनु, समाजमा वैदेशिक रोजगारबाट नकारात्मक असर देखिन थाल्नु, बस्ती स्थान्तरण बढी हुनु आदि समस्याहरु यस क्षेत्रमा रहेका छन्।

४.२.४.३ अवसर र चुनौतीहरु:उच्च स्तरको सेवा क्षेत्रको विकास गर्न, सबै क्षेत्रको समानुपातिक रुपमा विकास गर्न सम्भब भएसम्म २ वडामा १ बैकं कारोबारोको स्थापना गरी स्थायीत्व दिन, प्रत्येक परिवारको वैंक खाता खोल्न, वसाइँ सराईलाई न्यूनीकरण गर्न, वैदेशिक रोजगार सीपयुक्त बढी पारिश्रमिक प्राप्त गर्ने क्षमताको विकास गर्न चुनौती रहेको छ। सेवा तथा वैकिङ्ग क्षेत्रमा चुनौती मात्र नभै अवसर पनि रहेको छ।

अवसर : यस नगरपालिकाको आर्थिक क्रियाकलापहरु बढदै जानु, नागरीकहरुको आर्थिक स्थितिमा सुधार हुनु, नगरपालिकाले सेवा क्षेत्रको विकासको लागि विशेष प्रयासहरु अगाडि बढाउनु आदि अवसरहरु रहेका छन् ।

४.२.४.४ उद्धेश्य, लक्ष्य, रणनीति, कार्यनीति तथा कार्यकमहरु

लक्ष्य : नगरबासीको सेवा क्षेत्रमा वृद्धि तथा वित्तीय क्षेत्रमा सबैको पहुच आर्थिक विकास गर्ने ।

उद्धेश्य : सेवा क्षेत्रको विकास बाट आर्थिक विकास गर्ने ।

१. सेवा क्षेत्रको विकास गरेर नगरबासीको आर्थिक स्थितिमा सुधार गर्ने ।

२. बैक तथा सहकारीता क्षेत्रमा सबैको पहुँच जनताको जीवनस्तरमा ब्यापक सुधार गर्ने ।

तालिका ३९: वित्तीय सम्बन्धि रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
१. सेवा क्षेत्रको विकास भइ नगरबासीको आर्थिक स्थितिमा वृद्धि भएको हुने छ ।	
१.१ सेवा क्षेत्रको विकास गरी जनताको जीवन स्तर सुधार गर्ने ।	१. सेवा क्षेत्रको विकासको लागि क्षमता अभिवृद्धि गरीने छ । २.सेवा क्षेत्रको विकासको लागि आवश्यक तालिम लगायतका क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने निजी क्षेत्रलाई प्रत्साहन गरीने छ । ३. विदेशमा गई विप्रेषणका रुपमा प्राप्त भएको रकमलगानी र सुरक्षित योग्य बनाउने प्रयास गरीने छ । ४. वित्तिय सेवा सुबिधामा सहज पहुच तथा बृद्धि गरीने छ । ५.सरकारी, निजी, सहकारी सहीतको तीनखम्वे आर्थिक नीति अवलम्बन गरीने छ । ६. युवाहरुको लागि लोकसेवा तथा शिक्षासेवा तयारी कक्षा सञ्चालन गरीने छ ।
२. वैंक तथा सहकारीता क्षेत्रमा सबैको पहुँचपुगीजनताको जीवनस्तरमा ब्यापक सुधार गर्ने ।	
२.१ सेवा क्षेत्रको विकासको लागि क्षमता अभिवृद्धि तथा सुदृढकरण नीति अवलम्बन गर्ने ।	७. सबैको पहुँचमा वित्तिय सेवा भन्ने नारालाई कार्यान्वयन गर्न नगरपालिकाका सबै परिवारको वैंकखाता खोलि आर्थिक कारोवार वैंकं मार्फत गरीने छ । ८. नगरपालिकाको सम्पूर्ण कारोवार वैंक मार्फत मात्र भुक्तानी गरीने छ । ९. प्रत्येक परिवार सहकारीको एक सदस्य नीतिमा जोड दिने र सहकारी नै आर्थिक लगानीको प्रमुख श्रोतको रुपमा विकास गरीने छ । १०. सहकारीहरुमा लक्षित वर्गको प्रतिनिधित्व र संलग्नता सुनिश्चित गरी संस्थागत क्षमता अभिबृद्धि गरीने छ । ११. सामाजिक सुरक्षा भत्ता बैकंसँग समन्वय गरी घरघरबाट वितरण गरीने छ । १२. नगरका २ स्थानमा वैंक स्थापना गरी सेवा विस्तार गरीने छ ।

सेवा तथा वित्तीय सम्बन्धि कार्यकमहरु :

(क) वैंकसेवा विस्तार कार्यकम : यस नगरपालिकाको वडा न. ४ मा हाल पराइम वैंकको एउटा शाखा सञ्चालनमा रहेको छ । आवधिक योजना कार्यन्वयन अवधि सम्ममा थप १ स्थानमा थपशाखा स्थापना गर्न सरकारी तथा निजी वैंकसंग समन्वयको प्रयास गरीने छ । सबै नागरीकको वैंक खाता खोली कारेवार गरिने छ ।

(ख) ई –वैंकिङग तथा घरदैलो वैंक कार्यक्रम : प्रत्येक बस्तीमा वैंकिङ्ग सेवा विस्तार गर्नको लागि ई वैंकिङ्ग तथा घरदैलो वैंक कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ। सामाजिक सुबिधा उपलब्ध गराउने व्यवस्था मिलाईने छ।

(ग)विप्रेषण लगानी कार्यक्रम : विदेशबाट पठाएको विप्रेषण रकम घरायसी खर्चमा कटौती गरी वैंकतथा सहकारी मार्फत सेयर लगानी गर्ने तथा आर्थिक विकासमा लगानी गर्न प्रोत्सहान गर्ने वातावरण सिर्जना गरिने छ।

(घ) सहकारी विस्तार तथा सुदृढीकरण कार्यक्रम : नगरपालिकाको आर्थिक विकास सहकारीको माध्यमबाट हुने हुनाले सहकारी क्षेत्रमा आमूल परिर्वतन गरिने छ । हाल ४ (वटा) सहकारी संस्थाहरु सञ्चालनमा रहेकोमा सबैलाई एकीकृत (मर्ज) गरी १ (वटा) मुख्य र प्रत्येक वडामा एक एक (वटा) शाखा स्थापना गरिने छ । सहकारीमा नगरपालिका तथा प्रत्येक परिवारबाट सेयर लगानी गरिने छ । नगरपालिकाबाट बाहिर रहेको व्यक्तिहरुबाट समेत नगरपालिकाले तोकेको न्यूनतम सेयर लगानी गर्नको लागि वातावरण मिलाईने छ । नगरपालिका भित्र उद्यम सञ्चालन गर्न चहाने तथा कारोवार बढाउन चाहनीहरुलाई सहज रुपमा कर्जा उपलव्ध गराउने व्यवस्था मिलाईने छ। सहकारीलाई सामुहिक उत्पादन बजारीकरण गरिने छ।

(ङ) जनचेतना तथा क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम : वित्तिय तथा सहकारी सम्बन्धि र क्षमता अभिवृद्धि गर्नजनचेतना तथा विभिन्न तालिम सञ्चालन गरिने छ।

(च) लोकसेवा तयारी कक्षा सञ्चालन कार्यक्रम :यस नगरपालिकामा सेवा क्षेत्रको विकासको लागि यस क्षेत्रका शिक्षित युवाहरुको लागि निजामति सेवातर्फ तथा शिक्षक, वैंकं एवं सङ्घ संस्थामा प्रतिस्पर्धाबाट छनौट हुने क्षमता वृद्धिका लागि लोक सेवा तथा शिक्षक सेवा तयारी कक्षा सञ्चालन गरी बढी भन्दा बढी युवाहरु प्रतिस्पर्धाबाट सफलहुने वातावरण सिर्जना गरिने छ।

(छ) वैदेशिक रोजगार सहयोग तथा क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम : नगरपालिकाबाट विभिन्न देशमा युवाहरु जाने हुनाले बढी पारिश्रमिक पाउने तथा सुरक्षित क्षेत्रमा वैदेशिक रोजगार प्राप्त गर्ने क्षमताको विकास गर्न सहयोग गरिने छ । श्रम मन्त्रालयसंग समन्वय गरी राम्रो काम बढी पारिश्रमिक पाउने देश तथा कम्पनी सम्बन्धि जानकारी उपलब्ध गराउने व्यवस्था मिलाईने छ।

४.२.४.५ सेवा तथा वित्तीय सम्बन्धि सूचकहरु : यस योजना अवधिमा सेवा क्षेत्र (निजी तथा निजामति कर्मचारी, शिक्षक, बकिल,परामर्शदाता, वैदेशिक रोजगारी आदि)बाट हालको लगभग १७५९ जनाबाट २०८५ मा ३००० जनाले रोजगारी प्राप्त गरेका हुने छन् । नगरपालिकाका सबै परिवारको बैकं खाता खोलि आर्थिक कारोवार बैकं मार्फत भएको हुने छ।

४.२.४.६ नतिजा खाका

तालिका न. ४० : वित्तीय तथा सेवाक्षेत्रको नतिजा खाका

क.सं.	प्रभाव नतिजा खाका	एकाई	आधार वर्ष आ.व. २०८०/०८१	आ.ब.को लक्ष्य २०८४/०८५	सूचनाको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
	प्रभाव						
१.	मानव विकास सूचकाङ्क	सुचाकाङ्क	०.४२७	.०.५५	ने.जी.स.	नगरपालिका	कार्यकारिणी
२.	मानव सम्पति सूचकाङ्क	सुचाकाङ्क	६७.५	७१	रा.लेखा.स.		कार्यकारिणी
	असर						
१.	कुल ग्रार्हस्थ उत्पादन वृद्धि प्रतिशत प्रति वर्ष	प्रतिशत	७	८			कार्यकारिणी
२.	सेवा क्षेत्रको गार्हस्थ्य उत्पादन वार्षिक वृद्धि दर	प्रतिशत	५	१०	वार्षिक प्रतिवेदन	पर्यटन प्रमुख	सहयोग उपलव्ध

क.सं.	प्रभाव नतिजा खाका	एकाई	आधार वर्ष आ.व. २०८०/०८१	आ.ब.को लक्ष्य २०८४/०८५	सूचनाको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
							भएमा
	कार्यक्रम तथा आयोजना						
१.	सहकारी व्यवस्थापन नियमन कार्यक्रम			५			
२.	व्यवसाहिक ऋण कार्यक्रम			५०	,,	,,	,,
३.	वैंकिङ्ग सेवा विस्तार कार्यक्रम			३	,,	,,	,,
४.	ईवैंकिङ्ग तथा घरदैलो वैंक कार्यक्रम			५	,,	,,	,,
५.	रिमिटेन्स लगानी कार्यक्रम			५	,,	,,	,,
६.	सहकारी विस्तार तथा सुदृढीकरण कार्यक्रम			५			
७.	जनचेतना तथा तालिम कार्यक्रम			५			
८.	क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम			५	,,	,,	,,
९.	लोकसेवा तयारी कक्षा कार्यक्रम			५०	,,	,,	,,
१०.	वैदेशिक रोजगार सहयोग तथा क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम			५०			

तालिका न ४१: योजना अवधिका लागि बजेटको ब्यबस्था

विषयगत उपक्षेत्रहरु	**आ.ब. २०७९/०८०**	**आ.ब. २०८०/०८१**	**आ.ब. २०८१/०८२**	**आ.ब. २०८२/०८३**	**आ.ब. २०८३/०८४**	**जम्मा रु.(०००)**
कृषि	५२३०.०	५७७१०	३४४०	६१९०	७१५०	२७७२०.०
पशुपक्षी	४२८६.५	४५१३.५	४७५५.५	४०१३.५	६३४९	२३९१८.००
खाद्य सुरक्षा तथा पोषण	१२९५.०	१३०५	१३०५	१३१५	१३०५	६५२५.००
सिचाई	१०६७५.५	१०६७५.५	१०६७५.५	१०६७५.५	१०६७५.५	५३३७७.५
भूमीब्यबस्था	२५५०.०	२६००	२६००	३१००	३१५०	१४०००.००
वन तथा वनस्पति	४९१०.००	५१६०.००	४९१०.००	५१६०	४९१०	२५०५०.००
खनिज सम्पदा	४५०.००	४५०.००	४५०.००	४५०	४५०	२२५०.००
उद्योग बाणिज्य आपूर्ति तथा पर्यटन बजार	२३००	२२००	३५००	४४००	४५००	१६९००.००
ब्यापार तथा आपूर्ति	४९००	५१००	६१००	६१००	७३००	२९५००.००
स्वोरोजगारका लागि सीपविकास कार्यक्रम	२५००	२५००	५०००	५०००	१००००	२५०००.००
पर्यटन	४५५०	४६००	९६००	१५१००	१६१५०	५००००.००
सहकारी वित्तिय तथा सेवा	९०५०	९१००	९१००	१०१००	१०१५०	४७५००.००
जम्मा बजेट	**५२२४७.००**	**५३९१४.००**	**६१४३६.००**	**७१६०४.००**	**८२०८९.५**	**३२१७४०.५**

परिच्छेद : ५
सामाजिक विकास क्षेत्र

५.१ जनसङ्ख्या तथा बसाइँसराइ

५.१.१ पृष्ठभूमि : नेपालमा सामाजिक तथा आर्थिक अवस्थामा आएको सकरात्मक परिवर्तनले गर्दा जनसङ्ख्या र वृद्धिदर कम हुदै गएको छ। लेकवेशी नगरपालिकाको जनसङ्ख्या नेपालको जनगणना २०७८ अनुसार ३१७१० र घरधुरी ७४४१ पुगेको छ। नगरपालिकाभित्र अवस्थित घरधुरीहरुको जनसङ्ख्या विवरणलाई हेर्दा लिङ्ग अनुसार घरमुली विवरणमा महिलाको भन्दा पुरुषको सङ्ख्या बढी रहेको देखिन्छ तर जनसङ्ख्या महिलाको बढी छ।

सबैभन्दा कम घरधुरी भएको वडा नं. २ मा जम्मा घरधुरी ४ सय ६९ रहेको छ भने सबै भन्दा बढी जनसङ्ख्या भएको वडा १ जनसङ्ख्या ४३८३ छ भने घरधुरी १०४१ रहेको छ। वडागत रुपमा लिङ्ग अनुसारको विवरण हेर्दा सबैभन्दा बढि जनसङ्ख्या वडा नं. १ मा २ हजार ३ सय ९१ रहेको छ जसमा पुरुषको सङ्ख्या १ हजार ९ सय ९२र महिलाको सङ्ख्या २ हजार १ सय ९१ तथा अन्य वर्गको सङ्ख्या ० रहेको छ। सबैभन्दा कम जनसङ्ख्या भएको वडा नं.२ मा जम्मा २ हजार ० सय ३७ जनसङ्ख्या रहेको छ, जसमा पुरुषको सङ्ख्या ९ सय ९३ र महिलाको सङ्ख्या १ हजार ० सय ४४ रहेको छ। सरदरमा यस नगरपालिकाको लैङिगक अनुपात ८८.३८ प्रतिशत रहेको र औषत परिवारको आकार ४.२६ देखिन्छ।

५.१.२ समस्याहरु :

लेकवेशी नगरपालिकाबाट वसाई सराई दर तिव्र गतिमा वढ्नु, वाहिरबाट नगरपालकामा आउने प्रवृति ज्यादै न्यून रहनु, युवाहरु विदेशिनु, पछाडिएको वर्ग र क्षेत्रका मानिसहरुको जनसङ्ख्या वृद्धि दर ज्यादै बढी हुनु, परिवारका साधनहरुकको पहुँचमा कमीहुनु, माथिल्लो स्तरका परिवारमा वाल मृत्युदर, मातृ मृत्युदरमा सुधार हुनु तर दलित, जनजाति तथा दुर्गम वस्तिमा रहेका परिवारमा सोचिए अनुसारको प्रगति हुन नसक्नु, दलितवर्ग र महिलामा औषत उमेर कमी रहनु, बालबालिका र जेष्ठ नागरीकहरुको सङ्ख्या बढदै जानु, परिवारमा जेष्ठ नागरीकहरु मात्र रहुने प्रवृति बढी हुनु, कम उमेरमा विवाह हुनु, लैङ्गिंक विभेद कायम रहनु, संयूक्त परिवारबाट एकल परिवार हुने प्रवृति बढी हुनु, वस्ति छरिएर रहनु आदि समस्याहरु रहेका छन्।

५.१.३ चुनौती र सम्भावनाहरु चुनौतीहरु

लेकवेशी नगरपालिकामा बस्तीहरुमाा जनसङ्ख्याको वितरण व्यवस्थापन गर्न, युवाहरुको विदेश मोह तथा नगरपालिकाबाट वाहिर जाने प्रवृति उच्च रहेकोले सोलाई रोक्न, घरमा वालवच्चा, महिला र वुढावुढीको सङ्ख्या बढी रहेकोले सामाजिक तथा आर्थिक व्यवस्थापन गर्न, बस्तीहरुमाा परम्परागत कृषि प्रणाली हुंदा गैह्रकृषि क्षेत्रमा रोजगारी श्रृजना गर्न, जनसङ्ख्याको वृद्धि दर आवश्यकता अनुसारको दरमा कायम गर्न, परिवार नियोजनकोका साधनका समुचित व्यवस्थापन गर्न, किशोरीहरुको आवश्यकता परिपूर्ति गर्न, दलित तथा पिछडिएको क्षेत्रमा रहेका समुदायहरुको जनसङ्ख्या व्यवस्थापन गर्न र औषत उमेर, औषत परिवारको साइजमा कायम गर्न चुनौती रहेको छ। एकातर्फ **बेरोजगार** सङ्ख्या वढ्नेक्रममा हुने अर्को तर्फ कृषक श्रमिकको अभावमा खेती योग्य जमिन वाँझो राख्नु पर्ने वाध्यता बीच सन्तुलन कायम गर्नु, आर्थिकरुपले सक्रिय जनसङ्ख्या स्थिति दर बढी भएतापनि तिनिहरुबाट लाभ लिन नसक्नु यस्तै गरी जनसांखिक विषयहरुलाई नगरपालिकाको विकास कार्यक्रममा समन्वय गर्नु आदि चुनौतीपूर्ण रहेको छ।

अवसरहरु : लेकवेशी नगरपालिकाको कुल क्षेत्रफल, खेतीपाती स्थिति, भूस्वरुप आदिलाई विश्लेषण गर्दा जनसङ्ख्या आवश्यक सङ्ख्यामा रहेको छ। जानसांखिक वितरण स्थितिलाई हेर्दा १५ वर्ष देखि ५९ वर्षसम्मका

उमेर समूहको जनसङ्ख्या ५५ प्रतिशत भन्दा माथि रहेको छ जुन विकास गर्नको लागि जनसांखिक लाभ लिने सुवर्ण अवसर रहेको देखिन्छ । जनसङ्ख्याका सकरात्मक प्रवृति स्थिति रहनु (जस्तै वाल मृत्युदरमा कमी, मातृ मृत्युदरमा सुधार, औषत आयूमा वृद्धि), जनता केन्द्रित विकासतर्फ लगानी नगरपालिका, प्रदेश र सङ्घीय सरकारबाट हुनु स्वास्थ्य स्थिति सुधार हुने किसिमबाट स्वास्थ्य संस्थाहरुको स्थापना तथा सञ्चालन हुनु, जन चेतनामा वृद्धि हुनु, परिवारको विकासको लागि खर्च वृद्धि गर्ने प्रवृति वढ्नु, नगरपालिकाका १० वटै वडामा स्वास्थ्य चौकि तथा स्वास्थ्य केन्द्र सञ्चालनमा रहनु, गाउँघर क्लिनीक सञ्चालन गरीनु, निशुल्क औषधि वितरण गरीनु, महिला स्वंय सेविका लगायत स्वास्थ्यकर्मीहरु बस्ती बस्ती सम्ममा गई उपचार गर्ने व्यवस्था रहनु, स्वास्थ्य बिमा कार्यक्रम, पोषण कार्यक्रम लागु हुनु आदि अवसरहरु रहेका छन् ।

५.१.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति, कार्यनीति, कार्यक्रम

दीर्घकालीन सोच : "नगरबासी र नगरपालिकाको सामुहिक अभियान, शान्ति र समृद्धि हाम्रो मुख्य पहिचान"

लक्ष्य : नगरपालिकाको जनसाङ्ख्यिक उचित व्यवस्थापन गरी सम्पन्न र सुखी परिवारको निर्माण गर्ने ।

उद्धेश्य १: सानो र सुखि परिवारको निर्माण गर्ने ।

२. नगरपालिकाबाट वसाई सराई गर्ने प्रवृतिलाई व्यवस्थापन गर्ने ।

तालिका न. ४२: रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
१. सानो र सुखि परिवारको निर्माण गर्ने ।	
१.१.एक परिवारमा बढीमा २ सन्तानको नीति अवलम्बन गर्ने ।	१. वाल विवाह, अनमेल विवाहको अन्त्य गरी ढिला विवाहलाई प्रोत्साहन गरीने छ । २. परिवार नियोजनका साधनहरु सहज सुलभ उपलव्ध गरीने छ । ३. जनसङ्ख्या व्यवस्थापन सम्बन्धि कार्यक्रम प्रत्येक वस्तिमा गरीने छ । ४. वालमृत्यु दर तथा मातृ मृत्यु दर घटाउनउपचारात्मक तथा प्रवर्द्धनात्मक कार्यक्रम सञ्चालन गरीने छ । ५. महिला शिक्षा तथा रोजगारीमा वृद्धि गरीने छ । ६. एकल महिला, जेष्ठ नागरीक, अपाङ्ग तथा दलित लक्षित कार्यक्रम सञ्चालन गरी क्षमता अभिवृद्धि गरीने छ । ७. अनिवार्य शिक्षा नीति अवलम्बन गरीने छ । ८. किशोर किशोरी कार्यक्रम सञ्चालन गरीने छ । ९.जनसङ्ख्या लाभहरु लिनको लागि विकासका विशेष कार्यक्रम सञ्चालन गरीने छ । १०. व्यक्तिगत घटनाहरुको दर्ता तथा जनसाखिंक सूचनाहरुको व्यवस्थित तथा भरपर्दो गर्ने विधि अवलम्बन गरीने छ । ११. पछि परेका समुदायहरुको लागि प्राथमिकता दिई परिवार नियोजन तथा स्वास्थ्य सम्बन्धि कार्यक्रम सञ्चालन गरीने छ ।
२. नगरपालिकाबाट वसाई सराई गर्ने प्रवृतिलाई व्यवस्थापन गर्ने ।	

रणनीति	कार्यनीति
२.१ नगरपालिकाबाट वसाई सर्नको लागि उत्प्रेरित गर्ने तत्वको पहिचान गरी सो स्थितिमा सुधार ल्याउने कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।	१२. स्थानीय स्तरमा गुणस्तरिय शिक्षा तथा स्वास्थ्यको व्यवस्था मिलाउन जोड गरीने छ । १३. नगरपालिका स्तरको अस्पताल निर्माण गरी सेवा उपलव्ध गराउने तथा वडामा रहेका स्वास्थ्य केन्द्रहरुलाई सुदृढ गरीने छ । १४. सीप विकास, स्थानीय स्तरमा रोजगारी एवं आर्थिक विकासका अवसरहरु सिर्जना गरीने छ । १५. विदेशिएका युवाहरु तथा घर छोडी गएका युवाहरुलाई लक्षित विशेष कार्यक्रम सञ्चालन गरीने छ । १६. नगरमा रोजगारी सृजना तथा व्यवसाय गर्न चाहुनेलाई व्यवसायीक ऋण सुबिधा उपलव्ध गराइने छ । १७. नगरपालिकामा विकासका क्रियाकलापहरुको ब्यापक प्रचार प्रसार गरी नगरपालिका क्षेत्रबाट वसाई सराई गरेर नजाने वरु वसाई सरेर आउने वातावरण सृजना गरीने छ ।

कार्यक्रमहरु

नगरपालिकाले आफै सम्पादन गर्ने कार्यक्षेत्रका प्रमुख कामहरु

(क) बस्तीहरुमा जनसङ्ख्या व्यवस्थापन कार्यकम सञ्चालन गर्ने ।

(ख) किशोर किशोरी मैत्री तथा युवामुखी कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने ।

(ग) आमा सुरक्षा कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिने ।

(घ) बस्तीहरुमा स्वास्थ्य सेवा पुऱ्याउने लागि गाउँघर किल्निक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

(ङ) गुणस्तरिय स्वास्थ्य सेवा प्रदान गरी वसाईसराइलाई कमगर्ने कार्यक्रम सञ्चालन गरीने ।

(च) परिवार नियोजनको सम्बन्धि कार्यक्रम नियमित सञ्चालन गर्ने ।

(छ) महिला स्वास्थ्य सेवा कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिने ।

(ज) विद्यालय स्वास्थ्य कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

(झ) नगरपालिका स्तरको अस्पताल निर्माण गर्ने तथा सञ्चालन गर्ने ।

(ञ) जनसङ्ख्या शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

(ट) जनचेतना मूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

(ठ) जनसङ्ख्या सम्बन्धि प्रचार प्रसार कार्यक्रम सञ्चालन गरीने ।

(ड) जनसङ्ख्या व्यवस्थापन सूचना प्रणाली स्थापन गर्ने ।

(ढ) ब्यक्तिगत घटना दर्ता प्रणालीमा सुधार गर्ने कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

(ण) वसाई सराई न्यूनीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने

सङ्घ तथा प्रदेश सरकारको सहयोगमा सञ्चालन गरीने कार्यक्रमहरु

(क) नगरपालिकास्तरको अस्पताल निर्माण कार्यक्रम
(ख) गुणस्तरिय स्वास्थ्य कार्यक्रम
(ग) परिवार नियोजनको सम्बन्धि कार्यक्रम
(घ) महिला स्वास्थ्य सेवा कार्यक्रम
(ङ) जनसङ्ख्या सम्बन्धि विशेष कार्यक्रम

५.१.५ अपेक्षित उपलब्धि :

लेकवेशी नगरपालिकाको आवधिक योजनाको अन्त्य सम्ममा कुल प्रजनन् दर ४.५ जनसङ्ख्या वृद्धिदर ०.४७ प्रतिशत,साक्षरता दर ९५ प्रतिशत, परिवार नियोजनको साधनको प्रयोग दर ८० प्रतिशत, मातृ मृत्युदर प्रति ९.२१ लाखमा, वाल मृत्युदर प्रति हजारमा ९.२१ जना भन्दा तल भएको हुने छ । कार्यक्रमगत उपलब्धिमा परिवार नियोजनको सम्बन्धि कार्याकम सबै वस्तिामा सञ्चालन भएको हुने छ । महिला स्वास्थ्य कार्यक्रम ४५ (वटा) सञ्चालन भएको हुने छ । वसाइ सराई दर हालको भन्दा आधा घटेको हुने छ । प्रत्येक जोडी परिवारमा २ वा १ जना सन्तान मात्र हुने छ । दलित परिवारमा प्रति परिवार २ जनामात्र वच्चा हुने छन् । सबैका वाल वच्चाहरुको राम्रो स्यहार, शिक्षा दिक्षा दिई असल र खुसी परिवार भएको हुने छ ।

५.१.६ जनसांखिक लक्ष्यहरु :

नगरपालिका आवधिक योजना तर्जुमा गर्दा जनतालाई केन्द्रित गरेर लक्ष्य उद्धेश्य तथा कार्यक्रमहरु निर्धारण तथा कार्यान्वयन गर्नु पर्छ । नगरपालिकाको आवधिक योजनाले मुख्यतय नगरपालिकाको जनसङ्ख्यालाई सेवा दिने भएको हुनाले जनसङ्ख्याका अनुमान गर्नु पर्ने हुन्छ । योजनाको आधार वर्ष आ.व. २०८०/०८१ लाई मानिएको छ । आवधिक योजनाका ५ वर्षहरुमा आ.व.२०८४/०८५लाई लक्षित तोकिएको छ । योजनाका आधार वर्षमा नगरपालिककाको जनसङ्ख्या ३१७१० छ र योजनाका अन्तिम वर्षमा जनसङ्ख्या .....पुग्ने प्रक्षेपण गरीएको छ ।

नगरपालिकाको जनसङ्ख्याको प्रक्षेपण

नगरपालिकाको जनसङ्ख्या प्रक्षेपण वडा अनुसार गरीएको छ । बि.सं २०७८ को राष्ट्रिय जनगणना अनुसार ३१७१० जनसङ्ख्या रहेको छ । नगरपालिकाको लैङिगक अनुपात ८८.३८ प्रतिशत रहेको देखिन्छ । यसअवधिमा औषत परिवारको आकार ४.२६ जना छन् । लिङ्गको आधारमा हेर्दा कुल जनसङ्ख्या मध्ये पुरुष १४८७७ र महिला १६८३३ रहेका छन् । यस नगरपालिकामा कुल घरपरिवार सङ्ख्या ७४४१घरपरिवार औसत घरधुरी सङ्ख्या ४.२६ जना रहेका छन् । यहाँ मानिसको औसत आयू ८० वर्ष तथा सक्रिय उमेर समूहको जनसङ्ख्या प्रति सयमा १८ देखि ५९ वर्ष भित्रको बेरोजगार दर ३.३९ जना (प्रति सय जनामा) जना रहेका छन् । यस नगरपालिकाको जनसङ्ख्या बृद्धिदर ०.४७ प्रतिशत रहेको छ । योजना अवधिमा यस नगरपालिकाको जनसङ्ख्या निम्नअनुसार हुने प्रक्षेपण गरीएको छ । जनसङ्ख्याको प्रक्षेपण उमेर र लिङ्ग अनुसार विस्तृतरुपमा अनुसूचि ३ मा उल्लेख गरीएको छ ।

तालिका न. ४३ : जनसङ्ख्या बसाइसराइक्षेत्रको नतिजा खाका

क.सं.	प्रमुख नतिजा खाका	एकाई	आधार वर्ष आ.व. २०८०/०८१	आ.ब.को लक्ष्य २०८४/०८५	सूचनाको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
	प्रभाव						
१.	मानव विकास सूचकाङ्क	सुचाकाङ्क	०.४२७	०.५५	**क.प २०७६**	नगरपालिका	कार्यकारिणी
२.	मानव सम्पति सूचकाङ्क	सुचाकाङ्क	६७.५	७१	,,	,,	कार्यकारिणी
	असर				,,	,,	
१.	साक्षरता दर प्रतिशत	प्रतिशत	८१.७३	९०	,,	,,	सहयोग उपलव्ध भएमा
२.	औषत आयु वर्ष	प्रतिशत	८०	९०	,,	,,	
३.	प्रतिव्यक्ति आय डलरमा		६४०.७७	१०००	,,		
	प्रतिफल						
१.	जन्मदाको समयको आधारमा अपेक्षित आयु वर्ष			८०	ने.ज.स्वा.स.		
२.	मातृ मृत्युदर प्रति १ लाख जीवित जन्ममा			२७०	,,	,,	,,
३.	पाँच वर्षमुनिका वाल मृत्युदर प्रति हजार जीवित जन्ममा			२६	,,	,,	,,
४.	नवजात शिशु मृत्युदर प्रति हजार जीवित जन्ममा			१४	,,	,,	,,
५.	कुल प्रजनन दर (१५ देखि ४९ वर्ष उमेरका प्रति महिलाले जन्म दिएका बच्चाको औसत सङ्ख्या)			२.५	,,	,,	,,
६.	कुल जनसङ्ख्या			३१७१०			
७.	जनसख्या वृद्धि दर			०.४७			
८.	वसाई सरी गएको जनसङ्ख्या			८७१	,,	,,	,,
कार्यक्रम तथा आयोजना							
१.	नगरपालिकामा आर्थिक विकास सम्बन्धि कार्यकमहरु			**५**		,,	
२.	स्वास्थ्य तथा शिक्षा क्षेत्र सुधार कार्यक्रमहरु			**५**		,,	
३.	नगरपालिकामा पूर्वाधार विकास कार्यकमहरु			**५**		,,	

५.२ शिक्षा

५.२.१ पृष्ठभूमि :

देशको विकासमा शिक्षाको ज्यादै महत्वपूर्ण भूमिका रहेको हुन्छ । देश विकासमा फड्को मार्न, जनताको जीवनस्तर उच्च पार्न, देशले समृद्धि प्राप्त गर्नको लागि पनि शिक्षाको योगदान रहेको हुन्छ । शिक्षाले नै सामाजिक तथा आर्थिक गरिबीको कुचक्रबाट मुक्त पार्नको लागि पनि भूमिका उच्च रहेको हुन्छ । उच्च स्तरको जनशक्ति तयार गर्नको लगि देशले लिएको शिक्षा नीतिले प्रभाव पारेको हुन्छ । नेपाल सरकारले सबैको लागि शिक्षा भन्ने नारा कार्यान्वयन गरी आएको छ । शिक्षा सर्वसुलभ गराउन आधारभूत तह तथा माध्यामिक तहमा नि:शुल्क नीति लागू गरेकोछ । शिक्षालाई रोजगारमूलक, सीपमूलक र उत्पादनमूलक बनाउन सकेमा यसको लगानीको सार्थक हुन आउछ । यसै अनुसार यस नगरपालिकाको शैक्षिक स्थिति सुधार गर्नको लागि विभिन्न प्रयास गरीएको छ । यहाँका सबै वडाहरुमा विद्यालयहरु स्थापना तथा सञ्चालन गरीएको छ । यहाँ सामुदायिक तर्फ ४७ (वटा) र निजी क्षेत्रबाट ११ (वटा) गरी ५८ (वटा) विद्यालयहरु सञ्चालनमा रहेका छन् । सामुदायिक तहमा सञ्चालनमा रहेका विद्यालयहरुमध्ये आधारभूत तहका (१ देखि ५) २९ ,(१ देखि ८) ५ (वटा), र माध्यामिक तह १ देखि १० सम्मका १३ (वटा)मा कक्षा सञ्चालनमा रहेका छन् । सरकारी विद्यालयहरुमा जम्मा ८९४४ जना विद्यार्थीहरु अध्ययनरत छन् ।

५.२.२ समस्याहरु :

यस नगरपालिकामा ५८ (वटा) विद्यालयहरु सञ्चालनमा रहेता पनि शिक्षा क्षेत्रमा विभिन्न समस्या रहेका छन् । आधारभुत तहमा जीवन उपयोगी शिक्षा नहुनु, माध्यमिक तहमा प्राविधिक र व्यावहारिक शिक्षा कमी, सामुदायिक र संस्थागत विद्यालय बीच गुणस्तरमा फरक रहनु, शिक्षाको गुणस्तर नहुनु, भौगोलिक दूरी, अभिभावकमा चेतनाको कमी, विद्यार्थीको सङ्ख्या घट्दै जानु, शिक्षकहरु पेशा प्रति आकर्षित नहुनु, विद्यार्थी न्यून हुनु र संविधानले शिक्षा क्षेत्रलाई समस्यामूलक बनाउनु आदि समस्या देखिएका छ । यस्तै गरी साधन स्रोत र प्रभावकारी कार्यान्वयनमा कमी, दलित समुदायका वाल वालिकाको भर्ना दर न्यून हुनु, बीच मा छोड्ने दर अधिक हुनु, विषयगत शिक्षकको समस्या, माग र विद्यालयहरुमा पूर्वाधार तथा प्रविधि विकास गर्नको लागि लगानीका श्रोतको कमी, छात्रावासको समस्या, वच्चाहरुलाई ल्याउन लैजानको लागि वस तथा अन्य सवारी साधनको कमी आदि समस्याहरु रहेका छन् ।

५.२.३ चुनौती र अवसरहरु

चुनौतीहरु : मा.वि. तहसम्मको विद्यालय सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्ने जिम्मेवार स्थानिय तहलाई दिनु तर जनशक्तिको लागि आर्थिक व्यबस्थापन तथा दरबन्दी सिर्जना गर्न नपाउनु शिक्षा क्षेत्रको सबै भन्दा ठूलो चुनौती हो । विद्यालय वाहिर रहेका बालबालिकाहरुलाई विद्यालयमा भर्ना गर्न, साक्षरता दरमा लिङ्ग, जातीगत, फरक हुंदा समानस्तरमा ल्याउन, शिक्षालाई समतामूलक, समावेसी बनाउन, विद्यालयको सबै तहमा गुणस्तरिय शिक्षाप्रदान गर्न, भौतिक पूर्वाधारको लागि लगानीका श्रोत प्राप्त गर्न, लगानीको अनुपातमा प्रतिफल प्राप्त गर्न, विद्यालयहरु आपसमा गाभ्न तथा मर्ज गर्न, आवासीय विद्यालय सञ्चालन गर्न, विद्यालयहरुमा जीवन उपयोगी र रोजगार प्राप्त गर्ने शिक्षा दिन, सिमान्तकृत समुदायका बालबालिकाको शैक्षिक स्तर उकास्न, प्राविधिक शिक्षा दिने व्यवस्था मिलाउन, शिक्षकलाई पढाउनउत्प्रेरणा जनगरन, विद्यालयमा छोड्ने दर शुन्यमा झार्न, समुदायलाई विद्यालय प्रति अपनत्व कायम गर्न आदि चुनौतीहरु रहेका छन् ।

अवसरहरु : यस नगरपालिकामा सामुदायिक र संस्थागत गरी ५१ (वटा) विद्यालयहरुसञ्चालनमा हुनु, नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र नगरपालिकाले शिक्षा क्षेत्रको गुणस्तर कायम गर्न प्रतिवद्धता देखाउनु, शिक्षा क्षेत्रमा राष्ट्रिय जनशक्ति र लगानी बढाउनु, शिक्षाका सूचकहरु अन्य स्थानीय निकाय भन्दा उच्च रहनु, विद्यालयमा विद्यार्थी भर्ना अभियान, खाजा कार्यक्रम, विद्यालय पोषकको व्यवस्था, अभिभावकमा पढाउनु पर्छ भन्ने भावनाको विकास हुनु, निजी क्षेत्र शिक्षा क्षेत्रमा आकर्षित हुनु राम्रा अवसरहरु हुन । यस्तै, नगरपालिकाले गुणस्तर उकास्नको लागि बढी चासो राख्नु, विद्यालयको आफ्नै भवन तथा जग्गा हुनु, प्रदेशको राजधानीमा विभिन्न विषयका महाविद्यालयहरु सञ्चालनमा रहनु, मा.वि. तहसम्मको विद्यालय सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्ने जिम्मेवार स्थानिय निकायलाई दिनु, नगरपालिकबाट वडा कार्याललय तथा वस्तिसम्म सडक सञ्जाल जोडिनु, शिक्षा क्षेत्रको विकासका लागि अवसरहरु हुन् ।

५.२.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति, कार्यनीति, कार्यक्रम

दीर्घकालीन सोच : "शिक्षित र समुन्नत वालवलिका गौरवको हाम्रो नगरपालिका"

लक्ष्य : नगरपालिका शिक्षण पद्धतिमा सुधार गरेर जनताको जीवनस्तरमा व्यापक परिवर्तन गर्ने ।

उद्धेश्यहरु : १. गुणस्तरीय शिक्षाको अवसर प्रदान गरी आय आर्जन र विकासमा योगदान गर्न सक्ने जनशक्ति उत्पादन गर्ने ।

२. उच्च सिकाई, बालमैत्री र जवाफदेही विद्यालय प्रशासन निर्माण गर्ने ।

३. सुबिधा सम्पन्न, भौतिक सुबिधायूक्त, दक्ष, योग्य र उत्प्रेरित जनशक्ति भएको विद्यालय व्यवस्था गर्ने ।

तालिका न. ४४ : रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीतिहरु	कार्यनीतिहरु
१. गुणस्तरीय शिक्षाको अवसर प्रदान गरी आयआर्जन र विकासमा योगदान गर्न सक्ने जनशक्ति उत्पादन गर्ने ।	
१.१ गुणस्तरिय शिक्षा प्रदान गर्न आवश्यक पहल तथा कार्यान्वयन गर्ने । १.२ उच्च सिकाई, बालमैत्री र जवाफदेही विद्यालय प्रशासन निर्माण गर्ने ।	१. विद्यालयको पढाई गुणस्तर, भरपर्दो, सुबिधाजनक, प्रतिस्पर्धी बनाउन विशेष कार्यक्रम तयार गरीने छ । २.शैक्षिक सामाग्री, स्तरीय भवन, फर्निचर, प्रयोगशाला तथा सवारी साधन सहीत सुबिधा सम्पन्न विद्यालय निर्माण गरीने छ । ३. नगरपालिकामा १सुबिधा सम्पन्न प्राविधिक विद्यालय स्थापना गरी सञ्चालन गरीने छ । ४. विद्यालयहरु धान्न सक्ने स्थितिमा सञ्चालन गर्न, विद्यार्थिहरुलाई पायक पर्ने गरी विद्यालयहरुलाई एक आपसमा गाभ्ने (मर्ज) र गुणस्तरिय शिक्षा दिन कार्यनीति तयार गरीने छ । ५. सबै विद्यालयमा आधारभूत तह अन्तरगत नर्सरी, अपर केजी तह लागू गरी सुरु देखि नै अंग्रेजी, गणित, विज्ञान,कम्प्यूटर र नैतिक शिक्षा विषय अनिवार्य गरीने छ । ६. शिक्षा पद्धतिको अध्ययन गरी सुधारको लागि योजना तथा कार्यक्रम सीफारिश गर्न एक अधिकार प्राप्त समिति गठन गरीने छ । ७. सबै विद्यालयमा विषयगत शिक्षक, वस व्यवस्था, पुस्तकालय, प्रयोगशाला, विद्यालयको पूर्णरुपमा भौतिक सुबिधाले सम्पन्न गरीने छ । ८. विद्यार्थीको समस्या पहिचान गर्ने, समस्यालाई संवोधन गर्ने गरी शिक्षण गरीने छ । ९. विद्यालयको अनुगमन र मूल्याङ्कन व्यवस्था प्रभावकारी रुपमा सञ्चालन गरीने छ । १०. छात्रछात्राको आवश्यकताको पहिचान गरी अभिभावक शिक्षा कार्यक्रम लागू गरीने छ ।
२. २. उच्च सिकाई, बालमैत्री र जवाफदेही विद्यालय प्रशासन निर्माण गर्ने ।	
२.१ सञ्चालनमा रहेका विद्यालयहरुको पढाइको स्तर उच्च राख्नको लागि पाठ्यक्रम, अध्यापन विधि, विषय शिक्षकको छनोट प्रणालीको विकास गर्ने ।	११. विद्यालय मिलान गर्दा पहिला नेपाल सरकारबाट स्तर अनुसार स्विकृत शिक्षक दरबन्दीलाई मुख्य आधार बनाउने कार्यनीति तयार गरीने छ । १२. विषयगत शिक्षकहरुलाई अनुशिक्षण गरीने छ । १३. एक वार्ड एक लाइव्रेरी, एक वार्ड एक योग केन्द्र स्थापना गरीने छ । १४. वाल मैत्री विद्यालयलाई जोड दिइने र शैक्षिक ऋणको व्यवस्था गरीने छ । १५. निरक्षरता रहेकाको पहिचान गर्ने र १२ वर्ष देखि ६० वर्षसम्मकालाई व्यवहारिक व्यवसाय सहीतको अनौपचारिक शिक्षा अभियान सञ्चालन गरीने छ ।
२.२ विद्यालयको शिक्षण पद्धतिलाई व्यापक सुधार गर्ने ।	१८.सरकारी स्तरका ४७ (वटा) विद्यालयमध्ये आधारभूततहका १ देखि ५ सम्म सञ्चालनमा रहेकालाई नर्सरी, के.जि. देखि ३ सम्म सञ्चालन गर्ने, आधारभूत तहका १ देखि ८ सम्म सन्चालनमा रहेकालाई नर्सरी देखि ५ सम्म, १ देखि १० सम्म सञ्चालनमा

रणनीतिहरु	कार्यनीतिहरु
	रहेकालाई नर्सरी देखि ८ कक्षासम्म सञ्चालन गरीने छ। १९. मा.वि. स्तरका १ देखि १२ सम्म सञ्चालनमा रहेका विद्यालय नियमानुसार कक्षा सम्ममात्र कायम गरीने छ। २०. ८ कक्षा देखि माथि गुणस्तरिय र तुरुन्त रोजगार दिने विषयमात्र अध्यापन गरीने छ। २१. आधारभूत तहमा (नर्सरी देखि ३ कक्षा सम्म) एउटा कक्षामा न्यूनतम १० जना विद्यार्थी र विद्यालयमा कम्तीमा ४० जना विद्यार्थी, आधारभूत तह (नर्सरी देखि ५ कक्षासम्म) न्यूनतम १० जना प्रति कक्षा ४० जना कुल विद्यार्थी, आधारभूत तह (नर्सरी देखि ८ कक्षासम्म) प्रतिकक्षा १० जना र कुल विद्यार्थी न्यूनतम १०० जना विद्यार्थी, मावि तहमा ८ कक्षा देखि माथि प्रति कक्षा २० जना र कुल विद्यार्थी १५० जना अनिवार्य हुने गरी व्यवस्था गरीने छ।

शिक्षा सम्बन्धि कार्यक्रमहरु

नगरपालिकाले आफै सम्पादन गर्ने कार्यक्षेत्रका प्रमुख कामहरु :

१. **आधारभूत शिक्षा विकास कार्यक्रम :** नगरपालिकाकासबै बालबालिकाहरुले आधारभूत शिक्षा प्राप्त गर्ने व्यवस्था मिलाईने छ । आधारभूत शिक्षा अनिवार्य गराईने छ । विद्यालयहरुको क्षमता अभिवृद्धि गरिने छ । गुणस्तरिय शिक्षा दिनको लागि विभिन्न उपायहरु अवलम्बन गरिने छ । विद्यालयको पाठयक्रममा सुधार गरी अंग्रेजी भाषाको माध्यमबाट आधारभूत शिक्षा प्रदान गरिने छ । सानैबाट गणित, विज्ञान, कम्प्यूटरको ज्ञान दिलाउने आफ्नो धर्म,परम्परा, संस्कृतिको जानकारी गराउदै स्तरीय शिक्षा दिने व्यवस्था मिलाइने छ । विद्यालय व्यवस्थापन समितिलाई सक्रिय र क्षमता अभिवृद्धि गरिने छ । पाठ्यपुस्तक निशुल्क समयमा उपलव्ध गराउने, विद्यार्थीको नियमित मूल्याङ्कन व्यवस्था मिलाईने छ । विद्यार्थीहरुको प्रगति स्थितिको आधारमा शिक्षकको मूल्याङ्कन गर्ने व्यवस्था मिलाइने छ ।

२.**माध्यामिक शिक्षा विकास कार्यक्रम :**हाल रहेका विद्यालयहरु बीच समायोजन गरी धान्न र गुणस्तरिय शिक्षा दिने किसिमबाट विद्यालय सञ्चालन गरिने छ । सबै बालबालिकालाई मावि तहको शिक्षा प्राप्त गर्ने अवसर र पहुँच पुऱ्याइने छ । मा.वि तहमा रोजागार प्राप्त गर्न सक्ने विषय अंग्रेजी, विज्ञान, गणित, कम्प्यूटर, भूगोल, अर्थशास्त्र, नैतिक शिक्षा जस्ता विषयहरु अध्ययन गर्ने व्यवस्था मिलाईने छ । मा.वि स्तरका विद्यालयहरुमा दक्ष विषय शिक्षक, प्रयोगशाला, स्रोत पुस्तिका तथा शैक्षिक सामाग्रीको व्यवस्था मिलाईने छ । विद्यालयमा पोषाक, दिवा खाजा, निशुल्क पाठ्यपुस्तक, सवारी साधनको व्यवस्था, उचित कक्षाकोठा, छात्रामैत्री आधुनिक शौचालयको व्यवस्था लगायतको सुबिधाको व्यवस्थागर्ने प्रयास गरिने छ । विद्यालयमा सिकाई वातावरण निर्माण गरिने छ । व्यवस्थापन समितिहरु सक्षम र दक्ष हुने छन् । विद्यार्थिहरुको लागि छात्रवृतिको व्यवस्था, आधुनिक प्रविधि मार्फत सिक्न पाउने व्यवस्था मिलाईने छ । विद्यार्थी बीचैमा विद्यालय छाड्ने प्रवृति शुन्यमा बनाउने प्रयास गरिने छ ।

३.**अंग्रेजी माध्यमबाट अध्ययपन कार्यक्रम :** सबै विद्यालयहरुमा अंग्रेजी माध्यमबाट अध्यापन गर्नपाठ्यक्रममा सुधार, विषय शिक्षकको व्यवस्था, शिक्षकहरुलाई तालिम, कक्षा व्यवस्थापन, अंग्रेजी माध्यमबाट कक्षा सञ्चालन कार्यक्रम लागु गर्न सहयोग गरिने छ ।

४. **आबसीय विद्यालय स्थापना कार्यक्रमः** विद्यालयहरु एक अर्कामा गाभेपछि आबसीय विद्यालय सञ्चालन गर्ने प्रयास गरिने छ ।

५. **शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धि कार्यक्रम :** सबै तहका विद्यालयहरुमा गुणस्तरिय शिक्षा प्रदान गर्नव्यवस्थापन मिलाईने छ । शिक्षक तालिम कार्यक्रम, निरिक्षण कार्यक्रम, करार सम्झौता, शैक्षिक सामाग्रीको व्यवस्था गरेर सबै विद्यालयहरुमा शैक्षिक गुणस्तर कायम गरिने छ । सबै विद्यालयहरुमा प्रभावकारीरुपमा अनुगमन गर्ने व्यवस्था मिलाईने छ ।

६.**पूर्व प्राथमिक विद्यालय विकास कार्यक्रम (इसिडि कक्षा सञ्चालन कार्यक्रम) :** सबै विद्यालयहरुमा पूर्व प्राथमिक विद्यालय सञ्चालन गरिने छ । सबै विद्यालयमा नर्सरी, केजी तहको पढाई सञ्चालन गरीने छ । साना बालबालिकालाई अध्यापन गराउदा मन्टेश्वरी विधि अपनाई अध्ययापन गराईने छ । सबैलाई विद्यालय पोषाक तथा दिवा खाजाको व्यवस्था, शैक्षिक सामाग्री वाल मनोविज्ञानमा आधारित हुने छ । पूर्व प्राथमिक विद्यालयमा अति गरिब परिवारका वालवाललिकाको समेत पहुँचपुग्ने व्यवस्था गरिने छ । नगरपालिकामासबै बालबालिका विद्यालय भर्ना हुने व्यवस्था मिलाईने छ ।

७. **विद्यालयको भौतिक संरचना निमार्ण कार्यक्रम :** यस नगरपालिकाका मा.वि., आधारभूत विद्यालयहरुको कक्षा कोठाहरु निर्माण, विज्ञान प्रयोगशाला, छात्रा मैत्री शौचलाय, पुस्तकालय, पुस्तकहरुको व्यवस्था गरी विद्यालयहरुको भौतिक निर्माण कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।

८. **छात्रा शौचालय (WASH सुबिधा) निर्माण कार्यक्रम :** आधारभूत विद्यालय, मा.वि ८–१० तथा मा.वि.८–१२ स्तरका विद्यालयमा आधुनिक सुबिधा सम्पन्न शौचालयहरु निर्माण गरिने छ ।

९. **विज्ञान प्रयोगशाला स्थापना :** कक्षा ८ भन्दा माथि कक्षा सञ्चालन हुने सबै विद्यालयहरुमा विज्ञान शिक्षाको लागि प्रयोगशाला स्थापना गरिने छ ।

१०. **आधुनिक प्रविधियूक्त शिक्षा शिक्षणको व्यवस्थापन :** सबै विद्यालयहरुमा कम्प्यूटर, वाईफाई, इन्टरनेट सेवा, आधुनिक प्रविधियूक्त शिक्षा दिईने व्यवस्था मिलाईने छ ।

११. **विद्यालय समायोजन कार्यक्रम तथा सम्पूर्ण शैक्षिक संस्थाहरु अध्ययन गर्न विज्ञ समूह गठन कार्यक्रम** :लेकवेशीनगरपालिकामा ४७ (वटा) विभिन्न तहका विद्यालयहरु रहेकोमा विद्यालयमा आवश्यक विद्यार्थीहरुको सङ्ख्या नभई ज्यादै न्यून रहेको र गुणस्तरिय शिक्षा दिन कठिन भएको हुँदा विद्यालय संयोजन कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ । यस नगरपालिकामा भएका ४७ (वटा) सामुदायिक विद्यालयहरु मध्ये मा.वि. १३ (वटा) सञ्चालनमा भएकाले ८ (वटा) भन्दा कम हुने गरी विद्यालय समायोजन गर्ने व्यवस्था मिलाईने छ । यसको लागि नगरपालिकाबाट विद्यालयहरुमा न्यूनतमा विद्यार्थी सङ्ख्या, विद्यालयको दुरी, विद्यालयको न्यूनतम सुबिधा तोकि विद्यालयहरु बीच समायोजन गर्न ३–५ सदस्यीय विज्ञ समूह गठन गरीने छ । उक्त समितिले १ महिना भित्र सबै समुदायको सुझाव लिई प्रतिवेदन दिएको आधारमा विद्यालयहरु आपसमा गाभिनेछ ।

१२. **प्रविधिक विद्यालय सञ्चालन कार्यक्रम :** यस नगरपालिकाको चौरासे र दशरथपुर माबिमा प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायीक तालिम सञ्चालन गरिने छ । यस प्राविधिक विद्यालयमा हेल्थ असिस्टेन्ट, फार्मेसी, स्टाफ नर्स, कृषि, पशुपन्छी पालन सम्बन्धि विषय, पलम्वर तथा एसइइ असफल भएकाहरुको लागि व्यवसायीक शिक्षा दिने व्यवस्था मिलाईने छ । यस्तै गरी कक्षा ८ देखि १२ कक्षा सम्म अध्ययन गर्दै गरेका विद्यार्थीहरुलाई ३ महिनाको व्यवसायीक शिक्षा दिने कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ,जसबाट रोजगार प्राप्त हुने छ । यसको लागि आवश्यक पूर्वाधार निर्माण गर्ने व्यवस्था मिलाईने छ ।

१३. **उच्च शिक्षा सञ्चालन कार्यक्रम :** यहाँ.स्नातक तहको कक्षा सञ्चालन गर्नआवश्यक पूर्वाधार निर्माण गरिने छ । विद्यार्थीहरुको लागि सहुलियत ऋणको व्यवस्था गरी सबै वर्गलाई उच्च शिक्षामा पहुँच पुर्‍याउने व्यवस्था मिलाईने छ । यस नगरपालिकाको क्षेत्राधिकारमा क्याम्पस नभएको अवस्थामा वाहिर जिल्लामा अध्ययन गर्ने व्यवस्था र सहुलियत ऋण उपलब्ध गराउन वैंकं तथा अन्य वित्तिय संस्थासंग समन्वय गरी व्यवस्था मिलाईने छ । अध्ययन समाप्त भएको निश्चित अवधिमा शैक्षिक कर्जा फिर्ता गर्ने व्यवस्था मिलाईने छ ।

१४.**छात्रवृति कार्यक्रम :** जेहेन्दार तथा गरीब परिवारका विद्यार्थीहरुको लागि विद्यालय तथा क्याम्पस तहका अध्ययन गर्नछात्रवृति कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।

१५. **शैक्षिक ऋण कार्यक्रम :** कक्षा ११ र १२ तथा स्नातकतहमा अध्ययन गर्ने विद्यार्थीहरुको लागि शैक्षिक ऋण सुबिधा उपलव्ध गराउने कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।

१६. **विशेष शिक्षा कार्यक्रम :** नगरपालिकामा शारीरिक तथा मानसिकरुपमा अपाङ्ग भएका दृष्टि विहिन, अपाङ्ग, अशक्तहरुको लागि प्रतिरोधात्मक शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।

१७. **अभिभावक शिक्षा कार्यक्रम :** विद्यालयहरुको उचित व्यवस्थापन तथा गुणस्तरीय शिक्षाको लागि नियमित रुपमा अभिभावक शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।

१८. **विद्यालय भवन :**अपाङ्ग मैत्री विद्यालयभवन निर्माण गरिने छ । सबै विद्यालयमा प्रयोगशाला, फर्निचर लगायत आवश्यक पूर्वाधार निर्माण गर्नव्यवस्थापन गरिने छ ।

१९. **पिछडिएका टोल र समुदायका लागि विशेष अनौपचारिक शिक्षा तथा प्रौढ शिक्षा कार्यक्रम :** नगरपालिकाका दलित तथा पिछडिएका ठाउँका समुदायको लागि विशेष व्यवसायीक अनौपचारिक शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।

२०. **वाल विकास केन्द्र स्थापना कार्यक्रम : प्र**त्येक बस्तीमा वाल विकास केन्द्रहरु सञ्चालन गरिने छ । वाल विकास केन्द्रको संस्थागत विकासमा सहयोग गरिने छ ।

२१. विद्यालय खेल मैदान निर्माण कार्यक्रम :सबै विद्यालयहरुमा खेल मैदान निर्माण गर्नसहयोग गरिने छ ।

२२.**क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम :** विद्यालयका प्र.अ., शिक्षक, व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अभिभावक सङ्घलगायतको क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।

२३. अतिरिक्त तथा सहप्रतिस्पर्धात्मक अन्तर विद्यालय कार्यक्रम: नगरपालिका भित्र रहेका समानस्तरका विद्यालयहरु बीच शैक्षिक गुणस्तर, अनुशासन, अतिरिक्त क्रियाकलाप, सरसफाई, नियमितता, विद्यार्थी सफलता स्थिति, शिक्षकहरुको कार्यक्षमता लगायतका विषयहरुको आधारमा अतिरिक्त तथा सहप्रतिस्पर्धात्मक अन्तरविद्यालय कार्यक्रम सञ्चालन गरीने छ ।

२४.**उत्कृष्ट शिक्षक प्रोत्सहान पुरस्कार कार्यक्रम :** विद्यालयहरुको शैक्षिक गुणस्तर कायम गर्न शिक्षकहरुको अहंम भूमिका रहुने भएकोले विद्यार्थीहरुको उपलब्धिको आधार तथा तोकिएको अन्य आधारमा उत्कृष्ट शिक्षकहरुलाई वार्षिक रुपमा उत्कृष्ट शिक्षक प्रोत्सहान पुरस्कार प्रदान गरिने छ ।

२५. **तहगत पुस्तकालय स्थापना :** सबै तहका विद्यालयहरुमा तह अनुसार पुस्तकालयको व्यवस्थापन गरिने छ ।

२६. विपन्न दलित समुदायको विद्यालय छाड्ने र दोहोऱ्याउने दर घटाउने कार्यक्रम : दलित बस्ती रहेका वडाका दलित बस्तीका विद्यार्थीहरुको विद्यालय छोड्ने दर तथा कक्षा दोहोऱ्याउनेदर उच्च रहेको स्थितिलाई सुधार गर्न विशेष सहयोग कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ । अभिभावकहरुका लागि आफ्ना बालबालिकाहरुलाई विद्यालय पठाउने तत्वको पहिचान गरी सो अनुसार कदम चालि हालको स्थितिमा आमुल परिवर्तन गरिने छ ।

२७.**वस व्यवस्थापन कार्यक्रम :** विद्यालयहरु आपसमा समायोजन तथा मर्ज गरेपछि विद्यार्थीहरु विद्यालयमा आउन जानको सुबिधाको लागि मावि तहका विद्यालयको लागि वस तथा यातायात साधानको व्यवस्था गर्ने प्रयास गरिने छ ।

२८.**शैक्षिक स्तर वृद्धि कार्यक्रम (तालिम,अन्तरक्रिया,शैक्षिक सामाग्री) :** शैक्षिक स्थितिलाई व्यापक सुधार गर्न, गुणस्तरिय शिक्षा व्यवस्थापनको लागि शिक्षकतालिम, अन्तरक्रिया, आवश्यक शैक्षिक सामाग्रीको व्यवस्था गरिने छ । यसको लागि समय सापेक्ष शिक्षण विधि, नतिजामा आधारित प्र.अ., विद्यार्थी, शिक्षक, विद्यालयको मूल्याङ्कनव्यवस्था, नीतिगत तथा प्रक्रियागत ढाँचामा सुधार, जनशक्तिको क्षमता विकास, सेवा प्रवाहको लागि मापदण्ड तयारी र भौतिक साधनले सम्पन्न शैक्षिक स्तर वृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।

सङ्घ तथा प्रदेश सरकारको सहयोगमा सञ्चालन गरीने कार्यक्रमहरु

१. विपन्न तथा दलित समुदायका विद्यार्थीहरुको विद्यालय छाड्ने र दोहोऱ्याउने प्रवृत्ति रोक्ने विशेषकार्यक्रम

२. विद्यालय बस व्यवस्थापन कार्यक्रम

३. सम्पूर्ण शैक्षिक संस्था सर्वेक्षण गर्ने र विज्ञ समूहबाट अध्ययन सुझाव

४. छात्रा शौचालय (WASH सुबिधा)कार्यक्रम
५. तहगत पुस्तकालय स्थापना
६.स्नातकतहको कक्षा सञ्चालन -कृषि र व्यवस्थापन)
७. विद्यालयमा व्यवसायीक, प्राविधिक शिक्षा सञ्चालन कार्यक्रम
८. विज्ञान प्रयोगशाला स्थापना
९. विद्यालय समायोजन कार्यक्रम
१०. प्रविधिक विद्यालय सञ्चालनकार्यक्रम
११. उच्च शिक्षा सञ्चालनकार्यक्रम
१२. आवसिय विद्यालय स्थापना कार्यक्रम
१३. शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धि र शिक्षक तालिम
१४. विद्यालयको भौतिक संरचना निमार्ण कार्यक्रम
१५. पुस्ताकालय कोठा व्यवस्थापन
१६. शैक्षिक ऋण कार्यक्रम
१७.विशेष शिक्षा कार्यक्रम (दृष्टि विहिन, अपाङ्ग,अशक्तहरुको लागि)

५.२.५ अपेक्षित उपलब्धि :

योजना अवधिमा साक्षरता प्रतिशत ९८ प्रतिशत पुगेको हुने छ । महिला, दलित, जनजातिको पनि साक्षरता प्रतिशत ९० प्रतिशत भएको हुने छ । प्राथमिक तहमा भर्ना सतप्रतिशत, माध्यामिक तहमा भर्ना दर ९० प्रतिशत भएको हुने छ । पढाई छाड्ने दर कक्षामा २ प्रतिशत भन्दा कम भएको हुने छ । यस्तै गरी विद्यालयहरु आपसमा गाभिएर वाँकि रहेका विद्यालयहरुले गुणस्तरीय शिक्षा दिएका हुने छन् । नगरपालिकामा कमीतमा २ आवसिय विद्यालय, कम्तीमा १ प्राविधिक उच्च शिक्षा र १ ओटामा कृषि तथा व्यवस्थपन विषयको स्नातकतहको पढाई गुणस्तरीय रुपबाट सञ्चालन भएको हुने छ । १२ कक्षा पास गरेका र स्नातक गरेका अधिकांशले रोजगार प्राप्त गरेका हुने छन् । सबै विद्यालयमा शिक्षकहरु तालिम प्राप्त क्षमतावान उत्प्रेरित भएका हुने छन् । विद्यालयमा सबै बालबालिका भर्ना गर्ने अभियानमा बालबालिका तथा अविभावक सहभागी भएका हुने छन् । विद्यालय गुणस्तर यूक्त बनाउनको लागि समाजका सबै क्षेत्रको सहयोग भएको हुने छ ।

तालिका न. ४५ : शिक्षाक्षेत्रको नतिजा खाका

क.सं.	प्रमुख नतिजा खाका	एकाई	आधार वर्ष आ.व. २०८०/०८१	आ.ब.को लक्ष्य २०८४/०८५	सूचनाको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनूमान तथा जोखिम
	प्रभाव						
१.	मानव विकास सूचकाङ्क	सुचाकाङ्क	०.४२७	०.५५	ने.जी.स.	नगरँपालिका	कार्यकारिणी
२.	मानव सम्पति सूचकाङ्क	सुचाकाङ्क	६७.५	७१	रा.लेखा. स.	,,	कार्यकारिणी
	असर					,,	
१.	साक्षरता दर प्रतिशत	प्रतिशत	८०.७३	९०		,,	
२.	औषत आयु वर्ष	प्रतिशत	८०	८५	बार्षिक प्रतिवेदन	,,	
३.	प्रतिव्यक्ति आय डलरमा		६४०.७७	१०००			
	प्रतिफल						
	कार्यक्रम तथा आयोजना				,,	,,	,,
१.	विद्यालयमा गुणस्तरीय, व्यवसायीक, शिक्षा सञ्चालन र छात्रबास कार्यक्रम			९			
२.	आवासीय विद्यालय स्थापना (वटा)			१	,,	,,	,,
३.	माबिमा फिवाईफाई कार्यक्रम (वटा)			९			
४.	कक्षाकोठा तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम (वटा)			३००		,,	
५.	शिक्षकको क्षमता विकास कार्यक्रम (तालिम,अन्तरकृया,शैक्षिक सामाग्री) (वटा)			५		,,	
६.	अंग्रेजी माध्यमको पाठ्यपुस्तक व्यवस्थापन र छात्रवृतिको कोटा वृद्धि कार्यक्रम (वटा)			५	,,	,,	,,
७.	खेलकुद तथा अतिरिक्त कृयाकलाप सञ्चालन			५	,,	,,	,,
८.	सिकाइ केन्द्र मार्फत प्रौढ साक्षरता कक्षा सञ्चालन कार्यक्रम -प्रविधिको प्रयोग गरेर)			५	,,	,,	,,
९.	खेलकुद सामाग्रीको व्यवस्था कार्यक्रम (वटा)			५	,,	,,	,,
१०.	थप नमुना विद्यालय स्थापना गर्ने			५	,,	,,	,,
११.	नगरपालिकामा शिक्षक अभिभावक तालिम			१	,,	,,	,,
१२.	नगरपालिकामा शिक्षक अभिभावक तालिम			५	,,	,,	,,
१३.	विद्यालय फर्निचर कार्यक्रम ४७ विद्यालय			४७	,,	,,	,,
१४.	दलित समुदायको विद्यालय छाड्ने र दोह्राउने दर कम गराउने कार्यक्रम (वटा)			५	,,	,,	,,
१५.	विषयगत शिक्षक दरबन्दीको व्यवस्था			५	,,	,,	,,
१६.	सामुदायिक सिकाई केन्द्रको भवन निर्माण (वटा)			५	,,	,,	,,
१७.	छात्रवृतिको व्यवस्था			५	,,	,,	,,
१८.	वालशिक्ष कार्यक्रम			४५	,,	,,	,,
१९.	अभिभावक चेतना कायक्रर्म			५	,,	,,	,,
२०.	सम्पूर्ण शैक्षिक संस्था सर्वेक्षण गर्ने,विज्ञ समूहबाट अध्ययन सुझाव सङ्ख्या			३	,,	,,	,,
२१.	वाल विकास केन्द्रको स्तर उन्नति				,,	,,	,,
२२	शैक्षिक योजना निर्माण र पुनरावलोकन			१	,,	,,	,,

क.सं.	प्रमुख नतिजा खाका	एकाई	आधार वर्ष आ.व. २०८०/०८१	आ.ब.को लक्ष्य २०८४/०८५	सूचनाको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
२३	शिक्षकको क्षमताविकास			५	,,	,,	,,

५.३ स्वास्थ्य तथा पोषण

५.३.१ पृष्ठभूमि :

मानवको लागि स्वस्थ जीवन अपरिहार्य रहेको छ । स्वस्थ जीवन प्राप्त गर्नु मानव अधिकारको रुपमा पनि स्वीकार गरी सकिएको छ । नेपालमा स्वास्थ्य सम्बन्धि अधिकार नेपालको संविधानमा नीतिगतरुपबाट समेत उल्लेख गरेर नेपाल सरकारले स्वास्थ्यलाई महत्व दिएको छ । नेपालको स्वास्थ्य स्थिति सुधार गर्न विश्व स्वस्थ्य संगठन लगायत विभिन्न देश तथा अन्तराष्ट्रिय सङ्घ संगठनबाट सहयोग प्राप्त भएको छ । नेपालले तयार गरेको २० वर्षे स्वास्थ्य गुरु योजना कार्यान्वयनको अन्तिम चरणमा रहेको छ । यसले राखेका स्वास्थ्य सम्बन्धि लक्ष्य प्राप्त गर्न विभिन्न प्रयासबाट स्वास्थ्य स्थितिमा ब्यापक सुधार हुन गएकोछ । नगरपालिकामा स्वास्थ्य स्थितिको विकास गर्न विभिन्न प्रयास गरीएको छ ।

दीगो विकासकालागिशिक्षा, स्वास्थ्य र यातायात सबैभन्दा महत्वपुर्ण पूर्बाधार हुन । शारिरीक तथामानसिक स्वस्थ मानवजीवनको लागिअति नै आवश्यक मानिन्छ । लेकवेशी नगरपालिकामा सुर्खेतजिल्लाकै दुर्गम क्षेत्रमा पर्ने बस्तीहरु भएकोले सुबिधा सम्पन्न अस्पताल स्थापनाहुन सकिरहेको छैन । नेपाल सरकारको नीतिगतव्यवस्थाअनुसार एक पालिका एक अस्पतालको अवधारणा अनुसार सबैलाई पायक पर्ने गरी नगरपालिकाको वडा नम्बर ४ दशरथपुरमा १५ शैयााको पालिका स्तरीय अस्पताल निर्माणको चरणमा रहेको छ । सरकारी तवरबाट सबै वडाहरुमा पुग्ने गरी स्वास्थ्य सेवा केन्द्र, ईकाइ र गाउँघर क्लिनिकहरु मात्र रहेका छन् । खोप सेवाले जनताको स्वास्थ्यमाप्रत्यक्ष रूपमाप्रभावपार्ने गर्दछ । उचित समयमाखोप पाएकाबालबालिकाहरूमा रोगसँग लड्ने क्षमतामाअभिबृद्धि हुने गर्दछ । तसर्थ खोपका कारण बालस्वास्थ्यमा सुधार आउने गर्दछ । खोपनदिएकाबालबालिकाविभिन्नप्रकारका प्रकोपको शिकार हुने भएकाले नेपाल सरकारले खोप सेवालाई निकै ठूलो महत्त्वदिने गरेको छ ।

५.३.२ प्रमुख समस्याहरु :

स्वास्थ्य क्षेत्रमा विभिन्न समस्याहरु रहेका छन् । नगरपालिका स्तरको अस्पताल नहुनु , स्वस्थ्य संस्थामा आवश्यक बजेटको समस्याले सञ्चालन गर्न नसक्नु, सबै वडामा प्रसुति गृह नभएकोले उत्पन्न समस्या रहनु , वडाका स्वास्थ्य चौकि जिर्ण अवस्था समान रहनु , स्वास्थ्य चौकमीा स्वास्थ्य कर्मीका दरबन्दी कमी रहनु तथा दक्ष विशेषज्ञको अभाव रहनु, अस्पतालमा नियमित स्वास्थ्य परीक्षण गर्ने नगर्नु, परिवार नियोजनका साधनको सहज उपलब्धता नहुनु, चेतनाको कमी, आधारभूत औषधिको उपलब्धतामा कमी, तल्लो निकाय सम्मपनि स्वास्थ्य सेवाको पहुच नहुनु, सन्तुलित भोजनको अभाव, पोषणको दृष्टिबाट खानपिन व्यवहारको कमी, नयाँनयाँ रोग निदानमा ज्ञान नहुनु, युग अनुसारको प्रविधि र जनशक्ति कमी, स्वास्थ्य उपचार बढी महङगो हुनु, रसायनिक विषादीको अनियन्त्रीत प्रयोग र विषदीयुक्त खाद्यान्न उपयोगमा वृद्धि, खोला किनारमा चर्पी निर्माण तथा प्रयोगले वातावरण प्रदुषण, दीर्घ रोगीहरुको सङ्ख्यामा वृद्धि, जेष्ठ नागरीकहरुको सङ्ख्या बढी हुनु र निजहरुको हेरचाह र उपचार गराउने परिवार नहुनु, बस्तीस्तरमा उपचार गर्ने व्यवस्था नहुनु आदि समस्या रहेका छन् ।

५.३.३ चुनौती तथा अवसर

चुनौतीहरु : दीर्घकालीन दिगो विकासका स्वास्थ्य सम्बन्धि लक्ष्यहरु नगरपालिकास्तरमा प्राप्त गर्न, यस नगरपालिकामा सुबिधायूक्त नगरपालिका स्तरको अस्पताल निर्माण गरी सञ्चालनमा ल्याउन र अस्पताल

सञ्चालन गर्ने, वडामा रहेका सबै स्वास्थ्य चौकिहरुमा भवन तथा प्रयोगशाला सहीत जनशक्तिको व्यवस्थापन गर्ने र स्तर उन्नति गर्ने, आवश्यक बजेट तथा श्रोत साधनको व्यवस्था गर्ने, सबै वडामा प्रसुति गृह र स्वास्थ्य चौकिको नयाँ निर्माण गरी सञ्चालनमा ल्याउन, स्वास्थ्य चौकमीा स्वास्थ्य कर्मीको दरबन्दी थप गरी पूर्ति गर्ने, आधारभूत औषधिको सहज उपलव्ध गराउन, स्वास्थ्य उपचार ज्यादै महङगो भएकोले सोको लागत कम गर्न दीर्घ रोगीहरुको नियमित उपचार गराउन, नगर वस्तिमा रहेका जेष्ठ नागरीक, प्रसुती, महिला, बालबच्चाको नियमित स्वास्थ्य परीक्षण गराई निरोगी तुल्याउन, नसर्ने रोगमा कमी ल्याउन, पोषणयुक्त खाना र शुद्ध पिउने पानी सेवनमा जोड दिदै बैकल्पिका उपचार विधि अपनाउन, सिमित श्रोत साधनको समुचित व्यवस्थापन गर्ने, परिवारका अन्य सदस्य नभएका विरामीहरुको हेरचाह र उपचार गराउन, बस्तीस्तरमा उपचार गर्ने व्यवस्था गर्ने, व्यायाम योगका कार्यक्रम बस्ती तथा घरसम्म पुऱ्याउने आदि स्वास्थ्य क्षेत्रको विकास गर्न चुनौतीहरु रहेका छन् ।

अवसरहरु : यस नगरपालिकामा माथि लेखिएका विभिन्न चुनौती भए तापनि यहाँ अवसरहरु पनि रहेका छन् । स्वास्थ्य क्षेत्र हेर्नको लागि नगरपालिकामा स्वास्थ्य इकाइ जनशक्ति सहीत स्थापना हुनु, नेपाल सरकारले आधारभूत आवश्यक औषधिहरु निःशुल्क उपलव्ध गराउने व्यवस्था मिलाउनु, प्रत्येक स्थानीय स्तरमा सुबिधा सम्पन्न अस्पताल बनाउने नीति लिईनु, नगरपालिकालाई अस्पतालसम्म सञ्चालन गर्ने जिम्मेवारी पाउनु, प्रदेश सदरमुकाममा निजी तथा सरकारी लगानीमा ठूला तथा सुबिधा सम्पन्न अस्पताल सञ्चालनमा रहनु, नगरपालिकाले एम्वुलेन्स सुबिधाको व्यवस्था मिलाउनु, स्वास्थ्य क्षेत्रमा बजेटको मात्रा प्रत्येक वर्ष वृद्धि हुदै जानु, बस्तीहरुसम्म यातायातको व्यवस्था गरीनु, जनताको आयस्तर बढदै जानु आदि अवसरहरु हुन ।

५.३.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

दीर्घकालीन सोच : "नगरबासीको गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा सहज पहुँच"

लक्ष्य : १. नगरपालिकाका जनताको स्वास्थ्य स्थितिमा गुणात्मक सुधार गर्दै समृद्ध जीवनस्तर प्रवर्द्धन गर्ने ।

उद्धेश्यहरु : १. स्वस्थकर जीवन शैलिको प्रवर्द्धन, गुणस्तरीय सेवा प्रवाह तथा बैकल्पिक स्वास्थ्य सेवा सुनिश्चित गर्ने ।

२. स्वास्थ्य सेवा प्रणालीलाई सुदृढीकरण तथा विस्तार गर्ने ।

तालिका न. ४६: रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीतिहरु	कार्यनीतिहरु
१.स्वास्थ्य सेवा प्रणालीलाई सुदृढीकरण तथा विस्तार गर्ने	
१.१ स्वास्थ्य सेवामा सबैको पहुँच सुनिश्चत गर्ने ।	१. नगरपालिकामा १ सुबिधा सम्पन्न कमीतमा १५ शैयाको अस्पताल र १ (वटा) आयूर्वेद औषाद्यालय स्थापना र सबै स्वास्थ्य केन्द्रहरुको सुदृढीकरण गरी सेवाको गुणस्तर तथा भौतिक अवस्थामा सुधार गरीने छ । २. ६० वर्ष भन्दामाथिका जेष्ठ नागरीक, ५ वर्ष भन्दा तलका वच्चा तथा गर्भवती महिलाहरुको लागि मासिक स्वास्थ्य परीक्षण गरीने छ ३. प्रत्येक वडामा २ जना नर्स तथा स्वास्थ्यकर्मीको व्यवस्था मिलाई घरदैलोबाट जेष्ट नागरीक, सुत्करी महिला , बालबालिका र दीर्घ रोगीहरुको उपचार गरीने छ । ५. घुम्ती स्वास्थ्य सिविर सञ्चालन गरीने छ । ६. जिल्लाका निजी तथा सरकारी अस्पतालहरुसंग समन्वय गरी

रणनीतिहरु	कार्यनीतिहरु
	नगर तथा वडा स्वास्थ्य सेवा कार्यक्रम सञ्चालन गरीने छ । ७. नसर्ने रोग क्यान्सर, मुटु, मृगौला, हृदय जस्ता रोगबाट वच्न प्रचार प्रसार तथा सूचनाद्धारा अग्रिम सजग रहुने वारे जनचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गरीने छ । ८. स्वास्थ्य क्षेत्रमा संस्थागत, निजी तथा समुदायबाट लगानी गर्ने वातावरण सृजना गरीने छ ।
२. स्वास्थ्यकर जीवन शैलिको प्रवर्दन, गुणस्तरीय सेवा प्रवाह तथा बैकल्पिक स्वास्थ्य सेवा सुनिस्चित गर्ने ।	
२.१ स्वास्थ्य सेवा सुबिधा भरपर्दो, स्तरीय, जनताले थोग्न सक्ने किसिमको बनाउन जोड गर्ने ।	९. न्यूनतम आधारभूत औषधिहरु निःशुल्क उपलव्ध गरीने छ । १०. निजी साझेदारी स्वस्थ्य कार्यक्रम सञ्चालन गरीने छ । ११. गुणस्तरिय स्वास्थ्य सेवा दिनको लागि लगानी, जनशक्ति, भौतिक व्यवस्थापन गरीने छ । १२. शतप्रतिशत स्वास्थ्य केन्द्रमा सुत्करी गराउने र सुत्केरी आमा पोषिलो खाना कार्यक्रम लागू गरीने छ । १३. सबै स्वास्थ्य संस्थामा आधारभूत परीक्षण गर्ने प्रयोगशाला व्यवस्था र जनशक्ति दरबन्दी अनुसार पूर्ति गरीने छ । १४. २४ घण्टा स्वास्थ्य सुबिधा दिनको लागि आवश्यक व्यवस्था गरीने छ । १५. प्रजनन् स्वास्थ्य सेवालाई सबैको पहुँच पुर्‍याउने र सो को लागि उपचारात्मक र प्रवर्द्धनात्मक कार्यक्रम सञ्चालन गरीने छ ।
२.२ आयूर्वेद चिकित्सा पद्धतिको विकास गरी एक वडा एक योग केन्द्र स्थापना गर्ने ।	१६. आयूर्वेद औषद्यालय स्थापना गरी सञ्चालनमा गरीने छ । १७. योगकेन्द्र, व्यायमशाला प्रत्येक वस्तिमा स्थापना गरी सञ्चालन गरीने छ ।

मुख्य कार्यक्रमहरु :

नगरपालिकाले आफैले सम्पादन गर्ने कार्यक्रमहरु

१. नगरपालिकास्तरिय १५ शैया अस्पताल निमार्ण तथा सञ्चालन कार्यक्रम : नगरपालिका स्तरीय सुबिधा सम्पन्न १५ शैयाको अस्पताल सञ्चालनको नीतिगत व्यवस्था रहेको, स्वास्थ्य केन्द्रको स्तर उन्नति गरी सञ्चालन गरिने छ । यसको लागि अस्पताल भवन, प्रयोगशाला लगायत सम्पूर्ण पूर्वाधार निर्माण गरिने छ । नगरपालिका स्तरको अस्पतालको लागि आवश्यक दरबन्दी अध्ययन गरिने छ र सो अनुसार पदपूर्ति गरी सञ्चालनमा ल्याईने छ ।

२.स्वास्थ्य केन्द्र सञ्चालन तथा सुदृढ कार्यक्रम : सबै वडामा रहेका स्वास्थ्य चौकि तथा इलाका स्तरीय स्वास्थ्य केन्द्रलाई क्षमता अभिवृद्धि गरी यी वडामा रहेका बस्तीहरुमा स्वास्थ्य सेवा उपलव्ध गराईने छ । स्वास्थ्य चौकि तथा स्वास्थ्य केन्द्रमा दरबन्दी अनुसारको जनशक्तिको व्यवस्था गरी उपचारात्मक तथा चेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ । सबै स्वास्थ्य निकायमा सरकारले तोकेका निशुल्क औषधि सदैव उपलव्ध हुने व्यवस्था मिलाईने छ ।

३. पोषण कार्यक्रम : पोषण कार्यकमलाई निरन्तरता दिईनेछ । गर्भवती देखि वृद्धलाई पोषण व्यवस्था गर्न सङ्घ तथा प्रदेशसंग समन्वय गरी विशेष कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।

४. स्वास्थ्य बिमा कार्यक्रम :नगरपालिकाकासबै बस्तीमा बिमा कम्पनीहरुसंग समन्वय गरी स्वास्थ्य बिमा कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।

५.शिक्षा सूचना तथा सञ्चार कार्यक्रम : स्वास्थ्य सम्बन्धि सूचना तथा यससंग सम्बन्धित कुराहरु प्रचार प्रसार कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिईने छ ।

६. वाल स्वास्थ्य, परिवार नियोजनको सम्बन्धि कार्यक्रम : नियमितरुपमा सञ्चालन भएको वालस्वास्थ्य तथा परिवार नियोजनको कार्यक्रम सञ्चालन गर्नको लागि आवश्यक व्यवस्था मिलाईने छ ।

७. सर्ने नसर्ने रोगको व्यवस्थापन तथा जनचेतना अभिवृद्धि कार्यक्रम : सरुवा रोग बारेमा जनचेतना तथा उपचार कार्यक्रम स्वास्थ्य केन्द्रहरु मार्फत सञ्चालन कार्यलाई निरन्तरता दिइनेछ । आजकाल नसर्ने रोग मुटु रोग, क्यान्सर, दम, डायवेटिज, प्रेसर जस्ता रोगहरु बढ्दोक्रम रहेकोले यसको नियन्त्रण तथा न्यून गर्नखानपिन, व्यायम, रहनसहन सम्बन्धि प्रचार प्रसार कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।

८. दक्षता अभिवृद्धि तथा आधारभूत तालिम कार्यक्रम :गुणस्तरीय सेवा प्रवाह गर्नस्वास्थ्यकर्मीहरुका लागि आवश्यक तालिम तथा दक्षता अभिवृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।

९. स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तरको लागि सार्वजनिक तथा निजी क्षेत्रसंग सहकार्य कार्यक्रम : स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तरको लागि सार्वजनिक तथा निजी क्षेत्रसंग सहकार्य गरी स्वास्थ्य सेवा कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।

११. गुणस्तरीय औषधि एवं स्वास्थ्य सामाग्रीहरुको सहज आपूर्ति व्यवस्थापन कार्यक्रम : सरकारले तोकेको निशुल्क औषधिको उपलव्ध सबै स्वास्थ्य केन्द्रबाट हुने व्यवस्था मिलाईने छ । स्वास्थ्य केन्द्रहरुमा उपचारको लागि आवश्यक पर्ने स्वास्थ्य सामाग्रीको व्यवस्था मिलाउनु पर्दछ ।

१२. प्रसुति सेवा तथा परिवार नियोजन कार्यक्रम : नगरपालिकाका सबै स्वास्थ्य निकायबाट प्रसुति सेवा उपलव्ध गराउनको लागि सबै स्वास्थ्य निकायमा प्रसुति सेवा दिनका लागि वडा नं १ मा नयाँ प्रसुति गृह निर्माण गरिने छ भने वडा नं ६ मा भवनमर्मत तथा औजारको व्यवस्था गरिने छ । सबै वडामा दक्ष स्वास्थ्यकर्मीबाट सुत्केरी गराउने सुबिधा उपलव्ध गराईने छ । परिवार नियोजनको कार्यक्रमलाई नियमित सर्वसुलभ उपलव्ध गराउने व्यवस्था मिलाईने छ ।

१३.सुरक्षित मातृत्व कार्यक्रम : सबै बस्तीहरुमा सुरक्षित मातृत्व कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिईने छ । गर्भवति देखि सुत्करीसम्म सेवा उपलव्ध गराईने, सबै गर्भवती महिलाले ४ पल्ट सम्म स्वस्थ्य केन्द्रमा गई आवश्यक सुइ, आईरन चक्की लगायतका सेवा प्राप्त गर्ने व्यवस्था मिलाईने छ । आवश्यक परेमा एम्वुलेन्स सेवा उपलव्ध गराईने छ ।

१४. अनुगमन र मूल्याङकन कार्यक्रम : स्वास्थ्य संस्थाहरुको गुणस्तरीय सेवा अभिवृद्धि गर्न अनुगमन, मूल्याङकनतथा सुपरभिजन कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिईने छ ।

१५.गाउँघर स्वास्थ्य क्लिनिक कार्यक्रम :ग्रामीण क्षेत्रको स्वास्थ्य स्थिति सुधार गर्नको नगरँघर क्लिनिक कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ । यस अनुसार प्रत्येक हप्तामा एउटा बस्तीमा गई स्वास्थ्य जाँच गर्ने व्यवस्था मिलाईने छ । स्वास्थ्य चौकी, नगरपालिका अस्पताल तथा प्रदेशअस्पताल बीच समन्वय गरी स्वास्थ्य सेवा उपलव्ध गराईने छ ।

१६.जेष्ठ नागरीक स्वास्थ्य कार्यक्रम : प्रत्येक वडामा स्टाप नर्स तथा नर्सको व्यवस्था गरी प्रत्येक घरघरमा पुगेर ७० वर्ष भन्दा माथिका जेष्ठ नागरीक, दीर्घरोगी, गर्भवति महिला, सुत्केरी महिला, शिशुहरुको नियमित जाँच तथा स्वास्थ्य सेवा दिने व्यवस्था मिलाईने छ ।

१७. आयूर्वेद चिकित्सा प्रणाली विकास तथा प्रवर्द्धन कार्यक्रम : नगरपालिकामा आयूर्वेद औषधालयको स्थापना गरी सञ्चालन गर्न पहल गरिने छ । साथै सबै बस्तीहरुमा योग केन्द्रहरु स्थापना गर्नको लागि आवश्यक पहल गरिने छ । साथै बस्तीहरुमा जडिवुटी खेती गर्न, आयूर्वेद औषधि उत्पादन तथा प्रशोधन गर्नको लागि आवश्यक व्यवस्था मिलाईने छ ।

सङ्घ तथा प्रदेश सरकारको सहयोगमा सञ्चालन गरीने कार्यक्रमहरु

१. नगरपालिका स्तरिय १५ शैया अस्पताल निर्माण तथा सञ्चालन कार्यक्रम
२. स्वास्थ्य केन्द्र सञ्चालन तथा सुदृढ कार्यक्रम
३. गुणस्तरीय औषधि एवं स्वास्थ्य सामाग्रीहरुको सहज आपूर्ति व्यवस्थापन कार्यक्रम
४ आयूर्वेद औषधालय तथा योग केन्द्रहरु स्थापना कार्यक्रम
५. स्वास्थ्य संस्थामा प्रयोगशाला तथा वर्थिङ्ग सेन्टर बिस्तारको लागि चाहिने औजार उपकरण तथा जनशक्ति व्यवस्थापन कार्यक्रम
६ सम्पूर्ण जनताको निशुल्क स्वास्थ्य सेवाको पहुंचमा विस्तार गर्ने ।
७. स्वास्थ्य कर्मी जनशक्तिको व्यवस्थापन कार्यक्रम ।
८. दक्षता अभिवृद्धि तथा आधारभूत तालिम कार्यक्रम
९ गुणस्तरीय औषधि एवं स्वास्थ्य सामाग्रीहरुको सहज आपूर्ति व्यवस्थापन कार्यक्रम
१०. नगरपालिकाद्धारा संचालित स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धि कार्यक्रमहरुलाई निरन्तरता दिने कार्यक्रम

५.३.५ अपेक्षित उपलब्धि आवधिक :

योजनाको अन्त्य सम्ममा कुल प्रजनन् दर (जनसङ्ख्या वृद्धि दर) ०.४७ प्रतिशत, सरदर आयु ८५ वर्ष पुगेको हुने छ । मातृ मृत्युदर वाल मृत्युदर हालको अवस्था भन्दा तल भएको हुने छ । दक्ष प्रसुतिकर्मीद्धारा सुत्केरी गराउने ९० प्रतिशत हुने छन । सबैले भिटामिन तथा सबै खोपहरु सबै वच्चाले लनगरका हुने छन् । कार्यक्रमगत उपलब्धिमा परिवार नियोजनको सम्बन्धि कार्यक्रम सबै वस्तिमा सञ्चालन भएको हुने छ । महिला स्वास्थ्य कार्यक्रम १० (वटा) वडामा नै सञ्चालन भएको हुने छ । प्रत्येक जोडी परिवारमा २ वा १ जना सन्तानमात्र जन्माउनेछन् । दलित परिवारमा प्रति परिवार २ जनामात्र वच्चा हुने छन् । सबैका वालवच्चाहरुको राम्रो स्याहार, शिक्षा दिक्षा दिई असल र खुसी परिवार भएको हुने छ । नगरपालिकास्तरको अस्पताल स्थापना तथा गुणस्तरिय सेवा प्राप्त भएको हुने छ । वडा स्तरका स्वास्थ्य संस्थाहरुको भौतिक तथा सेवा स्तरामा वृद्धि भएको हुने छ । सबै स्वास्थ्य चौकिहरुमा भवन निर्माण र प्रसुति गृह निर्माण सम्पन्न भएको हुने छ । यस सम्बन्धि उपलब्धि सूचक अनुसूचि ४, ५, ६ मा दिएको छ ।

५.३.६ नतिजा खाका

तालिका न. ४७ : स्वास्थ्यक्षेत्रको नतिजा खाका

क.सं.	प्रभाव नतिजा खाका	एकाई	आधार वर्ष आ.व. २०८०/०८१	आ.ब.को लक्ष्य २०८४/०८५	सूचनाको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनूमान तथा जोखिम
	प्रभाव						
१.	मानव विकास सूचकाङ्क	सुचाकाङ्क	०.४२७	०.५५	ने.जी.स.	नगरपालिका	कार्यकारिणी
२.	लैङ्गिक समता सूचकाङ्क	सुचाकाङ्क	०.५५	०.६०	रा.लेखा.स.	,,	कार्यकारिणी
	असर					,,	
१.	साक्षरता दर प्रतिशत	प्रतिशत	८२.२१	९०		,,	
२.	औषत आयु वर्ष	प्रतिशत	८०	८५	बार्षिक प्रतिवेदन	,,	

क.सं.	प्रभाव नतिजा खाका	एकाई	आधार वर्ष आ.व. २०८०/०८१	आ.ब.को लक्ष्य २०८४/०८५	सूचनाको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
३.	प्रतिव्यक्ति आय डलरमा		६४०.७७	१०००			
	प्रतिफल						
१.	साक्षरता दर प्रतिशत प्रतिशत			८१.७३	घ.स.	नगरपालिका	कार्यकारिणी
२.	औषत आयु वर्ष			८०	,,	,,	,,
३.	प्रति व्यक्ति आय डलरमा			६४०.७७	,,	,,	,,
४.	जन्मदाको वेलाको आधारमा अपेक्षित आयु वर्ष			८०	,,	,,	,,
५.	मातृ मृत्युदर प्रति १ लाख जीवित जन्ममा सङ्ख्या			२७०	,,	,,	,,
६.	पाँच वर्षमुनिका वाल मृत्युदर प्रति हजार जीवित जन्ममा सङ्ख्या			१४			
७.	कुल प्रजनन दर			२.५			
८.	पाँच वर्षमुनिका वाल मृत्युदर प्रति हजार जीवित जन्ममा सङ्ख्या			३३	,,	,,	,,
	आयोजना तथा कार्यक्रम						
१.	परिवार नियोजनको कार्यक्रम सबै वडामा			५			सहयोग उपलव्ध भएमा
२.	सम्बन्धित विषयहरुको स्वास्थ्य कर्मीलाइ अध्ययन तथा तालिम			१०			
३.	तह अनुसारका दक्ष स्वास्थ्य कर्मी (स्वास्थ्य चौकी तथा प्रत्येक टोलमा स्वास्थ्यकर्मी) व्यवस्थापन			५			
४.	रोग नियन्त्रण कार्यक्रम,सर्ने रोग नियन्यण,नसर्ने रोग नियन्त्रण			५०			
५.	स्वास्थ्य सिविर सञ्चालन			९			
६.	आयुर्वेदालय स्थापना क्रमागत			२			
७.	योग केन्द्र स्थापना			९			
८.	जनचेतनामूलक कार्यक्रम सबै टोल			५			
९.	मृगौला प्रत्यरोपण गर्नु पर्ने विरामीका लागि प्रतिब्यक्ति रु.१ लाख सहयोग र निशुल्क स्वास्थ्य परीक्षण			५			
१०.	गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा कार्यक्रमसबै टोल			५			
११.	रेडियो,टेलिभिजन,म.स्वा.सेवा,आमा समूह,पत्रपत्रिका, सामाजिक संजाल मार्फत स्वास्थ्य सम्बन्धि जानकारी सबै टोल			५			
१२.	गाउँघर क्लिनिक कार्यक्रम सबै टोल			५			
१३.	आमा सुरक्षा कार्यक्रम सबै टोल			५			
१४.	कोष व्यवस्थापन कार्यक्रम			५			
१५.	स्वास्थ्य बिमा कार्यक्रम			५			
१६.	महिला स्वास्थ्य सेवा कार्यकर्ता लाई प्रोत्साहन			५			
१७.	महिला स्वास्थ्य सेवा कार्यक्रम			५			
१८.	नगरपालिका स्तरीय अस्पताल सञ्चालन र स्तर उन्नति कार्यक्रम			५			
१९.	स्वास्थ्य केन्द्र सुदृढिकरण कार्यक्रम			५			
२०.	सामाजिक संजाल मार्फत स्वास्थ्य सम्बन्धि जानकारी			५			
२१.	एम्बुलेन्स खरिद कार्यक्रम			२			

५.४ खानेपानी तथा सरसफाई

५.४.१ पृष्ठभूमि :

खानेपानी तथा सरसफाई मानव जीवनमा आधारभूत आवश्यकताहरु मध्ये एक हो । यसले मानिसको स्वास्थ्यमा प्रत्यक्ष प्रभाव पारेको हुन्छ । सुरक्षित खानेपानीको कारणबाट समय वचत, सर्ने रोगबाट टाढा रहुने र स्वास्थ्य नागरीक तयार भई देश विकासमा सहयोग पुग्न जान्छ । नगरपालिकामा खाने पानी उपलब्ध घरधुरी सङ्ख्या जसको पाईपधारा ३ हजार ६ सय ८४ नढाकिएको पाएपधारा नढाकिएको २९७८ कुवा ढाकिएको ०३ नढाकिएको कुवाको ६९२ र नदीखोलाको २३ हेण्डपम्पको १३ र अन्य ५० खानेपानीका रुपमा प्रयोग गर्दै आएको देखिन्छ । खाने पानीको लागि ३० मिनेट भन्दा बढी समय लाग्ने परिवार १५ (वटा) अर्थात ०.३२ प्रतिशत रहेको छ । पिउने पानीका मुहानहरु सबै वडामा रहेका छन् । यस नगरपालिकामा हावापनी राम्रो छ । बस्तीहरुमा सरसफाईस्थिति सामान्य रहेको छ । लेकवेशीनगरपालिकामा शौचालयको अवस्था हेर्दा १२८९घरधुरीको शौचालय नभएको अवस्थामा छन् । शौचालय नभएका सबैभन्दा बढी घरधुरी वडा नं. ६ र ७ मा ७०२ र सबैभन्दा कम वडा नम्बर १ र २ मा २२ घरधुरीरहेको देखिन्छ । यसैगरी नगरपालिकाभित्र फ्लस भएको शौचालय रहेको सङ्ख्या २७०० देखिन्छ ।

५.४.२ प्रमुख समस्याहरु :

विगतमा विभिन्न निकायहरुबाट निमार्ण भएका खानेपानीका योजनाहरु उचित मर्मत हुन नसकि जिर्ण अवस्थामा रहनु, पिउने पानीको लागि गुणस्तर नाप्ने व्यवस्था नहुनु, समयमा मर्मत गर्ने व्यवस्था नहुनु, नगरपालिकाका केहि बस्तीमा खानेपानीको ज्यादै समस्या देखिएकोछ । खानेपानी महशुल लिने चलन नहुदा मर्मत संभारमा समस्या आएको छ । योजनाहरु पनि ज्यादै साना रहनु जस्ता समस्या खानेपानी क्षेत्रमा देखिएको छ भने पक्की सौचालय सबैको घरमा नहुनु, सरसफाई सम्बन्धिवानी व्यवहारमा परिवर्तन नहुनु, बजार क्षेत्रमा फोहर व्यवस्थापन गर्ने पद्धतिको विकास गर्न नसकिनु आदि समस्या रहेको छ ।

५.४.३ चुनौती तथा अवसरहरु :

यस नगरपालिकाका वासिन्दालाई पिउने पानी गुणस्तरको खुवाउन, एकघर एक धारा नीति कार्यान्वयनमा ल्याउन, सरसफाई सम्बन्धि जन चेतना कार्यक्रम राम्रोसंग सञ्चालन गर्न, सबै खानेपानी आयोजनाहरुको मर्मत सम्भार व्यवस्था मिलाउन, खानेपानीको उचित रेखदेख गर्न, पानीको श्रोत नभएका बस्तीहरुमाा लिफ्टीङ खानेपानी ल्याउनचुनौती रहेको छ । बजार क्षेत्रमा ढल व्यवस्था गर्न , फोहर सङ्कलन गरी व्यवस्थपन गर्न, जनसहभागिता जुटाउन र खानेपानीको लागि आवश्यक श्रोत जुटाउन आदि चुनौतीहरु रहेकाछन् ।

अवसर : खानेपानीका मुहान प्रत्येक टोल टोलमा हुनु, प्रयाजसो सबै वस्तिमा खानेपानीको व्यवस्था हुनु र नगरपालिकाले एक घर एक धाराको नीति अवलम्बन गर्नु अवसरकोरुपमा लिन सकिन्छ ।

५.४.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति, कार्यनीति , कार्यक्रम

दीर्घकालीन सोच : ”स्वच्छ तथा सुद्धिकरणयुक्त खानेपानी एवं सरसफाई“

लक्ष्य : १. सबैको निम्ति खानेपानी साथै सरसफाईको उपलव्धताबाट नगरपालिकका समुदायको स्वास्थ्य तथा जीवन स्तरमा ब्यापक सुधार गर्ने ।

उद्धेश्यहरु : १.नगरबासीलाई स्वच्छ र सुद्धिकरणयुक्त खानेपानी सुबिधा गराउने ।

२.नगरपालिकाका बजार क्षेत्रमा ढलको व्यवस्था तथा सबै वस्तिमा वातावरण स्वच्छ र स्वास्थ्य गर्ने ।

तालिका न : ४८ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु :

रणनीतिहरु	कार्यनीतिहरु
१. सबैको निम्ति खानेपानी साथै सरसफाईको उपलब्धताबाट नगरपालिकका समुदायको स्वास्थ्य तथा जीवन स्तरमा ब्यापक सुधार गर्ने ।	
१. नगरबासीलाई स्वच्छ र सुद्धिकरणयुक्त खानेपानी सुबिधाको व्यवस्था गर्ने । १.१ सबै बस्तीहरुमाा एक घर एक धारा कार्यनीति अवलम्बन गर्ने । १.२ सरसफाईयुक्त छुवाछुत मुक्त नगरपालिकाको रणनीति कार्यान्वयन गर्ने ।	१. पानीको श्रोत नभएको तथा टाढा रहेका वस्तिमा बैकल्पिक खानेपानीको व्यवस्था गरीने छ । २. कुवा, मुललाई संरक्षण गर्ने तथा ढाकेर स्वच्छता कायम गरिने छ । ३. चालु अवस्थामा रहेका खानेपानी योजनाको मर्मत तथा संभार गरिने छ ।
२. नगरपालिका भित्रका बजार क्षेत्रमा ढलको व्यवस्था तथा सबै वस्तिमा वातावरण स्वच्छ र स्वास्थ्य गर्ने कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।	
३. बजार क्षेत्रमा ढलको व्यवस्था गर्ने । ४. एक वस्ति एक पोखरी नीति अवलम्बन गर्ने ५. कुहिने र नकुहिने फोहर श्रोतमा नै छुट्याउने र फोहरलाई मोहर प्राप्त गर्ने नीति अवलम्बन गर्ने ।	४. बजार क्षेत्रमा ढलको व्यवस्था गर्ने । ५. एक वस्ति एक पोखरी नीति अवलम्बन गर्ने ६. कुहिने र नकुहिने फोहर श्रोतमा नै छुट्याउने र फोहरलाई मोहर प्राप्त गर्ने नीति अवलम्बन गर्ने ।

खानेपानी तथा सरसफाई सम्बन्धि कार्यक्रमहरु

नगरपालिकाले आफै सञ्चालन गर्ने कार्यक्रमहरु

१.खानेपानी योजना तथा मर्मतकार्यक्रम : यस नगरपालिकामा सञ्चालनमा रहेका क्रमागत खानेपानी योजनाहरु सम्पन्न गरिने छ । सबै बस्तीमा सञ्चालनमा रहेका तर मर्मत गर्नु पर्ने योजना तथा जिर्ण अवस्थामा रहेका खानेपानी योजनाको मर्मत सम्भार गरिने छ । सडक निर्माण गर्दा विगारेका सम्पूर्ण खानेपानी पाइप, ट्याङकी पुनःनिमार्ण तथा ममर्त गर्ने, यस्तै गरी खानेपानीको श्रोत नभएको ठाउँमा लिफ्टीङ्ग खानेपानी योजना निर्माण गरिने छ । खानेपानीको व्यवस्था गरिने छ । नगरमा भएका सञ्चालनमा रहेका खानेपानी योजनाका मर्मत तथा नयाँ योजना सम्पन्न गरी एक घर एक धाराको व्यवस्था मिलाई खानेपानी सुबिधा उपलव्ध गराईने छ ।

२.घैटा पानी संङ्कलन तथा बैकल्पिक खानेपानी व्यवस्थापन कार्यक्रम : खानेपानीको श्रोत नभएका स्थानमा आकाशको पानी सङ्कलन गरी घैटापानी सङ्कलन कार्यक्रम तथा अन्य बैकल्पिक उपाय अवलम्बन गरी खानेपानीको व्यवस्था मिलाईने छ ।

३. मुल तथा पँधेरा संरक्षण तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम : परम्परागत देखि खानेपानीको लागि प्रयोगमा ल्याएका मुल तथा पँधेराहरुको मर्मत तथा आवश्यक व्यवस्थापन गरीने छ ।

४. एक घर एक धारा कार्यक्रम :हाल भएका खानेपानीहरुको मर्मत तथा नयाँ निर्माण गरी एक घर एक धारा कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।

५. बजार क्षेत्रमा ढल तथा नाली निर्माण कार्यक्रम : यस नगरपालिकाका मुख्य बजार क्षेत्रमा ढल तथा नालीको व्यवस्था गरिने छ ।

६. बस्तीहरुमा फोहर व्यवस्थापन कार्यक्रम : बजार क्षेत्रमा फोहर संङ्कलन गर्ने व्यवस्था मिलाईने छ । सढेर जाने तथा नसढ्ने फोहर छुट्याई संङ्कलन तथा व्यवस्थापन गरिने छ ।

७.शौचालय व्यवस्थापन तथा सहयोग कार्यक्रम : बजार क्षेत्रमा सार्वजनिक शौचालयको व्यवस्था मिलाईने छ । अति गरिब परिवारको लागि पक्की शौचालय निर्माण गर्न आवश्यक सहयोग गरीने छ ।

८. सार्वजनिक तथा व्यक्तिगत शौचालय निर्माण सरसफाई जनचेतना कार्यक्रम :नगरपालिकामा सरसफाई जनचेतना कार्यक्रम अभियानकोरुपमा सञ्चालन गरिने छ । नयाँ निर्माण शौचालय, मर्मत शौचालय सरसफाई सम्बन्धिजनचेतना कार्यक्रम,स्वास्थ्य चौकि,सबै विद्यालयमा, निजी घरमाढल निर्माण तथा फोहर व्यवस्थापन, फोहर सङ्कलन र व्यवस्थापन, खाडल व्यवस्थापनवातावरण सरसफाईअभियान १० वटै वडामा तालिमसरसफाई सम्बन्धि जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।

सङ्घ तथा प्रदेशको सहयोगमा सञ्चालन गर्ने कार्यक्रमहरु

१.खानेपानी योजना माग भएको वडामा

२. बजार क्षेत्रमा ढल निर्माण तथा सरसफाई कार्यक्रम ।

५.४.५ अपेक्षित उपलब्धिहरु :

आवधिक योजनाको अन्त्यसम्ममा सबै घरघरमा खानेपानीको धारा पुगेको हुने छ । खानेपानी योजनाहरुको मर्मत तथा निर्माण भएको हुने छ । खानेपानीको श्रोत नपुगेको स्थानमा लिफ्टीङ्ग योजना तथा घैँटा कार्यक्रम सञ्चालन गरी खानेपानी व्यवस्था गरीएको हुने छ । पाइपबाट वितरण गरीएको पानीमा पहुँच भएका परिवार १०० प्रतिशत भएको हुने छ । पक्की शौचालय पुगेको परिवार १०० प्रतिशत र सार्वजनिक स्थानमा सार्वजनिक शौंचालय मुख्य मुख्य बजारमा निर्माण गरीएको हुने छ । सरसफाईसंग सम्बन्धित तालिम कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने छ ।

५.४.६ नतिजा खाका

तालिका न. ४९ : खानेपानी तथा सरसफाईक्षेत्रको नतिजा खाका

क.सं.	प्रभाव नतिजा खाका	एकाई	आधार वर्ष आ.व. २०८०/०८१	आ.ब.को लक्ष्य २०८४/०८५	सूचनाको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनूमान तथा जोखिम
	प्रतिफल						
१.	आधारभूत खानेपानी सेवामा पहुँच पुगेको घरसङ्ख्या	**६६६२**	**७४४१**	नगरपालिका सबै खानेपा	घरधुरी	खानेपानी प्रमुख	संप्रबाट आर्थिक तथा

				नी योजना	सर्वेक्षण.	नगरपालिका	प्रविधिक सहयोग भएमा
२.	पाइपबाट वितरण गरीएको पानीमा पहुँच पुगेको घरसङ्ख्या	६६६२	७४४१		,,	,,	,,
३.	अरुसँग साझेदारी नगरी आफ्नो शौचालय प्रयोग गर्ने घरपरिवार	५००७	७०००		,,	,,	,,
आयोजना तथा कार्यक्रमहरु					,,	,,	,,
१..	खानेपानी निर्माण तथा मर्मत कार्यक्रम		**५०**		,,	,,	,,
२.	लिफिटंग सिंचाई खानेपानी योजना		**५**				
३.	सार्वजनिक तथा व्यक्तिगत शौचालय निर्माण कार्यक्रम		**५**		,,	,,	,,
४.	ढल निर्माण तथा फोहर व्यवस्थापन		**५**				
५.	सरसफाई सम्बन्धिजनचेतनामूलक कार्यक्रम		**५**			,,	
६.	फोहोर ब्यबस्थापन गुरुयोजना निर्माण र पूर्ण सरसफाईयुक्त नगरपालिका कार्यक्रम		**१**			,,	
७.	छात्रा शौचालय (WASH सुबिधा)		**१०**				

५.५ सामाजिक समावेसीकरण, सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण (महिला, वालवाललिका तथा किशोर किशोरी, जेष्ठ नागरीक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति)

५.५.१ पृष्ठभूमि :

समाजमा रहेका हरेक वर्ग, क्षेत्र, लिङ्ग, उमेर समूह, शारीरिक स्थितिका मानिसहरु पनि सुखि, खुसी भएर वाँच्न पाउनु पर्ने हुन्छ । विकास गर्दा सबै क्षेत्रलाई अनिवार्यरुपमा प्रत्येक चरणमा सहभागि गराउने र समेट्नु पर्दछ । समाजमा पुरुष भन्दा महिला कमजोर स्थितिमा रहेका छन् । यस्तै गरी बालबालिका भोलिका कर्णाधार भएकोले उनिहरु स्वच्छ वातावरणमा खुसी साथ हुर्कने वातावरण सिर्जना गर्नु पर्ने हुन्छ । उनीहरुको लागि पौष्टिक आहार, खोप लगायतका स्वास्थ्य सुबिधा, स्वच्छ विद्यालय वातावरण, न्यॉनो तथा मायालु घरको वातावरण हुनु आवश्यक रहेको छ । यसै अनुसार जेष्ठ नागरीकहरुको लागि माया सहीतको स्वच्छ र शान्त परिवार, उचित खानपिन, मनोरञ्जन व्यवस्था, स्वास्थ्य सुबिधा आदि व्यवस्था आवश्यक भएको हुन्छ । यसै अनुसार शारीरिक तथा मानसिकरुपले अपाङ्ग रहेका व्यक्तिहरुलाई सबैको माया, स्वास्थ्य तथा रोजगार लगायतका सुबिधाको व्यवस्था निजको परिवार , समाज, स्थानीय निकाय, प्रदेश तथा सङ्घले गर्नु पर्छ । माथिका सबै क्षेत्रमा भेदभाव नगरी समान आवसर दिलाउन तथा सहभागी गराउन नेपालले विभिन्न अन्तर्रष्ट्रिय सन्धी, अभिसन्धीहरुमा हस्ताक्षर गरी आफनो दायित्व पुरा गर्न कटिवद्धता व्यक्त गरेको छ । यसै अनुसार लेकवेशीनगरपालिकाले पनि महिला, बालबालिका, किशोर किशोरी, जेष्ठ नागरीक, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको लागि सहयोग, सहभागिता, पहुँच पुऱ्याउने नीति लिएको छ ।

यस नगरपालिकामा हाल ४ वर्ष भन्दा तलका बालबालिकाहरु २७०९ जना, ५ देखि १४ वर्ष सम्मका ६४८७ जना, १५ वर्ष देखि २४ वर्ष सम्मका ३७८६जना १५ देखि ४५ वर्षसम्मका महिला ८४७७जना रहेकाछन् ।

यस नगरपालिकामा अपाङ्ग रहेका २४१ जना अर्थात ०.७६ प्रतिशत अपाङ्ग रहेको छन् जसमध्ये पुरुष १२५ जना र महिला ११६ जना रहेका छन् ।यी समूहमा रहेका जनताको लागि उमेर अनुसार आवश्यक व्यवस्था नगरपालिकाले व्यवस्थापन गर्नु पर्ने हुन्छ ।

५.५.२ प्रमुख समस्याहरु :

यस नगरपालिकामा रहेका माथि उल्लेखित वर्ग तथा समूहका व्यक्तिहरुको लागिआ–आफ्नै समस्याहरु रहेका छन् । अपाङ्गहरुको लागि समाजमा हेय भावनाबाट हेर्ने दृष्टिकोण हुनु, रोजगारीको समस्या, गरिबी, स्वास्थ्य उपचारमा पहुँचपुग्न नसक्नु, विद्यालय जान समस्या, भौतिक पूर्वाधाहरु अपाङ्ग मैत्री नहुनु आदि रहेका छन् । जेष्ठ नागरीकहरुमा हेरचाह गर्ने व्यक्तिको समस्या, खानपान, मनोरञ्जन स्थलको समस्या, विरामी हुदा उपचार गर्न लैजाने परिवारको हैसियत नहुनु, स्वास्थ्य उपचार गराउन लैजाने परिवारका सदस्य नहुनु तथा आर्थिक समस्या रहेको छ । बालबालिकाहरुको लागि उचित पोषणको समस्या, मनोरञ्जनको समस्या, विद्यालाय लैजान समस्या, उपचार गर्न समस्याआदि रहेको छ । किशोर किशोरीहरुको लागि मनोरञ्जनको समस्या, उचित वातावरण नपाउनु, विद्यालयहरुमा किशारीहरुको लागि सुबिधा सम्पन्न शौचालयको अभाव रहनु, किशोर किशोरीको लागि आवश्यक जानकारी दिने व्यवस्थाको समस्या, व्यक्तिगत सुरक्षाको समस्या आदि रहेको छ ।

५.५.३ चुनौती तथा अवसरहरु :

चुनौतीहरु नगरपालिकामा रहेका बालबालिका, जेष्ठ नागरीक तथा गर्भवती महिला र सुत्केरी आमाको लागि स्वास्थ्य सेवा घरघरमा गएर सेवा दिन, मनोरञ्जनको लागि व्यवस्थापन गर्न, रोजगार दिन, गुणस्तरीय शिक्षा दिनको लागि चुनौती रहेको छ । किशोरीहरुको लागि प्रत्येक विद्यालयमा सेनीटरी सहीतको आधुनिक शौचालयको निर्माण गरी किशोरीहरुलाई नियमित पढाई गराउने वातावरण श्रृजना गर्न चुनौती देखिन्छ । अपाङ्गहरुको लागि उचित वातावरण श्रृजना गर्न, रोजगारी प्राप्त गर्न, पढाई निरन्तरता कायम गर्ने वातावरण श्रृजना गर्न चुनौती देखिन्छ ।

अवसरहरु : नेपाल सरकारले सामाजिक सुरक्षा भत्ता समयानुकुल वृद्धि गर्दै जानु र सामाजिक सुरक्षाको लागि सरकारले विशेष प्राथमिकता दिएको छ । नगरपालिकाले नगरघर किल्निक कार्यक्रमसञ्चालन गर्नु, किशोर किशोरीहरुको लागि विभिन्न प्रचार तथा प्रसार कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु र विद्यालयमा वास सहीतको शौचालय बनाउने नीति लिनु आदि अवसरहरु रहेकाछन् ।

५.५.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति, कार्यनीति, कार्यक्रम

दीर्घकालीन सोच : "सबैको पहिचान सहीतको सुखी र समुन्नत नगरपालिका"

रणनीति तथा कार्यनीति

लक्ष्य र उद्धेश्य : १. समाजमा पछि परेका वर्गको सामाजिक तथा आर्थिक स्थितिमा ब्यापक सुधार भई सकरात्मक परिर्वतन भएको हुने छ ।

तालिका न. ५० : समाजिक समावेशीकरणक्षेत्रको नतिजा खाका

क.सं.	प्रभाव नतिजा खाका	एकाई	आधार वर्ष आ.व. २०८०/०८१	आ.ब.को लक्ष्य २०८४/०८५	सूचनाको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
	प्रभाव						
	प्रतिफल						
१.	लैङ्गिंक सशक्तिकरण मापक	सूचकाङ्क		नगरपालिका सबै खानेपानी योजना	घरधुरी सर्बेक्षण.	सामाजिक शाखा प्रमुख नगरपालिका	सहयोग उपलब्ध भएमा
२.	लैङ्गिंक असमानता	सूचकाङ्क			,,	,,	,,
	आयोजना तथा कार्यक्रम						

क.सं.	प्रभाव नतिजा खाका	एकाई	आधार वर्ष आ.व. २०८०/०८१	आ.ब.को लक्ष्य २०८४/०८५	सूचनाको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१.	अपाङ्ग क्षमता वृद्धि कार्यकम तथा सहयोग कार्यकम (वटा)	५०		**घरधुरी सर्वेक्षण**			
२.	सामाजिक विभेद	१०		,,		,,	,,
३.	बालबालिका सम्बन्धि कार्यक्रम (वटा)	५		,,		,,	,,
४.	जनचेतना कार्यकम (वटा)	५		,,		,,	,,
५.	समुदायमा वालमनोविज्ञान र मनोविज्ञान परामर्श केन्द्र स्थापना र सेवा कार्यक्रम (वटा)	५		,,		,,	,,
६..	दलित उत्थान कार्यकम (वटा)	५		,,		,,	,,
७..	कानुनी परामर्श सेवा केन्द्र (वटा)	५		,,		,,	,,
८	अपाङ्ग उत्थान कार्यकम (वटा)	५		,,		,,	,,
९.	नवाजा संरक्षण तथा विस्तार कार्यकम (वटा)	५		,,		,,	,,
१०.	टोली निर्माण,तालिम, वाजा खरिद, पोषक व्यवस्था	५		,,		,,	,,
११.	महिला तथा वाल, अपागं मैत्री शौचालय व्यवस्था (वटा)	५		,,		,,	,,
१२.	मठमन्दीर तथा गुम्वा सतगुरु चर्च मर्मत (वटा)	५		,,			,,
१३	सचेतना तथा प्रचार प्रसार कार्यक्रम (वटा)	५					
१४	द्वन्द पिडित बालबालिकालाई सहयोग (वटा)	५		,,		,,	,,
१५	आपतकालीन मानवीय सहयोग	५		,,		,,	,,
१६	जेष्ठ नागरीक, असहाय, एकल महिला संरक्षण (सामाजिक सुरक्षा) **(वटा)**	५		,,		,,	,,
१७	प्राकृतिक प्रकोप व्यवस्थापन	५		,,		,,	,,
१८	पिछडिएको वर्ग (सिमान्तकृत, जनजाती, दलित, आदि) उत्थान कार्यक्रम (वटा)	५		,,		,,	,,

५.६ युवा तथा खेलकुद

५.६.१ पृष्ठभूमि :

साधारणतया युवा भन्नाले १६ वर्ष देखि ४० वर्ष उमेर समूहलाई जनाउँछ । लेकवेशी नगरपालिकामा १५ वर्ष देखि २४ वर्ष समूहका युवाहरु ६३८६ प्रतिशत २०.१३ रहेको छ । देशको समृद्धि युवाहरुको जोस, जाँगर, क्षमता, प्रतिभाले सम्भव हुन्छ । युवावर्ग राष्ट्र निर्माणका संवाहक हुन् । यिनीहरुले देश, प्रदेश, स्थानीय स्तरको विकासको लागि महत्वपूर्ण भूमिका निभाएका हुन्छन् । युवाहरुको लागि उचित शिक्षा, रोजगार, मनोरञ्जन, खेलकुद, व्यायाम, योग आदि सुबिधाको आवश्यकता पर्दछ । यी तत्वहरुले कस्तो युवा निर्माण गर्ने भन्ने कुरा निर्धारण गरेको हुन्छ । खेलकुद र मनोरञ्जन मानिसको लागि नभइ नहुने कार्यहरु हुन् । सकरात्मक सोच, जोस, जाँगर, हौसला आदि निर्माण खेलकुद तथा मनोरञ्जनको माध्यमबाट विकास गर्न सकिन्छ । यसको साथै हुर्केको वातावरण, प्राप्त गरेको शिक्षा दिक्षा, संस्कारले समेत व्यक्तिको सोचाइमा असर पारेको हुन्छ । नगरपालिकाको विकासको लागि यो उमेर समूह ज्यादै उर्वरा उमेर समूह हो । यो समूहका युवाहरु विद्यालय तथा कलेज स्तरामा अध्ययन गर्ने, स्वदेश तथा विदेशमा काम गर्ने , राजनीति तथा समाजसेवा गर्ने गरेका हुन्छन् । यो समूहका नागरीकहरु आफ्नै नगर तथा बस्तीमा रहुने तथा देशमा रहेर सेवा गरे मात्र विकास हुन्छ । यस नगरपालिकामा खेलकुद विकासको लागि सामान्य रुपमा १३ (वटा) खेल मैदानहरु रहेकाछन् । मनोरञ्जनका लागि स्थानीय चाडपर्वहरु नै मुख्य रहेकाछन् ।

५.६.२ प्रमुख समस्या :

युवाहरुमा पूर्ण रोजगार नहुनु, विदेशिनु, उचित शिक्षा प्राप्त गर्ने अवसर प्राप्त नहुनु, बीचैमा पढ्न छोड्नु, सीपयुक्त तालिम प्राप्त युवाको कमी, युवाहरुमा अनुभव र आत्म विश्वासको कमी हुनु, कुलतमा फस्नु, अर्काको लहै लहैमा लाग्ने प्रवृतिको विकास हुनु, गरिबीको कुचक्रमा फस्नु, युवाहरुको क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम आवश्यकता अनुसार दिन नसक्नु, युवा विकास सम्बन्धिस्पष्ट नीति नहुनु, उद्यमी विकासका लागि लगानी गर्ने पूजी नहुनु आदि समस्याहरु रहेका छन् । नगरपालिकामाखेलकुदको लागि कभर्ड हलको व्यवस्था नहुनु, जेष्ठ नागरीकको लागि र युवाहरुको लागि मनोरञ्जनका साधन तथा व्यवस्था नहुनु आदि रहेकाछन् ।

५.६.३ चुनौती तथा अवसरहरु :

चुनौतीहरु : यस नगरपालिकाका कुल जनसङ्ख्याको २०.१६प्रतिशत युवाहरुलाई उनिहरुको क्षमता अनुसारको रोजगारी दिन, युवाहरुलाई विदेशिनबाट रोक्न, उचित सीपयुक्त तालिम दिलाउन, उनिहरुको लगानी रकमको व्यवस्थापन गर्न, मनोरञ्जनका लागि व्यवस्था मिलाउन, कुलत तथा कुसंस्कारबाट वचाउन, संक्रामक रोगबाट जोननगरन, सामाजिक, आर्थिक, राजनैतिक क्षेत्रमा सहभागी गराउन, आर्थिक विकासको लागि आवश्यक अनुसारको कार्यक्रम तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्न, कानुनी तथा संकारबाट राम्रो नागरीकको रुपमा विकास गर्न आदि चुनौती रहेका छन् । खेलकुदको लागि रहेका खेल मैदानको पूर्वाधार निर्माण गर्नु, मनोरञ्जनका साधनहरु तथा अन्य व्यवस्था गर्नु चुनौतीको विषय रहेको छ ।

अवसरहरुः यसनगरपालिकाको कुल जनसङ्ख्याको ६० प्रतिशतको आसपासमा सक्रिय जनसङ्ख्या हुनु, नेपाल सरकारले युवाहरुको लागि स्वरोजगार कार्यक्रम मार्फत लगानीका श्रोतहरुको व्यवस्था गर्नु, नगरपालिकाका अधिकांश कार्यक्रमहरु युवा लक्षित रहनु, विदेशबाट फर्केका युवाहरुले सबै वडाहरुमा कृषिमा आधारित उद्यम सञ्चालन गरी नमुन प्रदर्शन गर्नु, प्रत्येक बस्तीहरुमा विकासका पूर्वाधारहरु निर्माण गरीनु , समाजमा सामाजिक, राजनैतिक रुपले नेतृत्व युवाहरुले लिनु, नगरपालिकाकाअधिकांश पदाधिकारीहरु युवा रहनु, प्रत्येक राजनैतिक दलहरुले युवा नेतृत्व विकासको लागि युवा शक्तिको तयार गरी परिचालन गर्नु आदि अवसरहरु हुन् । यस्तै गरी युवाहरुको लागि १३ (वटा) खेल मैदानहरु पनि हुनु पनि अवसर हो ।

५.६.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति, कार्यनीति, कार्यक्रम

दीर्घकालीन सोच : " युवाहरुको पौरख नगरपालिकाको समृद्धि"

उद्धेश्य : १.युवा जनशक्तिलाई उद्यमशील, रोजगारीको माध्यमबाट आर्थिक समृद्धि प्राप्त गर्ने ।

२. खेलकुद तथा मनोरञ्जनका साधनको व्यवस्था गरी शारीरिक, मानसिकरुपले सक्षम नागरीकको निर्माण गर्ने ।

तालिका न. ५१ : रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीतिहरु	कार्यनीतिहरु
१.युवा जनशक्तिलाई उद्यमशील, रोजगारीको माध्यमबाट आर्थिक समृद्धि प्राप्त गर्ने ।	
१.१परिवर्तनका मुख्य वाहकको रुपमा युवाहरुलाई परिचालन गर्ने ।	१.समाजमा हुने विकृति, विसंगति, अन्धविश्वास हटाउनको लागि प्रचार प्रसार गरीने छ । २.युवाहरुको क्षमताको विकास गर्नको लागि विभिन्न किसिमका उद्यम विकास सम्बन्धि तालिमको लागि निजी क्षेत्रसंग समन्वय गरीने छ । ३.नगरपालिकाको विकास कार्यहरुमा युवाहरुलाई सम्माहित गर्न आवश्यक व्यवस्था मिलाउने कार्यनीति तयार गरीने छ । ४युवाहरुको उद्यम विकासको लागि आवश्यक लगानीको रकमको व्यवस्था गरीने छ
१.२ युवाको विकासमा जोड दिने नीति अवलम्बन गर्ने ।	५.सबै राजनैतिक तथा सामाजिक संस्थाको नेतृत्वमा रहेका युवाहरुलाई उद्यमशीलता अनिवार्य गर्ने नीति अवलम्बन गरीने छ । ६.युवाहरुलाई कृषि, पशुपालन, सरसफाई विपद् व्यवस्थापन गर्न, वातावरण संरक्षण गर्न, मानवअधिकारको संरक्षण गर्न, समाज सुधार गर्न, संस्कृति परम्परा जोनगरन नेतृत्वदायी भूमिका निभाउने वातावरण सृजना गरीने छ । ७. युवा स्वरोजगार कार्यक्रम सञ्चालन गरी आत्मनिर्भर गराउन जोड गरीने छ । ८.विकासका विभिन्न चरणमा युवाहरुको सक्रिय सहभागित बढाउने जोड गरीने छ .युवाहरुको शारीरिक मानसिक विकासको लागि विभिन्न क्षेत्रमा लगानी गरीने छ ।
२. खेलकुद तथा मनोरञ्जनका साधनको व्यवस्था गरी शारीरिक,मानसिकरुपले सक्षम नागरीकको निर्माण गर्ने ।	
२.१ सबैको स्वास्थ्यको लागि खेलकुद र मनोरञ्जन भन्ने नीतिलाई कार्यान्वयन गर्ने ।	१०.प्रत्येक वडामा १/१ (वटा) सुबिधा सम्पन्न खेल मैदान तथा मनोरञ्जन स्थल, पार्क निर्माण गर्न पहल गरीने छ । ११. युवाहरुलाई खेलकुद, मनोरञ्जनको विकासको लागि खेल मैदानको व्यवस्था , मनोरञ्जनका साधनको व्यवस्था गर्नको लागि लगानी गरीने छ । १२. स्थानीय कल्वहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्नको लागि नगरपालिकाले लगानी गरीने र कल्वसंग समन्वय गरी प्रत्येक वडामा खेलको आयोजना गरीने छ ।

प्रमुख कार्यकमहरु : नगरपालिकाले आफै सञ्चालन गरीने कार्यकमहरु

१.**मेएर कप सञ्चालन कार्यक्रम :** युवाहरुको लागि प्रत्येक वर्ष लेकवेशीनगरपालिका स्तरीय मेएर कप खेल सञ्चालन गरिने छ । यसको लागि नगरपालिकामारहेका क्लब तथा समूहहरु बीच प्रतिस्पर्धा गराईने छ । विजेता अन्तिम प्रथम, द्धितिय तथा तृतीयलाई पुरस्कार दिने व्यवस्था मिलाईने छ ।

२.**रङगशाला निर्माण कार्यक्रम :** योजना अवधिमा नगरपालिका स्थित माविको प्राङगणमा रङगशाला निर्माण गर्न लागि श्रोत व्यवस्थापन गरी रङगशाला निर्माण गरिने छ ।

३. **खेलकुद मैदान निर्माण कार्यक्रम :** प्रत्येक वडामा कम्तीमा पनि बहुउद्देश्यीय १/१ (वटा) खेलकुद मैदान निर्माण गरिने छ ।

४. विद्यालय खेलकुद विकास कार्यक्रम : प्रत्येक म.वि. तह र सो भन्दा माथिका विद्यालयहरुमा खेलकुद मैदान निर्माण गरिने छ ।

५. **युवा स्वरोजगार कार्यक्रम :** यस नगरपालिकामा विगतदेखि सञ्चालनमा रहेको युवा लक्षित उद्यमका लागि सहुलियतमा ऋण प्रदान गर्ने कार्यक्रमलाई अझै प्रभावकारी बनाउने नीति तय गरिने छ ।विदेशबाट फिर्ता भएका तथा **बेरोजगार** युवाहरुको लागि सीप सिकाई सहकारी तथा बैंकबाट लगानी गर्ने पुँजीको ऋण सुबिधा उपलब्ध गराई वन तथा कृषिमा आधारित उद्योग तथा उद्यम सञ्चालन गर्नको लागि सहयोग गरिने छ ।

६.**युवा उद्यम विकास कार्यक्रम :** उद्यम विकास सम्बन्धि ५ वर्षे आवधिक योजना कार्यान्वयनको लागि श्रोत तथा साधनको व्यवस्था गरिने छ ।

७ **विदेशबाट फर्केर आएका युवालाई उद्यम सहयोग कार्यक्रम :** विदेशबाट फिर्ता भएका युवाहरुको लागि उद्यम सञ्चालन गरी रोजगार सिर्जना गर्नआवश्यक पर्ने पूजीको व्यवस्था तथा सीप सिकाई उद्यम सञ्चालन गरिने छ ।

८. **कृषि तथा पशुपालन व्यवसाय कार्यक्रम :** निवार्हमूखी खेती प्रणालीबाट व्यवसायीक खेती तथा पशुपन्छी पालन व्यवासाय सञ्चालन गर्नआवश्यक पूर्वाधारहरु निर्माण तथा आवश्यक सहयोग उपलब्ध गराईने छ ।

९.**प्रतिभा खेलाडी सम्मान कार्यक्रम :**नगरपालिकामा उत्कृष्ट खेलाडीहरुको लागि सम्मान गरिने छ । यसको लागि नगरपालिका स्तर, प्रदेश, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा पुगेका नगरपालिकाका खेलाडीहरुलाई सम्मान गरिने छ ।

१०. **खेलाडी र प्रशिक्षकहरुको क्षमता विकास कार्यक्रम :** खेलाडी तथा प्रशिक्षकहरुको क्षमता विकास कार्यक्रम सम्बन्धित निकायसंग समन्वय गरी कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।

११. **मेला तथा संस्कृति कार्यक्रम :** प्रत्येक बस्ती, वडा तथा नगरपालिकास्तरमा परम्परा देखि चल्दै आएको मेला तथा पर्व र अन्य सांस्कृतिक कार्यक्रम निरन्तर सञ्चालन गर्न सम्वधित समुदायको सहकार्यमा सञ्चालन गरिने छ ।

सङ्घ तथा प्रदेशको सहयोगमा सञ्चालन गरीने कार्यक्रम

१.नगरपालिकामा रङगशाला निर्माण कार्यक्रम

२. विद्यालय स्तरमा खेलकुद विकास कार्यक्रम

३. केबुलकारकोसम्भाव्यता अध्ययन तथा पूर्वाधार निर्माण कार्यक्रम

४. जेष्ठ नागरीक तथा बालबालिकाको लागि प्रत्येक वडामा मनोरञ्जन पार्क स्थल निर्माण कार्यक्रम

५. युवा स्वोरोजगार कार्यक्रम

५.६.५ अपेक्षित उपलब्धि :

आवधिक योजनाको अन्त्यसम्ममा नगरपालिकामा नगरपालिकास्तरको १ (वटा) रङ्गशाला, खेलमैदान र १० वटैवडामा खेलमैदान निर्माण कार्य सम्पन्न हुने छ। मावि तहका सबै विद्यालयमा खेलकुद मैदान तथा खेलकुद सामाग्रीको व्यवस्था भएको हुने छ ।नगरपालिकामा प्रत्येक वस्तिमा १/१ (वटा) योगा सेन्टर निर्माण कार्य सम्पन्न हुने छ। प्रत्येक वडामा मनोरञ्जन स्थल तथा पार्क निर्माण भएर सञ्चालन भएको हुने छन्। युवाहरुको लागि युवा स्वोरोजगार कार्यक्रम सञ्चालन गरीने छ। सबै युवाहरुले उद्यम सञ्चालन गरी आफ्नो आर्थिक स्थितिमा सुधार भएको हुने छ।

५.६.६ नतिजा खाका

तालिका न. ५२ : युवा तथा खेलकुद समावेशीकरणक्षेत्रको नतिजा खाका

क.सं.	प्रभाव नतिजा खाका	एकाई	आधार वर्ष आ.व. २०८०/०८१	आ.ब.को लक्ष्य २०८४/०८५	सूचनाको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनूमान तथा जोखिम
	प्रभाव						
	प्रतिफल						
१.	लैङ्गिंक सशक्तिकरण मापक	सूचकाङ्क		नगरपालिका सबै खानेपानी योजना	घरधुरी सर्वेक्षण.	सामाजिक शाखा प्रमुख नगरपालिका	सहयोग उपलब्ध भएमा
२.	लैङ्गिंक असमानता	सूचकाङ्क			,,	,,	,,
	आयोजना तथा कार्यक्रम						
१.	खेलकुद ग्राउण्डको निमार्ण र सामाग्रीको व्यवस्था कार्यकम	५		घरधुरी सर्वेक्षण			
२.	आर्थिक विकास कार्यक्रम	५		,,		,,	,,
३.	पूर्वाधकर विकास कार्यक्रम	५		,,		,,	,,
४.	सांस्कृति प्रतियोगिता	५					
५.	वृद्धाश्रम निमार्ण दिवा	५					

तालिका न : ५३ सामाजिक विकास क्षेत्र बजेट खाका

विषयगत उपक्षेत्रहरु	आ.ब. २०८०/०८१	आ.ब. २०८१/०८२	आ.ब. २०८२/०८३	आ.ब. २०८३/०८४	आ.ब. २०८४/०८५	जम्मा रु.(०००)
शिक्षा	१०४२४६.८	१०३७४६.८	१०३७४६.८	१०३७४६.८	१०४२४६.८	५१९७३४.०
स्वास्थ्य तथा पोषण	१२५५३६	१२०५३६	१२०५३६	१२५५३६	१२०५३६	६१२६८०.०
खाने पानी तथा सरसफाई	१७७९१.४	१७७९१.४	१७७९१.४	१७७९१.४	१७७९१.४	८८९५७.००
सा.स.सा.सु.स.(म.वा.कि.कि.जेष्ठ तथा अ.व्य)	१५१६६३.१	१५१६६३.१	१५१६६३.१	१५१६६३.१	१५१६६३.१	७५८३१५.५
युवा तथा खेलकुद	१९४३.१	१९४३.१	१९४३.१	१९४३.१	१९४३.१	९७१५.५
सस्कृति	६०४४.३	६०४४.३	६०४४.३	६०४४.३	६०४४.३	३०२२०.५
जम्मा	४०१२२४.७	४०१२२४.७	४०१२२४.७	४०१२२४.७	४०१२२४.७	२००६१२३.५

परिच्छेद : ६
पूर्वाधार क्षेत्र

६.१.विद्युत तथा बैकल्पिक उर्जा

६.१.१ पृष्ठभूमि

विद्युत सुबिधा मानवजीवनको आधुनिकरणसंग जोडिएको छ । विद्युतलाई उज्यालो दिन, खाना पकाउन, इन्धनका रुपमा प्रयोग गर्न तथा कोठा तताउने र विद्युतीय सामाग्रीको लागि उर्जाको रुपमा प्रयोग गरीएको छ । यस नगरपालिकामा १ भेरी नदी र ४० भन्दा धेरै खोलाहरु भएपनि चिङ्गाडले विद्युतको सम्भावना बोकेकाछ । भेरी कोरिडोरको रुपमाशहर विकास गर्ने योजना छ । यो नगरपालिकाको वडा नम्बर २ र ५बाहेकका सबै वडाहरुलाई यस कोरिडोरले छोएको देखिन्छ ।

६.१.२ प्रमुख समस्याहरु :

यस नगरपालिकाका बस्तीहरुमा विद्युत विस्तार तथा प्रयोगमा नियमितता नहुनु, काठका विद्युत पोलहरु जिर्ण तथा कुहेका हुनु, तार, ट्रन्सफर्मर व्यवस्थित नहुनु, विद्युत महशुल तिर्न कठिनाई, नियमित मर्मत सम्भव नहुनु, बैकल्पिक उर्जाको प्रयोगमा कमी, अनुगमन नियमित नहुनु, दण्ड र पुरस्कारको व्यवस्था नहुनु यस क्षेत्रको समस्याहरु हुन । स्थानीय स्तरमा नै विद्युत उत्पादन गर्न पहल नगरीनु आदि समस्या विद्युत क्षेत्रमा देखिएको छ । यहाँ खोलानालाहरु भएपनि आफ्नै विद्युतगृह छैन । यसको लागि राम्रो उपकरणको व्यवस्था गर्ने, बैकल्पिक उर्जा (गोवर ग्यास, सौर्य उर्जा तथा जलविद्युतको विस्तार गर्ने, स्टिलका पोलहरुको व्यवस्था गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

६.१.३ चुनौती र अवसरहरु :

यस नगरपालिकामा नियमित विद्युत प्रशारण काठका पोलका जिर्णपोलको सट्टा स्टिलका पोलहरु परिवर्तन गर्न, ट्रान्सफर्मर परिवर्तन गर्न, विद्युत उपयोग स्थितिमा बढाउन, विद्युतीकरणको क्षमता अभिवृद्धि गर्न, ग्रामीण क्षेत्रमा उद्योग विस्तारका लागि थ्रिफेजको विद्युत लाईन पुऱ्याउन, स्थानीय विद्युत निकाल्नको लागि प्रयास गर्न, नदी दोवान सामुदायिक विद्युत आयोजना पुनः सञ्चालन गर्न, विद्युत महशुल उठाउन सहज बनाउन आदि चुनौती रहेको छ ।

अवसरहरु : भेरीनदी लगायतका खोलाहरुमा विद्युत उत्पादनको लागि सम्भाव्य रहनु, सबै बस्तीहरुमा विद्युत सेवा पुग्नु, घरमा विद्युत पुग्नु, सामुदायिक विद्युतीकरणले गर्दा विद्युत सेवामा सहज हुनु आदि अवसरहरु रहेका छन् ।

६.१.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति, कार्यनीति, कार्यक्रमहरु

दीर्घकालीन सोच : "समृद्धको आधार भरपर्दो, मापदण्डसहीतको पूर्वाधार"

लक्ष्य : नगरपालिकाको सडक गुरुयोजना अनुसार सडकको क्षेत्राधिकार तोकेर हरियाली प्रबर्द्धन गर्ने । भरपर्दो र गुणस्तरीय जलविद्युत सेवाको विस्तार गरी जनता र क्षेत्रको सहजपहुँच सुनिश्चितबाट नगरबासीको जीवनस्तरमा सुधार गर्ने ।

उद्धेश्यहरु :

१.नगरपालिकाको सडक गुरुयोजना अनुसार सडकको क्षेत्राधिकार तोकेर हरियाली प्रबर्द्धन गर्ने ।

२.मापदण्डविपरित नयाँ सडक खन्ने कार्यबन्द गर्ने ।

३. विद्युत प्रणालीलाई प्रभावकारी बनाई सबै घर परिवारमा विद्युतको पहुच सर्वसुलभ गर्ने ।

४. जलविद्युतलाई आर्थिक क्रियाकलापसंग आवद्ध गरी विकास कार्यमा टेवा पुऱ्याउने ।

५.नयाँसडक खन्ने कार्यलाई नियमपूर्वक सम्भाब्यता र वातावरणमैत्री बनाउने ।

रणनीति तथा कार्यनीति

तालिका न : ५४ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु :

रणनीति	**कार्यनीतिहरु :**
१. नगरपालिकामा रहेका खानीहरुको पहिचान तथा उत्खनन गर्ने ।	
१.१ खानीहरुको उत्खनन् तथा उपयोगमा सरकारी तथा स्थानीय सामुदायको सहभागितामा गर्ने ।	१. खानीको उत्खनन्को लागि आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग जुटाउन पहल गरिने छ । २. खानीको लागि पूर्वाधार विकास गर्न लगानी गरिने छ ३. खानी सम्बन्धमा प्रचार प्रसार गरिने छ । ४. खानी उद्योगमा निजी क्षेत्रलाई प्रोत्साहन गरिने छ।
२.क्रसर उद्योगको स्थापना भई बजारको व्यवस्थापन गर्ने ।	
२.१ ढुङ्गा तथा चिप्स सम्बन्धि उद्योगको स्थापना गर्न सहयोग गर्ने २.२ खानीको उत्पादनको लागि बजारको खोजि गरी स्थायित्व गर्ने ।	५. खानी तथा खोलाको दोहन गर्दा वातावरणीय अध्ययन गरी सो को सीफारिशको आधारमा मात्र दोहन गरिने छ ५. शहरी क्षेत्रमा खानीसम्बन्धि बजार विस्तार तथा समन्वय गर्न जोड गरिने छ । ६. ढुङ्गाको बजारको व्यवस्था गर्न विभिन्न निकाय बीच समन्वय गरिने छ ।

मुख्य कार्यक्रमहरु

नगरपालिकाले आफै सञ्चालन गर्ने कार्यक्रमहरु

१.विद्युत वितरण तथा विस्तार कार्यक्रम :नगरपालिकाका सबै बस्तीमा भरपर्दो र नियमित विद्युत वितरण गर्न पहल गरिने छ। सबै घरमा भरपर्दो विद्युत सेवा उपलव्ध गराईने छ। विद्युत उपयोग दरमा वृद्धि गर्नको लागि आर्थिक क्रियाकलाप बढाईनेछ।

२.बैकल्पिक उर्जा विकास कार्यक्रम : विद्युत सेवा पुऱ्याउननसकिएका बस्ती तथा घरहरुमा सोलार प्रणाली मार्फत वा बैकल्पिक उर्जाको माध्यमबाट उज्यालो कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ। पर्यटकीय क्षेत्रमा उज्यालो कार्यक्रम सञ्चालन गरीने छ।

३.स्टिलका विद्युत पोल खरिद तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम : जिर्ण अवस्थामा रहेका काठ तथा सिमेन्टका विद्युत पोलहरु हटाई स्टिलका विद्युतपोल राखी विद्युत सेवा भरपर्दो बनाईनेछ।

४.विद्युत क्षमता वृद्धि कार्यक्रम : वन तथा कृषिमा आधारित उद्योगहरुको लागि आवश्यक पर्ने थ्रिफेज विद्युत लाईन नगरपालिकाका मुख्य मुख्य बस्तीमा वितरण गरीने छ । साथै बस्तीहरुमा आवश्यकता अनुसार ट्रान्सफर्मरको क्षमता बढाईने छ। विद्युत क्षमता वृद्धि गरी नियमित भरपर्दो बनाउनको लागि विद्युत प्राधिकरण तथा सामुदायिक विद्युतीकरण समिति संग समन्वय गरिने छ।

सङ्घं तथा प्रदेश सरकारको सहयोगमा सञ्चालन गर्ने कार्यक्रमहरु

१. विद्युतक्षमता बढाउने तथा भरपर्दोबनाउने कार्यक्रम

२.स्टिलका विद्युतपोल र ट्रान्सफरमर खरिद तथा ब्यस्थापन कार्यक्रम

३.नयाँ विद्युत सर्भे तथा निमार्ण कार्यक्रम

लक्षित उपलब्धी : आवधिक योजना अवधिसम्ममा नगरपालिकाका सतप्रतिशत घरहरुमा भरपर्दो विद्युत सेवा पुगेको हुने छ। प्रत्येक बस्तीहरुमा थ्रिफेजको विद्युत लाईन पुगेको हुने र उद्योगहरु सञ्चालन भएका हुने छन्। जिर्णरहेका काठ र सिमेण्टका सबै पोलहरु स्टिलका पोलबाट विस्थापित भएका हुने छन्। मुख्य मुख्य बजारमा सडक वत्तिको व्यवस्था भएको हुने छ। सबैको घरघरमा विद्युतको प्रयोगबाट अन्य बैकल्पिक इन्धनको खपत आधा मात्रामा घटेको हुने छ। विद्युत खपत दर हालको भन्दा दोव्वर वढेको हुने छ।

६.१.५. नतिजा खाका

तालिका न. ५५ : विद्युत तथा बैकल्पिक उर्जा

क.सं.	प्रभाव नतिजा खाका	एकाई	आधार वर्ष आ.व. २०८०/०८१	आ.ब.को लक्ष्य २०८४/०८५	सूचनाको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनूमान तथा जोखिम
	प्रभाव						
१.	मानव विकास सूचकाङ्क	सुचाकाङ्क	०.४२७	०.५५	ने.जी.स.	नगरपालिका	कार्यकारिणी
२.	लैङ्गिंक समता सूचकाङ्क	सुचाकाङ्क	०.५५	०.६०	रा.लेखा. स.	,,	कार्यकारिणी
	असर					,,	
१.	साक्षरता प्रतिशत		८२.२१	९०		,,	
२.	औषत आयु		८०	८५		,,	
३.	प्रतिव्यक्ति आय डलरमा		६४०.७७	१०००			

क.सं.	प्रभाव नतिजा खाका	एकाई	आधार वर्ष आ.व. २०८०/०८१	आ.ब.को लक्ष्य २०८४/०८५	सूचनाको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
	प्रतिफल						
१.	आधुनिक उर्जाको पँहुच पुगेको जनसङ्ख्या प्रतिशत	सूचकाङ्क	**८२.४८**	पालिका सबै खानेपा नी योजना	घरधुरी सर्बेक्षण.	सामाजिक शाखा प्रमुख नगरपालिका	सहयोग उपलब्ध भएमा
२.	खाना पकाउनका निम्ति ऊर्जाको प्राथमिक स्रोतको रूपमा कोइला, दाउरा, गुइठ्ठा लगायतका ठोस इन्धन प्रयोग गर्ने परिवार प्रतिशत	६५५१	**५०००**		,,	,,	,,
३.	खाना पकाउन र कोठा तातो राख्न एल.पी. ग्याँस प्रयोग गर्ने जनसङ्ख्या प्रतिशत	८११	**२५००**		धुरी सभेक्षण नगरपालिका	नगरपालिका	उपलब्ध भएमा
	आयोजना तथा कार्यक्रम						
१.	काठेपोल हटाई स्टिल पोल (वटा)			घरधुरी सर्बेक्षण		नगरपालिका	उपलब्ध भएमा
२.	३ फेजको विद्युत लाईन विस्तार			,,		,,	,,
३.	ट्रान्सफर्मर खरिद			,,		,,	,,
४.	विद्युत नांङ्गा तार बिस्तीपत गरी लेमिनेटेड तार प्रयोग गरी विद्युत व्यवस्थित गर्ने			,,		,,	,,
५.	सडक वत्ती व्यवस्था	००		,,		,,	,,

६.२ यातायात पूर्वाधार

६.२ सडक तथा यातायात व्यवस्थापन

६.२.१ पृष्ठभूमि :

नगरपालिकका प्रत्येक बस्तीहरुलाई जोड्ने, स्वास्थ्य सेवा, खाद्यान्न ढुवानी गर्न तथा विकासका अन्य पूर्वाधार निर्माण गर्न तथा लागत घटाउनको लागि सडक तथा यातायातको ज्यादै महत्वपूर्ण भूमिका रहेको हुन्छ । यसैले गर्दा नगरपालिकले आफ्नो समृद्धिको सम्वाहकको रुपमा यातायातलाई लिएकोछ । जिल्ला सदरमुकाम देखि नगरपालिकाको केन्द्र सम्म चल्ने सडक बाह्रै महिनाचले पनिअन्य सडकहरु वर्षा याममापहिरोको चपेटामा पर्दा वर्षाको ४ महिनाचल्न सक्ने अवस्था रहँदैन । यसले आर्थिक गतिविधीमात्रनभएर जनजीवनलाई पनिअसहजबनाउँदै आएको छ । लेकवेशी नगरपालिकामा सडक सुबिधा विस्तारका लागि विभिन्न प्रयास गरीएका छन् । मदनभण्डारीराजमार्ग,बडिपाटी चौरासे चिङ्गाड सडक, झुप्रा खोलादेखि साटाको फाँटहुदै टिमुरकोट सडक,दुविचौर लामीदमार मैनडाँडा मसेरी मैनचुली जोडने सडक, वडा नं १ र २ जोडने सडक,वडा न.४ र ५ जोडने सडक, लनगरत मसानघाट जोडने बाटो (काँसघारी,भुतिया र जडे) जडे मिलडाँडाहुँदै ढाव पुग्ने सडक आदि यी सबै सडकहरु कच्ची स्थितिमा रहेका छन् । नगरपालिकाले तयार गर्ने मापदण्ड अनुसार क-वर्गको सडकको न्युनतम क्षेत्राधिकार २० मिटर, ख-वर्गको १० मिटर, ग वर्गको ८ मिटर र घ वर्गको ६ मिटर तोकिएको छ । यस नगरपालिकाका सबै वडामा कच्ची सडक संजालले जोडिएको छ, अधिकाश सडकहरु बढी कच्ची र सङ्घुरा रहेकाछन् । यहाँ यातायात साधन वाह्रैमास सबै वडामा चल्न सकेका छैन्न । यस नगरपालिकामा ४ (वटा) मोटरेवल पुल तथा कल्भर्ट छन् । यस्तै गरी झोलुङ्गे पुल ८ (वटा) रहेकाछन् ।

६.२.२ प्रमुख समस्याहरु :

यस नगरपालिकामा सडक तथा यातायात क्षेत्रमा विभिन्न समस्याहरु रहेका छन् । यहाँका सडकहरुमा बाह्रैमास सबै बस्तीहरुमा यातायात सञ्चालन नहुनु, भएका सडकहरु सबै धुले स्तरमा रही सडक व्यवस्थित नहुनु, सडक सङ्ख्या धेरै हुनु, ग्रेड नमिलाई सडक खनिनु, सडक निर्माण गर्दा पहिला बनाएका संरचना बिगार्ने तथा वातावरणमा प्रतिकुल असर पार्ने किसिमका हुनु, व्यवस्थित बस्ती नहुनु, सडकको स्तर उन्नति गर्नको लागि लगानी न्यून रहनु , सडक निर्माण लागत अत्याधिक महंगो हुनु, सडकमा गुणस्तर कायम गर्न प्रयोगशाला नहुनु, सडकहरुलाई प्राथमिकताको आधारमा लगानी नगरीनु, लागत र नाफा स्थितिको विश्लेषण गरी निर्माण नगरीनु, प्राविधिक जनशक्तिको कमी, गोरेटोबाटो अव्यवस्थित रहनु, डोजर बढी प्रयोग हुनु, पुराना गोरेटो बाटोको मर्मत तथा संरक्षण नहुनु, मापदण्ड अनुसार सडक निर्माण नगरीनु, उपभोक्ता समिति तथा ठेक्कदारले तोकिएको समयमा काम सम्पन्न नगरीनु, अति जरुरी स्थानमा पक्की पुल तथा कल्भर्टहरु निर्माण नहुनु, नियमित वस सञ्चालन नगर्नु, भाडा दर अत्याधिक महङगो हुनु, सवारी यातायातका साधन बसहरु ज्यादै पुराना सञ्चालनमा रहनु, सडक बाहेकका अन्य यातायातका माध्यम नहुनु आदि समस्याहरु देखिएको छन् ।

६.२.३ चुनौती र अवसरहरु

चुनौतीहरु : यस नगरपालिकका १० वटै वडामा वाह्रैमास यातायात सञ्चालन गर्ने गरी नगरपालिकाबाट वडा कार्यालय जोड्ने सडकहरु र जिल्ला सदरमुकाम जोड्ने सडक जम्मा २९ कि.मि. सडककालो पत्रे गर्नआवश्यक पर्ने लगानी रकम जुटाउन, अति जरुरी स्थानहरुमा पक्की पुल तथा कज्वे, कल्वर्ट निर्माण गर्नबजेटको व्यवस्थापन गर्न, आवश्यक स्थानमा झोलुङ्गे पुल निर्माण गर्न, थोरै लगानीमा गुणस्तरीय सडक निर्माण गर्ने प्रविधिको पहिचान गर्न, नगरपालिकाले बजेट निश्चित क्षेत्रमा मात्र खर्च गर्न सक्ने बनाउन, निर्माण गरीएका संरचनाहरुको नियमित मर्मत गर्न, पर्यटकीय पदमार्गको पहिचान गरी निर्माणको लागि श्रोत जुटाउन, निर्माण गरीएका पूर्वाधारहरु र आर्थिक उपार्जन संग समन्वय गर्न, वाह्रैमास सबै बस्तीहरुमा सार्वजनिक वस सेवा सञ्चालन गर्न चुनौती रहेको छ ।

अवसरहरु :यस नगरपालिकाका सबै सडक आर्थिक सम्भाबनाको अवस्थामा रहनु, नगरपालिकाले सबै वडामा सडक सञ्जाल जोडिनु, सङ्घ, प्रदेश तथा नगरपालिकाले पूर्वाधार निर्माण गर्नको लागि प्राथमिकता दिनु, नगरपालिकाले सडक गुरु योजना निर्माण गर्ने योजना बनाउनु, उपभोक्तहरु पूर्वाधार निर्माण गुणस्तर प्रति बढी सजग रहनु, नगरपालिकाको संगठनात्मक क्षमतामा वृद्धि हुदै जानु, सङ्घ, प्रदेश तथा नगरपालिका बीच समन्वय हुनु, सबै राजनैतिक दलहरु विकास प्रति एकवद्धता जनाउनु, नगरपालिकामा निर्माणको लागि आवश्यक कच्चा पर्दाथ उपलव्ध हुनु, निर्माण कम्पनी तथा संस्थाहरुको क्षमता वृद्धि हुदै जानुलाई अवसरका रुपमा लिन सकिन्छ ।

६.२.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति, कार्यनीति, कार्यकमहरु

दीर्घकालीन सोच : "समृद्धको आधार भरपर्दो, मापदण्डसहीतको पूर्वाधार"

आर्थिक, सामाजिक विकासबाट टाढा रहेका समुदायहरुलाई बजारसंग आवद्ध गर्ने, समृद्धका आधार सडक यातायात ।

लक्ष्यः सहज र सुबिधायुक्त, भरपर्दो गुणस्तरीय यातायात सडकको विस्तार भई जनताको आर्थिक तथा सामाजिक विकास भएको हुने छ ।

उद्धेश्यहरुः १. सबै वडाहरुमा वाह्रैमास सार्वजनिक यातायात सञ्चालन भई जनताको आर्थिक स्थितिमा ब्यापक सकरात्मक परिवर्तन भएकोहुने छ ।

२. नगरपालिकाका मुख्य सडकहरुमा आवश्यक पुल, कल्भर्ट र अन्य पूर्वाधार निर्माण गर्ने ।

३.नगरपालिकाको सडक गुरुयोजना अनुसार सडकको क्षेत्राधिकार तोकेर हरियाली प्रवर्द्धन गर्ने ।

४.मापदण्डविपरित नयाँ सडक खन्ने कार्यबन्द गरीनु पर्ने ।

तालिका न. ५६ : रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीतिहरु	कार्यनीतिहरु
१. सबै वडाहरुमा वाह्रैमास सार्वजनिक यातायात सञ्चालन भई जनताको आर्थिक स्थितिमा व्यापक सकरात्मक परिवर्तन भएको हुने छ ।	
१.१ जिल्ला सदरमुकाम जोड्ने सडक र जिल्ला जोड्ने सडकलाई प्राथमिकता दिई स्तर उन्नति गर्ने ।	१. सामरिक सडकहरु सदरमुकाम जोड्ने, २ जिल्ला जोड्ने सडक र वडा कार्यालय जोड्ने सडकलाई पहिलो प्राथमिकता दिई कालो पत्रे सडक निर्माण कार्य गरीने छ । २. अन्य सडक निर्माण गर्दा आर्थिक प्रतिफल बढी हुने सडकलाई निर्माण गरीने छ ।
१.२ सबै वडाहरुमा वाह्रैमास सार्वजनिक यातायात सञ्चालन गर्ने ।	३. नगरपालिका कार्यालयबाट सबै वडा कार्यालयसम्म कालोपत्रे गरीने छ । ४. मुख्यबस्तीहरुमा सडक सुबिधा पुऱ्याउने गरी सडक निर्माण कार्य गरीने छ । ५. सडक तथा पुलको नियमित मर्मत गर्ने गरीने छ । ६. सडक निर्माणमा निजीक्षेत्रलाई समेत सहभागिता गराउने नीति अवलम्बन गरीने छ ।
२. नगरपालिकाका मुख्य सडकहरुमा आवश्यक पुल,कल्भर्ट र अन्य पूर्वाधार निर्माण गर्ने ।	
२.१ नगरपालिकाले तयार पार्ने सडक गुरुयोजना अनुसार सडक तथा पूल निर्माण कार्य गर्ने ।	७. प्रत्येक मुख्य वस्तिबाट ३० मिनेटको पैदल हिडाईमा मोटरेवल सडकमा पुग्ने व्यवस्था गरीने छ । ८. सडक निर्माण गर्दा कुल बजेटको १० प्रतिशत रकम सडक प्लस कार्यक्रमलाई बजेट छुट्याउने र सो रकम सडक निर्माण गर्दा भत्केका तथा पुरिएका संरचना निर्माण तथा पहिरो व्यवस्थापन र वृक्षारोपण, अम्रिसो रोपण कार्यमा खर्च गरीने छ । ९.सडक पुगेका बस्तीमा नियमित सार्वजनिक यातायात व्यवस्था मिलाइने । मोटरेवल पुलनिर्माण भएका स्थानका झोलुङ्गे पुलहरु विस्तापित गरी अन्यत्र आवश्यक स्थानमा निर्माण तथा स्थानन्तरण गरीने छ ।
२.२ बस्तीहरुमा पर्यटक क्षेत्रको विकासको लागि यातायात सहजता लगायतका पूर्वाधार निर्माण गर्न जोड दिने ।	१०. पर्यटकीय क्षेत्रहरु तथा बस्तीहरुमाा सहज पहुँचको लागि पर्यटकीय पद मार्ग निर्माण गरीने छ । ११. मुख्य–मुख्य पर्यटकीय स्थलमा पुग्ने पदमार्ग निर्माण गरीने छ ।
२.३. बस्तीहरुमा सडक पूर्वाधार निर्माण गर्दा वातावरणमैत्री बनाउन जोड दिने ।	१२.अति आबस्यक पर्ने र नगरका २५ प्रतिशत जनसङ्ख्याको माग पुरागर्ने सडक नियमानुसार मात्र निर्माण गरीने छ ।

प्रमुख कार्यक्रमहरु :

नगरपालिकाले आफै सञ्चालन गर्ने कार्यक्रमहरु

ए वर्गका सडक कालोपत्रे निर्माण गर्ने कार्यक्रम :

६.२.५ : आवधिक योजनाको अन्त्य सम्ममा :

नगरपालिकाले १० कि.मि कालोपत्रे सडक निर्माण गर्ने छ । जिल्ला सदरमुकाम जोड्ने सडक र नगरपालिकको कार्यालयबाट वडा कार्यालयसम्म जोड्ने सडकहरु र मुख्य महत्वपूर्ण सडकहरु गरी जम्मा ३० कि.मि. सडक कालोपत्रे २०८५ सालसम्ममा सम्पन्न भएको हुने छ । यी सडकमा पर्ने मोटरेवलपुल समेत निर्माण सम्पन्न भएका हुने छन् । नगरपालिकाबाट सबै वडा भवनसम्म नियमित सार्वजनिक यातायात सञ्चालन गरीएको हुने छ । यस सम्बन्धि उपलब्धि सूचक अनुसूचि ४, ५, ६ मा दिएको छ ।

६.२.६ नतिजा खाका

तालिका न. ५७ : सडक सन्जालक्षेत्रको नतिजा खाका

क.सं.	प्रभाव नतिजा खाका	एकाई	आधार वर्ष आ.व. २०८०/०८१	आ.ब.को लक्ष्य २०८४/०८५	सूचनाको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
	प्रभाव						
१.	मानव विकास सूचकाङ्क	सुचाकाङ्क	०.४२७	०.५५	ने.जी.स.	नगरपालिका	कार्यकारिणी
	असर					,,	
१.	साक्षरता प्रतिशत		८२.२१	९०		,,	
२.	औषत आयु		८०	८५		,,	
३.	प्रतिव्यक्ति आय डलरमा		६४०.७७	१०००			
	प्रतिफल						
१.	सडक घनत्व (कि.मी. प्रति वर्ग कि.मी.)	सूचकाङ्क		नगरपालिका सबै सडक	सडक सर्बेक्षण.	पूर्वाधार शाखा प्रमुख	सहयोग उपलब्ध भएमा
२.	धुले कच्ची सडक कि.मि.	**१११.५**	**१२५**		,,	,,	,,
३.	ग्राभेल सडक कि.मि.	५७	**७६**				
४.	कालोपत्रे सडक कि.मि.	१.३	**१०**				
.आयोजना तथा कार्यक्रम					**घरधुरी सर्बेक्षण**	नगरपालिका	उपलब्ध भएमा
१.	सदरमुकाम छुने कालो पत्रे सडक कि.मि.	१०		,,		,,	,,
२.	नगरपालिका स्तरको कालोपत्रे सडक कि.मि	**१०**		,,		,,	,,
३.	वस्तिस्तरका सडक विस्तार स्तर उन्नति कि.मि	१५		,,		,,	,,
४.	नालिनिर्माण कि.मि	२०		,,		,,	,,
५.	पर्यटकीय पदमार्ग कि.मि स्तर	२५		,,		,,	,,
६.	मोटर साइकल स्तरको हरित सडक कि.मि	१		,,		,,	,,
७.	प्याराग्लाइडिङ्ग जोन निर्माण सम्भाव्यता	२		,,		,,	,,
८.	जङ्गलपार्क सडक निर्माण (वटा)	२		,,		,,	,,
९.	बोटानिकल गार्डेन (वटा)	५		,,		,,	,,
१०.	मोटरेवल पुल सम्भाव्यता (वटा)	५		,,		,,	,,
११.	कल्वर्ड कजवे (वटा)	१०		,,		,,	,,

क.सं.	प्रभाव नतिजा खाका	एकाई	आधार वर्ष आ.व. २०८०/०८१	आ.ब.को लक्ष्य २०८४/०८५	सूचनाको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१२.	झोलुङ्गे पुल (वटा)	२					
१३	सिचाई कुलो निर्माण र मरमत	५०					

६.३ आवास, बस्ती तथा बजार विकास

६.३.१ पृष्ठभूमि :

मानवको लागि सुरक्षित आवास अति जरुरी रहेको हुन्छ । मानव, आवास, वस्ति विकास, बजार र शहरीकरण बीच घनिष्ठ सम्बन्ध रहेको हुन्छ । मानिसले आफ्नो आम्दानीको ठूलो हिस्सा आफ्नो आवास निर्माण तथा व्यवस्थापन गर्नको लागि लगानी गरेको हुन्छ । बस्ती विकास गर्न, बस्तीका आवश्यक पूर्वाधार निर्माण गर्नको लागि सरकार तथा स्थानीय तहहरुबाट आवश्यक नीतिगत, कानुनी, प्रक्रियागत तथा लगानी व्यवस्था मिलाउनु पर्छ । यस नगरपालिकामा बस्तीहरु छरिएर रहेका छन् । यहाँ १० (वटा) वडाका ४५ (वटा) मुख्य बस्तीहरु छन् ।

यहाँ ग्रामीण बस्तीहरुमा रहेका घरहरु खर तथा स्याउला, ढुंङ्गा तथा जस्ताले छाएका र बजारका भवनहरु पक्कि ढलान तथा जस्ताद्धारा निर्माण गरीएका छन् । वि.स. २०७२ को भुकम्पपछिको पुर्ननिर्माणमा अधिकाँश घर पक्की निर्माण गरेको देखिन्छ । यो तथ्याङ्कमा नगरपालिकाले खरको छानो उन्मुलन अभियान अर्न्तगत खरको छानोमुनि बसोबास रहेका सबै घर परिवारहरुलाई जस्ता पाता वितरण गरीसकेको हुँदा खरको छानोको विवरण शुन्य देखिन्छ ।यहाका स्थायीपरिवार आफ्नै घरमा वस्छन् भने अस्थायी परिवारहरु भाडामा वस्ने गरेका छन् । नगरपालिकाले घर निर्माणको लागि तथा मुख्य सडक हरुको मापदण्ड तयार गर्ने योजना छ ।

यस नगरपालिकामा मुख्य बजार क्षेत्रको व्यवस्थित बजारीकरण गर्नका लागि नगरपालिकाले पूर्वाधार निर्माण गर्ने प्रयास गरेको छ । ग्रामीण क्षेत्रमा पनि वस्तिहरु एकीकृत गरी सेवा सुबिधाहरु पुर्‍याउनु आजको आवश्यकता भएको छ । नगरपालिकाले विभिन्न स्थानहरुमा सामुदायिक भवनहरु निर्माण गरीरहेको छ । भवन मापदण्ड तथा सडक मापदण्ड तय गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको छ । सार्वजनिक भवनको स्थिति हेर्दा यस नगरपालिकामा सेवा केन्द्र रहेका स्थानमा कृषि, पशु विकास, स्वास्थ्य लगायतका सेवा कार्यालयका भवनहरु निर्माण गरीएको छ । तत्कालीन गाविस भवनहरुमा अहिले वडा कार्यालयहरु सञ्चालनमा रहेका छन् ।

यहाँका बस्ती तथा बजारहरुमा विद्युत, खानेपानी, कच्ची सडक निर्माण गरीएको छ । सबै बस्तीहरुमा वाइफाइ,इन्टरनेट सेवा पुँयाउन सकिएको छैन । यहाँका दलित बस्तीहरुको स्थिति नाजुक रहेको छ । अति गरिब परिवार जो .भूमीहिन छन् जसलाई आफ्नो कमाईले ३ महिनामात्र खान पुग्छ ता पनि घर बनाएका छन तथा दलित बस्तीहरुका घरहरुको सुरक्षित स्थानमा सुरक्षित घर निर्माण गर्न जरुरी रहेको छ । यहाँका बस्तीहरु पनि व्यवस्थितरुपमा वसाउनको लागि बस्ती विकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु पर्ने जरुरी रहेको छ ।

६.३.२ प्रमुख समस्याहरु :

यस नगरपालिकाका बस्तीहरु छरिएर रहनु, घरहरु अधिकांश ढुङ्गा माटाको गाह्रो वनाएर निर्माण गर्नु, कच्चि छाना हुनु, प्रयाप्त भवनहरु नहुनु, भुकम्प प्रतिरोधी नहुनु, अपाङ्ग र बालमैत्री नहुन, बालबालीकालाई सेवा लिन समस्या, परम्परागत घर र भवन हुनु, भवन मापदण्ड अनुसार भवन निर्माण नहुनु, बजार व्यवस्थित नहुनु, बजारको पूर्वाधार निर्माण नहुनु, जग्गाको बर्गीकरण नहुनु आदि समस्याहरु रहेका छन् ।

६.३.३ चुनौती र अवसर

चुनौतीहरु : यस नगरपालिकाका मुख्य मुख्य स्थानहरुमा व्यवस्थित बजारको विकास गर्न, छरिएर रहेको ग्रामीण बस्तीहरुलाई एकीकृत बस्तीमा परिणत गर्न, बस्तीहरुमा सेवा, सुबिधा पुऱ्याउन, अति गरिबीको स्थितिमा रहेका परिवारको उत्थान गर्न, घरहरुको खरको छाना स्तरोन्नती गरी जस्ता वा पक्कि निर्माण गर्न, आफ्नो घर नभएकापरिवारको लागि घरको व्यवस्था गर्ने कार्य चुनौतीपुर्ण देखिन्छ । यस्तै गरी हाल बजारको रुपमा विकास हुन थालेका बजार क्षेत्रमा पक्की सडक, ढल, खानेपानी, सरसफाईव्यवस्थापन, बस्ती तथा शहरको गुरुयोजना निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याउन, मापदण्ड अनुसार भवन निर्माण गर्ने वा गराउने, दक्ष जनशक्तिको प्रयोग, गुणस्तरीय सामाग्रीको प्रयोग, भवन तथा वस्ति सम्बन्धि आचार संहिताको निर्माण तथा पालन गराउने, छरिएर रहेको वस्ति एकीकृत गर्ने तथा नयाँ एकीकृत वस्तिको विकास गर्ने, बजारको योजनावद्ध विकास गर्न, बजारमा आर्थिक क्रियाकलापको विकास गर्न चुनौती रहेको छ ।

अवसरहरु : यस नगरपालिकामा विभिन्न बजार क्षेत्रको रुपमा विकास भई रहेका छ । जनताको आर्थिक स्थितिमा सुधार हुनु, गाँउ बस्तीहरुमा सडक सन्जाल वढ्नु, बस्तीहरुमा सेवा सुबिधाहरुमा वृद्धि गरीनु, नगरपालिका, प्रदेश तथा सङ्घ सरकारले शहरी विकास तथा एकीकृत बस्ती विकासमा प्राथमिकता दिनु र भवन निर्माण सम्बन्धि मापदण्ड तयार गर्नु आदि अवसरहरु हुन् ।

६.३.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति, कार्यनीति, कार्यकमहरु

दीर्घकालीन सोच : **"समृद्धको आधार भरपर्दो, मापदण्डसहीतको पूर्वाधार"**

लक्ष्य : बजार एवं बजारोन्मुख क्षेत्रहरुको भौतिक योजना तयार गरी पूर्वाधार तथा सेवा सुबिधायुक्त, व्यवस्थित, सफा र सुन्दर बजार तथा वस्तिहरु निर्माण गरेर जनताको जीवनस्तरमा सुधार गर्ने ।

उद्धेश्यहरु १.व्यवस्थित, सफा, पूर्वाधार तथा सुबिधायुक्त ,सुन्दर बजार तथा वस्तिहरुको विकास गर्ने ।

तालिका न : ५८ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीतिहरु	**कार्यनीति**हरु
रणनीति १.ब्यापार, व्यवसायबाट आय आर्जन तथा रोजगारीमा वृद्धि गर्ने ।	
१.१ ब्यापार तथा व्यवसायमा निजी क्षेत्रको लगानी बढाउने र संस्थागत विकास गर्ने । १. निजी क्षेत्रलाई लगानी गर्नको लागि अभिप्रेरित गर्ने । २. स्थानीय उत्पादनलाई प्रोत्साहन गर्ने । ३. ब्यापार घाटा कमी गराउने । ४. ब्यापार व्यावसायबाट बढी भन्दा बढी रोजगार सृजना गर्ने छ । नयाँ व्यवसाय सञ्चालन गर्नको लागि ऋण सुबिधा उपलब्ध गराउने वातावरण सृजना गर्ने ५. व्यापारिक क्षेत्रमा सडक, खानेपानी, विद्युत, वित्तीय सेवा विस्तारमा नगरपालिका वाट लगानी गर्ने । ६. क्षमता अभिवृद्धि गर्न लगानी बढाउने ।	१.२ बजारका पूर्वाधार निर्माण गर्नको लागि आन्तरिक तथा बाहय लगानी वृद्धि गरिने छ । १.नयाँ बजार क्षेत्रको पहिचान गरिने छ । २. व्यापारिक क्षेत्रमा भवन निर्माण संहिता तयार गरी तत्काल गरिने छ । ३. ग्रामीण क्षेत्र र बजार क्षेत्र तथा नजिक रहेका पालिकासँग अन्तर सम्बन्ध कायम गरी समृद्धि हाँशील गरिने छ । ४.सबै वडामा सन्तुलित रुपमा बजार विस्तार गर्ने कार्यनीति लिइने छ ।

प्रमुख कार्यक्रमहरु

नगरपालिकाले आफै सञ्चालन गर्ने कार्यक्रम

१.**बजार पूर्बाधार निर्माण कार्यक्रम** : यस नगरपालिकाको मुख्य मुख्य बजार क्षेत्रको विकासको लागि आवश्यक पर्ने पूर्वाधार जस्तै सडक, ढल, खानेपानी, विद्युत जस्ता निर्माण गरिने छ। कृषि क्षेत्रलाई शहरीकरण गर्नपूर्वाधार निर्माण गरिने छ।

२.**नगरपालिका भवन तथा व्यवसायीक भवन निर्माण कार्यक्रम** : यस नगरपालिकाकोआधुनिक र सुबिधायुक्त कार्यालयभवन, हालसम्म कमजोर अवस्थामा रहेका वडा कार्यालयभवनहरु तथा व्यवसायीक भवन निर्माण गरीने छ।

३.**आवास सम्बन्धि जनचेतना कार्यक्रम :** सुरक्षित घर तथा शान्ति, अनुशासित, सुव्यवस्थित आवस सम्बन्धि जनचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ।

४.**बजारीकरण तथा वस्ति विकास कार्यक्रम :** यस नगरपालिकाको विभिन्न स्थानहरुमा व्यवस्थित बजार विस्तार तथा बस्ती विकास गरिने छ।

५.**भू उपयोग नक्सा निर्माण कार्यक्रम** : नगरपालिकाको लागि भूउपयोग नक्सा तयार गरी सो अनुसार कार्यन्वयन गरिने छ।

६.**शौचालय निर्माण तथा सहयोग कार्यक्रम** : बजार क्षेत्रको मुख्य स्थानहरुमा सार्वजनिक शौचालयको निर्माण गरी व्यवस्थितरुपमा सञ्चालन गरिने छ।

७.**एकीकृत वस्ति विकास कार्यक्रम :** बस्तीहरुमा घरहरु छरिएर रहँदा सेवा तथा सुबिधा पुर्‍याउन कठिन हुने हुनाले एकीकृत बस्ती निर्माण कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ। आवश्यकता र सम्भाव्यताको आधारमा प्रत्येक वडामा कमीतामा १/१ (वटा) एकीकृत बस्ती निर्माण गर्नको लागि निजी क्षेत्रको सहकार्यमा गरिने छ।

धार्मिक तथा पुरातात्विक स्थल तथा मन्दीर जिर्णोद्धार कार्यक्रम : यहाँ रहेका ऐतिहासिक पुरातात्विक तथा धार्मिक स्थल, मन्दिर, गुम्बाहरुको मर्मत तथा जिर्णोद्धार गरिने छ।

८.**वस विसौनी निर्माण कार्यक्रम :**सार्वजनिक सडक पुगेका मुख्य स्थानहरुमा वस विसौनी निर्माण तथा व्यवस्थापन गरिने छ।

सङ्घ र प्रदेशको सहयोगमा सञ्चालन गरीने कार्यक्रमहरु

१. बजार पूर्बाधार निर्माण कार्यक्रम
२. भू उपयोग योजना निर्माण कार्यक्रम
३. वस्ति एकीकृत कार्यक्रम

६.३.५ अपेक्षित उपलब्धिहरु :

यस योजना अवधिमा नगरपालिकाका १२ (वटा) स्थानमा बजार व्यवस्थित भई सञ्चालन भएको हुने छ। बजार क्षेत्रमा कालोपत्रे सडक, खानेपानी, विद्युत, विद्यालय लगायत पूर्वाधार निर्माण भएको हुने छ। विपदबाट क्षति भएका सबै घरहरु पुनर्निर्माण भइसकेका हुने छ। नगरबासी सबैको आफ्नो घरवास भएको हुने छ। नगरपालिकाले यसअघि नै खरका छाना भएका सबै घरहरुलाई जस्ताका छाना भएका सुरक्षित घरमा रुपान्तरण गरीसकेको छ। हाल शौचालय नभएका घर र साधारण शौचालय भएका घरहरुमा २०८५ साल सम्म सुबिधायूक्त शौचालयहरु निर्माण भइ प्रयोगमा आउने छन्। भू उपयोग नक्सा तयार भएको हुने छ। घरबाट ३० मिनटको पैदल यात्रामा पक्की सडकको पहुँच भएका जनसङ्ख्या ५० प्रतिशत भएको हुने छन्। सुरक्षित घरहरूमा बसोबास गर्ने परिवार ५० प्रतिशत भन्दा बढी भएका हुने छन्।

६.३.६ नतिजा खाका

तालिका न. ५९ : आबास तथा बस्तीविकासक्षेत्रको नतिजा खाका

क.सं.	प्रभाव नतिजा खाका	एकाई	आधार वर्ष आ.व. २०८०/०८१	आ.ब.को लक्ष्य २०८४/०८५	सूचनाको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
	प्रभाव						
१.	मानव विकास सूचकाङ्क	सुचाकाङ्क	०.४२७	०.५५	ने.जी.स.	नगरपालिका	कार्यकारिणी
२.	साक्षरता प्रतिशत		८२.२१	९०		,,	
	प्रतिफल	सूचकाङ्क					
१.	कुल घरपरिवार मध्ये खर-पराल-पातले छाएको घरमा बस्ने घर परिवार	३३३६	**३०००**	नगरपालिका सबै सडक	सडक सर्बेक्षण.	पूर्वाधार शाखा प्रमुख	सहयोग उपलब्ध भएमा
२.	जस्ता पाताभएको घरको सङ्ख्या		**६५३**	**१५००**	,,	,,	,,
३.	घरबाट ३० मिनटको पैदलयात्रामा पक्की सडकको पहुँच भएका जनसङ्ख्या प्रतिशत		००	**५०**	,,	,,	
४.	आर सि.सि.घर		२२१	**५००**	,,	,,	
५.	सुरक्षित घरमा बसोबास गर्ने घर परिवार प्रतिशत		३०	**५०**	,,	,,	
६.	आफ्नै घर भएका घर परिवार		५९९१	**७०००**	,,	,,	
७.	भाडाको घरमा बस्ने घर परिवार		२८८	**२००**	,,	,,	
.**आयोजना तथा कार्यक्रम**					,,	,,	उपलब्ध भएमा
१.	प्रहरी चौकी भवन निर्माण तथा सुदृढीकरण (वटा)	५		,,	,,	,,	,,
२.	अति गरिब परिवारको लागि घर निर्माण (वटा)	५		,,		,,	,,
३.	सामुदायिक पुस्तकालय एवं सास्कृतिक संग्राहलय (वटा)	५		,,		,,	,,
४.	वडा कार्यालय भवन निर्माण र मरमत	५		,,		,,	,,
	आधुनिक वधशाला निमार्ण	५					
५.	मसान घाट निर्माण	५		,,		,,	,,
६.	नमुना स्मार्ट गाँउ निर्माण	१		,,		,,	,,
७.	पिक्निक स्पर्ट	५		,,		,,	,,
८.	पर्यटन नमुना वस्ति	२		,,		,,	,,
९.	कल्चरल भवन	२		,,		,,	,,
१०.	अति गरिवीको लागि छाना सहयोग कार्यक्रम परिवार	**१००**		,,		,,	,,
११.	सामुदायिक भवन (वटा)	**१०**		,,		,,	,,
१२.	जोखिम बस्ती स्तानान्तरण र र बजार विकास	५		,,		,,	,,
१३.	नगरपालिका भवन नर्माण कार्यक्रम (वटा)	१		,,		,,	,,
१४.	पिक्निक स्पर्ट (वटा)	१०		,,		,,	,,
१५.	धर्मशाला (वटा)	**१**					
१६.	नदी नियन्त्रण (जनताको तटवन्द वृक्षा रोपण समेत) कार्यक्रम	१०		,,		,,	,,

क.सं.	प्रभाव नतिजा खाका	एकाई	आधार वर्ष आ.व. २०८०/०८१	आ.ब.को लक्ष्य २०८४/०८५	सूचनाको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१७	सिंचाई कुलो तथा पोखरी निर्माण	५०					
१८	विद्युत स्तर उन्नति	५					

६.४ सञ्चार तथा सूचना प्रविधि पूर्वाधार

६.४.१ पृष्ठभूमि :

नेपालको संविधानको प्रस्तावनामैपूर्ण प्रेस स्वतन्त्रतको ग्यारेण्टी गरीएको छ । संविधानको धारा १९ ले नागरीकको सञ्चारको हक र धारा २७ ले सूचनाको हकलाई स्पष्ट रुपले व्याख्या गरेको छ । संविधान र त्यसका आधारमा तर्जुमा गरीएका ऐन, नियम,निर्देशिका तथा कानुनहरुले स्थानीय सरकारले सूचना र सञ्चारका क्षेत्रहरुमा गर्ने कार्यहरु उल्लेख गरेको छ । नगरपालिकाको विकासको लागि सञ्चार तथा सूचना पूर्वाधारको ज्यादै महत्व रहेको छ । पहिलो विश्वले हाँसिल गरेको विकासको उपलब्धी तथा अनुभव प्राप्त गर्दै सिक्ने माध्यम नै सूचना र प्रविधि हो । विकासका कार्यहरु जनतालाई जानकारी दिनु र पछाडिएका क्षेत्रका वासिन्दाको जीवनस्तर उकास्न पनि यसको आवश्यक पर्दछ । सञ्चार र सूचना प्रविधिको माध्यम हुलाक सेवा, दुरसञ्चार, मोवाइल, टेलिफोन, इन्टरनेट, रेडियो आदि हुन् । यस नगरपालिकाका जनताको जीवनस्तर उकास्न र पछाडि परेका वर्ग र समुदायको जीवनस्तरलाई माथि लैजाने माध्यम नै सूचना र प्रविधि हुने भएकोले यसको विकास गर्नु आजको आवश्यकता रहेको छ । यस नगरपालिकामा हुलाक सेवा सञ्चालनमा छ । तर यसको विस्तृत योजनाको अभावले उपदेयित समाप्त हुँदै गएको छ । हुलाक भवन पुराना र जिर्ण अवस्थामा रहेका छन् । यहाँ ३१ टेलिफोन लाईन विस्तार भएको छ । सञ्चार सम्पर्कको लागि मोवाइल प्रयोग अत्यधिक रहेको छ । नेपाल टेलिकम तथा एनसेलबाट ५९३२ जनालेघरपरिवारले मोवाइल फोन प्रयोग गर्दछन् । यस नगरपालिकामा २६३९ परिवारमा रेडियो, २४५० परिवारमा टि.भि., ५३३ पविारले फ्रिज प्रयोग गरीएको छ । बस्तीहरुमाा केवल लाईनबाट टेलिभिजन तथा कम्प्यूटर प्रयोग गरेका छन । यहाँ १३०५ परिवारमा इन्टरनेट सेवा छ भने सबै बस्तीहरुमा इन्टरनेट सेवा उपलव्ध गराउन सकिएको छैन ।

६.४.२ प्रमुख समस्यहरु :

यस नगरपालिकामा वडा तथा नगरपालिकास्तरमा पनि हुलाक भवनको जिर्ण अवस्थामा रहनु, नेटवर्कीङको समस्या, सञ्चार र प्रविधिको गलत प्रयोगले विकृती, नगरपालिका क्षेत्र भित्र दुर्बल नेटवर्क, भरपर्दो इन्टरनेट सेवाको अभाव, टेलिफोन लाइन वितरण नहुनु, भएको मोवाइल सेवा तथा इन्टरनेट सेवा प्रभावकारी नहुनु, आधुनिक प्रविधि वस्तिस्तर सम्म लैजान कठिन पर्नु, टेलि सेन्टरहरुको व्यवस्था नहुनु आदि समस्याहरु सञ्चार क्षेत्रमा देखिएको छ । विद्यालय स्तरमा सूचना तथा प्रविधिको पढाई नहुनु, आधारभूत तह, मावि तथा उच्चस्तर तहमा पनि कम्प्यूटर नयाँ प्रविधिको अध्ययपन व्यवस्थित रुपबाट नहुनु, प्रशिक्षकको समेत समस्या रहेको छ । मोवाइल, फेसवुकबाट हुने अपराधलाई व्यवस्थापन गर्न समेत समस्या रहेको छ । यहाँबाट एक (वटा) पनि पत्रपत्रिका प्रकाशन नहुनु, चलचित्र घर पनि नहुनु, बजार तथा नगर बस्तीहरुमा कृषि तथा पशुपन्छीको उत्पादन तथा मूल्य स्थिति जानकारी गर्ने व्यवस्था नहुनु आदि समस्याहरु रहेका छन् ।

६.४.३ चुनौती तथा अवसरहरु :

चुनैातीहरु : हुलाक सेवालाई बस्तीहरुमा सूचना तथा अन्य सेवाहरुसंग जोडेर उपयोग गर्न, बस्तीहरुमा ई सेवा विस्तार गर्न, प्रत्येक बस्तीहरुमा सामुदायिक भवन निर्माण गरी सूचना तथा प्रविधिका सेवा उपलव्ध गराउन, टेलिफोन सेवा तथा इन्टरनेट सेवा सस्तो सर्वसुलव र सबैको पहुच पुऱ्याउन गरी विस्तार गर्न, नगरपालिका तथा वडाहरुमा कागज रहित प्रशासन र विकास गराउन चुनौती रहेको छ । विद्यालय स्तरमा प्राविधिक विषय

अध्यापन गराउन, सबै विद्यार्थीहरुको हात हातमा कम्प्यूटरको व्यवस्था गर्न, सूचना तथा प्रविधि सम्बन्धि नगरपालिकाले कानुन तथा कार्यविधि निर्माण गरी लागू गर्नु चुनौती रहेको छ।

अवसरहरु : सूचना र सञ्चार सम्बन्धि जानकारी नगरबस्तीसम्म फैलिनु, विद्यालयस्तर बाटै सूचना प्रविधिलाई विकासको आधारभूत विषयकोरुपमा लिईनु, प्रत्येक घरघरमा मोवाईल, नगरपालिकामा दीर्घकालीन रुपमा आईटि अफिसरको व्यवस्था गरी सबै नगरपालिकाका गतिविधिहरु Web Site मा राखी नगरवासिलाई जानकारी दिनु टेलिभिजन,वाईफाई, इन्टरनेटको प्रयोग दर वढ्नु, नगरपालिकाले वडामा सूचना तथा प्रविधिको प्रयोग बढाउनु, एफ.एम.नगरपालिकामा सबै ठाउँमा सुन्न सक्ने व्यवस्था हुनुआदि यस क्षेत्रका अवसरहरु हुन् ।

६.४.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति, कार्यनीति

दीर्घकालीन सोच : : "समृद्धको आधार भरपर्दो, मापदण्डसहीतको पूर्वाधार"

लक्ष्य :सूचना र प्रविधि साधनको व्यवस्थापन तथा उपयोगबाट नगरबासीको जीवन स्थितिमा सूधार गर्ने ।

उद्धेश्य : १. नगरबासीलाई सहज, सर्वसुलभ रुपमा सूचना प्राप्त हुने अधिकार गर्ने ।

२. नगर बस्ती तथा बजारमा टेलिसेन्टरको माध्यमबाट इन्टरनेट सेवा, टेलिफोन सेवामा विस्तार गरी प्रविधियूक्त वस्तिको निर्माण गर्ने ।

३. नगरपालिका सूचना र प्रविधि मैत्री भई सेवा प्रवाहमा सुधार गर्ने ।

तालिका न. ६० : रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीतिहरु
१. नगरबासीलाई सहज, सर्वसुलभ रुपमा सूचना प्राप्त हुने अधिकार गर्ने ।	
१.१ नगरपालिका सूचना र प्रविधि मैत्री भई सेवा प्रवाहमा सुधार गर्ने ।	१. नगरपालिकाका सबै सूचनाहरु Website मा राखी सहज उपलव्ध हुने व्यवस्था मिलाउने व्यवस्था गरिने छ । २. गोप्य राख्नुपर्ने बाहेकका सूचना तथा जानकारी नागरीकले मागेको वखत उपलव्ध गर्ने कार्यविधि तर्जुमा गरिने छ । ३. सूचना प्रवाहमा निजीक्षेत्रको सहभागितालाई प्रोत्साहन गरिने छ ।
१.२ नगरपालिका तथा वडामा आधुनिक प्रविधिको विकास गरी कागज रहित भएको बनाउने प्रयास ।	४. नगरपालिकाबाट प्रदान गरीने सेवा प्रवाहको मापदण्ड तयार गरी लागू गरीने छ । ५. नगरपालिकाको लागि संविधान र ऐन कानुनले तोके अनुसार र आवश्यकता अनुसारका सम्पूर्ण कानुन, निर्देशिका तयार तथा स्वीकृत गरी लागू गरीने छ । ६. विकासको आधार शुसासन भन्ने नीति अवलम्बन गरीने छ । ७. प्रभावकारी अनुगमन र मूल्यांकनको व्यवस्था गरीने छ ।
२. नगर बस्ती तथा बजारमा टेलिसेन्टरको माध्यमबाट इन्टरनेट सेवा, टेलिफोन सेवामा विस्तार गरी प्रविधियूक्त वस्तिको निर्माण गरी जीवनस्तरमा सुधार गर्ने ।	
२.१ प्रत्येक बस्ती तथा टोल टोलमा इन्टरनेट सेवाको पहुँच पुगेको हुने छ ।	८. प्रत्यक बस्ती तथा टोलमा टेलिसेन्टरहरुको स्थापना र व्यवस्थापन गरिने छ । ९.प्रत्येक बस्तीहरुको सामुदायिक केन्द्रमा फ्री वाईफाई जोनको निजी क्षेत्रको संलग्नतामा व्यवस्थापन गरिने छ । १०. सम्पूर्ण लेखा व्यवस्था कम्प्युटराइज गरीने छ ।

कार्यक्रमहरु :

नगरपालिकाले आफै सञ्चालन गर्ने कार्यक्रमहरु

१.**हुलाक सुदृढीकरण कार्यक्रम** : यहाँका हुलाकहरुको भवन निर्माण तथा अन्य व्यवस्था व्यवस्थित गरिने छ ।

२.**टेलिफोन लाईन विस्तार कार्यक्रम** : नेपाल टेलिकम तथा निजी क्षेत्रका दुरसञ्चारहरुसंग समन्वय गरी सबै बस्तीमा टेलिफोन लाईन विस्तर गरिने छ ।

३.**बस्तीहरुमा निशुल्क इन्टरनेट र वाईफाई जडान कार्यक्रम** : सबै बस्तीहरुमा निजी क्षेत्र तथा सेवा प्रदायक संस्थासंगको समन्वयमा निशुल्क इन्टरनेट र वाईफाई विकास कार्यक्रम सञ्चालन गरी नयाँ प्रविधि बस्तीहरुमा पु¥याईने छ ।

४.**टेलिसेन्टर स्थापना र सञ्चालन कार्यक्रम** : प्रत्येक वडाका मुख्य मुख्य स्थानमा टेलिसेन्टर स्थापना र सञ्चालन गरिने छ ।

५.**नगरपालिका तथा वडामा कागजरहित प्रशासन कार्यक्रम :** सबै बस्तीहरुमा इन्टरनेट सेवा पु¥याई नगरपालिका तथा वडामा कागजरहित सेवा उपलव्ध गराउने व्यवस्था मिलाईने छ ।

५.**नगरपालिकाको Website व्यवस्थापन कार्यक्रम :** नगरपालिकाको आफ्नोWebsite अध्यावधिक गरीने छ ।

- **सङ्घ र प्रदेशको सहयोगमा सञ्चालन गरीने कार्यक्रमहरु**

१. सूचना सञ्चार रणनीति कार्यक्रम

२. टेलिसेन्टर स्थापना र सञ्चालन कार्यक्रम

३. डिजिटल लिट्रेसी सञ्चालन कार्यक्रम

४. विद्यालय तहमा आधुनिक सूचना प्रविधि अध्ययन कक्ष स्थापना कार्यक्रम

६.४.५ अपेक्षित प्रतिफल : यस योजना अवधिमा १० (वटा) वडा बस्तीहरुमा सामुदायिक भवन भएको हुने र सो भवनमा निशुल्क इन्टरनेट सेवा प्राप्त भएको हुने छ । नगरपालिकाले प्रशासनिक सम्पूर्ण कार्यहरु सफट्वेयर र इन्टरनेट बाट सञ्चालन गरी कागज रहित प्रशासन भएको हुने छ । सबै वडाका बस्तीमा टेलिसेन्टरको स्थापना र सञ्चालन भएको हुने छ । विद्यालयहरुमा कम्प्यूटर पढाई भएको हुने छ । इलाका हुलाक कार्यालयहरु र अतिरिक्त हुलाक कार्यालयको भवन र अन्य सुबिधाको विस्तार भएको हुने छ ।

६.४.६ नतिजा खाका

तालिका न. ६१ : सञ्चार तथा सूचना प्रविधि पूर्वाधारक्षेत्रको नतिजा खाका

क.सं.	प्रभाव नतिजा खाका	एकाई	आधार वर्ष आ.व. २०८०/०८१	आ.ब.को लक्ष्य २०८४/०८५	सूचनाको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
	प्रभाव						
१.	मानव विकास सूचकाङ्क	सुचाकाङ्क	०.४२७	०.५५	ने.जी.स.	नगरपालिका	कार्यकारिणी
१.	साक्षरता प्रतिशत		८२.२१	९०		,,	
२.	मानव विकास सूचकाङ्क	सुचाकाङ्क	०.४२७	०.५५		,,	

क.सं.	प्रभाव नतिजा खाका	एकाई	आधार वर्ष आ.व. २०८०/०८१	आ.ब.को लक्ष्य २०८४/०८५	सूचनाको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
३.	लैङ्गिक समता सूचकाङ्क	सुचाकाङ्क	०.९३	०.९५			
	प्रतिफल	सूचकाङ्क					
१.	मोबाइल टेलिफोन	**५९३२**	**६५००**	नगरपालिका सबै सडक	सडक सर्बेक्षण.	पूर्वाधार शाखा प्रमुख	सहयोग उपलब्ध भएमा
२.	नगरपालिकामा प्रकाशित हुने पत्रिका	००	००		,,	,,	,,
३.	नगरपालिकामा प्रसारण हुने टि.भि स्टेसन सङ्ख्या	००	००				
४.	नगरपालिकामा प्रकाशित हुने दैनिक तथा साप्ताहिक पत्रिका	००	१				
५.	नगरपालिकामा सञ्चालित रेडियो स्टेसन सङ्ख्या	००	००				
६.	इन्टरनेट प्रदायक संस्था	२	**२**				
७.	नगरपालिकामा सञ्चालित हुलाक सङ्ख्या	३	**३**				
८.	इन्टरनेट प्रयोग गर्ने महिला	६०००	**१००००**				
९.	इन्टरनेट प्रयोग गर्ने पुरुष	७००५	**११०००**				
.	**आयोजना कार्यक्रम**				**घरधुरी सर्बेक्षण**	नगरपालिका	उपलब्ध भएमा
१.	हुलाक सुदृढीकरण कार्यकम	५		,,		,,	,,
२.	टेलिफोन लाइन विस्तार कार्यकम (वटा)	५		,,		,,	,,
३.	इन्टरनेट र वाइफाइ जडान कार्यकम (बस्ती (वटा))	५		,,		,,	,,
४	बसपार्क सम्भाव्यता	५					
५	महोत्सव, सभास्थल	५					
६	मोवाइल लाइन	५					

कार्यक्रम तथा अनुमानित बजेट : पूर्वाधार क्षेत्र विकासका लागि विस्तृत कार्यकम तथा प्रक्षेपित बजेट बजेट तथा कार्यकम सम्बन्धि अनुसूचिमा उल्लेख गरीएको छ । सारंशमा आर्थिक विकास सम्बन्धि कार्यकम र बजेट निम्न अनुसार रहेको छ ।

तालिका न. ६२ कार्यक्रम तथा अनुमानित बजेट

३ भौतिक विकास क्षेत्र

विषयगत उपक्षेत्रहरु	आ.ब. २०७९/०८०	आ.ब. २०८०/०८१	आ.ब. २०८१/०८२	आ.ब. २०८२/०८३	आ.ब. २०८३/०८४	जम्मा रु.(०००)
सडक	११८१२०	११८१२०	११८१२०	११८१२०	११८१२०	५९०६००.००
आबास बस्ती तथा बजार विकास	२६४१७८.८	२६४१७८.८	२६४१७८.८	२६४१७८.८	२६४१७८.८	१३२०८९४.००
सञ्चार तथा सूचना प्रविधि पूर्वाधार	८४०००.००	८४०००.००	८४०००.००	८४०००.००	८४०००.००	४२००००.००
जम्मा	४६६२९८.८	४६६२९८.८	४६६२९८.८	४६६२९८.८	४६६२९८.८	२३३१४९४.००

परिच्छेद : ७
सुशासन संस्थागत विकास समूह

७.१ शान्ति, सुरक्षा र सुव्यवस्था

७.१.१ पृष्ठभूमि : मानिसको लागि शान्ति सुरक्षा तथा सुव्यवस्था कायम गर्नु राज्यको कर्तव्य र नागरीकको मौलिक अधिकारको हो । नागरीकले स्वतन्त्र र सुरक्षापूर्वक वाँच्न पाउनु पर्दछ । यस नगरपालिकामा शान्ति सुरक्षा कायम गर्न प्रहरी चौकी रहेका छन् । यहाँ जिल्ला प्रशासन कार्यालयले पनि शान्ति सुरक्षा तथा प्रशासनिक सेवा दिएको छ ।नगरपालिकामाइलाका प्रहरी कार्यालयको आफ्नै राम्रो सुबिधा सम्पन्न भवन निर्माण गरीएको छैन भने प्रहरी चौकी भवन तत्काल निर्माण गर्न आवश्यक छ । नगरपालिकाका उपप्रमुखको संयोजकत्वमा न्यायिक समिति रहेको छ । नगरपालिकाले स्थानीय प्रहरी चौकी तथा जिल्ला प्रहरी कार्यालय सुर्खेत र जिल्ला प्रशासन कार्यालयसंग समन्वय गरी शान्ति सुरक्षा तथा सुव्यवस्था मिलाउने गरीएको छ ।

७.१.२ प्रमुख समस्या : यस नगरपालिकामा प्रहरी चौकीको भवन निर्माण नहुँदा समस्या भैरहेको छ । प्रहरी चौकमीा प्रहरीको दरबन्दी पुरा नहुँदा र स्तरवृद्धि नहुँदा शान्ति सुरक्षामा समन्वय गर्न कठिन देखिएको छ । छरिएर रहेको वस्ति, जनसङ्ख्याको अनुपातमा सुरक्षा निकायको कम सङ्ख्या, आवश्यक लगानीको लागि श्रोत अपुग, नगरपालिकामा समन्वय अभाव, सुरक्षा निकायमा नगरपालिकाका पदाधिकारीको सिधै नियन्त्रण र निर्देशन दिने अधिकार नहुनु, मानव अधिकारको विषयमा जनचेतनाको कमी, लैङ्गिंक हिस्सा दिनानु दिन बढदै जानु आदि समस्या रहेका छन् ।

७.१.३ चुनौती र अवसर

चुनौती :नगरपालिकामा सुरक्षा निकाय र जनप्रतिनिधिहरु बीच समन्वय कायम गर्न, नगरपालिकाको न्यायिक समितिहरुलाई सशक्तिकरण तथा पूर्वाधार निर्माण गर्न, सुरक्षा निकायको क्षमता सुदृढीकरण गर्न, नगरमा लैङ्गिक हिंसा न्यूनीकरण गर्न, सूचनाहरु सहीरुपमा र समयमा प्राप्त गर्न, सूचना विश्लेषण गर्न, सार्वजनिक स्थानको संरक्षण गर्न तथा शान्ति, सुरक्षा अमन चयन कायम गर्न चुनौती रहेको छ ।

अवसरहरु :सबै वडाहरुमा सञ्चार नेटवर्क पुग्नु, सुरक्षा निकाय बीच समन्वय कायम रहनु, नगरपालिका र सुरक्षा निकाय बीचको सम्बन्ध सुमधुर रहनु, प्रहरी चौकिको भवन संरचना निर्माण हुनु, सबै जनताहरु बीच आपसी सद्भाव हुनु आदि अवसरहरु रहेका छन् ।

७.१.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति, कार्यनीति, कार्यक्रम

दीर्घकालीन सोच : "नगरको शान्ति र सुरक्षीत नगरपालिकाबासी"

लक्ष्य : समाजमा शान्ति, सुरक्षा कायम गरी सुरक्षित समाजको निर्माण गर्ने ।

उद्धेश्य :१.सबै समुदायमा शान्ति सुरक्षा कायम गरी अमन चयनको व्यवस्था गर्ने ।

२. सबै प्रहरी निकायहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।

तालिका न ६३ : रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

रणनीतिहरु	कार्यनीतिहरु
१. सबै समुदायमा शान्ति सुरक्षा कायम गरी अमन चयनको व्यवस्था गर्ने ।	
१.१ शान्ति सुरक्षा कायम गरी कानुनी शासनको पालना गर्ने ।	१. शाीन्त सुरक्षा व्यवस्था कायम गरिने छ । २. सबैलाई समान अवसर प्रदान गर्ने वातवरण निर्माण गरिने छ । ३. नगरपालिकाको न्याय समितिलाई क्षमता अभिवृद्धि गरिने छ । ४. लैङ्गिक हिङ्सा शुव्य कायम गरिने छ । ५. समाजमा रहेका भेदभाव कुरितिको अन्त्य गरिने छ ।
२. सबै प्रहरी निकायहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।	
२.१ प्रत्येक वडामा प्रहरी चौकि स्थापना गरी सुरक्षा कायम गर्ने ।	६. प्रहरी हाम्रा साथि भन्ने मुल नारा कायम गर्न सामुदायिक प्रहरी कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ । ७. प्रहरीको मनोवल उच्च राख्न पूर्वाधार निर्माण गरिने छ । ८. सुरक्षाकर्मीसंग समन्वय गरी नगरपालिकाको शान्ति सुव्यवस्था कायम गरिने छ

प्रमुख कार्यक्रमहरु

१. .प्रहरी चौकी भवन तथा पूर्वाधार निर्माण गरिने छ ।

२.समुदाय प्रहरी साझेदारी कार्यक्रम : सबै बस्तीमा सामुदायिक प्रहरी कार्यक्रम सञ्चालन गरी जनतालाई शान्ति सुरक्षा दिईनेछ ।

३.लैङ्गिंक हिंसा न्युनीकरण कार्यक्रम :नगरपालिकाले लैङ्गिंक हिंसा शून्य सहीष्णुता नीति अवलम्बन गरी लैङ्गिक सहीष्णुता कायम गर्न जनचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गरीने र न्यायिक समितिलाई सक्रिय बनाईनेछ । यसको लागि नगरबासी तथा प्रहरीहरु बीच समन्वय कायम गर्ने प्रयास गरिने छ ।

४.समाज सुधार कार्यक्रम : समाजमा शान्ति सुव्यवस्था कायम गर्नसमाज सुधार कार्यक्रम जस्तै मेलमिलाप कार्यक्रम, अन्तरक्रिया, सामाजिक छलफल, सामुदायिक केन्द्र निर्माण कार्यक्रम, साक्षरता कार्यक्रम, वाल विवाह विरुद्धका कार्यक्रम, वहुविवाह विरुद्ध तथा लैंगिक हिंसा विरुद्ध कार्यक्रम जस्ता क्रियाकलापहरु सञ्चालन गरी समाजलाई सुसंस्कृत, अनुशासित, शान्त समाज निर्माण कार्यक्रम समुदायको सहभागितामा सञ्चालन गरिने छ ।

५.लागू औषध नियन्त्रण कार्यक्रम : लागू औषध विरुद्ध विभिन्न कार्यक्रम गैसस, निजी क्षेत्र, समुदायका सहभागितामा सञ्चालन गरीने छ ।

७.१.५ अपेक्षित उपलब्धि :

नगरपालिकाका जनताहरुको शान्ति सुरक्षा कायम भइ जीवन रक्षा अमन चयन प्राप्त भएको हुने छ । यस नगरपालिकामा २ (वटा) सामुदायिक प्रहरी निर्माण भई राम्रोसंग कार्यान्वयन भएको हुने छ । बस्तीहरुमा अपराध शून्य भएको हुने छ । नगरपालिकाको न्यायिक समितिको क्षमता अभिवृद्धि भएको हुने छ ।

७.१.६ नतिजा खाका

तालिका न. ६४ : सुशासन र सस्थागत क्षेत्रको नतिजा खाका

क.सं.	प्रभाव नतिजा खाका	एकाई	आधार वर्ष आ.व. २०८०/०८१	आ.ब.को लक्ष्य २०८४/०८५	सूचनाको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनूमान तथा जोखिम
	प्रभाव						
१.	मानव विकास सूचकाङ्क	सुचाकाङ्क	०.४२७	०.५५	ने.जी.स.	नगरपालिका	सहयोग निरन्तरता भएमा
२.	सशक्तिकरण सूचकाङ्क	सुचाकाङ्क	०.९३	०.९५	ने.ज.स्वा.	,,	,,

क.सं.	प्रभाव नतिजा खाका	एकाई	आधार वर्ष आ.व. २०८०/०८१	आ.ब.को लक्ष्य २०८४/०८५	सूचनाको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
					स.		
३.	लैङ्गिंक समता सूचकाङ्क		०.५५	०.६०			,,
	असर					,,	,,
१.	प्रतिब्यक्ति आय डलरमा		**६०५**	**११०४७**		,,	,,
	प्रतिफल						,,
१.	नगरपालिकामा अपराधका घटना	सूचकाङ्क		न्यून रहेको हुनु	घरधरी सर्वेक्षण	प्रशासन प्रमुख	,,
२.	न्याँयिक समिति	सूचकाङ्क			,,	,,	,,
३.	प्रहरी चौकी व्यवस्थित						
४.	भौतिक वा यौन हिंसा भोगेका महिला						
.	**आयोजना कार्यक्रम**				घरधुरी सर्बेक्षण	नगरपालिका	उपलब्ध भएमा
१.	प्रहरी चौकी भवन सुदृढीकरण (वटा)			,,		,,	,,
२.	कानुनी परामर्श केन्द्र			,,		,,	,,
३	न्यायिक समिति सक्रिय गराउने कार्यक्रम						

७.२ संस्थागत व्यवस्था, शासकीय सुधार तथा सुशासन

७.२.१ पृष्ठभूमि :

नेपालमा सङ्घीय शासन व्यवस्थाको सुरुवात भरखर मात्र भएको हो । संविधानले सङ्घ, प्रदेश तथा स्थानीय सरकार गरी ३ किसिमको सरकारको व्यवस्था गरेको छ । जनतालाई सेवा तथा सुबिधाहरु जनताको घरदैलोबाट उपलव्ध गराउने लक्ष्य अनुसार शासकीय स्वरुप परिवर्तन गरीएको छ । तिनै तहको निर्वाचन गरी आवश्यक कानुनको समेत तर्जुमा गरी अघि वढेको छ । तत्कालीन ५ (वटा) गाविसहरुलाई मिलाएर यो लेकवेशीनगरपालिकाको गठन भएको छ । नेपालको संविधान अनुसार स्थानीय सरकारको रुपमा यस नगरपालिकाको मिति २०७३ साल फागुण २२ गते स्थापना भएर निर्वाचनद्धारा जनप्रतिनिधिहरु निवाचित भई कार्य अघि बढीरहेको छ । संविधानले दिएको एकल अधिकार तथा संयूक्त अधिकारहरुको प्रयोग भइरहेको छ । यस नगरपालिकामा शिक्षा, स्वास्थ्य, पशु विकास, महिला विकास, सहकारी, इन्जिनियरिङसंग सम्बन्धित प्राविधिक, कानुन लगायत कानुनले तोके अनुसारका जनशक्ति, बजेट र कार्यक्रम हस्तानान्तरण भई आएको छ । कानुनले निर्धारण गरे अनुसार संस्थागत, कानुनीगत तथा प्रक्रियागतरुपमा कार्य अघी वढाइएको छ ।स्थानीय सरकारकोरुपमा नगरपालिका गठन भई दोस्रो निर्वाचनबाट नेतृत्व आएपछि पहिलावर्षको सङ्घारमा पुगेको छ । संविधानले प्रत्याभुत गरेका अधिकार सहजरुपमा उपयोग गर्ने वातावरण सिर्जनागर्नु आवश्यक रहेको छ । नगरपालिकाले छिटोछरितो, मितव्ययी, पारदर्शी, सेवामुखी, जिम्मेवारी र उत्तरदायित्ववहन गर्ने, निष्पक्ष, भ्रष्टचारमुक्त, सहभागिता मूलक किसिमले सुशासन दिनु आजको आवश्यकता रहेको छ । नगरपालिकाले नगरपालिका सडक गुरुयोजना, उद्यम विकास योजना, पर्यटन विकास योजना, कृषि विकास योजना, प्रथम नगरपालिका पञ्चवर्षीय आवधिक योजना २०७८ स्वीकृत गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने लक्ष्य छ । आर्थिक प्रशासन सम्बन्धि कार्य सफ्टवेयर प्रविधि लागू गरेको छ ।

७..२.२ प्रमुख समस्याहरु :

लेकवेशीनगरपालिकाले शासकीय सुधारको लागि विभिन्न प्रयास गरेको भएतापनि दरबन्दी अनुसार कर्मचारीहरुको व्यवस्थापन नहुनु, नगरपालिकाले निर्माण गर्नु पर्ने ऐन कानुन निर्माण जनशक्तिको कारणले गर्दा समयमा निर्माण हुन नसक्नु, कार्यालयको सुबिधा सम्पन्न भवन नहुनु, नगरपालिकाको आवश्यकता धेरै आन्तरिक श्रोत स्रोत न्यून रहनु, कार्यालयको सेवा पेपरलेस गराउन वडाहरुमा इन्टरनेट लगायतको सेवा प्रयाप्त नहुनु, प्रविधि सम्बन्धि ज्ञानको कमी हुनु, नयाँ व्यवस्था भएकोले द्रुतगतिमा अगाडि वढ्न नसक्ने आदि समस्या रहेका छन् ।

७.२.३ चुनौती र अवसरहरु

चुनौती : यस नगरपालिकाको संस्थागत सुदृढीकरण गर्न, नगरपालिकाको लागि सुबिधा सम्पन्न भवन निर्माण गरी व्यवस्थित रुपले सञ्चालन गर्न, वडा कार्यालयहरुको भवन तथा अन्य व्यवस्था गर्न , आवश्यक अनुसारको दरबन्दी थप गरी कर्मचारी व्यवस्थापन गर्न, प्रविधि मैत्री गराउन, कर्मचारी तथा जनप्रतिनिधिहरुमा तालिमको व्यवस्था गर्न, जनप्रतिनिधिहरुलाई स्वदेश तथा विदेश भ्रमणको व्यवस्था गर्न, नगरपालिकाको प्रशासन तथा सेवा प्रवाह छिटो छरितो, मितव्ययी, पारदर्शी, सेवामुखी, जिम्मेवारी र उत्तरदायित्व वहन गर्ने, निष्पक्ष , भ्रष्टचारमुक्त, सहभागितामूलक किसिमले सुशासन गराउन चुनौती रहेको छ ।

अवसरहरु :नगरपालिकाका सबै सस्थामा डिजिटल नागरीक वडापत्रको ब्यबस्था गर्ने । नगरपालिकाको सेवालाई प्राविधिकमैत्री बनाउने हाँसेर सेवालिने वातावरण बनाउने । नगरपालिकाको पार्श्वचित्र तयार गर्ने । नगरको सेवालाई थपप्रभाबकारी बनाउन Focal Person तोक्ने ब्यबस्था गर्ने । नगरका सबै विद्यालय र अफिसहरुमा भ हाँजिरीको ब्यबस्था गर्ने । कार्यालयहरुमा सि.सि.टिभि जडान गर्ने जसले नागरीकलाई सुरक्षको महसुस दिलाउन सकोस । नगरपालिकाका सबै समिति उपसमितिलाई क्षमताविकास तालिम दिने । नगरका जनप्रतिनिधिहरुको लागि सस्थागत अनुगमनको ब्यबस्था गर्ने । स्रोतको वितरणमा समता र समानताको सिद्धान्तलाई विहेष ध्यानदिने र नगवासीको नजिकमा रहुने सम्भाबनाहरु रहेकाछन् । संवैधानिक रुपबाट तीन किसिमका सरकारको काम, कतर्व्य ,जिम्मेवारी स्पष्ट तोकिनु , नगरपालिकामा निर्वाचित पदाधिकारी वहालीभई सशक्तरुपमा विकास निर्माणका काम, तथा प्रशासनिक कार्य अगाडि बढाउनु, नगरपालिकाले माथि लेखिएका विभिन्न क्षेत्रका आवधिक योजना स्वीकृत गर्नु, विभिन्न ऐन, कानुन तथा कार्यविधि स्वीकृत गरी लागू गर्नु, प्रदेश तथा सङ्घीय सरकारबाट विकास बजेट तथा विभिन्न श्रोत उपलव्ध गराउनु जिल्ला, प्रदेश तथा सङ्घसंग राम्रो समन्वय हुनु आदि अवसरहरु हुन् ।

७.२.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य,उद्धेश्य, रणनीति, कार्यनीति, कार्यक्रम

दीर्घकालीन सोच :"लेकवेशी नगरपालिकाको सान, सुशासन र समृद्धी सहीतको पहिचान"

लक्ष्य : नगरपालिकाको संगठनात्मक र संस्थागत क्षमता सुदृढीकरणबाट सुशासन, आर्थिक, सामाजिक विकासभई नगरबासीको जीवन स्तरमा सुधार गर्ने ।

उद्धेश्य : १.नगरपालिकाको भौतिक संरचनाको निर्माणबाट सेवा प्रवाहमा ब्यापक सुधार भई जनतालाई सहज र सुबिधा भएको हुने छ ।

२. विकास तथा सार्वजनिक प्रशासनिक क्षमताको विकास तथा सुशासनको माध्यमबाट शासकीय व्यवस्थापन गर्ने ।

तालिका न. ६५ :रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीतिहरु	कार्यनीतिहरु
१.नगरपालिकाको भौतिक संरचनाको निर्माणबाट सेवा प्रवाहमा व्यापक सुधार भई जनतालाई सहज र सुबिधा भएको हुने छ।	
१.१ नगरपालिकाबाट प्रदान गरीने सेवा तथा सुबिधामा सबैको पहुच पुयाउने रणनीति तयार गर्ने।	१. यसअघि तयार भएको सडक गुरु योजना अनुसारनगरपालिका कार्यालय परिसरमा आधुनिक भवन निर्माण गर्ने । साथै भाडामा कार्यालय रहेका सबै वडाहरुमा आधुनिक भवन निर्माण गरिने छ। २. विशेषज्ञ सेवा जोड गरिने छ। ३. नगरपालिका तथा सबै वडाहरुमा हाजिरि तथा विद्युतिय नागरीक वडापत्र तयार गरिने छ। ४.नगरपालिकाबाट प्रदान गरीने सेवा प्रवाहको मापदण्ड तयार गरी लागू गरीने छ।
१.२ नगरपालिकाका जनप्रतिनिधि एवं कर्मचारीहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने।	५. योजनाको छनोट देखि कार्यान्वयन सम्म स्थानीय जनताको सहभागितामा गरिने छ। ६. सबै कर्मचारीहरु तथा जनप्रतिनिधिहरुलाई आवश्यक अनुसारको तालिम दिई सक्षम गरिने छ।
२. विकास तथा सार्वजनिक प्रशासनिक क्षमताको विकास तथा सुशासनको माध्यमबाट शासकीय व्यवस्थापन सुदृढ गर्ने।	
२.१ नगरपालिकाको प्रशासन तथा सेवा प्रवाह छिटो छरितो, मितव्ययी, पारदर्शी, सेवामुखी, जिम्मेवारी र उत्तरदायित्व वहन गर्ने।	७. योजना पद्धतिमा तथा अनुगमन तथा मूल्याङकनपद्धतिमा सुधार गरिने छ। ८. नगरपालिकाको भूउपयोग नक्सा तयार गरी विविध कार्यको लागि उपयोग गरिने छ ९. प्रभावकारी अनुगमन र मूल्याङकनको व्यवस्था गरीने छ।

कार्यक्रमहरु

संस्थागत विकास तथा सेवा प्रवाह सम्बन्धि कार्यक्रमहरु

नगरपालिकाले आफै कार्यान्वयन गर्ने कार्यक्रमहरु–गुरु योजनाअनुसार नगरपालिका परिसर निर्माण गरिने छ।

१.नगरपालिकाको सुबिधा सम्पन्न भवन निर्माण गरिने छ।

२. भाडामा रहेका सबै वडा कार्यालयहरुको भवन निमार्ण गरिने छ।

३. कर्मचार संगठन विकास अध्ययन र पदपूर्ति कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ।

४.जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरुको क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ।

५.सहभागिता मूलक समावेशी समन्यायीक, उत्तरदायी शासन कायम गर्ने कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ।

सङ्घ तथा प्रदेशको सहयोगमा सञ्चालन गर्ने कार्यक्रमहरु

१.नगरपालिकाको सुबिधा सम्पन्न भवन निर्माण कार्यक्रम

२. सबै कर्मचारीहरु तथा जनप्रतिनिधिहरुलाई तालिम तथा क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम।

३. स्वदेश तथा विदेश भ्रमण कार्यक्रम

४.राजनैतिक नेतृत्व विकास कार्यक्रम

७.२.५ अपेक्षित उपलब्धि :

यस योजनाको अन्त्य सम्ममानगरपालिका कार्यालय हस्तान्तरण भई सञ्चालन भएको र नगरपालिकाले सबै जग्गा भएकोले २०८५ सालसम्ममा जग्गाको मास्टर प्लान निर्माण गरी नगरपालिकाको आफ्नो भवन, अन्तरगतका शाखाहरु र व्यापारिक भवन निर्माण भइ सबै प्रविधि र फर्निचर समेतका सुबिधा यूक्त भवन निर्माण सम्पन्न भएको हुने छ । वडा कार्यालायहरु मध्ये निर्माणाधिन र पुराना स्थितिमा रहेका सबैको निर्माण सम्पन्न भइ प्रविधि तथा फर्निचर समेत व्यवस्था गरी सुबिधायूक्त भवनहरु तयार हुने छन् । नगरपालिकामा र सो अन्तरगत रहेका शाखाहरुको संगठन विकास सम्बन्धि अध्ययन भई सीफारिश अनुसार दरबन्दी स्वीकृत गरी पदपूर्ति समेत भैकेको हुने छ । आन्तरिक श्रोतको क्षमतामा अभिवृद्धि गरीहालको ४३ लाख बाट वढेर २०८५ साल सम्ममा ३ करोड वार्षिक आम्दानी भएको हुने छ । सबै कर्मचारी तथा जनप्रतिनिधिहरुलाई पुनरताजगी तालिम प्राप्त गरी कार्य क्षमता उत्कृष्ट हुने छ । नगरपालिकाको प्रशासन तथा सेवा प्रवाह छिटो छरितो, मितव्ययी, पारदर्शी, सेवामुखी, जिम्मेवार, उत्तरदायि, निष्पक्ष, भ्रष्टचारमुक्त र सहभागितामूलक सुशासन भएको नगरपालिका हुने छ ।

७.२.६ नतिजा खाका

तालिका न. ६६ : संस्थागत व्यवस्था, शासकीय सुधार तथा सुशासनक्षेत्रको नतिजा खाका

क.सं.	प्रभाव नतिजा खाका	एकाई	आधार वर्ष आ.व. २०७९/०८०	आ.ब.को लक्ष्य २०८४/०८५	सूचनाको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनूमान तथा जोखिम
	प्रभाव						
१.	मानव विकास सूचकाङ्क	सुचाकाङ्क	०.४२७	०.५५	ने.जी.स.	नगरपालिका	सहयोग निरन्तरता भएमा
२.	सशक्तिकरण सूचकाङ्क	सुचाकाङ्क	०.९३	०.९५	ने.ज.स्वा.स.	,,	,,
३.	औषत आर्थिक बृदिदर		**५.७**	**१४**			,,
	असर					,,	,,
१.	सशक्तिकरण सूचकाङ्क		०.९३	०.९५		,,	,,
२.	लैङ्गिंक विकास सूचकाङ्क		**०.९३**	**१**			
	प्रतिफल						,,
१.	लैङ्गिंक विकास सूचकाङ्क	सूचकाङ्क	०.४२७	०.५५	घरधुरी सर्वेक्षण	प्रशासन प्रमुख	,,
.	**आयोजना कार्यक्रम**				घरधुरी सर्वेक्षण	नगरपालिका	उपलब्ध भएमा
१.	नगरपालिका परिसरको सबै मास्टर प्लान बनाउने कार्यक्रम	**१**			,,	,,	,,
२.	नगरपालिकाको सुबिधा सम्पन्न भवन निर्माण कार्यक्रम	**१**			,,	,,	,,
३	वडा कार्यालयहरुको भवन स्तरउन्नति र मरमत	**५**			,,	,,	,,

क.सं.	प्रभाव नतिजा खाका	एकाई	आधार वर्ष आ.व. २०७९/०८०	आ.ब.को लक्ष्य २०८४/०८५	सूचनाको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
	कार्यक्रम						
४.	कर्मचारी संगठन विकास अध्ययन र पदपूर्ति कार्यक्रम	१			,,	”	”
५.	कानुनले तोके अनुसारका ऐन,नियम तथा कार्यविधि तर्जुमा कार्यक्रम आवश्यकता अनुसार	५			,,	”	”
६.	जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरुको क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	५			,,	”	”
७.	वडा कार्यालय सुदृढिकरण कार्यक्रम	५			,,	”	”
८.	जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरुलाई स्वदेश तथा विदेश भ्रमण कार्यक्रम	५			,,	”	”
९.	स्वदेशी तथा विदेशी स्थानिय तहसंग भगेनी सम्बन्ध कार्यक्रम	५			,,	”	”
१०.	स्वदेश तथा विदेशामा रहेका व्यक्ति तथा संस्थासंग अन्तरकृया तथा सहयोग प्राप्ति कार्यक्रम	५			,,	”	”
११	कर्मचारीहरुलाई तालिम (वटा)	५					
१२	सहभागितायोजना तर्जुमा/सार्वजनिक सुनुवाई जनलेखा परीक्षण, घुम्तीसेवा	५					
१३	स्थानीय गैससहरूद्धारा वडा तथा नगरपालिकाको श्रोत परिचालन	५					
१४	आधुनिक प्रविधी हस्तान्तरण तालिम कार्यक्रम	५			,,	”	”
१५	दक्ष जनशक्तिको व्यवस्थापन तालिम कार्यक्रम	५					

७.३ वित्तिय व्यवस्थापन, सुशासन र भ्रष्ट्रचार निवारण

७.३.१ पृष्ठभूमि :

लेकवेशी नगरपालिकामा बसोबास गर्ने नागरीकलाई सेवा तथा सुबिधाहरु जनताको घरदैलोबाट उपलव्ध गराउने, शिक्षा, स्वास्थ्य, पशु, महिला, सहकारी, इन्जिनियरिङ प्राविधिक, कानुन लगायत कानुनले तोके अनुसारका जनशक्ति, बजेट र कार्यक्रम हस्तानान्तरण भई आएको र कानुनले निर्धारण गरे अनुसार संस्थागत, कानुनीगत तथा प्रक्रियागतरुपमा कार्य अगाडि वढाइएको छ । नगरपालिकाले छिटोछरितो, मितव्ययी, पारदर्शी,

सेवामुखी, जिम्मेवारी र उत्तरदायित्व वहन गर्ने, निष्पक्ष, भ्रष्टचारमुक्त, सहभागिता मूलक किसिमले वित्तिय सुशासन दिनु आजको आवश्यकता रहेको छ । भ्रष्टचारमुक्त प्रशासन, वित्तिय अनुशासन कायम गर्नको लागि यस नगरपालिकाको आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीलाई प्रभावकारी बनाएर र आर्थिक प्रणाली सफ्टवेयर मार्फत सञ्चालन गरीएको छ ।

७.३.२ प्रमुख समस्याहरु :

यस नगरपालिकामा वित्तिय व्यवस्थापन, सुशासन र भ्रष्टाचार निवारण गर्नको लागि केहि समस्याहरु देखिएका छन् । नगरपालिकाको आन्तरिक श्रोत न्यूनहुनु, बाहयबाट प्राप्त श्रोत पनि थोरै नै हुनु, आर्थिक प्रशासन शाखाका कर्मचारीहरुको पनि स्थायित्व नहुनु, वेरुजुको मात्रा पनि वढदै जानु, वेरुजुको लगत नराख्नु, जिम्मा लिएका संस्था तथा व्यक्तिले तोकिएको समयमा कार्य सम्पन्न नगर्नु, नगरमा आधारित अर्थ व्यवस्था हुनु, कार्यक्रम र श्रोत बीचको फरक ज्यादै बढी हुनु आदि समस्या रहेका छन् । आर्थिक कारणले नगरपालिकाका सबै ऐन, नियम, निर्देशिका र कार्यविधिहरु बनाउन सकिएको अवस्था छैन ।

७.३.३ चुनौती र अवसरहरु :

चुनौतीहरु : नगरपालिकाको कर राजश्व र शुल्क लगायतका आन्तरिक तथा बाहय आम्दानीका श्रोतहरु वृद्धि गर्न, वित्तिय अनुशासन कायम गर्न, भ्रष्ट्चार मुक्त नगरपालिका बनाउन, आर्थिक प्रशासन शाखाको क्षमता वृद्धि गर्न, आलेप शाखालाई प्रभावकारी बनाउने, जनशक्तिलाई स्थायित्व दिन चुनौती रहेको छ । समयमा प्रदेश र सङ्घबाट अनुदान तथा श्रोत प्राप्त गर्न, वार्षिक खरिद योजना निर्माण गरी सो अनुसार कार्यान्यिन गर्न, समयमा ठेक्का पट्टा तथा उपभोक्तासंग सम्झौता गरी समयमा कार्य सम्पन्न गर्न, आर्थिक वर्षको अन्त्यमा मात्र खर्च गर्ने प्रवृतिलाई राक्ने कार्य चुनौतीपूर्ण कार्य रहेको छ ।

अवसरहरु: नगरपालिकाका आर्थिक प्रशासन कार्य सफट्वेयर मार्फत सञ्चालन गरीनु, नगरपालिकालाई प्रयाप्त अधिकारहरु दिईनु, आर्थिक प्रशासन सम्बन्धि नियम कानुन स्पष्टरुपमा उल्लेख गर्नु, निश्चित अवधिमा कार्यहरु सम्पन्न गर्नुपर्ने दायित्व सृजना हुनु, तिन(वटा) सरकारको कार्यक्षेत्र स्पष्ट व्यवस्था गरीनु, नगरपालिकाको लेखापक्षिण गर्न महालेखालाई नै तोकिनु, वहुवर्षीय ठेक्का प्रथा हुने व्यवस्था मिलाउनु आदि अवसरहरु हुन् ।

७.३.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति, कार्यनीति,कार्यक्रम

दीर्घकालीन सोच : "आन्तरिक आम्दानी वृद्धि गरी आत्मनिर्भर वित्तिय व्यवस्था"

लक्ष्य :नगरपालिकाको स्रोत पहिचान परिचालन गरी सुशासनको माध्यमबाट जनतामा समृद्धि प्राप्त भएको हुने छ ।

उद्धेश्य : १. नगरपालिकाको वित्तिय व्यवस्थापनमा ब्यापक सुधार गरी श्रोत साधनको समुचित प्रयोगबाट आर्थिक तथा सामाजिक विकास भएको हुने छ ।

२. आर्थिक ऐन नियमको पालन र कार्यान्वयन गरी आर्थिक सुशासन तथा भ्रष्टाचार मुक्त भएको हुने छ ।

रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति : १.नगरपालिकाको वित्तिय व्यवस्थापनमा ब्यापक सुधार गरी श्रोत साधनको समुचित प्रयोगबाट आर्थिक तथा सामाजिक विकास भएको हुने छ ।

१.१ नगरपालिका तथा वडाहरुमा आधुनिक प्रविधियूक्त, निशुल्क इन्टरनेट र नेटवर्कमा आधारित पेपरलेस आर्थिक पद्धति अपनाउने ।

२. आर्थिक ऐन, नियमको पालन र कार्यान्वयन गरी आर्थिक सुशासन तथा भ्रष्टाचारमुक्त भएको हुने छ ।

२.१ नगरपालिकाको वित्तिय व्यवस्था सुदृढिकरण गरीने र करका दायराहरु फराकिलो पारी आन्तरिक आम्दानी वृद्धि गर्ने

३.१ वेरुजु न्यून गराउने, वेरुजु लगत राख्ने र समयमा नै नियमित गराउने ।

१.नगरपालिकाको कारोवार पारदर्शी बनाउनको लागि सामाजिक परीक्षण,सार्वजनिक सुनुवाइ, सार्वजनिक परीक्षणको सूचना टाँस व्यवस्था तथा सञ्चार माध्यमबाट जनतालाई जनकारी गराउने नीतिलिने ।

२. सम्पूर्ण लेखा व्यवस्था कम्प्यूटराइज गरीने ।

३. कार्य सम्पादनमा आधारित मूल्याङ्कन व्यवस्था मिलाईने छ ।कार्यसम्पादनमा दण्ड र पुरस्कार व्यवस्था कार्य सम्पादनमा आधारित गराउने नीति लिईनेछ ।

४. नगरपालिकाबाट प्रदान गरीने सेवा प्रवाहको मापदण्ड तयार गरी लागू गरिने छ ।

५. कागजविहिन (पेपरलेस) प्रशासन लागु गरिने छ ।

६. संविधान र ऐन कानुनर आवश्यकता अनुसार सम्पूर्ण कानुन, निर्देशिका तयार तथा स्वीकृत गरी लागू गरिने छ

७. नगरपालिका तथा सबै वडाहरुमा हाजिरी तथा नागरीक विद्युतिय वडापत्र राख्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।

८. नगरपालिकाको आन्तरिक आम्दानी वृद्धि गर्नको लागि विशेष पहल गरिने छ ।

९. सार्वजनिक सुनाई, सामाजिक परीक्षण, सार्बजनिक परीक्षण, मोवाइल एप, सूचना तथा खर्च विवरण Website मा राख्ने व्यवस्था लगायत प्रविधि अपनाई वित्तीय कारोवार पारदर्शिरुपमा सञ्चालन गरिने छ ।

१०. वित्तिय अनुशासन कायम गरीने र भ्रष्टाचार प्रति शुन्य सहीष्णु नीति अवलम्बन गरीने ।

११. खर्चका मापदण्ड तयार गरी लागू गरीने ।

१२. सबै शाखा स्थापना गरी कर्मचारी सहीत प्रविधियूक्त वनाइने ।

१३. वेरुजुको लगत तयार गरी समयमा फछ्र्यौट गर्ने ।

१४. स्थानीय सङ्घ संस्थाको क्षमता अभिवृद्धि गर्न लगानी बढाईनेछ ।

१५. विकासको आधार शुसासन भन्ने नीति अवलम्बन गरिने छ ।

१६. नगरपालिका लगायत वडाहरुमा आधुनिक प्रविधियूक्त, निशुल्क वाईफाइ र नेटवर्कमा आधारित पेपरलेस पद्धति अपनाईनेछ ।

१७. प्रभावकारी अनुगमन र मूल्याङ्कनको व्यवस्था गरिने छ ।

प्रमुख कार्यक्रमहरु :

नगरपालिकाबाट आफै सञ्चालन गरीने कार्यक्रमहरु

१.सफ्टवेयर तथा नेटवर्क सम्बन्धि कार्यक्रम सञ्चालन गरीने छ।

२.सार्वजनिक सुनाई, सामाजिक परीक्षण, सार्वजनिक परीक्षण,मोवाइलएप, सूचना तथा खर्च विवरण Web Side

मा राख्ने व्यवस्था कार्यक्रम गरिने छ।

३. नगरपालिकाको वित्तिय व्यवस्था सुदृढिकरण कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ।

४. सबै शाखालाई व्यवस्थित बनाईनेछ।

५. सेवा प्रवाहको मापदण्ड तयार गरी कार्यान्वयन गरीने छ।

६. कार्य सम्पादनमा आधारित मूल्याङकन कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ।

७. नगरपालिकाको लागि आवश्यक कानुन, निर्देशिका तयार गर्ने कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ।

८. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ।

सङ्घं तथा प्रदेश सरकारको सहयोगमा सञ्चालन गरीने कार्यक्रमहरु

१. कानुन, निर्देशिका तयार गर्ने कार्यक्रम पुरा गरिने छ।

२. राजश्व परिचालन क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम सञ्चालनगरिने छ।

३. लेखा प्रणाली सुदृढीकरण कार्याक्रम सञ्चालनगरिने छ।

४. विद्युतीय आर्थिक कारोवार प्रणालीको सुदृढीकरण कार्यक्रम सञ्चालनगरिने छ।

७.३.५ अपेक्षित उपलब्धि :

नगरपालिकाको आन्तरिक तथा बाहय श्रोतमा प्रति वर्ष दोव्वर वृद्धि भएको हुने छ। नगरपालिकाको आर्थिक प्रशासन शाखाको पूर्णरुपमा दरबन्दी पूर्ति भएको हुने छ। लेखा प्रणाली कम्प्यूटराइज्ड भई पूर्णरुपमा सफ्टवेयर प्रणाली लागू भएको हुने छ। नगरपालिकाको आन्तरिक लेखा परीक्षण शाखा स्थापना भई कर्मचारीको पदपूर्ति गरी कार्यान्वयन भएको हुने छ। खर्चका मापदण्ड तयार गरी लागू गरीएको हुने छ। नगरपालिकामा तोकिएका ऐन, कानुन, निर्देशिका लागू गरी सुशासन कायम भएको हुने छ। नगरपालिकाकोवेरुजु स्थिति प्रतिवर्ष खर्च गरेका रकमको २ प्रतिशत भन्दा तल भएको हुने छ। नगरपालिकाका सम्पूर्ण श्रेस्ताहरु अध्यावधिक भएको हुने छ। लेखापरीक्षण, सार्वजनिक सुनाई, सामाजिक परीक्षण लगायतका तोकिए अनुसारका परीक्षणहरु तोकिएको समयमा गरीने छन्। आन्तरिक श्रोतको क्षमतामा अभिवृद्धि गरी हालको १ करोड ५० लाख बाट वढेर २०८५ साल सम्ममा ५ करोड भन्दा माथि वार्षिक आम्दानी भएको हुने छ। सबै कर्मचारी तथा जनप्रतिनिधिहरुलाई पुनरताजकि तालिम दिई सबै क्षमतावान भएका हुने छन्।

७.३.६ नतिजा खाका

तालिका न. ६७ : वित्तिय व्यवस्था, सुशासन र भ्रष्टचार क्षेत्रको नतिजा खाका

क.सं.	प्रभाव नतिजा खाका	एकाई	आधार वर्ष आ.व. २०८०/०८१	आ.ब.को लक्ष्य २०८४/०८५	सूचनाको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
	प्रभाव						
१.	मानव विकास सूचकाङ्क	सुचाकाङ्क	०.४२७	०.५५	ने.जी.स.	नगरपालिका	सहयोग निरन्तरता भएमा
२.	सशक्तिकरण सूचकाङ्क	सुचाकाङ्क	०.९३	०.९५	ने.ज.स्वा.स.	,,	,,
	असर					,,	,,
	प्रतिफल						,,
१.	सेवा प्रवाह अति उत्तम	सूचकाङ्क			घर धुरी सर्वेक्षण	प्रशासन प्रमुख	,,
२.	सुशासन दर उच्च	सूचकाङ्क			,,	,,	,,
.	**आयोजना कार्यक्रम**				**घरधुरी सर्वेक्षण**	प्रशासन प्रमुख नगरपालिका	सहयोग उपलब्ध भएमा
१.	आन्तरिक आय वृद्धि कार्यक्रम	५			,,	,,	,,
२.	स्वदेश तथा विदेशबाट सहयोग तथा ऋण प्राप्त कार्यक्रम	५			,,	,,	,,
३	नगरपालिकाको वित्तिय व्यवस्था सुदृढिकरण कार्यक्रम	५			,,	,,	,,
४.	शाखा स्थापना कार्यक्रम	५			,,	,,	,,
५.	सेवा प्रवाहको मापदण्ड तयार कार्यक्रम	५			,,	,,	,,
६.	कार्य सम्पादनमा आधारित मूल्यांङ्कन कार्यक्रम	५			,,	,,	,,
७.	कानुन, निर्देशिका तयार गर्ने कार्यक्रम	५			,,	,,	,,
८.	अनुगमन तथा मूल्यांङ्कन कार्यक्रम	५			,,	,,	,,
९.	सार्वजनिक सुनाई कार्यक्रम	५			,,	,,	,,
१०.	सामाजिक परीक्षण कार्यृकम	५			,,	,,	,,
११.	सार्वजनिक परीक्षण कार्यक्रम	५			,,	,,	,,
१२.	मोवाइल एप कार्यक्रम	५			,,	,,	,,
१३.	सूचना तथा खर्च विवरण Webside साइडमा राख्ने व्यवस्था कार्यक्रम	५			,,	,,	,,
१४.	इलेक्ट्रोनिक हाजिरी व्यवस्था	५			,,	,,	,,
१५.	सहयोगी कार्यकक्ष, विषयगत सम्पर्क व्यक्तिको व्यवस्था	५			,,	,,	,,
१६.	नागरीक वडापत्रको व्यवस्था	५			,,	,,	,,
१७.	प्रत्येक टोलमा फ्रि वाइफाइ तथा इन्टरनेट सेवा सुबिधा	५			,,	,,	,,

क.सं.	प्रभाव नतिजा खाका	एकाई	आधार वर्ष आ.व. २०८०/०८१	आ.ब.को लक्ष्य २०८४/०८५	सूचनाको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१८.	सामुदायिक प्रविधि मैत्री कार्यक्रम	५			„	„	„
१९.	अपाङ्ग ,बालमैत्री, महिला मैत्री भवन तथा पूर्वाधार व्यवस्था	५			„	„	„
२०.	सेवा करार प्रणाली कार्यक्रम	५			„	„	„

कार्यक्रम तथा अनुमानित बजेट

लोकतन्त्र र सुशासन क्षेत्र विकासका लागि विस्तृत कार्यक्रम तथा प्रक्षेपित बजेट तथा कार्यक्रम सम्बन्धि अनुसूचिमा उल्लेख गरीएको छ ।

तालिका न.६८ : कार्यक्रम तथा अनुमानित बजेट

५. सुशासन तथा सस्थागत विकास समूह

विषयगत उपक्षेत्रहरु	**आ.ब. २०८०/०८१**	**आ.ब. २०८१/०८२**	**आ.ब. २०८२/०८३**	**आ.ब. २०८३/०८४**	**आ.ब. २०८४/०८५**	**जम्मा रु.(000)**
सस्थागत व्यबस्था,शासकीय सुधार तथा सुशासन	२२१००.००	२२६००.००	२२१००.००	२२१००.००	२२१००.००	१११०००.००
वित्तिय व्यबस्था र भ्रष्टचार निवारण	१३०६०.००	१३०६०.००	१३०६०.००	१३०६०.००	१३०६०.००	६५३००.००
सुशासन	४७७०.००	४७७०.००	४७७०.००	४७७०.००	४७७०.००	२३८५०.००
जम्मा	**४००३०.००**	**४००३०.००**	**४००३०.००**	**४००३०.००**	**४००३०.००**	**२००१५०.००**

परिच्छेद : ८
वन वातावरण तथा विपद व्यबस्थापन

८.१ विपद् व्यवस्थापन

८.१.१ पृष्ठभूमि : विपद् भन्नाले मानिसको जीवनमा आईपर्ने कष्ठकर अवस्था हो । आफूले नसोचेको अवस्थामा आउने समस्या नै विपद् हो । विपद्मा नव निर्मित वा प्रकृतिक कारणबाट विपद् सृजना हुन्छ । बाढी, पहिरो, चट्याङ्ग, असिना, अनावृष्टि, अतिवृष्टि, भूकम्प प्राकृतिक कारणबाट सृजना भएका विपद् हुन भने आगलागी, सडक निर्माणबाट हुने पहिरो, तल्लो तहमा पर्ने असर, कच्चि घरबाट हुने समस्या, गाडी दुर्घटना भएर हुने विपद्, रोग तथा महामारी आदि मानव निर्मित विपद्हरु हुन् ।

यस नगरपालिकामा भौगोलिक स्वरुप अस्तव्यस्त बसोबास, अज्ञानता तथा अशिक्षाको कारणबाट विपद्हरु आइरहेका छन् । नगरंपालिकाको भौगोलिक स्वरुप पहाड र फेदसम्म पैलिएको छ । यहाँ कुनै वस्तिहरु डाँडामा पनि रहेका छन् । नदी तथा खोलाका किनार छेउछाउमा रहेका वस्तिहरु हुन । बाँकी बस्तिहरु सबै पहाडको बीच भागमा फैलिएर रहेका छन् । माथि उल्लेखित भेरी नदी,झुप्राखोला,चिङ्गाड खोला,खहरे,राते तथा अन्य खोल्सा खोल्सीमा वर्षामा बाढी आएर नगरपालिकाका किनारका फाँटहरु बगाउँदा धेरै उव्जनी जमिन नष्ट भएको छ । जङ्गल तथा घरहरुमा समेत आगलागी भै धेरै सम्पतिको समय समयमा नष्ट भएको छ । नगरपालिकामा डोजर प्रयोग गरी मोटर बाटो खन्दा समेत सडक भन्दा तल्लो तटका उव्जनी हुने खेतहरु सबै पुरिएर नष्ट पारेको छ ।

२०७२ सालमा गएको भूकम्पले घर नोक्सान पारेको थियो । यहाँ समय समयमा चट्याङ्ग परेर मानिस तथा पशुपन्छी नष्ट पारेको छ । यस्ता विपद्हरुलाई सकभर आउन नै नदिन, आएमा कम क्षति हुने गरी पूर्व तयारी गर्नुपर्छ । प्रकृतिक तथा मानवीय विपद्बाट जनधन, बाली नाली, पशुपन्छीको क्षेती भएको तितो अनुभव सबैलाई छ । विपद्बाट न्यून क्षतिहुनका लागि पूर्व तयारी ब्यापक रुपमा गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

८.१.२ प्रमुख समस्याहरु :

यस नगरपालिकामा चट्याङ्ग पर्नु, बाढी आउनु, पहिरो तथा जमिन दलदल भइ बग्नु, डोजरले सडक खन्दा तल्लो तटका खेतीयोग्य जमिन तथा खानेपानीका मूलाधारा पाईप संरचना पुरिनु तथा भत्काउनु, भूकम्पले घर तथा संरचना ध्वास्त पार्नु, पूर्व तयारीको लागि व्यवस्थापन नहुनु, भएका कार्यहरु रोकथाममूलक नभई उपचारात्मक हुनु प्रमुख समस्याहरु हुन । प्राकृतिक प्रकोपका संभावित क्षेत्रको नंक्सांकन नहुनु, विकास निर्माण गर्दा वातावरणीय पक्षलाई ध्यान नदिनु, विपद् सम्बन्धि चेतनाको समस्या, समन्वय नहुनु, विपद्पछि समयमा उद्धार गर्न समस्या, क्षतिको क्षतिपूर्ति समयमा दिनको लागि क्षतिपूर्ति दिन बजेटको समस्या, समयमा नै पुनर्निमाणको समस्या, नगरपालिकामा विपद्पछि उद्धारको लागि आवश्यक औजार तथा सामान र जनशक्तिको समस्या र आगो निभाउन तथा नियन्त्रणको लागि वारुण यन्त्रको अभाव आदि समस्या रहेका छन् ।

८.१.३ चुनौती र अवसरहरु

चुनौतीहरु :विपद् व्यवस्थापनको लागि पूर्व तयारी गर्न, आवश्यक विपद्को समयमा उद्धार गर्ने, सामान तथा तालिम प्राप्त जनशक्तिको व्यवस्थापन गर्न, नदी तथा खोलाले बिगारेका तथा भत्काएका संरचना निर्माण गर्न र आवश्यक स्थानमा निर्माण गर्न श्रोत जुटाउन, विपद्को पूर्व सूचना दिने व्यवस्थापन मिलाउन, प्रभावकारी संयन्त्र तयार गर्न, जथाभावि डोजर प्रयोगलाई नियन्त्रण गर्न र वर्षाको समयमा माटो काट्ने चलनलाई हटाउने कार्य चुनौतीपुर्ण छ । डढेलो नियन्त्रणका लागि जनचेतना मूलक कार्यकम सञ्चालन गर्न, आगो लगाउँने व्यक्तिको

पहिचान गरी कानुनी कारवाही गर्न, जथाभावि रुख बिरुवा कटान गर्न रोक्न, छाडा चौपाय नियन्त्रण गर्न, जनचेतना फैलाउन, वृक्षारोपण तथा तटवन्धनको व्यवस्था गर्न, प्राविधिक ज्ञान प्रविधि, विकास पहुँचमा वृद्धी गर्न,अभिमुखिकरण तालीम दिई जनचेतना फैलाउन, विपद् क्षेत्रको पहिचान गरी नक्साङकन गर्न, नगरपालिकामा भवनहरु निर्माण गर्दा भवन मापदण्ड लागु गराउन, वारुण यन्त्रको व्यवस्था तथा व्यवस्थापन गर्न चुनौती रहेको छ ।

अवसरहरु : यस नगरपालिकामा जिल्लाकै महत्वपूर्ण सम्पदाहरु यसै नगरपालिकामा रहेको छ । खोलाखोल्सा तथा जलाधार संरक्षणको लागि नेपाल सरकार तथा सामुदायिक संस्थाहरुले कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु, नगरपालिकाले नगरपालिका तह तथा वडा र वस्तिस्तरमा विपद् उद्धार सम्बन्धि संस्थागत तथा नीतिगत व्यवस्था हुनु अवसहरु हुन । नगरपालिकाले विपद् व्यवस्थापन ऐन पारित गरी लागू गर्नु, घर निर्माण सम्बन्धि मापदण्ड तयार गर्नु, सबै वस्तिमा सडक, खानेपानी जस्ता पूर्बाधार निर्माण हुनु, सबै वडामा स्वास्थ्य संस्था हुनु, रेडक्रस जस्ता संस्थाहरु बस्तीस्तरसम्म गठन हुनु, जलवायु परिवर्तन अनुकुलन योजना, दिगो कृषि कार्यक्रम, तटबन्धन कार्यक्रम आदि यस नगरपालिकामा सञ्चालन हुनु पनि यस क्षेत्रका अवसरहरु हुन् ।

८.१.४ सोच, लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति , कार्यनीति र कार्यक्रमहरु

दीर्घकालीन सोच : "सफा स्वच्छ हरियाली सडक ,खोला र नदी,पर्यटनको विकाससँगै हुन्छ लेकवेशीको उन्नति" ।

लक्ष्य : प्राकृतिक श्रोत साधनको व्यवस्थापन तथा उपयोगबाट नगरबासीको आर्थिक विकास गर्ने ।

उद्धेश्य : १. सडक र खोला किनारहरुमा हरियाली प्रबर्द्धन गर्ने ।

२.वन,जैविक विविधता र जलाधार क्षेत्रको दिगो व्यवस्थापनद्धारा नगरपालिकाको समृद्धिमा योगदान पुऱ्याएको हुने छ ।

३. प्रकृतिक श्रोतहरुको सदुपयोग गर्दै रोजगार सृजना गर्ने र आय वृद्धि गरी विपन्न वर्गको जीविकोपार्जनमा सुधार र वातावरण प्रणाली बीच सन्तुलन कायम भएको हुने छ ।

४. नगरपालिका भित्र ४० माइक्रो भन्दा तलका पलस्टी प्रयोगको प्रतिबन्ध लगाउने ।

५.सार्वजनिक क्षेत्रमा मदिराजन्य विक्रिमा प्रतिबन्ध लगाउने ।

६.फोहोरलाई मोहोरमा बदल्ने कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने र त्यसको लागि घरघरमा डस्वीन राख्ने वातावरण तयार गर्ने ।

७. नगरले ५ वर्ष भित्रमा २ स्थानमा ल्याण्डफिलसाईड निर्माण गर्ने ।

८.विपदब्यबस्थापनको लागि आपतकालीन कार्यसञ्चालन केन्द्र LEOC लाई साधनस्रोतले सम्पन्न बनाउने ।

रणनीति तथा कार्यनीति

१.पूर्व विपद् व्यवस्थापन योजना निर्माण गरी सो को कार्यान्वयनद्धारा जोखिममा न्यूनीकारण भएको हुने छ ,

१.१ विपद् जोखिमको पूर्वयोजना तयार गरी सो अनुसार कार्यन्वयन गर्ने ,

१.विपद् सम्बन्धमा समय समयमा पूर्वअभ्यास गरी समयमा उद्धार गर्ने ,

२. विकास निर्माणमा विपद् व्यवस्थापनलाई समेत समावेस गरी गरी योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था मिलाउने ,

३. पहिरो तथा बढीबाट सकटासन्न अवस्थामा रहेका परिवारलाई समय मै सुरक्षित स्थानमा स्तानान्तरण गर्ने ,

४. विद्यालयस्तरमा विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धि विषय पाठ्यक्रममा समावेश गरी तल्लो तहबाटै विपद् सम्बन्धि चेतना जनगरने ,

५.विपद् सम्बन्धि पूर्व जानकारी तथा चेतावनी दिई विपद् क्षति न्यूनीकारण गरीने ,

६. वन, जैविक विविधता र जलाधार क्षेत्रको दिगो व्यवस्थापनद्धारा पहिरो तथा भूक्षयमा कमी ल्याउने ,

७. डढेलो नियन्त्रणका लागि जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ,

१.२ विपद्को लागि आवश्यक पर्ने सामान, साधन तथा जनशक्तिको व्यवस्थापन गर्ने र विपद् उद्धार संस्था तथा संरचना तयार गर्ने ,

८.विपद्को लागि सबै वस्तिमा आवश्यक योजना, सामान तथा जनशक्तिको पूर्व व्यवस्था मिलाउने ,

९.नगरपालिका, वडा तथा बस्तीस्तरमा उद्धार समिति गठन गरी विपद् आएमा तत्काल उद्धार गर्ने ,

१०. तत्काल उद्धारको लागि तालिम प्राप्त जनशक्ति, औषधि, औजार, डोरी, वाल्टी लगायतका सरसामानको व्यवस्था प्रत्येक बस्तीस्तरमा गरिने छ ,

११. राहत र उद्धारका लागि प्राप्त सामान व्यवस्थितरुपमा वितरण गर्ने प्रवन्ध मिलाईने छ ।

१२. भूकम्प, बाढि, पहिरो जाने क्षेत्रको नक्सांकन गरी यसको लागि सजगता अपनाईने छ ।

१३.पूर्वाधार आयोजना निर्माण कार्य सुरु गर्नु भन्दा अघि वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन तथा प्रकोप मूल्याङ्कन अनिवार्य गरी सोको असर न्यूनीकरण गर्ने गरी कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था मिलाईने छ ।

२. विपद् पश्चात समयमा उद्धार गरी विपद्बाट थप धनजनको क्षति हुनबाट जोगाउँन र समयमा क्षतिपूर्ति दिएको हुने छ ।

२.१ विपद् पश्चात समयमा उद्धार गर्ने र समयमा वचाउने , राहत तथा क्षतिपूर्ति दिने व्यवस्था मिलाईने छ ।

१४. जिल्ला विपद् प्रकोप समिति र नगरपालिका विपद् प्रकोप समिति बीच समन्वय गरी कार्यान्वयन गरिने छ ।

१५.विपद्को कारणबाट आर्थिकरुपले छिन्न भिन्न रहेको परिवारलाई विशेष आर्थिक सहयोग गरी परिवारलाई पहिलाको स्थितिमा लैजाने व्यवस्था गरिने छ ।

१६. पूर्वाधार निर्माण गर्दा वातावरण मैत्री गर्ने सडकमा सडक प्लस कार्यक्रम (वृक्षारोपण, अम्रिसो रोपण आदि) सञ्चालन गरिने छ ।

१७. प्रकोप व्यवस्थापन, पूर्व तयारी, प्रचार प्रसार कार्यक्रम , क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रममा प्रदेश तथा सङ्घको समन्वय तथा सहयोगमा सञ्चालन गर्ने व्यवस्था मिलाईने छ ।

कार्यक्रमहरु :

नगरपालिकाले आफै सञ्चालन गर्ने कार्यक्रमहरु

- **जोखिमयुक्त स्थानमा रहेका बस्तीहरुको स्थानन्तरण कार्यक्रम** : नगरपालिकामा रहेका पहिरो, बाढी, खोलानालाबाट जोखिम स्थानको पहिचान गरी त्यहाँ बाट बस्ती सुरक्षित स्थानमा हस्तानान्तरण गरीने छ ।

- **नगरपालिका तथा वडा र बस्तीस्तरको विपद् व्यवस्थापन समिति गठन कार्यक्रम** : विपद् जोखिम न्यूनीकरणको लागि नगरपालिका, वडा तथा बस्तीस्तरमा विपद् व्यवस्थापन समिति गठन गरिने छ । यी समितहरुले विपद् पछि समयमै उद्धार गर्नेछन् । यी समितिहरु साधन श्रोतले पूर्ण भएका हुने छन् ।

- प्रत्येक वस्तिस्तरमा विपद् पूर्वतयारीको लागि सामान, खाद्यान्न, औषधि तथा जनशक्ति व्यवस्थापन भएका हुने छन् ।

- **भू–उपयोग योजना निर्माण कार्यक्रम तथा जोखिम क्षेत्र लेखाङकन कार्यक्रम :** नगरपालिकामा जोखिम क्षेत्रको पहिचान गरी लेखाङ्कन गरिने छ ।

- **विकासका पूर्वाधार संरक्षण कार्यक्रम** : विकासका पूर्वाधार निर्माण गर्दा भईरहेका पूर्वाधारको संरक्षण गर्ने र विग्रेका संरचना मर्मत संम्भार गरिने छ ।

- **जलाधार क्षेत्र संरक्षण कार्यक्रम :**नगरपालिकाको जलाधार क्षेत्र संरक्षण गर्न पानीका मुहान संरक्षण कार्यक्रम, तटवन्धन, पहिरो नियन्त्रण कार्यक्रम जस्ता जलाधार क्षेत्र संरक्षण कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।

- **सामुदायिक वन नवीकरण तथा हस्तान्तरण कार्यक्रम** : सामुदायिक वनको नवीकरण तथा हस्तान्तरण गरी वनको उपयोग तथा संरक्षण गरिने छ । वनमा ढडेलो नियन्त्रण गरीने, वनका अनावश्यक रुख कटनी गरी सिमान्तकृत परिवारको जीवनस्तर उकास्ने, वृक्षारोपण गर्ने जस्ता कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।

- **प्राकृतिक प्रकोप रोकथाम कार्यक्रम :**.यसै अनुसार आगलागी, बाढी पहिरो लगायतका प्राकृतिक प्रकोप रोकथामका लागि अवश्यक कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिने छ ।

- **प्रकोप व्यवस्थापन तालिम कार्यक्रम** : प्रकोप व्यवस्थापन समितिहरुलाई, समाजका युवाहरुको लागि प्रकोप व्यवस्थापन तालिम दिई आवश्यक परेमा कम क्षतिमा समयमै उद्धार गर्न सक्ने सीपयुक्त जनशक्ति तयार गर्न प्रकोप व्यवस्थापन तालिमा सञ्चालन गरिने छ ।

- **विपद् पछिको खोज तथा उद्धार कार्यक्रम** : कुनै पनि विपद् आएमा समयमा खोज तथा उद्धार गर्नआवश्यक तयारी गरीएको हुने छ । यसको लागि प्रहरी तथा सेनाको सहयोगको लागि प्रमुख जिल्ला अधिकारी मार्फतसमन्वय गरी उद्धार हुने व्यवस्था मिलाईने छ । विपद्मा रहेकाहरुको तत्काल उद्धार, वस्नको लागि वासस्थानको व्यवस्था, औषधि उपचारको व्यवस्था, भोजनको प्रवन्ध आदि पूर्व तयारी गरी समयमा खोज तथा उद्धार गर्न सक्ने स्थितिमा रहेने व्यवस्था मिलाईने छ ।

- **भूकम्प सुरक्षा जनचेतना कार्यक्रम** : नेपाल भूकम्पीय क्षेत्रमा रहेको हुनाले यसबाट कम क्षति हुने व्यवस्था, सुरक्षित घर निर्माण, विद्यालयको संरचना, विद्यार्थीहरुको लागि भूकम्प तथा प्राकृतिक प्रकोप सम्बन्धि जानकारी , वच्ने उपया, क्षति कम गर्ने उपया आदि बारेमा जनचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।

- **जथाभावि रुपमा नदी जन्य पदार्थको उत्खन्न नियन्त्रण गर्ने कार्यक्रम :** वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन तथा अध्ययन विना जथाभावि रुपमा नदीजन्य पदार्थको उत्खनन् कार्यमा नियन्त्रण गरिने छ। वातावरण अध्ययन गरी कम क्षेतिहुने व्यवस्था मिलाई नदीजन्य बस्तुको उपयोग गर्ने व्यवस्था मिलाईने छ।

- **पानीका मुहानहरु संरक्षण गर्ने कार्यक्रम** : पानीका मूलका श्रोत संरक्षण गर्ने र सो सम्बन्धि जनचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ।

- **खेति योग्य जमिन र वन क्षेत्र किटान गरी व्यवस्थापन गर्ने (उपभोक्ता र वडाको सहकार्यमा) कार्यक्रम** : नगरपालिकामा रहेका सम्पूर्ण जग्गा जमिनको अध्ययन गरी भू–उपयोग योजना तयार गरी सो अनुसार कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था मिलाईने छ।

- **डढेलो नियन्त्रणका लागि जनचेतना मूलक कार्यक्रम :** वन तथा जङ्गलमा डढेलो नलगाउँन चेतना फैलाउने कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ। अग्नि रेखा निर्माण, डढेलो नियन्त्रणको पूर्व तयारी कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ।

- **आपतकालीन आश्रय स्थल निर्माण कार्यक्रम :** मानवीय तथा प्राकृतिक विपद्‌बाट धनजनको क्षति भएमा आपतकालीन आश्रय स्थलहरुको निर्माण गरी आश्रय दिने व्यवस्था मिलाईने छ।

प्रदेश तथा सङ्घीय सरकारको सहयोगमा सञ्चालन गरीने कार्यक्रमहरु

- जोखिमस्थानमा रहेका बस्तीहरुको स्थानन्तरण कार्यक्रम
- प्रत्येक वस्तिस्तरमा विपद्‌पूर्व तयारीको लागि सामान, खाद्यान्न, औषधि तथा जनशक्ति व्यवस्थापन कार्यक्रम
- भू उपयोग योजना निर्माण कार्यक्रम तथा जोखिम क्षेत्र लेखांङ्कन कार्यक्रम
- जलाधार क्षेत्र संरक्षण कार्यक्रम
- प्राकृतिकप्रकोप रोकथाम कार्यक्रम
- प्रकोप व्यवस्थापन तालिम कार्यक्रम
- विपद् पछिको खोज तथा उद्धार सामाग्री वितरण कार्यक्रम
- पीडित तथा घाइतेको उपचार तथा तत्काल राहत कार्यक्रम
- पूर्णखोप कार्यक्रम सञ्चालन कार्यक्रम

८..५ अपेक्षित उपलब्धि

आवधिक योजनाको अवधि २०८५ सम्ममा विपद् पूर्वयोजना तयार भएको हुने छ। भू–उपयोग योजना स्वीकृत भएको हुने छ। विपद् योजना सम्बन्धि ऐन, नियम, कार्यविधि, कार्यक्रम तयार भएको हुने छ। वडाहरुका टोलको पहिरो नियन्त्रण गर्न विशेष कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने छ। विपद् सम्बन्धि पूर्व सूचना दिने व्यवस्था मिलाइएको हुनुका साथै विपद् सम्बन्धि जनचेतना कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने छ।

८.२. वातावरण

८.२.१ पृष्ठभूमि : आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा वातावरणको ठूलो महत्व रहेको छ । यस नगरपालिकाको कुल क्षेत्रफल १८०.९२ वर्गकि.मि.मध्ये २५.१४ प्रतिशत कृषिजन्य भूमि, ५४.८४ प्रतिशत भन्दा माथि वन जङ्गल र बाँकि क्षेत्र खोला तथा बगरले ढाकेको छ । यहाँ सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति ३७ (वटा) छन् । यहा उत्तिस, धुपि सल्ला,बाज,रहिच,साल,सल्लो,साजजस्ता रुखबिरुवा रमृग घोरल कालिज,भालु, बाघ, मृग वन र वन्यजन्तुहरु रहेकाछन् । वन जङ्गंल, खोलानाला, स्वच्छ हरियाली भएकोले यहाँको वातावरण ज्यादै रमणीय रहेको छ ।

८.२.२ प्रमुख समस्याहरु :

वनलाई नगरबासहीरुको आर्थिक उपार्जनसंग समन्वय हुन नसक्नु, वन जङ्गलमा कुकाठ बढी हुनु, डढेलो बढी लाग्नु, खेति योग्य जमिनमा अनावश्यक बोट बिरुवाको व्यवस्थापन नहुनु, जडिबुटीको पहिचान र संरक्षण हुन नसक्नु, वन जङ्गलको फडानी र भूक्ष्य यहाँको वातावरण क्षेत्रका मुख्उ समस्याहरु हुन । यसका अलावा बढ्दो रसायनिक पदार्थको प्रयोग, प्लाष्टिक जन्य बस्तुको व्यवस्थापनको अभाव, मृत जनावरको उचित व्यवस्थापनमा कमी, प्रभावकारी समन्वयको अभाव, वातावरणसंग सम्बन्धित सूचना संङ्कलनमा कमी, जनचेतनाको अभाव, नागरीक सुसुचित नहुनु, ऐन, नीति नियम विनियमको पूर्ण पालन नहुनु, फोहरमैलाको व्यवस्थापनमा समस्या, वातावरणमा असर, मानविय स्वास्थ्य रोगको प्रकोप, उर्वरा खेती योग्य जमिनको विनास र बाढी पहिरो नियन्त्रण कार्यक्रम प्रभावकारी नहुनु जस्ता समस्याहरु रहेका छन् । वन संरक्षण तथा वृक्षारोपण कार्यमा जनसहभागीतामा कमी, खोलानालामा जथाभावि करेन्ट लनगरर माछा मार्ने प्रवृक्ति, ग्रामीण बजारमा फोहर व्यवस्थापन नहुनु र जथाभावि डोजर प्रयोग गर्नु आदि वातावरण सम्बन्धि समस्या रहेका छन् ।

८.२.३ चुनौती र अवसरहरु

चुनौतीहरु : खेति योग्य जमिन र वन क्षेत्र किटान गरी व्यवस्थापन गर्न (उपभोक्ता र स्थानीय तहको सहकार्यमा), डालेघाँस तथा उपयोगीमूलक बिरुवाहरुको संरक्षण तथा अनुत्पादक बिरुवाहरुको कटानी गर्न, वातावरण अनुसार जडिवुटि तथा उत्पादनशिल बोट बिरुवाको वृक्षारोपण गर्ने, डढेलो नियन्त्रणका लागि जनचेतना मूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने, आगो लनगरनेको व्यक्तिमाथी सख्त कानुनी कारवाही गर्ने जस्ता चुनौतीहरु रहेका छन् । विभिन्न प्रकारका जडिवुटीको पहिचानका लागि विज्ञहरुद्धारा चेतना मूलक कार्यक्रम सञ्चालन गरी उत्पादन र बिक्री वितरणको प्रवन्ध मिलाउन, जथाभावि रुख बिरुवा कटान गर्न रोक्न, छाडा चौपाय नियन्त्रण, जनचेतना फैलाउन, वृक्षारोपण तथा तटवन्धनको व्यवस्था गर्न, वातावरण संरक्षण गर्न चुनौती रहेका छन् ।

अवसरहरु : यस नगरपालिकामा जिल्लाकै महत्वपूर्ण जङ्गल क्षेत्र रहेको छ जसलाई नगरबासीको आयआर्जनसँग जोडन सक्ने अवसर छ । वन संरक्षण क्षेत्रले यस नगरपालिकाको वडा नम्बर १ देखि १० सम्म को सम्पुर्ण वन क्षेत्र ओगटेको छ ।वन नेपालकोसम्बृद्धिकोप्रमुखआधारमध्येको एक हो ।सरकारीआँकडाअनुसारनगरपालिकाको कुलक्षेत्रफलको ४४ प्रतिशत जमिन वन क्षेत्रले ढाकेको छ । वन आधारभूत वर्गका मानिसहरुको जीविकोपार्जनको मुख्य स्रोत पनि होनेपालले सामुदायिक वन संरक्षणमा गरेको प्रगति अन्तर्राष्ट्रिय जगतमै प्रशंसायोग्य छ । वन जङ्गल संरक्षणले हाल विश्वमाबढ्दैगईरहेकोतापक्रमलाईसन्तुलनमाराख्नमात्रनभएरजलवायुपरिवर्तनकोमारबाटजोनगरनसघाउ पुऱ्याउँछ । नगरपालिकाभित्रका कतिपय खुल्ला क्षेत्रमा वृक्षारोपण गरी हरियाली बढाउन सकिन्छ । यसै अनुसार जैविक विविधता, जलवायु परिवर्तन अनुकुलन योजना, दिगो कृषि एवं चक्ला बन्दी कार्यक्रम यस नगरपालिकामा सञ्चालन सकरात्मक रहेको छ । नगरपालिकाका १० वडामा सामुदायिक वनभएकाले वनलाई नगरबासीको आयआर्जनसँग जोडने अवसर छ ।

८.२.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति, कार्यनीति, कार्यक्रम

दीर्घकालीन शोच : 'समृद्ध लेकवेशी एउटै निकास सबैको आर्थिक उन्नति र दिगो विकास'

लक्ष्य : प्राकृतिक श्रोत साधनको व्यवस्थापन तथा उपयोगबाट नगरबासीको आर्थिक सुधार भएको हुने छ ।

उद्धेश्य : १. वन, जैविक विविधता र जलाधार क्षेत्रको दिगो व्यवस्थापनद्धारा नगरपालिकाको समृद्धिमा योगदान पुऱ्याएको हुने छ ।

२. वन, वनस्पती, जडिवुटी, वन्यजन्तु, जैविक विविधता तथा जलाधारको समुचित संरक्षण संम्वर्द्धन गरीप्रकृतिक श्रोतहरुको सदुपयोग गर्दै रोजगार सृजना गर्ने र आय वृद्धि गरी विपन्नवर्गको जीविकोपार्जनमा सुधार र वातावरण प्रणाली वीच सन्तुलन कायम भएको हुने छ ।

३. वन क्षेत्रको उत्पादकत्व र वनपैदावारको उत्पादन गरी स्थानीय आवश्यकता परिपूर्ति गर्दै नगरबासीको आयमा वनको योगदान अभिवृद्धि भएको हुने छ ।

रणनीति तथा कार्यनीति

तालिका न. ६९ :रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
१. वन, जैविक विविधता र जलाधार क्षेत्रको दिगो व्यवस्थापनद्धारा नगरपालिकाको समृद्धि गर्ने ।	
१.१ सामुदायिक वन लगायत समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन पद्धतिको विकास र प्रवर्द्धन गर्ने ।	–खेति योग्य जमिन र वन क्षेत्र किटान गरी व्यवस्थापन गरिने छ । –डालेघांस तथा उपयोगीमूलक बिरुवाहरुको संरक्षण तथा अनुत्पादक बिरुवाहरुको कटानी गर्ने ।
२. वन, वनस्पती, जडिवुटी, वन्यजन्तु, जैविक विविधता तथा जलाधारको समुचित संरक्षण संम्वर्द्धन गरी.प्राकृतिक श्रोतहरुको सदुपयोग गर्दै रोजगार सृजना गर्ने र आय वृद्धि गरी विपन्नवर्गको जीविकोपार्जनमा सुधार गरी वातावरण प्रणाली वीच सन्तुलन कायम भएको हुने छ ।	
२.१ पूर्वाधार निर्माण गर्दा वातावरण मैत्री गर्ने सडकमा सडक प्लस कार्यक्रम (वृक्षारोपण, निगालो र अम्रिसो रोपण आदि) सञ्चालन गर्ने ।	–वातावरण अनुसार जडिवुटि तथा उत्पाशिल बोटबिरुवाको वृक्षारोपण गरिने छ –नगरपालिकाका नदी तथा सबै खोला नालाहरुमा सामुहिक माछापालनमा जोड गरिने छ । –खोलानालामा विषाधि, करेन्ट लगाई जलचरको विनास हुने हुँदा यस्ता कार्य पूर्णतय अपराधिक कार्यको रुपमा मानी कार्यवाही गर्ने नीति लिइने छ ।
३.वन क्षेत्रको उत्पादकत्व र वन पैदवारको उत्पादन गरी स्थानीय आवश्यकता परिपूर्ति गर्दै नागरीकको आयमा वनको योगदान अभिवृद्धि भएको हुने छ ।	
३.१ विभिन्न प्रकारका जडिवुटीको पहिचानका लागि विज्ञहरुद्धारा चेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गरी उत्पादन र बिक्री वितरणको प्रवन्ध मिलाउने (स्थानीय तह र उपभोक्ता) । ३.२.वनमा अनावश्यक झाडी	– डढेलो नियन्त्रणका लागि जनचेतना मूलक कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ । – सार्वजनिक शौचालय निर्माण गरी वस्तिको वातावरण सुधार गरिने छ । – कुवा पानीका मुल संरक्षण तथा एक वस्ति एक पोखरीको नीति अवलम्बन गरीने छ । – वनमा अनावश्यक झाडी तथा अनुत्पादक रुख हटाई उत्पादनमूलक जस्तै अम्रिसो, निगालो, चिउरी,ओखर, जापानी ओखर खेतीमा जोड गरिने छ । – सबैको घरमा वाथरुम सहीतेको आधुनिक शौचालयमा जोड गरिने छ ।

रणनीति	कार्यनीति
तथा अनुत्पादक रुख हटाई उत्पादनमूलक जस्तै अम्रिसो, निगालो, चिउरी,ओखर, जापानी ओखर खेतीमा जोड दिने ।	– विकासको आधार सुशासन भन्ने नीति अवलम्बन गरीने छ । – फोहर मैला व्यवस्थापन गर्ने नीति अवलम्बन गरीने छ ।

वातावरण तथा जलाधार सम्बन्धि कार्यक्रमहरु :

वातावरण तथा जलाधार सम्बन्धि निम्न अनुसारका कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।

- वन संरक्षण तथा सम्वर्द्धन कार्यक्रम
- वन सिमाङ्कन कार्यक्रम
- बिरुवा उत्पादन तथा वृक्षारोपण कार्यक्रम
- जडिवुटी पहिचान,तथा उपयोग तथा प्रशोधन तालिम कार्यक्रम
- भू उपयोग योजना
- सामुदायिक वन नवीकरण तथा हस्तान्तरण कार्यक्रम
- प्राकृतिक प्रकोप रोकथाम कार्यक्रम
- विकासका पूर्वाधार संरक्षण कार्यक्रम
- जलाधार क्षेत्र संरक्षण कार्यक्रम
- वातावरण तथा सरसफाईकार्यक्रम
- जथाभावि नदीजन्यपदार्थको उत्खनन्मा नियन्त्रण गर्ने
- पानीका मुहानहरु संरक्षण गर्ने कार्यक्रम
- खेति योग्य जमिन र वन क्षेत्र किटान गरी व्यवस्थापन गर्ने (उपभोक्ता र स्थानीय तहको सहकार्यमा) कार्यक्रम ।
- डाले घाँस तथा उपयोगीमूलक बिरुवाहरुको संरक्षण तथा अनुत्पादक बिरुवाहरुको कटानी कार्यक्रम
- डढेलो नियन्त्रणका लागि जनचेतनामूलक कार्यक्रम ।
- विभिन्न प्रकारका जडिवुटीको पहिचानका लागि विज्ञहरुद्धारा चेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गरी उत्पादन र बिक्री वितरण (स्थानीय तह र उपभोक्ता मिलेर) कार्यक्रम ।
- वनमा रहेका पुराना तथा वुढा रुखहरुको छनोट गरी कटनी गर्ने र उपयोग, आय यार्जन गर्ने र कटानीको दोव्वर सङ्ख्यामा बिरुवाको वृक्षारोपण गर्ने ।
- विपन्न परिवारहरुको समूहबनाई वन पैदावार, जडिवुटी खेती गर्ने र उपयोग गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।
- वनमा नर्सरी निर्माण गरी बिरुवाहरु उत्पादन गर्ने र नगरपालिका वाहिर तथा अन्य जिल्लाहरुमा समेत आपूर्ति गरी आय आर्जन गर्ने कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
- नगरपालिकाका सबै खोला नालाहरुमा सामुहिक माछापालनमा जोड दिइने । खोला नालामा विषाधि, करेन्ट लगाई जलचरको विनास हुने हुँदा यस्ता कार्य पूर्णतय अपराधिक कार्यको रुपमामानी कार्यवाहि गर्ने नीति लिइने छ ।

तालिका न ७० वन ,वातावरण र विपदव्यवस्थापनको तालिका

क्र.स.	प्रस्तावित कार्यक्रमहरु	इकाई	लक्ष्य (Target) परिमाण २०८०/०८१	२०८१/०८२	२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८/०८५
१.	**वन तथा भू- संरक्षण**						
१.१	दीगो वन व्यवस्थापन हरियाली प्रबर्द्धन गोटा	५	१	१	१	१	१
१.२	काफल ,चिउरी,टिमुर तथा सिस्नु अन्य गोटा	५	१	१	१	१	१
१.३	निजी वन व्यवस्थापन (बिरुवा, नर्सरी तालीम आदि) पटक	५	१	१	१	१	१
१.४	जलाधार कार्यायोजना तयारी पटक	५	१	१	१	१	१
१.५	वाडि पै-हो रोकथाम कार्यक्रम पटक	५	१	१	१	१	१
१.६	खेतीयोग्य जग्गा नियन्त्रण	५	१	१	१	१	१
१.७	. विधुतिय सुधारिएको चुलो गोटा	७५००	१५००	१५००	१५००	१५००	१५००
१.८	जलाधार रिचार्ज पोखरी निर्माण गोटा	२५	५	५	५	५	५
१.९	सचेतनामूलक कार्यक्रम	५	१	१	१	१	१
१.१०	खोलामा Run off harvesting dam	५	१	१	१	१	१
१.११	एक वडा एक नर्सरी	५	१	१	१	१	१
१.१२	भू- संरक्षण	५	१	१	१	१	१
१.१३	वृक्षारोपण (सड्क छेउ)	५	१	१	१	१	१
१.१४	राष्ट्रिय वन	५	१	१	१	१	१
१.१५	वन डढेलो नियन्त्रण	५	१	१	१	१	१
१.१६	नाला व्यवस्थापन कि.मि.	५	१	१	१	१	१
१.१७	वास, निगालो रोपण सडक नदी खोला किनारमा	५	१	१	१	१	१
१.१८	बहुउपयागि वृक्षारोपण वनमा	५	१	१	१	१	१
१.१९	वास, अम्रिसो रोपण वनमा	५	१	१	१	१	१
२.	**फोहोरमैला व्यवस्थापन**						
२.१	कम्पोष्टविनहरु प्लान्ट स्थापना गोटा	५	१	१	१	१	१
२.२	एकघर एक फोहर सङ्कलन भाडा सङ्ख्या	७५००	१	१	१	१	१
२.३	फोहोरमैला व्यवस्थापन तालिम पटक	५	१	१	१	१	१
२.४	वातावरण मैत्री प्रविधी	५	१	१	१	१	१
२.५	वायोइन्जीनियरीङ्ग नगरपालिका सदरमुकाम	५	१	१	१	१	१
२.६	एक घर ५ बिरुवा कार्यक्रम सङ्ख्या	३७५००	७५००	७५००	७५००	७५००	७५००
२.७	सौर्य/विद्युत मुख्य चोकमा	५	१	१	१	१	१
२.८	उद्योगमा वातावरण मैत्री	५	१	१	१	१	१
२.९	डस्टविन कार्यक्रम सङ्ख्या	७५००	१५००	१५००	१५००	१५००	१५००
२.१	सार्वजनिक शौचालय कार्यक्रम सङ्ख्या	१०	२	२	२	२	२
३.	**विपद ब्यबस्थापन कार्यक्रम**						

३.१	नगर आवास, कृषी एवं औधोगिक प्रयोजनका लागि भू - उपयोग नीति तर्जुमा पटक	१	०	१	१	१	१
३.२	बायो ग्यास गोवरग्यास प्लान्ट सङ्ख्या	१०००	२००	२००	२००	२००	२००
३.३	Land fill side निर्माण २ स्थान	२	१			१	०
३.४	फोहोर ब्यबस्थापनको लागि टेक्टर गोटा	२	१	०	१	०	०
३.५	आपतकालीन कार्यसञ्चालन केन्द्रब्यबस्थापन	५	१	१	१	१	१
३.६	चट्यागं अर्थिंग टोलमा कार्यक्रम	५	१	१	१	१	१
३.७	विपद प्रतिकार्य तालिम	५	१	१	१	१	१
३.८	विपद कोष निरन्तरता कार्यक्रम	५	१	१	१	१	१
३.९	फोहर मैला व्यवस्थापन सामाग्री खरिद पटक	५	१	१	१	१	१
३.१०	जैविक तथा अजैविक फोहर व्यवस्थापन सबै टोल	५	१	१	१	१	१

परिच्छेद : ९
अन्तर सम्बन्धित विषय

९.१ तथ्याङ्क प्रणाली

९.१.१ पृष्ठभूमि :

विकासको लागि सत्य र तथ्यमा आधारित तथ्याङ्क व्यवस्था हुन आवश्यक छ । यस नगरपालिका नयाँ गठन भएको भएतापनि तत्कालीन ५ (वटा) गाविस अनुसार भएका तथ्याङ्कलाई एकीकृत गरी नगरपालिकाको तथ्याङ्ककायम गरीएको छ । नगरपालिकाको पहलमा घरधुरी सर्वेक्षण गरी यथार्थ तथ्याङ्क सङ्कलन तथा प्रशोधन गरी प्रोफाईल तयार गरीएको छ । यो आवधिक योजनामा सर्वेक्षणद्धारा प्राप्त तथ्याङ्कलाई उल्लेख गरीएको छ । प्रोफाइलमा आवश्यक अनुसारको तथ्याङ्क विश्लेषण गर्न नसकिएका कतिपय विषयहरु सुर्खेत जिल्ला, सो पनि अधुरो भएको खण्डमा कर्णाली प्रदेशको तथ्याङ्कलाई आधार मानिएको छ । प्रदेशमा पनि यथार्थता पत्ता लगाउन नसकेको विषय केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागले तयार गरेको आधारमा उल्लेख गरीएको छ । सुर्खेत जिल्लाका तथ्याङ्कको लागि आधिकारिक निकाय जिल्ला तथ्याङ्क कार्यालय, सुर्खेत रहेको छ । नगरपालिकामा तथ्याङ्क अध्यावधिक गर्न व्यवस्थित शाखा तथा निकाय हुनु पर्ने देखिन्छ । जन्म, मृत्यु, विवाह आदि घटनाहरु, व्यक्तिको स्थिति विवरण आदिको लागि घटना घट्ने वित्तिकै अध्यावधिक गर्ने सफ्टवयेर लागू गरी अध्यावधिक गर्ने पद्धतिको विकास गर्नु पर्दछ ।

९.१.२ प्रमुख समस्या :

नगरपालिकमा तथ्याङ्क शाखा स्थापना नगरीनु, नगरपालिकास्तरका तथ्याङ्कहरु अध्यावधिक गर्ने व्यवस्था नहुनु, तथ्याङ्क सङ्कलन, विश्लेषण गर्ने क्षमताको जनशक्ति नहुनु, भएका तथ्याङ्कहरुको विश्वासनियतामा प्रश्न उठ्नु, तथ्याङ्कमा आधारित योजना तथा कार्यक्रम सञ्चालन नगरीनु जस्ता समस्याहरु देखाएका छन् ।

९.१.३ चुनौती र अवसरहरु

चुनौतीहरु :विकासको लागि सही र यथार्थ सूचना तथा तथ्याङ्क सङ्कलन गर्न, भएका घटनाहरुलाई अध्यावधिक गर्न आवश्यक सफ्टवेयर विकास गरी कार्यान्वयनमा ल्याउन, नगरपालिकामा तथ्याङ्क अध्यावधिक गर्न छुट्टै शाखा स्थापना गरी विश्लेषण गर्ने जनशक्ति विकास गर्न, जनप्रतिनिधिहरुलाई तथ्याङ्कको महत्व वुभ्फाउन, नगरपालिका र प्रदेश तथा सङ्घको तथ्याङ्क सम्बन्धि समन्वय गर्न, नगरपालिका स्तरको कुल ग्र्हास्थ उत्पादन जस्ता समष्टिगत तथ्याङ्क निकाली विश्लेषण गर्नु चुनौती रहेको छ ।

अवसरः सबै शाखा तथा वडाले आआफ्नो प्रोफाइल तयार गरी आवधिक योजना तयार गर्नु पर्ने नीतिगत व्यवस्था हुनु, नगरपालिकाले आफ्नो वस्तुस्थिति तयार गरी अध्यवधिक गर्नको लागि घरधरी सर्वेक्षण गर्नु, दिगो विकासका लक्ष्यहरु स्थानीयकरण गर्नुपर्ने व्यवस्था हुनु, विकासमा हालको स्थितिलाई मुख्य आधार बनाई योजना तर्जुमा गर्ने व्यवस्था हुनु, तथ्याङ्क विभागर जिल्ला स्थित कार्यालयमा नयाँ प्रविधि अपनाउनु, विद्यालय र कलेज स्तरमा जनसङ्ख्या तथा तथ्याङ्क विषयमा अध्यापन गराईनु आदि अवसरहरु रहेका छन् ।

९.१.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति, कार्यनीति, कार्यक्रम

दीर्घकालीन सोच : तथ्याङ्कमा आधारित योजना विकास पद्धति अघि बढाउने ।

लक्ष्य : योजना तथा कार्यक्रमहरुको तर्जुमा तथा छनौट गर्दा सत्य र तथ्यमा आधारित भएर गरीने छ ।

उद्धेश्य: १. तथ्याङ्क पद्धतिमा भरपर्दो, व्यवस्थित र सुदृढीकरण गर्ने ।

२.तथ्याङ्क इलेक्ट्रोनिक्स सफटवेयर प्रयोग गरी अध्यावधिक गर्ने ।

तालिका न. ७१ :रणनीतिहरु तथा कार्यनीतिहरु

रणनीतिहरु	कार्यनीतिहरु
१. तथ्याङ्क पद्धतिमा भरपर्दो, व्यवस्थित र सुदृढीकरण गर्ने ।	
१.१ नगरपालिकाको तथ्याङ्क व्यवस्था व्यवस्थित गर्ने ।	१.तथ्याङ्कहरु प्रत्येक घरधुरी, बस्ती, वडागत र नगरपालिका स्तरको रुपमा तयार गरिने छ । २. घटनाहरुसंगसंगै अध्यावधिक गर्न संस्थागत, नीतिगत, प्रक्रियागत व्यवस्था गरिने छ । ३. नगरपालिकामा सूचना तथा तथ्याङ्क इकाई स्थापना गरी प्रविधि मैत्री बनाउने कार्य गरिने छ ।
२. तथ्याङ्क इलेक्ट्रोनिक सफ्टवेयर प्रयोग गरी अध्यावधिक गर्ने ।	
२.१ आधुनिक प्रविधिको प्रयोग गरी नगरपालिकाका सम्पूर्ण विवरणहरु कम्प्युटर र इन्टरनेटमा अध्यवधिक गर्ने ।	६. प्रत्येक घर, समुदाय, बस्तीस्तर, वडागत तथा नगरपालिकास्तरका तथ्याङ्क इलेक्ट्रोनिक माध्यमबाट अध्यावधिक गरिने छ । ७. Data Base मा आधारित अन्तर्राष्ट्रिय योजना पद्धतिको विकास गरिने छ । ८. नगरपालिकालाई ग्रामीण पर्यटनको नेतृत्व लिन सक्ने गरी तथ्याङ्क व्यवस्थित गरिने छ । ९. नगरपालिकाको सबै विषयको अनुगमन, मूल्याङ्कन, प्रतिवेदन प्रणाली तथ्याङ्कमा आधारित बनाउन व्यवस्थापन गरिने छ ।

प्रमुख कार्यकमहरु

नगरपालिकाले आफै सञ्चालन गरीने कार्यकमहरु

१. नगरपालिकामा तथ्याङ्क शाखा स्थापना कार्यकम : नगरपालिकामा तथ्यमा आधारित योजना तर्जुमा गर्नतथ्याङ्कहरु अध्यावधिक, व्यवस्थित, तुलनात्मक, विश्लेषणात्मक गर्न सक्ने तथ्याङ्क तथा सूचना शाखाको स्थापना गरिने छ । यो शाखामा प्रविधि, साधन तथा सुबिधालेयूक्त, सीप र क्षमतावान जनशक्तिको व्यवस्था गरिने छ । **२.नगरपालिकास्तरको प्रोफाइल नियमित अध्यावधिक कार्यकम** : नगरपालिकाकोप्रोफाईल अध्यावधिक गरीने छ । प्रत्येक परिवारमा घटेका घटना, समाजमा भएको विवरण इलेक्ट्रोनिक सफ्टवेयरमा अध्यावधिक गर्ने कार्यकम सञ्चालन गरिने छ । तथ्याङ्कहरु पूर्णरुपमा यथार्थपरक बनाईनेछ ।

३.समाजका घटनाहरुको सफ्टवेयर मार्फत अध्यावधिक गर्ने कार्यकम : समाजमा घट्ने जन्म, विवाह, मृत्यु जस्ता घटनाहरु अध्यावधिक राख्ने व्यवस्था मिलाईने छ ।

४.तथ्याङ्क सम्बन्धि नीतिगत निर्णय, कार्यविधि निर्माण कार्यकम : सही तथ्याङ्ककोलागि नगरपालिकले आवश्यक नीतिगत निर्णय, कार्यविधि निर्माण आदि गरिने छ ।

५.सूचना विश्लेषण तथा टेवलिकरण, प्रोसेसिंग सम्बन्धितालिम : यस शाखा तथा योजना शाखामा कार्य गर्ने जनशक्तिलाई सूचना विश्लेषण तथा टेवलिकरण, प्रोसेसिंग सम्बन्धित तालिम दिई क्षमतावान, सीपयुक्त बनाईने छ ।

६. सङ्घ तथा प्रदेशसंग समन्वय गरी तथ्याङ्कहरु अध्यावधिक गर्ने कार्यक्रम : नगरपालिका स्तरको तथ्याङ्कहरु अध्यावधिक गर्न, सो सम्बन्धि सीप हाँशील गर्न, तथ्याङ्क शाखालाई निपूर्ण गराउनको लागि सङ्घ तथा कर्णालीप्रदेशसंग समन्वय गरिने छ। सङ्घ र प्रदेशको सहयोगमा सञ्चालन गरिने छ।

७. जन्मदर्ता जस्ता घटनाहरुको सफटवेयर मार्फत अध्यावधिक गर्ने कार्यक्रम अघि बढाईनेछ।

९.१.५ अपेक्षित उपलब्धिहरु :

यस योजना अवधिमा नगरपालिकाका सम्पूर्ण तथ्याङ्कहरु विद्युतीय माध्यमबाट सफट्वेयर प्रयोगबाट अध्यावधिक डाटावेसमा आधारित भई योजनातर्जुमा भएको हुने छ। नगरपालिकाका जनशक्ति तथ्याङ्क संङ्कलन तथा विश्लेषण गर्न सक्षम भएका हुने छन्।

९.१.६ नतिजा खाका

तालिका न. ७२ : अन्तर सम्बन्धित विषय क्षेत्रको नतिजा खाका

क.सं.	प्रभाव नतिजा खाका	एकाई	आधार वर्ष आ.व. २०८०/०८१	आ.ब.को लक्ष्य २०८४/०८५	सूचनाको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
	प्रभाव						
१.	मानव विकास सूचकाङ्क	सुचाकाङ्क	०.४२७	०.५५	ने.जी.स.	नगरपालिका	सङ्घ,प्रदेश बाट सहयोग निरन्तरता भएमा
२.	मानब सम्पत्ति सूचकाङ्क	सुचाकाङ्क	०.९३	०.९५	ने.ज.स्वा.स.	,,	,,
३.	लैङ्गिंक समता सूचकाङ्क		**५.७**	**१४**			,,
	असर					,,	,,
१.	सशक्तिकरण सूचकाङ्क		०.९३	०.९५		,,	,,
२.	लैङ्गिंक विकास सूचकाङ्क		**०.९३**	**१**			
	प्रतिफल	सूचकाङ्क					,,
.	**आयोजना कार्यक्रम**				घरधुरी सर्वेक्षण	प्रशासन प्रमुख नगरपालिका	सहयोग उपलब्ध भएमा
१.	नगरपालिकामा तथ्याङ्क शाखा स्थापना कार्यक्रम		**१**		,,	,,	,,
२.	नगरपालिकाको डिजिटल प्रोफाइल तयार गर्ने कार्यक्रम		**१**		,,	,,	,,
३	इलेक्ट्रोनिकरुपमा तथ्याङ्क अध्यावधिक गर्ने कार्यक्रम		**५**		,,	,,	,,
४.	जन्मदर्ता जस्ता घटनाहरुको सफटवेयर मार्फत अध्यावधिक गर्ने कार्यक्रम नियमित		**५**		,,	,,	,,
५.	तथ्याङ्क सम्बन्धि नीतिगत निर्णय, कार्यविधि निर्माण कार्यकम		**५**		,,	,,	,,
६.	सूचना विश्लेषण तथा		**५**		,,	,,	,,

क.सं.	प्रभाव नतिजा खाका	एकाई	आधार वर्ष आ.व. २०८०/०८१	आ.ब.को लक्ष्य २०८४/०८५	सूचनाको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
	टेवलिकरण, प्रोसेसिंग सम्बन्धि तालिम कार्यक्रम नियमित						
७.	नगरपालिकाको web side अध्यावधिका गर्ने कार्यक्रम प्रत्येक वर्ष		५		,,	,,	,,
८.	सङ्घ तथा प्रदेश संग समन्वय गरी तथ्याङ्कहरु अध्यावधिक गर्ने कार्यक्रम नियमित		५		,,	,,	,,

९.२ गरिबी निवारण

९.२.१ पृष्ठभूमि :

गरिबी मानवीय वहुआयामिक विषय हो । मानिसको दैनिक आवश्यकता परिपूर्ति गर्न नसक्ने अवस्था नै गरिबी हो । गरिबी समाजिक तथा आर्थिक कारणबाट सृजना हुने अवस्था हो । दिगो विकासका लक्ष्य बमोजिम दैनिक १.२५ अमेरिकी डलर कमाउन नसक्ने परिवार चरम गरिबी र १.९ डलर दैनिक कमाउने परिवार गरिवीको अवस्थामा रहेको वुझिन्छ । यस्तै गरी २०६८ को जीवनमापन सर्वेक्षणले वार्षिक रु १९,२६१। आम्दानी नभएको व्यक्ति निरपेक्ष गरिबीको रेखामुनि रहको भनि परिभाषा गरेको छ । लेकवेशी नगरपालिकामा अतिगरिब ६२९ गरिब २३२८ देखिन्छ । आफ्नो उत्पादनले ३ महिना भन्दा कम खान पुग्ने परिवार २०.५० प्रतिशत र ४ देखि ६ महिना समय खान पुग्ने परिवार २७.४० प्रतिशत ७ देखि ९ महिना २२.प्रतिशत र १० देखि १२ महिना १९.६० र आफ्नो उत्पादनलाई बेच्ने परिवार १०.५० प्रतिशत रहेको छ । गरिबीको कारणमा शिक्षाको कमी, स्वास्थ्य स्थिति, रोजगार नपाउनु, कृषि क्षेत्रमा निर्वाहमुखी खेती प्रणाली हुनु आदि कारणबाट भएको देखिन्छ । उद्यम खालको शिक्षा प्रणाली, स्वास्थ्य बिमाको व्यवस्था, उद्यम विकास, सामाजिक सुरक्षा व्यवस्था,रोजगारी आदिबाट मात्र गरिबी निवारण गर्न सकिन्छ ।

९.२.२ प्रमुख समस्याहरु :

यस नगरपालिकमा अधिकांश बस्ती छरिएर रहनु, निर्वाहामुखी खेती प्रणाली हुनु, बजारबाट टाढा बस्ती हुनु, वचत कम हुनु, युवाहरु विदेशीनु, वृद्ध तथा महिलाहरुको सङ्ख्या नगरमा बढी हुनु, जमिन बाँझो हुनु, वस्तिमा उत्पादन भएका वस्तुहरुको उचित मूल्य नपाउनु, उत्पादित बस्तुको मूल्य अभिवृद्धि कम हुनु, गरिबी निवारण कार्यक्रम सबै दलित तथा गरिब परिवारमा नपुऱ्याउनु, नगरपालिकाको बजेट खर्च श्रम मूलक नभै डोजर मूलक अर्थात मेसिनरीमुखी हुनु, बढी प्रयोग हुनु, विदेशबाट पठाएको रिमिटेन्स उत्पादन मूलक कार्यमा प्रयोग नगर्नु, १० वटै वडाहरुका घरहरु रित्ता तथा खाली रहनु, वसाई सराई बढी हुनु, नगरपालिकाका विद्यालय तथा कलेजको पढाई रोजगारमूलक नहुनु, विदेशिने युवाहरु सीप सिकेर नभई कोरा काममा जानु, छोरा छोरीहरुको लागि राम्रो शिक्षा नदिनु, स्वास्थ्य क्षेत्रमा कम खर्च गरीनु र स्वास्थ्य उपचारको लागि बढी खर्च गर्नु आदि समस्याहरु रहेका छन् ।

९.२.३ चुनौती तथा अवसरहरु

चुनौतीहरु : दलित वस्तिमा रहेका गरिब परिवारको लागि नियमित आम्दानी हुने पेशा तथा व्यवसाय पहिचान गर्नु र तिनीहरुको लागि लगानी स्रोतको व्यवस्थापन गर्न, कृषि, ग्रामीण पर्यटन तथा कृषि वनमा आधारित उद्योग तथा व्यवसायीक खेती तथा पशुपन्छीपालन गर्न सीपयुक्त तथा लगानी मैत्री बनाउनु चुनौती रहेको छ ।

वास्तविक गरिबहरुको पहिचान, रोजगार मूलक कार्यक्रममा वास्तविक गरिवीको पहुँच पुऱ्याउने, वानी व्यवहारमा परिवर्तन गर्न, बालबालिकालाई उच्च शिक्षा दिलाउन, स्वास्थ्य बिमा गर्न तथा समयमा उपचार गरी निरोगी गराउन र विदेशबाट पठाएको विप्रेषण उत्पादन क्षेत्रमा लगानीबाट नगरपालिकाको उत्पादनमा वृद्धि गरी गरिबी निवारण गर्नु चुनौती रहेको छ।

अवसरहरु :यस नगरपालिकाका अधिकांश युवाहरु व्यवसायीक कृषि तथा पशुपन्छी पालन क्षेत्रमा आर्कषित हुनु, दलित तथा गरिब वस्तिका युवाहरु विदेश गई नयाँ प्रविधि, वचत गर्ने संस्कार, सीप सिकेर आउनु, बालबालिकालाई पढाउनु पर्छ भन्ने भावनाको विस्तारै परिवर्तन हुनु, नगरमा वसाई सरेपछि वा रोजगारीको लागि नगर छोडेकाको जग्गा गरिब परिवारले सस्तोमा कमाउन पाउनु, खेती योग्य जमिन सस्तोमा किन्न तथा करारमा लिन पाउनु, प्रशस्त जङ्गल तथा चरन क्षेत्र हुनु, बजारको विकास हुँदै जानु, नगरपालिकाले तथा प्रदेश, सङ्घले सामाजिक तथा आर्थिक क्षेत्रमा लगानी बढाउनु, गरिबी निवारण कार्यक्रमलाई प्रथमिकता दिई कार्यान्वयनमा ल्याउनु आदि कार्य गरिबी निवारणको लागि अवसरहरु हुन्।

९.२.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति, कार्यनीति, कार्यक्रम

दीर्घकालीन सोच : गरिबी निवारण नगरबासीको जीवन समृद्धिको आधार

लक्ष्य : नगरपालिकाका क्षेत्रमा रहेका सबै किसिमका गरिबीको न्यूनीकरण गर्ने

उद्धेश्य : १. नगरपालिकामा रहेको चरम गरिबीको अन्त्य गर्ने।

२.नगरपालिकाका स्रोत साधनहरु तथा उपलब्धिमा सबै वर्ग समुदायको पहुँच सुनिश्चित गर्ने

३. समाजमा संकट ग्रस्त अवस्थामा रहेका वर्ग तथा समुदायको लागि विशेष कार्यक्रम सञ्चालन गरी सङकटको सामना गर्न सक्ने क्षमताको अभिवृद्धि गर्ने।

तालिका न. ७३ : रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीतिहरु	कार्यनीतिहरु
१. नगरपालिकामा रहेको चरम गरिबीको अन्त्य गर्ने।	
१.१ नगरपालिकामा कुनै परिवार घरवास ँ अवस्थामा रहन पर्ने वाध्यता हटाउने रणनीति तयार गर्ने।	१. बस्तीमा रहेका अति गरिब परिवारको पहिचान गरी तिनीहरुका लागि विशेष कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ। २. नगरपालिकाकासबै परिवार चरम गरिबीबाट मुक्त गरिने छ।
१.२ नगरपालिकामा आर्थिक तथा सामाजिक विकासका कार्यहरु विस्तार गरी गरिबी निवारण गर्ने।	३.नगरपालिकाका विकास कार्यक्रमहरु गरिबी न्यूनीकरण केन्द्रित गरिने छ। ४.स्थानीय पेशालाई सुदृढीकरण गरी आय वृद्धिसंग केन्द्रीत गरिने छ। ५.वचत गर्ने वानीको विकास तथा संस्थागत विकास गरिने छ।
२. नगरपालिकाका स्रोत साधनहरु तथा उपलब्धिमा सबै वर्ग समुदायको पहुँच सुनिश्चित गर्ने।	
२.१ समाजका जुनसुकै स्थितिमा रहेका वर्ग तथा समुदायको पहुच बढाउन श्रममा आधारित विकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	६.नगरपालिकाको पहिचान, स्वरोजगार सहीतको उद्यमशील युवा अभियान नीति लागु गरीने छ।
३. समाजमा विपत तथा संकट ग्रस्त अवस्थामा रहेका वर्ग तथा समुदायको लागि विशेष कार्यक्रम सञ्चालन गरी संकटसंग जुझारुप गर्न सक्ने क्षमताको अभिवृद्धि गर्ने।	
३.१प्रकृतिक वा मानव निर्मित विपतबाट समाजमा संकटग्रस्त	७. खोलानाला, पहिरो, आगोलागी, हुरी वतास, प्राकृतिक विपद् तथा दुर्घटनाबाट घरवार विहिन तथा संकटग्रस्त आवस्थामा रहेका वर्गको

रणनीतिहरु	कार्यनीतिहरु
अवस्थामा रहेका वर्गको पहिचान गरीने ।	तत्काल प्रत्यक्ष सहयोग गर्ने कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । ती वर्गको उत्थान गर्न आवश्यक कार्यक्रम सञ्चालन गरीने छ । ८.नगरपालिका तथा १० वटै वडाहरुमा विपद् उद्धार कोष तथा संरचना गठन गरी आवश्यक सहयोग गरिने छ ।

कार्यक्रमहरु

नगरपालिकाले आफैले सञ्चालन गर्ने कार्यक्रमहरु :

१. **उद्यमशील रोजगार सृजना सहयोग कार्यक्रम :** अति गरिब तथा गरिब परिवारको लागिनगरपालिकाले तयार पार्ने उद्यम योजना अनुसारका कार्यक्रम सञ्चालन गरी रोजगार सृजना गर्न निजी क्षेत्रको सहकार्यमा सहयोग गरिने छ ।

२. **क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम :** अति गरिब तथा गरिब परिवार र युवाहरुको क्षमता तथा दक्षता अभिवृद्धि गर्नविभिन्न किसिमको प्राविधिक सीप सिकाई क्षमता अभिवृद्धि गरिने छ ।

३. **तालिम तथा अवलोकन कार्यक्रम :** क्षमता अभिवृद्धि गर्नका लागि युवाहरुलाई सफल व्यवसायी, उद्यमीहरुको उद्यम तथा उद्योगहरुको अवलोकन गर्न विभिन्न क्षेत्रमा लगिने छ । सो अनुसारको दक्षता अभिवृद्धि गर्नतालिम दिईने छ ।

४. **चरम गरिबी निवारण कार्यक्रम :** चरम गरिबीमा रहेका परिवारको लागि वासस्थान, आयआर्जन कार्यक्रम, तालिम, बजार क्षेत्र संग समन्वय बढाउने र कृषिमा आधारित स–साना व्यवसाय सञ्चालन गर्न सहयोग कार्यक्रम सञ्चालन गरीने छ ।

५.**वित्तिय सहयोग तथा ऋण सुबिधा कार्यक्रम :** वित्तिय संस्था तथा सहकारीहरुबाट व्यक्ति तथा संस्थाहरुलाई उद्यम सञ्चालन तथा कारोवार बढाउनको लागि कर्जा उपलब्ध गराईने छ र कर्जा लैजानेहरुले राम्रो व्यवसाय सञ्चालन गरी कर्जा समयमा फिर्ता गर्ने वातावरण सृजना गरिने छ ।

६. **गरिब परिवारको लागि पूर्वाधार सिर्जना तथा सहयोग कार्यक्रम :** गरिब परिवारको लागि आवश्यक पर्ने पूर्वाधार निर्माण गर्न, उद्योग तथा होटल रेष्टुरेण्ट सञ्चालन गर्न, माछापालन, कुखुरापालन गर्नस्थापना तथा निर्माण गरीने स्थल सम्म पुग्न सडक, विद्युत, सञ्चार लगायतको पूर्वाधार नगरपालिले निर्माण गर्नेछ ।

७. **अपाङ्गको लागि क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम :** अपाङ्गहरुको लागि विभिन्न किसिमका क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।

८. **दलितको लागि विशेष क्षमता अभिवद्धि तथा आय आर्जन कार्यक्रम :** यस नगरपालिकामा दलित परिवारहरु अति गरिब र गरिब रहेको र दलित परिवारमा सानैउमेरमा वच्चा जन्माउने, वच्चा स्कुल नपठाउने तथा बीचैमा छाड्ने, पोषणको कमी हुने हुँदा गरिब परिवारको जीवन स्तर उच्च बनाउनको लागि विशेष किसिमको कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ । सामाजिक परिचालनको लागि प्रत्येक दलित बस्तीमा सामाजिक परिचालकको व्यवस्था गरिने छ । सामाजिक परिचालकले दलित परिवारमा शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगार क्षेत्रमा विशेष जोड दिई प्रत्यक्ष सहभागितामा ५ वर्षमा आमुल परिर्वतन गर्ने व्यवस्था मिलाईने छ । दलित परिवारलाई सुबिधा सहीतको आवास व्यवस्था, निशुल्क शिक्षा व्यवस्था, प्रत्येक परिवारमा न्यूनतम एक जनालाई रोजगारी, आफनै उद्यम, निशुल्क स्वास्थ्यको लागि स्वास्थ्य बिमा गरीने, किशोर किशोरीहरुलाई परिवार नियोजनको शिक्षा तथा सुबिधा, युवाहरुको लागि वैदेशिक रोजगार जानचाहानीलाई सीप सिकाई बढी पारिश्रामिक पाउने कम्पनि तथा देशका खोजी गरी

सो अनुसार रोजगार पाउने व्यवस्था आदि मिलाउने कार्यक्रम सञ्चालन गरी दलितहरुको परिवारको जीवनस्थर उच्च बनाउने कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।

९. **विदेशबाट फर्केकाको लागि विशेष उद्यम सहयोग कार्यक्रम :** विदेशबाट फिर्ता भएका युवाहरुको लागि स्वरोजगार कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ । कृषिमा आधारित व्यवसायीक खेती, तरकारी, फलफुल, फूल व्यवसाय, दुग्ध उत्पादन पशुपालन, कुखुरा, माछापालन तथा होटल रेष्टुरेन्ट लगायतका व्यवसाय गर्न चाहेमा नगरपालिका बाट सहयोग उपलव्ध गराईने छ ।

१०.**विपद् संङ्कट मोचन कार्यक्रम :** मानवीय तथा प्राकृतिक प्रकोपबाट भएको धनजनको क्षति भई घरवार विहिन हुने परिवारको लागि तथा विपद्को कारणबाट टुहुरा तथा एकल महिला भई बस्नु परेका परिवारको लागि नगरपालिकाले तत्काल राहात उपलव्ध गराँउने छ । टुहुरा भएका बालबालिकाको हेरचाह तथा शिक्षा दिक्षाको लागि विशेष सहयोग गर्नेछ । विपद्को कारणबाट आर्थिक तथा पारिवारिक क्षति भई अति गरिब हुनुपर्ने स्थितिबाट जोगाँउनको लागि सहुलियत दरमा ऋण दिने तथा सहयोग गर्ने व्यवस्था मिलाईने छ ।

११.**विपद् उद्धार कोष स्थापना र सहयोग कार्यक्रम :**विपद्बाट उद्धारको लागि नगरपालिका स्तर तथा वडास्तरमा विपद् उद्धार कोष स्थापना गरीने छ । सो कोषबाट विपद्बाट पिडित परिवारलाई तत्काल रहात दिने व्यवस्था मिलाईने छ ।

१२.**उद्यमशील पाँच वर्षे योजना कार्यान्वयन कार्यक्रम :** गरिबी निवारणका लागि उद्यमशील पाँच वर्षे योजना कार्यान्वयनको लागि निजी क्षेत्र, प्रदेश तथा सङ्घ संग समन्वय गरी कार्यान्वयन गरिने छ ।

१३. **कृषि वन तथा पशुपन्छी उद्यम विकास कार्यक्रम :** गरिबी निवारणका लागि कृषि तथा पशुपन्छीमा आधारित उद्यम सञ्चालनको लागि निजी क्षेत्रलाई आवश्यक सहयोग गरिने छ ।

सङ्घ, प्रदेशको सहयोगबाट सञ्चालन गरिने कार्यक्रम

१.उद्यमशील रोजगार सिर्जना सहयोग कार्यक्रम

२. क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम

३. तालिम तथा अवलोकन कार्यक्रम

४. चरम गरिबीनिवारण कार्यक्रम

५ वित्तिय सहयोग तथा ऋण सुबिधा कार्यक्रम

६ गरिब परिवारको लागि पूर्वाधार सृजना तथा सहयोग कार्यक्रम

९.२.५ अपेक्षित उपलब्धि :

आवधिक योजनाको अन्त्य सम्ममा यस नगरपालिकाका सबै परिवार चरम गरिबीबाट मुक्त भएका हुने छन् । सबै परिवारको आय वार्षिक रु.१८०७६.६१। भन्दा बढी भएको हुने छ । सबैको आफ्नो सुरक्षित घर भएको हुने छ । दलित वस्तिमा रहेका गरिब परिवारको लागि नियमित आम्दानी हुने पेशा तथा व्यवसायको पहिचान भई कार्य गरेका हुने छन् । सबै परिवारका बालबालिका विद्यालय गएका हुने छन् । बालबालिका तथा आमाहरुले सबैले लिनु पर्ने खोप, भिटामिन प्राप्त गरेका हुनेछन् । विरामी हुँदाउपचार गर्न सक्ने क्षमता भएका हुने छन् । कोहि पनि खान नपाएर भोको रहनु पर्ने स्थिति हुने छैन । यस सम्बन्धि उपलब्धि सूचक अनुसूचि १ मा दिएको छ ।

तालिका न. ७४ : गरिबी निवारण क्षेत्रको नतिजा खाका

क. सं.	प्रभाव नतिजा खाका	एकाई	आधार वर्ष आ.व. २०८०/०८१	आ.ब.को लक्ष्य २०८४/०८५	सूचनाको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
	प्रभाव						
१.	मानव विकास सूचकाङ्क		०.४२७	०.५५	ने.जी.स.	नगरपालिका	सहयोग भएमा
२.	मानव सम्पत्ति सूचकाङ्क		६७.५	७१	ने.ज.स्वा. स.	,,	,,
	प्रतिफल						,,
.	**आयोजना कार्यक्रम**				घरधुरी सर्वेक्षण	प्रशासन प्रमुख नगरपालिका	सहयोग उपलब्ध भएमा
१.	सूचना केन्द्र व्यवस्थापन कार्यक्रम	५			,,	,,	,,
२.	आवधिक योजना २०८०/०८०१ अद्यावधिक गर्ने कार्यक्रम	१			,,	,,	,,
३	२० वर्षे गुरुयोजना निर्माण	१			,,	,,	,,
४.	उपभोक्ता समितिका पदाधिकारी क्षमता विकास	५			,,	,,	,,
५.	सुशासन संवन्धी सन्देशमूलक सामाग्री	५			,,	,,	,,
६.	सामाजिक परिचालनलाई तलको तह सम्म पुऱ्याउने प्राविधक ज्ञान	५			,,	,,	,,
७.	पिछडिएका जातिको मूल प्रवाहीकरण कार्यक्रम	५			,,	,,	,,
८.	जेष्ठनागरीकहरुको सम्मानजनक जीवन यापन संरक्षण, प्रचार प्रसार, कार्यक्रम योजना	५०			,,	,,	,,
९.	संस्थागत विकास र नेतृत्वविकास तालिम	५					
१०.	अन्तरसंवन्ध विकास (विषयगत शाखा)	५					
११.	निक्षेपित कार्यालयसंग समन्वय	५			,,	,,	,,
१२.	नगरपालिकाका पदाधिकारीहरुको लागि अनुशिक्षण वडा सदस्यसहीत	५			,,	,,	,,
१३.	कर सङ्कलन गर्न बिभिन्न क्रियाकलापहरु सञ्चालन तथा अध्ययन	५			,,	,,	,,
१४	दस्तुरहरुको दर संसोधन गरी	५			,,	,,	,,

क्र. सं.	प्रभाव नतिजा खाका	एकाई	आधार वर्ष आ.व. २०८०/०८१	आ.ब.को लक्ष्य २०८४/०८५	सूचनाको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनूमान तथा जोखिम
.	बैज्ञानिक दर लागु गर्न विभिन्न क्रियाकलापहरु सञ्चालन						
१५.	सेवा शुल्कको दायरा फराकिलो बनाउन विभिन्न भौतिक सुबिधाहरुको स्थापना तथा सन्चालन कार्यक्रम	५			"	"	"
१६.	नगरपालिकाको डिजिटल प्रोफाईल तयार गर्ने	१			"	"	"
१७.	दलित तथा अति गरिब हरुको क्षमता विकास,तथा आर्थिक विकास सहयोग कार्यक्रम	२००			"	"	"
१८.	प्रविधिक तालिम केन्द्र सञ्चालन (वटा)	३			"	"	"
१९.	अति गरिब परिवारको लागि घर निर्माण	२००			"	"	"

९.३ श्रम तथा रोजगार

९.३.१ पृष्ठभूमि :

श्रम र रोजगार गहनतम सम्बन्ध रहेको छ । रोजगार लगानी र विकासको प्रतिफल हो । मानिसको श्रमका कारण वस्तु तथा सेवा उत्पादन हुन्छ । मानिसले मानसिक तथा शारीरिक रुपबाट श्रम गरेको हुन्छ । उत्पादानका ३ (वटा) साधन मध्ये श्रमिकले श्रम प्रयोग गरे वापत ज्याला वा रोजगारी पाउँछ। देशको विकासको लागि श्रम तथा रोजगार अति महत्वपूर्ण साधन हो । देशका युवाहरुलाई रोजगारी दिन सकेमा द्रुत गतिमा विकास हुन्छ । यसैले गर्दा नेपालको संविधान २०७२ को धारा ३३ मा रोजगारीको हक र धारा ३४ मा श्रमको हकको व्यवस्था गरेको छ, त्यस्तैगरी धारा ५१ (झ) मा श्रम र रोजगार सम्बन्धि नीति उल्लेख गरेको छ ।

लेकवेशी नगरपालिकाको विकासको लागि नागरीकहरुलाई रोजगार दिने वातावरण सिर्जना गर्नु पर्छ । श्रमको प्रयोग कृषि तथा गैरकृषि सबै क्षेत्रबाट रोजगारी प्राप्त गर्न सकिन्छ । रोजगारीको लागि आर्थिक रुपले सक्रिय जनशक्ति १५ वर्ष देखि ६४ वर्ष सम्मको उमेरका मानिसहरुको लागि आवश्यक पर्छ । यस उमेरका सक्रिय जनशक्ति १९५०९ रहेका छन् । रोजगारी स्थिति हेर्दा आन्तरिक रोजगार र बाँकी कृषिमा र गैरकृषि क्षेत्रबाट रोजगारी प्राप्त गरेका छन् । सरकारी तथा निजी क्षेत्रमा जागिर प्राप्त गर्ने प्रतिशत न्यून रहेको छ । उद्योग र ब्यापार क्षेत्रमा ज्यादै न्यून रहेको छ । केही वैदेशिक रोजगारमा गएका छन् । कुनै पनि रोजगारी नभएका **बेरोजगारी** धेरै रहेको छ । विदेशमा गएका पनि सीपमा आधारित भन्दा साधारण श्रमिकको रुपमा गएका छन् । श्रमिकहरुको उत्पादकत्व ज्यादै न्यून रहेको छ । गुणस्तरीय, उत्पादकत्व बढाउने रोजगार श्रृजना गर्नु आजको आवश्यकता रहेको छ ।

९.३.२ प्रमुख समस्या :

यस नगरपालिकमा अधिकांश परिवार कृषिमा आश्रित हुनु, आर्थिकरुपले सक्रिय जनशक्ति धेरैजसो सीप विहिन रहनु, उत्पादकत्व न्यून रहनु, श्रमप्रति सम्मान गर्ने प्रवृति नहुनु, कार्यप्रति जिम्मेवार नहुनु, विकासका क्रियाकलापमा श्रममा आधारित नभई मेसिनमा आधारित हुनु, कृषिमा खटेर काम गर्ने श्रमिकको अभाव रहनु,

ज्याला कमी हुनु, विदेशमा पनि सीपयुक्त रोजगार नहुनु, उद्योग क्षेत्रको विकास नहुनु, श्रमिकको भविश्यको सुरक्षाको लागि व्यवस्था नसोचिनु, रोजगार मौसमी हुनु, लगानीकर्ता कमी हुनु व्यवसायीक भवनाको कमी रहनु आदि समस्याहरु रहेका छन् । नगरपालिकाको बजेट खर्च श्रममूलक नभै डोजरमूलक अर्थात मेसिन बढी प्रयोग हुनु, विदेशबाट पठाएको रेमिटेन्स उत्पादन मूलक कार्यमा प्रयोग नगर्नु, विद्यालय तथा कलेजको पढाई रोजगारमूलक नहुनु आदि समस्याहरु रहेका छन् ।

९.३.३ चुनौती तथा अवसरहरु

चुनौतीहरु :यस नगरपालिकाका आर्थिकरुपले सक्रिय जनशक्ति सबैलाई मर्यादित रोजगार दिन, कृषिमा आधारित रोजगार गैर कृषिमा दिन सक्ने स्थितिको सिर्जना गर्न, सीप र ज्ञानयूक्त रोजगार दिन, व्यवसायीक कृषिमा लगानी वढाई रोजगार दिलाउन, चुनौती रहेको छ । कामदारहरुको प्रति व्यक्ति उत्पादन र उत्पादकत्व बढाउन, विदेश गएका युवालाई फिर्ता ल्याई सम्मानित रोजगार दिलाउन चुनौती रहेको छ ।

अवसरहरु :रोजगारीमा दलित तथा पछाडिएका क्षेत्रमा रहुने वर्गको लागि पहुँच बढाउन पहिचान दिन सक्नु अवसर रहेको छ ।

९.३.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति, कार्यनीति, कार्यक्रम

दीर्घकालीन सोच : "घरघरमा रोजगार समृद्धिको आधार"

लक्ष्य : नगरपालिकाका सक्रिय जनशक्तिले रोजगार प्राप्त गरी जीवन स्तरमा व्यापक सुधार गर्ने ।

उद्धेश्य : १. नगरपालिकाका सबै सक्रिय जनशक्तिले रोजगार प्राप्त गर्ने ।

२. वैदेशिक रोजगारमा सीपयुक्त जनशक्ति मात्र पठाई आय आर्जन अभिवृद्धि गर्ने ।

रणनीति तथा कार्यनीति : १. नगरपालिकाका सबै सकृय जनशक्तिले रोजगार प्राप्त गरेका हुने छन् ।

१.१ नगरपालिकाको पहिचान तथा स्वरोजगार सहीतको उद्यमशील युवा अभियान नीति लागु गरिने छ ।

१.२. सीप तथा ज्ञान नभएकालाई छोटो समयको लागि तालिम दिई रोजगार प्राप्त गर्न अवस्था सिर्जना गरिने छ ।

१.३.नगरपालिकाका अधिकांश कार्यक्रम श्रममा आधारित हुने व्यवस्था मिलाईने छ ।

१.४. अर्ध रोजगार प्राप्त व्यक्तिलाई पूर्ण रोजगार दिने वातावरण सिर्जना गरिने छ ।

१.५.नगरबासीको पारिवारिक बार्षिक औषत रु १८०,००० (एक लाख असी हजार रुपैयाँ) भन्दा बढी आम्दानी हुने छ ।

१.६नगरपालिकाले आफ्नो स्रोत, साधन र अवसरमा सबैको पहुँच पुऱ्याउने नीति लिनेछ ।

१.७. भू उपयोग योजना लागू गरी उत्पादनमा वृद्धि गरिने छ ।

१.८. उत्पादकत्व तथा उत्पादन बढी हुने क्षेत्रमा रोजगारीको प्राथमिकता दिईनेछ ।

१.९. कृषिमा व्यवसायीकरण गरी रोजगार सिर्जना गरिने छ ।

१.१०. पर्यटनका पूर्वाधार निर्माण गरी पर्यटन क्षेत्रमा रोजगार सिर्जना गरिने छ ।

१.११. कृषि, वन तथा पशुपन्छी क्षेत्रमा आधारित उद्योग तथा उद्यम गर्न लगानी वृद्धि गरी रोजगार बढाईने छ ।

१.१२.नगरपालिकाले तयार गरेको उद्यमशील पाँच वर्षे योजना कार्यान्वयन भएको हुने छ ।

१.१३.उद्यम सम्बन्धि कार्ययोजना बनाई श्रोत व्यवस्थापन गर्न र उत्पादित बस्तुको बजार पहिचान गर्न नगरपालिकाले सहयोग गर्नेछ ।

१.१४.माग अनुसारका जनशक्ति तयारगर्नको लागि तालिम दिने संस्थासँग समन्वय गरिने छ ।

१.१५. बढी आम्दानी हुने किसिमका रोजगारको जानकारी दिन सूचना प्रणालीमा सुधार गरिने छ ।

१.१६. सबै बस्तिका राजनैतिक तथा सामाजिक कार्यकर्ताका परिवारमा आर्थिक उपार्जनको लागि व्यवसायीक कृषि, उद्योग तथा सेवा व्यवसाय सञ्चालन गर्ने नीति अवलम्बन गरिने छ ।

१.१७. वैदेशिक रोजगारमा सीपयुक्त जनशक्ति मात्र पठाई आय आर्जन अभिवृद्धि गरिने छ ।

१.१८.नगरपालिकाबाट तालिम प्राप्त जनशक्ति मात्र विदेश रोजगारमा पठाउने नीति लिइने छ ।

१.१९. वैदेशिक रोजगार सम्बन्धि सूचना नगरपालिकामा सहज उपलव्ध हुने व्यवस्था श्रम मन्त्रालयसँग समन्वय गरी मिलाईने छ ।

१.२०. वैदेशिक रोजगार जाने देश तथा संस्थाको विस्तृत जानकारी दिई सुरक्षित र बढी तलव तथा सुबिधा दिनेमा छनौट गर्न सक्ने व्यवस्था मिलाउने ।

१.२१. वैदेशिक रोजगारबाट पठाएको रेमिट्यान्सको सही सदुपयोग गर्ने तथा बढी प्रतिफल प्राप्तहुने क्षेत्रमा लगानी गर्ने वातावरण सिर्जना गरिने छ ।

श्रम तथा रोजगार सम्बन्धि कार्यक्रमहरु

नगरपालिकाले आफै सञ्चालन गरीने कार्यक्रमहरु

१.उद्यमशील रोजगार सृजना सहयोग कार्यक्रम : अति गरिब तथा गरिब परिवारको लागि यस नगरपालिकाले तयार पारेको उद्यम योजना अनुसारका कार्यक्रम सञ्चालन गरी रोजगार सिर्जना गर्न निजी क्षेत्रको सहकार्यमा सहयोग गरिने छ ।

२. क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम : अति गरिब तथा गरिब परिवार र युवाहरुको क्षमता तथा दक्षता अभिवृद्धि गर्न विभिन्न किसिमको प्राविधिक सीप सिकाई क्षमता अभिवृद्धि गरिने छ ।

३. तालिम तथा अवलोकन कार्यक्रम : क्षमता अभिवृद्धि गर्नका लागि युवाहरुलाई सफल व्यवसायी, उद्यमीहरुको उद्यम तथा उद्योगहरुको अवलोकन गर्न विभिन्न क्षेत्रमा लगिने छ । सो अनुसारको दक्षता अभिवृद्धि गर्नतालिम दिईनेछ ।

४. चरम गरिबी निवारण कार्यक्रम : चरम गरिबीमा रहेका परिवारको लागि वासस्थान, आयआर्जन कार्यक्रम, तालिम, बजार क्षेत्रसंग समन्वय बढाउने र कृषिमा आधारित ससाना व्यवसाय सञ्चालन गर्न सहयोग कार्यक्रम सञ्चालन गरीने छ ।

५. वित्तिय सहयोग तथा ऋण सुबिधा कार्यक्रम : वित्तिय संस्था तथा सहकारीहरुबाट व्यक्ति तथा संस्थाहरुलाई उद्यम सञ्चालन तथा कारोवार बढाउनको लागि कर्जा उपलव्ध गराईने छ र कर्जा लैजानेहरुले राम्रो व्यवसाय सञ्चालन गरी कर्जा समयमा फिर्ता गर्ने वातावरण सृजना गरिने छ ।

६. विदेशबाट फर्केका युवा लक्षित उद्यम सहयोग कार्यक्रम : विदेशबाट फिर्ता भएका युवाहरुको लागि स्वरोजगार कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ । कृषिमा आधारित व्यवसायीक खेती, तरकारी, फलफुल, फूल व्यवसाय, दुग्ध उत्पादन, पशुपालन, कुखुरा, माछापालन तथा होटल रेष्टुरेन्ट लगायतका व्यवसाय गर्न चाहेमा नगरपालिकाबाट सहयोग उपलव्ध गराईने छ ।

७. उद्यमशील पाँच वर्षे योजना कार्यान्वयन कार्यकम : गरिबी निवारणका लागि उद्यमशील पाँच वर्षे योजना कार्यान्वयनको लागि निजी क्षेत्र, प्रदेश तथा सङ्घसंग समन्वय गरी कार्यान्वयन गरिने छ ।

८. कृषि वन तथा पशुपन्छी उद्यम विकास कार्यकम : गरिबी निवारणका लागि कृषि तथा पशुपन्छीमा आधारित उद्यम सञ्चालनको लागि निजी क्षेत्रलाई आवश्यक सहयोग गरिने छ ।

सङ्घ तथा प्रदेशको सहयोगमा सञ्चालन गरीने कार्यकम

१. श्रम तथा रोजगार सम्बन्धि ऐन, कानुन, सम्फौता आदि गर्ने कार्यकम ।

२. वैदेशिक रोजगारमा गएकाहरुको लागि सहयोग, सूचना दिने कार्यकम ।

३. उद्यम सञ्चालनको लागि आवश्यक सहयोग तथा ऋण उपलव्ध गराउने कार्यकम ।

४. प्राविधिक उच्च शिक्षा सञ्चालन कार्यकम

९.३.५ अपेक्षित उपलब्धि

आवधिक योजनाको अन्त्य सम्ममा नगरपालिकामा आर्थिकरुपले सकिय जनशक्ति (विद्यार्थी बाहेक) मध्ये १५००० जनाले रोजगारी प्राप्त गरेका हुने छन् । जसमध्ये कृषि क्षेत्रबाट ७००० जना, पशुपालन व्यवसाय, उद्योग तथा व्यापार, ग्रामीण पर्यटनबाट, सेवा क्षेत्र र गुणस्तरीय वैदेशिक क्षेत्रबाट १०००रोजगार प्राप्त गरेका हुने छन् । कृषि क्षेत्रमा निर्भर रहेका परिवारबाट २०८५ सम्ममा ५० प्रतिशत मात्र कृषिमा रहि बाँकि ५० प्रतिशत उद्योग, ब्यापार र सेवा क्षेत्रमा निर्भर रहेका हुने छन् । सबैको घरघुरी जस्ता तथा पक्की र सबैको घरमा न्यूनतम पूर्वाधार खानेपानी, बिजुली, रेडियो, टेलिभिजन पक्की शौचालय भएको हुने छ । विदेशमा रोजगारको लागि जाने युवाहरुको सङ्ख्या घटेको हुने छ ।

९.३.६ नतिजा खाका

तालिका न. ७५ : श्रामरोजगार क्षेत्रको नतिजा खाका

क.सं.	प्रभाव नतिजा खाका	एकाई	आधार वर्ष आ.व.२०८०/०८१	आ.ब.को लक्ष्य २०८४/०८५	सूचनाको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनूमान तथा जोखिम
	प्रभाव						
१.	मानव विकास सूचकाङ्क	सुचाकाङ्क	०.४२७	०.५५	ने.जी.स.	पालिका	सहयोग भएमा
२.	मानब सम्पत्ति सूचकाङ्क	सुचाकाङ्क	**६७.५**	**७१**	ने.ज.स्वा.स.	,,	,,
	प्रतिफल						,,

क.सं.	प्रभाव नतिजा खाका	एकाई	आधार वर्ष आ.व.२० ८०/०८१	आ.ब.को लक्ष्य २०८४/०८५	सूचनाको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
.	**आयोजना कार्यक्रम**				घरधुरी सर्वेक्षण	प्रशासन पालिका	सहयोग भएमा
१.	उद्यमशील रोजगार सृजना सहयोग कार्यक्रम (वटा)	५०			"	"	"
२.	क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	५०			"	"	"
३	तालिम तथा अवलोकन कार्यक्रम	५०			"	"	"
४.	गरिबी निवारण कार्यक्रम	५०			"	"	"
५.	वित्तिय सहयोग तथा ऋण सुबिधा कार्यक्रम	९०			"	"	"
६.	गरिब परिवारको पूर्वाधार सृजना कार्यक्रम	९०			"	"	"
७.	अपाङ्गको लागि क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	९०			"	"	"
८.	विदेशबाट फर्केकाको लागि विशेष उद्यम सहयोग कार्यक्रम	९०			"	"	"
९.	कम्प्यूटर,अटोचालक,पलम्वर,िसकर्मी,डकर्मी, जस्ता आधारभूत तालिम युवाहरुको लागि	१८००			"	"	"
१०.	समाज सेवि तथा राजनैतिक दलका नेतृत्वललाई आर्थिक क्षमता अभिवृद्धि तथा उद्यम सहयोग कार्यक्रम	९०			"	"	"
११.	जेष्ठ नागरीक मनोरन्जन स्थन	३			"	"	"
१२.	आरन निर्माण तथा व्यवस्थापन	५					

९.४ मानव संशाधन विकास

९.४.१ पृष्ठभूमि :

लेकवेशी नगरपालिकाको सामाजिक तथा आर्थिक विकासको लागि मानव संशाधन विकास अति आवश्यक देखिन्छ । बजारमा आएका नयाँ प्रविधि, सीप र साधनको प्रयोग गर्न सक्ने क्षमतावान जनशक्तिको आवश्यक पर्दछ । यस नगरपालिकामा एकातर्फ विद्युत, खानेपानी, कम्प्युटर, इन्जिनियरिङ्ग जस्ता क्षेत्रको लागि प्राविधिक जनशक्तिको अभाव रहेको छ भने अर्को तर्फ क्याम्पस पढाइ सकेर वसेका युवाहरु पढाई अनुसारको रोजगार प्राप्त गर्न नसकि **बेरोजगार** भइ बस्नु पर्ने स्थिति रहेको छ । नगरपालिकाका युवाहरुले आन्तरिक मात्र नभै वहय क्षेत्रका संग प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने स्थितिमा रहनु पर्दछ । यहाँ जनशक्ति विकास गर्नको लागि ५१ (वटा) आधारभूत तथा मावि तहको विद्यालयहरु रहेकाछन् ।

९.४.२ प्रमुख समस्या :

जनशक्तिको माग र आपूर्ति बीच समन्वय नगरी जनशक्ति उत्पादन गरीनु, कोरा शिक्षा सङकाय मात्र पढाई हुनु, दलित, गरिब परिवार तथा टाढा रहेका बस्तीहरुमा शिक्षा स्वास्थ्य क्षेत्रको पहुँच पुर्याउन नसक्नु, बजार, जनशक्ति, रोजगारी, सुबिधा, उत्पादकत्व बीच समानजस्यता नहुनु, जनशक्ति विकासको लागि प्रयाप्त लगानी नहुनु, निजीक्षेत्रको प्रयाप्त लगानी नहुनु, जनशक्तिको प्रक्षेपण नगरिनु, नगरपालिकाको शिक्षा प्रणाली प्रविधि तथा

प्रयोगात्मक नहुनु, विदेश जाने जनशक्ति पनि अदक्ष मात्र हुँदा राम्रो रोजगार प्राप्त गर्न नसक्नु आदि समस्याहरु रहेका छन् ।

९.४.३ चुनौती र अवसरहरु :

चुनौतीहरु :लेकवेशीनगरपालिकाको लागिदक्ष जनशक्ति उत्पादन गर्नु सबैभन्दा ठुलो चुनौती रहेको छ । यसका अलावा वैदेशिक रोजगारमा जाने जनशक्तिको क्षमता अभिवृद्धि गर्न, विदेशबाट फिर्ता भएका जनशक्तिको समुचित उपयोग गर्न, स्वदेश तथा विदेशबाट शिक्षा लिएर फर्केका युवाहरुको ज्ञान, सीप र क्षमता सदुपयोग गर्न चुनौती रहेको छ ।

अवसरहरु :नगरपालिकामा शिक्षित युवाहरु दिन प्रतिदिन वृद्धि हुँदै जानु, विद्यालयहरुको शिक्षाको गुणस्तर बढाउनु पर्ने धारणामा सबै सहमत हुनु, जिल्लाहरुमा उच्च शिक्षाको स्तर तथा अवसर वृद्धि हुदै जानु, विदेशबाट फर्किएको जनशक्ति न्युनतम सीपयुक्त हुनु र नगरपालिकाबाट मानव संशाधनको लगत राख्ने प्रयास हुनु आदिलाई अवसरकोरुपमा लिन सकिन्छ ।

९.४.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति, कार्यनीति, कार्यक्रम

दीर्घकालीन सोच : "**सक्षम र गुणात्मक मानव संशाधन समृद्धिको आधार**"

लक्ष्य : मानवीय संसाधनको विकासबाट नागरीकहरुको जीवनस्तरमा व्यापक परिवर्तन गर्ने ।

उद्धेश्य १.नगरपालिकाको मानव संशाधन स्वदेश तथा विदेशमा प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने क्षमता तयार गर्ने ।

२.आधुनिक प्रविधि तथा ज्ञानमा आधारित सक्षम र गुणस्तरीय मानवीय संशाधनको विकास गर्ने ।

रणनीति तथा कार्यनीति

१.नगरपालिकाको मानव संशाधन स्वदेश तथा विदेशमा प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने क्षमता भएका हुने छन् ।

१.१ नगरपालिकाकोलागि आवश्यकता र रोजगार स्थितिलाई मध्येनजर गरी माग र आपूर्ति बीच समन्वय हुने किसिमबाट मानव संशाधनको विकास गर्ने ।

- मानवीय संशाधनको विकासको लागि लगानी बढाउने ,
- प्रत्येक क्षेत्रका मानव संशाधनको प्रक्षेपण गरी सो अनुसार आपूर्ति गर्ने व्यवस्था मिलाउने ,
- दक्ष मानव संशाधन विकासका लागि नजिकको शहर तथा परराष्ट्र मन्त्रालय मार्फत बाहय देशमा छात्रवृतिको माध्यमबाट गुणस्तरीय मानव संशाधन विकास गर्ने वातावरण सृजना गर्ने ,

१.२ मानव संशाधन विकासको लागि निजी क्षेत्र तथा सामाजिक क्षेत्रको लगानी बढाउन समन्वय गर्ने ,

- मानव संसाधन विकासका लागि निजी क्षेत्र तथा संस्थागतरुपमा लगानी गर्ने वातावरण सृजना गर्ने ,
- मानव संसाधन विकासको लागि विभिन्न निकाय वा संस्थाहरु बीच समन्वय गर्ने ,

- समुदायमा पछि परेका वर्ग, लिंङ्ग, अवस्थाका व्यक्तिहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्नको लागि तालिम दिई रोजगारी प्राप्त गर्न व्यवस्था मिलाईने ,

२. आधुनिक प्रविधि तथा ज्ञानमा आधारित सक्षम र गुणस्तरीय मानवीय संशाधनको विकास गर्ने ,

२.१ नगरपालिकामा रहेका शैक्षिक संस्थाहरुको क्षमतामा अभिवृद्धि गर्ने ,

- विद्यालयहरुमा प्राविधिक शिक्षा अध्यापनको लागि पूर्वाधार निर्माण गरीने ,
- आवश्यकता र क्षमतालाई हेरेर विद्यालयहरु आपसमा गाभ्ने तथा मर्ज गर्ने ,
- विद्यालयहरुको क्षमता बढाउन बाहय सहयोगको लागि पहल गर्ने ,
- कक्षा ५ भन्दा माथिका सबै विद्यालयहरुमा इन्टरनेटको माध्यमबाट विश्वका प्रविधि तथा पद्धति सिक्ने वातावरण निर्माण गरीने ,
- विद्यालय तहसम्मको शिक्षा अनिवार्य गराउने र बीच मा छाड्ने तथा विद्यालय भन्दा वाहिरका बालबालिकाहरुलाई अनिवार्य विद्यालयमा पठाउन पर्ने वध्यताकारी नीति अवलम्बन गरीने ।
- सबै विद्यालयमा गुणस्तरीय शिक्षा दिन सक्ने विषयगत शिक्षकको व्यवस्था गरी कार्य संझौता विधि अबलम्बन गरीने ,
- विद्यालयहरुको विषयहरु समावेश गर्दा तुरुन्त रोजगार प्राप्त हुने विषय जस्तै विज्ञान, गणित, कम्प्यूटर, अंग्रजी,भूगोल, अर्थशास्त्र, व्यवस्थापन जस्ता विषय मात्र पढ्न पाउने गरी पाठ्यक्रममा परिमार्जन गर्ने व्यवस्था गर्ने ,
- मा.वि र उच्च मा.वि तथा स्नातक तह अध्ययनरत तथा सम्पन्न गरेका विद्यार्थी तथा विदेशबाट फिर्ता भएका युवाहरुलाई ३ महिनाको प्राविधिक तालिम दिई रोजगार पाउन सक्ने जनशक्तिको विकास गर्ने व्यवस्थापन गरीने ,
- नगरपालिकामा रहेका प्राविधिक तथा अन्य जनशक्तिलाई सेवा प्रवेश तथा सेवा कालीन तालिम दिने व्यवस्था गरी आफ्नो जिम्मेवारी समयमा गुणस्तरीय गराउने व्यवस्था मिलाईने छ ।

कार्यक्रमहरु

– उद्यमशील रोजगार तालिम कार्यक्रम : विद्यालयमा अध्ययन गर्ने ८ देखि १२ कक्षा सम्म पढ्ने तथा स्नातक तह पढ्ने सबै विद्यार्थीहरुको लागि र **बेरोजगार** युवाहरुको लागि ३ महिनाको सीप विकास तालिम सञ्चालन गरिने छ । यसै गरी एस.ई.इं पास भए पछि ३ वर्षे प्राविधिक शिक्षा पढाउन विद्यालय सञ्चालन गरिने छ । युवाहरुको लागि उद्यम सञ्चालन गर्ने, व्यवसाय सम्बन्धि तालिमा दिने व्यवस्था गरिने छ ।

–क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम : युवा जनशक्तिको विकासको लागि विभिन्न किसिमका क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन गरीने छ ।

–तालिम तथा अवलोकन कार्यक्रम : जनशक्ति विकासको लागि विभिन्न किसिमको तालिम तथा अवलोकन कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।

–**चरम गरिबी निवारण तथा क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम** : चरम गरिबी निवारणको लागि क्षमता विकासमा जोड्दिईने छ। शिक्षा, स्वास्थ्य तथा रोजगारको माध्यमबाट जनशक्ति विकास गरिने छ।

– उद्यमशील पाँचवर्षे योजना कार्यान्वयन कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ।

–**विद्यालय तथा उच्च शिक्षामा गुणस्तर कायम गर्ने कार्यक्रम** : जनशक्ति विकासको लागि गुणस्तरीय शिक्षा विकासको लागि लगानी बढाईनेछ।

–**बालबालिका भर्ना कार्यक्रम** : सबै बालबालिकाहरुलाई विद्यालय भर्ना कार्यक्रम अभियान सञ्चालन गरिने छ। विद्यालय बीच मा छाड्ने प्रवृतिलाई निरुत्साहित गरिने छ।

–**जनशक्ति परिचालन कार्यक्रम** : जनशक्तिको विकास कार्यक्रमको साथै यिनीहरुको परिचालन सहीरुपमा सञ्चालन गरिने छ।

सङ्घ,प्रदेशको सहयोगबाट सञ्चालन गरीने कार्यक्रम

– उच्चशिक्षा छात्रवृति सहयोग कार्यक्रम

– विज्ञान तथा प्रयोगशाला विकास कार्यक्रम

– उद्यमशील रोजगार सृजना सहयोग कार्यक्रम

– क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम

– तालिम तथा अवलोकन कार्यक्रम

– चरम गरिबी निवारण कार्यक्रम

– वित्तिय सहयोग तथा ऋण सुबिधा कार्यक्रम

– गरिब परिवारको लागि पूर्वाधार सृजना तथा सहयोग कार्यक्रम।

९.४.५ अपेक्षित उपलब्धि

यस नगरपालिकामा रहेका जनशक्ति सबैलाई दक्ष, सीपयुक्त, बजारको माग अनुसारको दक्ष जनशक्ति तयार गर्न, मा.वि र उच्च मा.विहरु तथा उच्चतहमा रोजगारमूलक, प्राविधिक जनशक्ति उत्पादन भएको हुने छ। वैदेशिक रोजगारमा जाने जनशक्तिको क्षमता अभिवृद्धि गर्न, विदेशबाट फिर्ता भएका जनशक्तिको समुचित उपयोग गर्न, स्वदेश तथा विदेशबाट शिक्षा लिएर फर्केका युवाहरु उद्यमी भएको हुने छन्। सीपयुक्त जनशक्तिको विकास हुने छ , सबैले रोजगार प्राप्त गरेका हुने छन्। नगरपालिकामा तालिम दिने सक्षम विद्यालय तथा शैक्षिक केन्द्रको स्थापना भएको हुने छ। प्रविधिक विषयको स्नातक तहको कम्तीमा एक (वटा) कलेज यस नगरपालिकामा सञ्चालन भएको हुने छ।

९.४.६ नतिजा खाका

तालिका न. ७६ : मानवसंसाधन विकास क्षेत्रको नतिजा खाका

क्र.सं.	प्रभाव नतिजा खाका	एकाई	आधार वर्ष आ.व. २०८०/०८१	आ.ब.को लक्ष्य २०८४/०८५	सूचनाको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनूमान तथा जोखिम
	प्रभाव						
१.	मानव विकास सूचकाङ्क	सुचाकाङ्क	०.४२७	०.५५	ने.जी.स.	नगरपालिका	सहयोग भएमा
२.	मानब सम्पत्ति सूचकाङ्क	सुचाकाङ्क	६७.५	७१	ने.ज.स्वा.स.	,,	,,
	असर					,,	,,
१.	सशक्तिकरण सूचकाङ्क		०.९३	०.९५		,,	,,
२.	लैङ्गिंक विकास सूचकाङ्क		**०.९३**	**१**			
	प्रतिफल						,,
१.	मानवीय गरीबीमा रहेका नगरपालिकाको जनसङ्ख्या	प्रतिशत		(वटा)	घरधरी सर्वेक्षण	प्रशासन प्रमुख	,,
.	**आयोजना कार्यक्रम**				घरधुरी सर्वेक्षण	प्रशासनप्रमुख नगरपालिका	सहयोग उपलब्ध भएमा
१.	उद्यमशील रोजगार सृजना सहयोग कार्यक्रम		५०		,,	,,	,,
२.	तालिम तथा अवलोकन कार्यक्रम		५०		,,	,,	,,
३	क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम		५०		,,	,,	,,
४.	गरिबी निवारण कार्यक्रम		५०		,,	,,	,,
५.	वित्तिय सहयोग तथा ऋण सुबिधा कार्यक्रम		१००		,,	,,	,,
६.	गरिब परिवारको पूर्वाधार सृजना कार्यक्रम		१००		,,	,,	,,
७.	सिकर्मी, डकर्मी जस्ता आधारभूत तालिम		१००		,,	,,	,,
८.	प्रविधिक तालिम केन्द्र सञ्चालन		१		,,	,,	,,
९.	जनचेतना तथा तालिम कार्यक्रम		८००		,,	,,	,,
१०.	क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम		९००		,,	,,	,,
११.	लोकसेवा तयारी कार्यक्रम		५		,,	,,	,,
१२.	विद्यालय तथा उच्चशिक्षामा गुणस्तर कायम गर्ने कार्यक्रम		१०		,,	,,	,,
१३.	उद्यमशील पाचवर्षे योजना कार्यान्वयन कार्यक्रम		१०		,,	,,	,,
१४.	कृषि वन तथा पशुपन्छी उद्यम विकास कार्यक्रम		२०		,,	,,	,,
१५.	जनशक्ति परिचालन कार्यक्रम		५		,,	,,	,,

८.५ सामुदायिक साझेदारी र गैरसरकारी संस्थाहरु

९.५.१ पृष्ठभूमि : विकासको लागि सरकारी, निजी क्षेत्र,गैरसरकारी संस्थाहरुको समन्वयबाट मात्र सम्भव रहेको हुन्छ । गैरसरकारी भन्नाले नाफा विना सामाजिक सहयोग गर्नस्थापना भएका संस्थाहरुलाई जनाउछ ।नगरपालिकाको सामाजिक तथा आर्थिक विकास गर्न केही गैरसरकारी तथा सामुदायिक साझेदारी संस्थाहरु कार्यरत रहेका छन् । हिमाली तथा तराईका पछाडि परेका स्थानीय निकायमा भन्दा यस नगरपालिकामा सामुदायिक संस्थाहरु कमै रहेका छन् । यस नगरपालिकामा सुन्दर नेपाल,स्याक नेपाल र रेडक्रस जस्ता सामुदायिक विकास केन्द्रले नगरपालिकासँग सहकार्य गरेका छन् । यी सामुदायिक संस्थाहरु शुरु देखि कार्यरतरहेका संस्थाहरु हुन भने यस नगरपालिकामा ४५ (वटा) टोल विकास संस्था छन् भने नागरीक सचेतना केन्द्रहरु,स्वास्थ्य आमा समूह लगायतका संस्थाहरु रहेका छन् । यी सामाजिक संस्थाहरुले तरकारी खेती, माटो परीक्षण, झोलुङ्गे पुल निर्माण गर्न, खानेपानी निर्माण तथा मर्मत, सरसफाईकार्यक्रम, स्वास्थ्य कार्यक्रम, पोषण कार्यक्रम आदि सञ्चालन गरी सहयोग पुऱ्याईरहेका छन् ।

९.५.२ प्रमुख समस्याहरु :

यस नगरपालिकामा दलित बस्तीहरु, अति पछाडिएका क्षेत्र, अति गरिब परिवारहरु रहेको भए तापनि यहाँ सामाजिक सस्थाहरु सङ्ख्या र उनीहरुको लगानी पनि कम रहेको छ । यी संस्थाहरुको कार्य पारदर्शितामा समेत समस्या देखिएको छ । नगरबासीको सामाजिक तथा आर्थिक विकासको लागि आर्थिक स्रोत लगानी गर्ने सस्था वा निकायको कमी रहेको छ । पोषण कार्यक्रम लागु भएपनि बजेट ज्यादै न्यून रहेको छ । अन्तराष्ट्रिय सङ्घ संस्थाको लगानी नहुँदा श्रोत जुटाउन समस्या परेको छ ।

९.५.३ चुनौती र अवसरहरु

चुनौतीरु : सामाजिक तथा आर्थिक विकासमा गैरसरकारी संस्था सामुदायिक साझेदारहरुको महत्वपूर्ण भूमिका रहेता पनि प्रयाप्त स्रोत तथा लगानीको व्यवस्था गर्न, अन्तर्राष्ट्रिय सङ्घसंस्थाहरुसँग समन्वय गरी आर्कषण गर्न, दलित तथा अति गरिब परिवारका बालबच्चाको शिक्षा तथा स्वास्थ्य स्थिति सुधार गर्न, गरिब परिवारको क्षमता अभिवृद्धि गर्न चुनौती देखिन्छ । आर्थिक श्रोतको पहिचान गरी उद्यमी बनाउन, नगरपालिका तथा प्रदेशसंग समन्वय गर्न, पारदर्शिता कायम गर्न, सबै विकासका निकाय बीच समन्वय गर्न, अनुगमन र मूल्याङ्कनमा सुधार गर्न चुनौती रहेको छ ।

अवसरहरु : स्थानीय, प्रदेश र सङ्घमा निर्वाचित सरकारले शासन सञ्चालन गर्नु, देशमा स्थायीत्व आउनु, सबै सरकारहरुले सामाजिक परिचालन गरी अति गरिब तथा विपन्न परिवारको क्षमता बढाउन लगानी गर्न तत्पर हुनु जस्ता अवसरहरु देखिन्छन् । यस्तै, अन्तर्राष्ट्रिय सङ्घ संस्थाहरु पनि ग्रामीण क्षेत्रको विकास गर्न तत्पर रहनु, श्रोत तथा साधनहरु पनि क्रमशःबढदै जानु, नगरपालिकाले समन्वयकारी भूमिका निभाउनु, गैससहरुलाई सामाजिक विकासका सम्वाहकका रुपमा स्थानीय सरकारले मान्यता दिनु आदि पनि अवसरहरु हुन् ।

९.५.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति तथा कार्यनीति र कार्यक्रमहरु

दीर्घकालीन सोच : "विकास र जागरण सामुदायको साझा दायित्व"

लक्ष्य : दिगो, पारदर्शी , सक्षम सामुदायिक संस्थाको परिचालनबाट नगरपालिकामा पछाडि परेका वर्गको जीवनस्तर उच्च भएको हुने छ ।

उद्धेश्य : १. सामुदायिक संस्था तथा गैरसरकारी संस्थाहरुलाई नगरपालिकाको विकासका साझेदारीकोरुपमा विकास गर्ने

२. साझेदार संस्थाहरुको परदर्शिता, जवाफदेहिता र उत्तरदायित्वको विकास गरी नगरपालिकाको सामाजिक तथा आर्थिक विकास गर्ने ।

तालिका न. ७७ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
१. सामुदायिक संस्था तथा गैरसरकारी संस्थाहरुलाई नगरपालिकाको विकासका साझेदारीकोरुपमा विकास गर्ने	
१.१.सामुदायिक संस्था तथा गैरसरकारी संस्थालाई सुदृढीकरण गरी विकासका सम्बाहकका रुपमा विकास गर्ने ।	१. सबै संचालित सामुदायिक संस्थाहरु नगरपालिकामा दर्ता गराउने व्यवस्था गरिने छ । २. प्रत्येक आर्थिक वर्षमा सञ्चालन गरीने कार्यक्रम नगरपालिकाबाट स्वीकृत गराएर मात्र कार्यान्वयनमा गरिने छ । ३. नगरपालिकाले तोकेको क्षेत्रमा मात्र सामुदायिक संस्था परिचालन गरीने छ । ४. गैसस सम्बन्धि कार्यविधि तयार गरी सो अनुसार सञ्चालन गरिने छ । ५. बाहयश्रोत तथा साधन प्राप्तको लागि विशेष पहल गरीने छ । ६. गैससहरुको क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन गरीने छ ।
२.साझेदार संस्थाहरुको परदर्शिता, जवाफदेहिता र उत्तरदायित्वको विकास गरी नगरपालिकाको सामाजिक तथा आर्थिक विकास गर्ने ।	
२.१ सामुदायिक संस्थाहरुलाई कानुनी रुपमा व्यवस्थित रुपमा सञ्चालन गर्ने ।	७. सामुदायिक साझेदार तथा गैससहरुको आर्थिक कारोवार पारदर्शिता कायम गर्नको लागि लेखापरीक्षण तथा सामाजिक परीक्षण गरीने छ । ८. नियम कानुन विपरित गैससहरुले कार्यगर्न नपाउने व्यवस्था गरीने छ ।
२.२ नगरपालिकाले तोकेका क्षेत्रमा सामुदायिक संस्थाहरुको परिचालन गर्ने ।	९. सामुदायिक संस्था संग नगरपालिकाले साझेदारीमा तोकिएका क्षेत्रमा कार्यक्रम कार्यान्वयन गरिने छ । १०. सामुदायिक संस्थाका कार्यक्रमहरुको अनुगमन तथा मूल्यांङ्कन गर्ने प्रकृया र विधि निर्धारण गरे अनुसार काम गरिने छ ।

कार्यक्रमहरु

नगरपालिकाले आफै सञ्चालन गरीने कार्यक्रम

- सामुदायिक संस्थाहरु दर्ता, नवीकरण कार्यक्रम
- साझेदारमा सञ्चालन गरीने कार्यक्रमको पहिचान तथा सञ्चालन
- गैसस र सामुदायिक संस्था सम्बन्धि कार्यविधि निर्माण कार्यक्रम
- क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम
- अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यक्रम
- सार्वजनिक सुनुवाई कार्यक्रम
- गैसस नियमन कार्यक्रमप्रदेश तथा सङ्घको सहयोगमा सञ्चालन गरीने कार्यक्रम
- सामाजिक सङ्घ संस्थाहरुको क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम
- अन्तराष्ट्रिय सङ्घसंस्थाबाट सहयोग जुटाउने कार्यक्रम
- सामजिक परिचालन कार्यक्रम

- सामाजिक सङ्घसंस्थाको खर्चको मापदण्ड तथा निर्देशिका बनाउने कार्यक्रम

९.५.५ अपेक्षित उपलब्धि

नगरपालिकामा सामुदायिक संस्थाहरुले बाहय सहयोगबाट कार्यक्रम सञ्चालन गर्नको लागि श्रोत प्राप्त भएको हुने छ । सबै सामुदायिक तथा गैससहरु नगरपालिकामा दर्ता भई कार्यक्रम नगरपालिकाबाट स्वीकृत गरे पछि मात्र कार्यान्वयन भएको हुने छ । सामुदायिक संस्थाहरु नगरपालिका प्रतिउत्तरदायी भएको हुने छ । सामुदायिक संस्थाहरुको क्षमता अभिवृद्धि भएको हुने छ । नगरपाीलकामा दलितवर्ग तथा अति गरिबवर्गहरुको क्षमता अभिवृद्धि भई जनताको जीवनस्तरमा व्यापक सुधार भएको हुने छ ।

परिच्छेद : १०
योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

१०.१ योजना तर्जुमा

१०.१.१ पृष्ठभूमि :

योजना तर्जुमा निरन्तर चलिरहुने प्रक्रिया हो । योजनातर्जुमा गर्दा आधुनिक प्रविधि, विश्लेषणको नयाँ तरिका, यथार्थपरक, कार्यान्वयन योग्यर विकासको फड्को मार्ने सक्ने हुनु पर्दछ । योजना तर्जुमा गर्दा प्रमाण र यथार्थ तथ्याङ्कको आधारमा गर्नुपर्ने हुन्छ । देशले लिएको लक्ष्य तथा उद्धेश्य अनुसार प्रदेशहरुले योजना तर्जुमा गर्ने र सङ्घ र प्रदेशको आधारमा नगरपालिकाले वार्षिक तथा आवधिक योजना तर्जुमा गर्न आवश्यक छ । यसरी तयार गरीएका योजनाहरु सरोकारवालाहरुबाट स्वीकृत अघि बढ्न सकेको खण्डमा गर्न सकेमा देश, प्रदेश तथा स्थानिय तहहरुले विकासमा फड्को मार्न सक्छन् । लेकवेशीनगरपालिका साविकका ५ (वटा) गाविसहरु मिलाएर गठन भएको भएतापनि यहाँ नगरपालिकास्तरका विशिष्ट किसिमका तथ्याङ्कको अझै अभाव छ ।

यस नगरपालिकाले घरधुरी सर्वेक्षणका आधारमा डिजिटल डाईनामिक प्रोफाईल तयार गरेको छ । त्यसैका आधारमा आधारमा यो आवधिक योजना तर्जुमा गरीएको छ । योजना तर्जुमा गर्दा आ.ब.२०८०/०८१ लाई आधार वर्षमानी सो को आधारमा देश तथा प्रदेशले तय गरेको लक्ष्यलाई समेत मध्ये नजर गरी योजनाको लक्ष्य तय गरीनु पर्ने हुन्छ । यस नगरपालिकामा आधार वर्ष आ.ब.२०८०/०८१ को यथार्थ स्थितिका तथ्याङ्कहरु आवश्यकता अनुसार प्राप्त गर्न कठिनछ । यसको लागि नगरपालिकाका प्राथकिताका तथ्याङ्कको अतिरिक्त सुर्खेत जिल्ला र कर्णाली प्रदेश तथा राष्ट्रियस्तरका तथ्यांकलाई समेत आधार बनाउनु पर्ने स्थिति आएको छ । आगामी दिनमा नगरपालिकामा तथ्याङ्क तथा सूचना शाखाको स्थापना गरी परिवार अनुसारका विवरण तयार गर्ने, तालिका प्रशोधन गर्ने, विश्लेषण गर्न तथा प्रस्तुतीकरण गर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्ने देखिन्छ । यसैको आधारमा यर्थाथपरक तथ्याङ्क राख्ने व्यवस्था मिलाउने र सही तथ्याङ्कको आधारमा योजना तर्जुमा गर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्छ ।

१०.१.२ प्रमुख समस्याहरु :

नगरपालिकमा तथ्याङ्क शाखाको स्थापना नगर्दानगरपालिकास्तरका तथ्याङ्कहरु नियमित अध्यावधिक गर्ने व्यवस्था नहुनु, तथ्याङ्क सङ्कलन, विश्लेषण गर्ने क्षमताको जनशक्तिको कमी हुनु, भएका तथ्याङ्कहरुको विश्वासनियतामा प्रश्न उठ्नु, तथ्याङ्कमा आधारित योजना तथा कार्यक्रम सञ्चालन नगरीनु, गणना वर्षको प्रारम्भका कारणले शाखा कार्यालयहरुमा पनि आफ्नो क्षेत्रको तथ्याङ्क अध्यावधिक नहुनु समस्याका रुपमा रहेका छन् । प्राथकिता नतोकिदिनु हालको स्थतिको तथ्य र आवश्यकताको आधारमा तर्जुमा नगरी हचुवा तथा पटके निर्णय गर्ने प्रवृति हावी हुनु, नेपालको संविघान २०७२ को अनुसूचि ८ मा एकल अधिकार तथा अन्य अनुसूचिमा उल्लेख भएका अधिकार पनि दोहोरो तथा अस्पष्ट हुनु, वहुवर्षीय योजना तर्जुमा गर्ने प्रवृति कम हुनु, योजना तर्जुमा गर्दा विश्लेषण गर्ने प्रवृति नहुन रश्रोत भन्दा योजना अत्यधिक हुनु आदि समस्याहरु पनि रहेकाछन् ।

१०.१.३ चुनौती र अवसरहरु

चुनौतीहरु :नगरपालिकाका योजना सही र यथार्थ सूचना तथा तथ्याङ्कको आधारमा योजना तर्जुमा गर्न, ति तथ्याङ्कहरु नियमित रुपमा अध्यावधिक गर्न, आवश्यक सफ्टवेयर विकास गरी कार्यान्वयनमा ल्याउन, नगरपालिकामा तथ्याङ्कको अध्यावधिक गर्नको लागि छुट्टै शाखा स्थापना गरी विश्लेषण गर्ने जनशक्तिको विकास गर्न, जनप्रतिनिधिहरुलाई तथ्याङ्कको महत्व वुझाउन, नगरपालिका र प्रदेश तथा सङ्घको तथ्याङ्कसम्बन्धि

समन्वय गर्ने कार्य चुनौतीपुर्ण रहेको छ । नगरपालिका स्तरको कुलग्राहांस्थ उत्पादन जस्ता समष्टिगत तथ्याङ्क निकाली विश्लेषण गर्नु, श्रोतको आधारमा यथार्थ योजना तर्जमा गर्ने, अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्न सक्ने गरी तथ्याङ्क तयार गर्ने आदि चुनौती रहेको छ ।

अवसर : संविधानमा तीनवटै सरकारको काम तथा कर्तव्य स्पष्ट तोकिनु, सबै स्तरका सरकारले आ–आफ्नो प्रोफाइल तयार गरी आवधिक योजना तयार गर्नुपर्ने नीतिगत व्यवस्था हुनु, नगरपालिकाले आफ्नो वस्तुस्थिति तयार गरी अध्यावधिक गर्न घरधरी सर्भेक्षण गर्ने कार्य गर्नु, दिगो विकासका लक्ष्यहरु स्थानीयकरण गर्नुपर्ने व्यवस्था हुनु र विकासमा हालको स्थितिलाई मुख्य आधार बनाई योजना तर्जुमा गर्ने व्यवस्था हुनु पनि अवसरहरु हुन । तथ्याङ्क विभागमा र जिल्ला स्थित कार्यालयमा नयाँ प्रविधि अपनाउनु , विद्यालय स्तरमा जनसङ्ख्या तथा तथ्याङ्क विषयमा अध्यापन गराउनु , योजना तर्जमा सम्बन्धमा प्रदेश तथा सङ्घले तालिम तथा अनुशिक्षण कार्यक्रम सञ्चालन गरीनु, योजनाहरुमा लाभ लागत तथा सभाव्यता अध्ययन गरी तर्जुमा प्रकृयाको थालनी गरीनु, योजनामा बढी भन्दा बढी जनसहभागितालाई जोड दिने नीति अवलम्बन गर्नु आदि अवसरहरु पनि रहेका छन् ।

१०.१.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति, कार्यनीति, कार्यक्रम

दीर्घकालीन सोच : तथ्यमा आधारित योजना तर्जुमा पद्धति

लक्ष्य : योजना तथा कार्यक्रमहरुको तर्जुमा तथा छनौट गर्दा सत्य र तथ्यमा आधारित भई राम्रो उपलब्धि प्राप्त गर्ने ।

उद्धेश्य : १ सफटवेयर प्रयोग गरी तथ्याङ्क पद्धतिमा व्यवस्थित तथा अध्यावधिक गर्ने ।

२. योजना तर्जुमा गर्दा तथ्यमा आधारित रहि समयमा समुदायले रोजेको र खोजेको, कार्यान्वयन गर्ने ।

रणनीति कार्यनीति

१. आधुनिक प्रविधि सफ्टवेयर प्रयोग गरी तथ्याङ्क पद्धतिमा व्यवस्थित तथा अध्यावधिक गर्न व्यवस्था मिलाउने।

१.१ तथ्याङ्ककहरु अध्यावधिक गर्न संस्थागत, नीतिगत, प्रकृयागत व्यवस्था मिलाउने ।

१. प्रत्येक घरधुरी, बस्ती, वडागत र नगरपालिकास्तरको रुपमा तयार गर्ने ।

२.नगरपालिकाले योजना तर्जुमा गर्दा केन्द्र, प्रदेशसंग समन्वय कायम गर्ने ।

३. बढी भन्दा बढी जनसहभागिता जुटाएर योजना तर्जुमा गर्ने पद्धतिको विकास गर्ने ।

४.तथ्याङ्क इलोक्ट्रोनिक माध्यमबाट अध्यावधिक गर्ने प्रवन्ध मिलाउने ।

५.Data Base मा आधारित अन्तराष्ट्रिय योजना पद्धतिको विकास गर्ने ।

६.नगरपालिकामा योजनामा सलंग्न कर्मचारी तथा पदाधिकारीलाई क्षमता अभिवृद्धि गर्न लगानी गर्ने ।

२. योजना तर्जुमा गर्दा तथ्यमा आधारित रहि समयमा समुदायले रोजेको र खोजेको, कार्यान्वयन गर्न सकिने किसिमले तर्जुमा भएको हुने छ ।

२.१ सम्भाव्यता अध्ययनबाट आयोजना, प्राविधिक रुपले व्यवहारिक तथा आर्थिक रुपले धान्न सकिने, बजार, वित्तीय पक्ष, आर्थिक पक्ष, दिगो विकास लक्ष्य, वातावरणीय तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन पक्ष, लैंङ्गिक पक्ष र संगठन व्यवस्थापन ।

७. योजनाको सम्भाव्यता अध्ययन गरेर मात्र योजना तर्जुमा गर्ने ।

८. योजना छनौट गर्दा पारदर्शिता, सहभागितामूलक, विश्लेषण, क्षमतामा आधारित भएर गरीने ।

९. योजना तर्जुमाका लागि आयोजना तथा कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण गर्दा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले निर्धारण गरेका बजेट तथा कार्यक्रमको प्राथिमकीकरणका आधार, सङ्घीय सरकार तथा प्रदेश सरकारबाट प्राप्त मार्गदर्शन, स्थानीय आर्थिक अवस्था, आन्तरिक आयको अवस्था जस्ता आधार लिने ।

१०.अति गरिब तथा पिछडिएका वर्गको जीवनस्तर उच्चपार्ने योजनाहरुलाई प्राथमिकता दिने पक्षको आधारमा छनोट गरीने ।

११.नगरपालिकाका समृद्धि प्राप्त गर्ने खालका योजनाहरुलाई बढी लगानी गर्न केन्दीत रहुने ।

१२.नगरपालिकालाई ग्रामीण पर्यटनको नेतृत्व लिन सक्ने गरी तथ्याङ्क व्यवस्थित गर्ने ।

१३. आयोजनाका छनोटगर्दा बजार, प्राविधि, वित्तिय तथा आर्थिक दृष्टिकोणले सञ्चालन योग्य लाई मात्र छनोट गर्ने ।

१४. कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा सम्भाव्यता अध्ययनले उच्च प्रतिफल दिने, स्थानीय सीप र साधानले कार्यान्वयन गर्न सकिने, कम समयमा सम्पन्न हुने, कम लागत लाग्ने आयोजनाहरु छनौट गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।

१५. योजनाको प्राथमिकता निर्धारण गर्दा प्रतक्ष्य योगदान पुयाउनेलाई अतिउत्तम (तीन अङ्क), अप्रत्क्षय योगदान पुयाउनेलाइ उत्तम (दुई अङ्क), र तटस्थलाई सामान्य (एक अङ्क) गरी बर्गीकरणको आधारमा प्राथमिकरण गरीने ।

१६. योजना तर्जुमा गर्दा कार्यान्वयन गर्न कार्ययोजना बनाउने किसिमका योजना छनौट गर्ने ।

१७. ठूला योजनाहरु सङ्घ, मझौलास्तरका प्रदेश तथा नगरपालिका स्तरका नगरपालिकाबाट कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।

१८.नगरपालिकाको योजना तजुमा, अनुगमन, मूल्यांकन, प्रतिवेदन प्रणाली तथ्यांकमा आधारित बनाउने किसिमबाट व्यवस्थापन गर्ने ।

कार्यक्रम :

नगरपालिकाद्धारा सञ्चालन गरीने कार्यक्रमहरु

- नगरपालिकामा तथ्याङ्क इकाइ वा शाखा स्थापना कार्यक्रम
- नगरपालिकास्तरको प्रोफाइल तयार गरी इलेक्ट्रोनिकरुपमा अध्यावधिक गर्ने कार्यक्रम
- नगरपालिकास्तरका जन्मदर्ता जस्ता घटनाहरुको सफटवेयर मार्फत अध्यावधिक गर्ने कार्यक्रम
- तथ्याङ्क सम्बन्धि नगरपालिका स्तरको नीतिगत निर्णय, कार्यविधि निर्माण कार्यक्रम
- तथ्याङ्क सम्बन्धित सूचनाविश्लेषण तथा टेवलिकरण र प्रोसेसिंग सम्बन्धितालिम कार्यक्रम
- नगरपालिकाको Web Site अध्यावधिका गर्ने कार्यक्रम
- सङ्घ तथा प्रदेश संग समन्वय गरी डाटाहरु अध्यावधिककार्यक्रम
- योजना तर्जुमा गोष्ठी सञ्चालन कार्यक्रम
- योजना तर्जुमा क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम ।
- अति गरिब तथा गरिब परिवार छनौट गर्ने सीप विकास कार्यक्रम

सङ्घ र प्रदेशको सहयोगमा सञ्चालन गरीने कार्यक्रमहरु

- नगरपालिका स्तरको प्रोफाइल तयार गरी इलेक्ट्रोनिकरुपमा अध्यावधिक गर्ने कार्यक्रम
- नगरपालिका स्तरका जन्मदर्ता जस्ता घटनाहरुको सफटवेयर मार्फत अध्यावधिक गर्ने कार्यक्रम
- तथ्याङ्क सम्बन्धि तथा सूचना विश्लेषण तथा टेवलिकरण, प्रोसेसिंग सम्बन्धितालिम कार्यक्रम
- योजना तर्जुमा क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम
- क्षमता अभिवृद्धिको लागि विदेश भ्रमण कार्यक्रम
- योजना सफट्वेयर निर्माण कार्यक्रम

१०.१.५ अपेक्षित उपलब्धिहरु :

यस योजना अवधिमा नगरपालिकाका सम्पूर्ण तथ्याङ्कहरु विद्युतीय माध्यमबाट सफट्वेयर प्रयोगबाट अध्यावधिक डाटावेसमा आधारित भइ योजनाको तर्जुमा भएको हुने छ । नगरपालिकाको जनशक्ति तथ्याङ्क संङ्कलन तथाविश्लेषण गर्न सक्षम भएका हुने छन् । नगरपालिकाका योजना तर्जुमा गर्दा सङ्घ, प्रदेशसंग समन्वयमा रहेर कार्य भएको हुने छ । योजना तर्जुमा, विश्लेषण गर्न तथा प्राथमिकता गर्ने क्षमता योजना शाखामा रहेका कर्मचारीहरुको भएको हुने छ । योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा तथा छनौट गर्दा निर्धारण गरेको प्रक्रियाको आधारमा मात्र भएको हुने छ ।

१०.२ आयोजना बैकं

१०.२.१ पृष्ठभूमि :

आयोजना बैकंको अवधारणा खासै नौलो होईन तर नगरपालिकामा प्रयोगमा नआएको जस्तो मानिन्छ । आयोजना बैकं नौलो कार्यक्रम रहेको र सङ्घ तथा प्रदेशले यसलाई अवलम्बन गर्ने भएकोले यस नगरपालिकाले पनि आयोजना बैकंको अवधारणा अघि वढाएको छ । यसनगरपालिकाको साधन तथा स्रोत सिमित रहेको तर वस्ति तथा वडातह र नगरपालिकास्तरका योजना तथा कार्यक्रमहरु अत्याधिक रहेकाछन । असिमित आवश्यकता र सिमित श्रोतका बीच तारतम्व मिलाउन आजको आवश्यकता भएको छ । श्रोत थोरै कार्यक्रम अत्यधिक हुँदां जरुरी योजना कार्यान्वयन नहुने र साधारण अनावश्य कार्यक्रममा दवावको आधारमा लगानी गरी विना उपलब्धि श्रोत खर्च गर्नु पर्ने वाध्यता आउछ । यो परिस्थितिलाई मध्येनजर गरी नगरपालिकामा आयोजना वैंकको व्यवस्था गर्नु पर्ने स्थिति आएको छ । माग भई आएका आयोजना मध्ये नगरपालिकाको आवश्यकता , समस्या, र सम्भाव्यता अनुसार कार्यान्वयन योग्य, बढी प्रतिफल प्राप्त हुने आयोजनालाई छनोट गर्नसक्ने विधि अवलम्बन गर्नु पर्छ । आयोजनाको पहिचान, पूर्व सम्भाव्यता को आधारमा छनौट गरीन्छ । विशेष गरी आयोजनाको पहिचान, पूर्व सम्भाव्यता अध्ययन, विश्लेषण र विस्तृत आयोजना प्रतिवेदनको आधारमा मात्र आयोजनाको सही पहिचान र त्यसको प्राथमिकता निर्धारण गर्न सकिन्छ । संविधानको कार्यान्वयन गर्न, दिगो विकासका लक्ष्यलाई कार्यान्वयनमा लैजान, गरिबी न्यूनीकरण गर्न, विनियोजनको कुशलता हाँशील गर्न, महत्वपूर्ण तथा नगरपालिका स्तरका गौरवका आयोजनाको लागि श्रोतको सुनिश्चिता गर्नको लागि तथा आयोजना कार्यान्वयनमा प्रभावकारिता ल्याउनको लागि आयोजना बैकंको आवश्यकता परेको हो ।

आवधिक योजना तर्जुमा गर्दा बस्ती,वडा र नगरपालिकाबाट उल्लेख भएका समस्याहरु समाधान हुने किसिमका, बढी भन्दा बढी प्रतिफल दिन सक्ने, वित्तिय तथा आर्थिकरुपले सम्भाव्य भएका आयोजनाहरु पहिचान गरी आयोजना वैंकमा राख्ने र नगरपालिकामाप्राप्त श्रोत तथा प्रदेश र सङ्घले सञ्चालन गर्ने अथवा श्रोत व्यवस्थापन गर्ने गरी आयोजना वैंकको व्यवस्था गरीएको छ (स्रोतः स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८) । आयोजना बैकंको अवधारणा विकाससँग सम्बन्धित र अन्य सामाजिक परियोजनालाई सुदृढ गर्न आयेजना छनौट पारदर्शि बनाउन र कार्यान्वयन प्रक्रियालाई सरलीकरण गर्नको लागि अगाडि ल्याईएको हो ।

१०.२.२ प्रमुख समस्या :

नगरपालिकमा आयोजना वैंक नौलो हुनु, सबै योजना तथा आयोजनाको विस्तृत सर्वेक्षण नगरीनु, प्राथमिकता निर्धारण गर्न जनशक्तिको अभाव रहनु, हालको स्थतिको तथ्य र आवश्यकताको आधारमा आयोजना तर्जुमा नगरी हचुवा तथा पटके निर्णय गर्ने प्रवृति हावी हुनु तथा वहुवर्षीय योजना तर्जुमा गर्ने प्रवृति कम हुनु प्रमुख समस्याहरु हुन । यस्तै, आर्थिक तथा सामाजिक पक्षको आधारमा योग्य भनि छुट्याउन कठिन रहनु, श्रोत अत्यधिक न्यून रहनु, योजना तर्जुमा गर्दा विश्लेषण गर्ने प्रवृति नहुनु, लगानी गर्दा प्रतिफलसंग आवद्ध नगरीनु आदि समस्याहरु पनि रहेकाछन् ।

१०.२.३ चुनौती र अवसरहरु

चुनौतीहरु : नगरपालिकाका योजना सही र यथार्थ सूचना तथा तथ्याङ्कको आधारमा योजना तर्जुमा गर्न, अध्यावधिक गर्न, आवश्यक सफ्टवेयर विकास गरी कार्यान्वयनमा ल्याउन, नगरपालिकामा तथ्याङ्कको अध्यावधिक गर्नछुट्टै शाखा स्थापनागरी विश्लेषण गर्ने जनशक्तिको विकास गर्न, जनप्रतिनिधिहरुलाई तथ्याङ्क र प्रतिफल दिने आयोजनाको महत्ववुझाउने कार्य चुनौतीपुर्ण छ ।

यस्तै,नगरपालिका र प्रदेश तथा सङ्घसंग आयोजना सम्बन्धि समन्वय गर्न, श्रोतको आधारमा यथार्थ योजना तर्जुमा गर्न, आयोजनाको प्राथमिकता तोक्न, अनुगमन र मूल्याङकन गर्न सक्ने गरी तथ्याङ्क तयार गर्न, भनसुनको आधारमा प्राथमिकता तोक्ने परम्परा तोड्न, आयोजना बैकंका सबै प्रक्रिया पुरागरी समावेश गर्न चुनौती रहेको छ ।

अवसर : संविधानमा तीनवटै सरकारको काम तथा कर्तव्य स्पष्ट तोकिनु, सबै स्तरका सरकारले आ आफ्नो प्रोफाइल तयार गरी आवधिक योजना तयार गर्नुपर्ने नीतिगत व्यवस्था रहेको छ । नगरपालिकाले आफ्नो वस्तुस्थिति तयार गरी अध्यावधिक गर्न घरधुरी सर्वेक्षण गर्ने कार्य गर्नु, दिगो विकासका लक्ष्यहरु स्थानीयकरण गर्नुपर्ने व्यवस्था हुनु, विकासमा हालको स्थितिलाई मुख्य आधार बनाई योजना तर्जुमा गर्ने व्यवस्था हुनु, योजना तर्जमा सम्बन्धमा प्रदेश तथा सङ्घ सरकारद्धारा तालिम तथा अनुशिक्षण कार्यक्रम सञ्चालन गरीनु, योजनाहरुमा लाभ लागत तथा सभाव्यता अध्ययन गरी तर्जुमा प्रकृयाको थालनी गरीनु पनि अवसरहरु हुन ।

यसका साथै योजनामा बढी भन्दा बढी जनसहभागितालाई जोड दिने नीति, आयोजना वैंकलाई कार्यान्वयनमा ल्याउन राष्ट्रिय योजना आयोग तथा गण्डकी प्रदेशको आर्थिक तथा नीति आयोगले यस अवधारणालाई प्राथमिकतामा राखी कार्यान्वयनमा लैजान विशेष पहल गर्नु आदि अवसरहरु रहेका छन् ।

१०.२.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य,उद्धेश्य, रणनीति, कार्यनीति, कार्यक्रम

दीर्घकालीन सोच : आवश्यकता , प्राथमिकता र तथ्यमा आधारित आयोजना वैंक पद्धति

लक्ष्य : योजना तथा कार्यक्रमहरुको छनौट गर्दा सत्य, तथ्य, तथा सम्भाव्यतामा आधारित भई श्रोतको परिचालन गरी राम्रो उपलब्धि प्राप्त गर्न सक्ने गरी गरीएको हुने छ ।

उद्धेश्यहरु : १. वित्तियरुपमा प्रतिफलमुखी र आर्थिक रुपमा सम्भाव्य आयोजना छनौट गर्ने प्रविधिको विकास भएको हुने छ ।

२. आयोजना वैंकलाई नगरपालिका, सङ्घतथा प्रदेश र अन्य निकायले समेत योजना छनौटको आधार मानी कार्यान्वयनमा आएको हुने छ ।

रणनीति, कार्यनीति

रणनीति :

१. वित्तियरुपले प्रतिफलमुखी र आर्थिक रुपमा सम्भाव्य आयोजना छनौट गर्ने प्रविधिको विकास भएको हुने छ ।

१.१ आयोजना छनौट गर्दा विस्तृत सम्भाव्यता अध्ययन गरेर मात्र सबै पक्षले उपयूक्त भएकालाई मात्र छनौट गरीने ।

१. प्रत्येक घरधुरी, बस्ती, वडागत र नगरपालिका स्तरको रुपमा तथ्याङ्क तयार गर्ने ।

२.तथ्याङ्कहरु अध्यावधिक गर्न संस्थागत, नीतिगत र प्रक्रियागत व्यवस्था मिलाउने ।

३. केन्द्र र प्रदेशसंग आयोजना वैंकं अध्यावधिक गर्दा समन्वय कायम गर्ने ।

४. बढी भन्दा बढी जनसहभागिता जुटाएर योजना तर्जुमा गर्ने पद्धतिको विकास गर्ने ।

५. योजना छनौट गर्दा पारदर्शिता, सहभागितामूलक, विश्लेषण र क्षमतामा आधारित भएर गरीने ।

६.नगरपालिकामा योजनामा संलग्न कर्मचारी तथा पदाधिकारीलाई क्षमता अभिवृद्धि गर्न लगानी गर्ने ।

७. आयोजना वैंकसंग सम्बन्धित नीति, नियम र कार्यविधि तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याईने छ ।

२. आयोजना वैंकलाई नगरपालिका, प्रदेश, सङ्घ र अन्य निकायले समेत योजना छनौटको आधार मानी कार्यान्वयनमा ल्याईने ।

२.१ आयोजना बैकंको स्वामित्व बस्ती, वडा, नगरपालिका, प्रदेश, सङ्घ तथा सम्बन्धित निकायले समेत लिने व्यवस्था मिलाउने ।

८. आयोजना वैंकलाई प्रतिफल र लक्ष्यसंग आवद्ध हुने गरी गर्ने ।

९. आयोजना वैंकलाई व्यवस्थित गर्नको लागि सफ्टवेयर विकास गरी विद्युतीय प्रविधि अवलम्बन गर्ने ।

१०. अति गरिब तथा पिछडिएका वर्गको जीवनस्तरउच्च पार्ने आयोजनाहरुलाई प्राथमिकता दिने ।

११. सम्भाव्यता अध्ययनबाट आयोजना, प्राबिधिक रुपले व्यवहारिक तथा आर्थिक रुपले धान्न सकिने, बजार, प्राविधिक पक्ष, वित्तीय पक्ष, आर्थिक पक्ष, दिगो विकास लक्ष्य, वातावरणीय तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलनपक्ष, लैंगिकपक्ष र संगठन व्यवस्थापन पक्षको आधारमा छनोट गरीने ।

१२. कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा संम्भाव्यता अध्ययनले उच्च प्रतिफल दिने, स्थानीय सीप र साधानले कार्यान्वयन गर्न सकिने, कम समयमा सम्पन्न हुने, कम लागत लाग्ने आयोजनाहरु छनौट गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।

१३. योजना तर्जुमाका लागि आयोजना तथा कार्यक्रमको प्राथिमिकीकरण गर्दा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले निर्धारण गरेका बजेट तथा कार्यक्रमको प्राथिमकीकरणका आधार, सङ्घीय सरकार तथा प्रदेश सरकारबाट प्राप्त मार्गदर्शन, स्थानीय आर्थिक अवस्था, आन्तरिक आयको अवस्था जस्ता आधार लिने ।

१४. योजनाको प्राथमिकता निर्धारण गर्दा प्रतक्ष्य योगदान पुयाउनेलाई अतिउत्तम (तीनअङ्क), अप्रतक्ष्य योगदान पुयाउनेलाइ उत्तम (दुई अंङ्क), र तटस्थलाई सामान्य (एक अंङ्क) गरी बर्गिकरणको आधारमा प्राथमिकरण गरीने ।

१५. योजना तर्जुमा गर्दा कार्यान्वयन गर्न कार्यायोजना बनाउने किसिमका योजना छनौट गर्ने ।

१६. ठूला योजनाहरु सङ्घ, मझौलास्तरका प्रदेश तथा नगरँपालिका स्तरका नगरपालिकाबाट स्वीकृति तथा कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।

२.२ आयोजना वैंकहरुको कार्यान्वयनका लागि वित्तिय श्रोतका निमित्त पहल गरीने ।

१७.नगरपालिकाका समृद्धि प्राप्त गर्ने खालका योजनाहरुलाई बढी लगानी गर्न केन्दीत रहुने ।

१८. आयोजनाका छनोट गर्दा बजार, प्राविधि, वित्तिय तथा आर्थिक दृष्टिकोणले सञ्चालन योग्यलाई मात्र छनोट गर्ने ।

कार्यकमहरु

नगरपालिकाले आफै सञ्चालन गरीने कार्यक्रमहरु

- नगरपालिकामा योजना शाखालाई आयोजना वैंक लगायत योजना सम्बन्धि कार्य गर्न सक्ने गरी क्षमता अभिवृद्धि गर्ने कार्यक्रम ।
- नगरपालिका स्तरको योजना, आयोजना तथा कार्यक्रमहरुको सफ्टवेयर विकास गरी इलेक्ट्रोनिकरुपमा अध्यावधिक गर्ने कार्यक्रम ।
- आयोजना वैंकं सम्बन्धि नगरपालिकास्तरको नीतिगत निर्णय र कार्यविधि निर्माण कार्यक्रम ।
- आयोजना सम्बन्धि तथा सूचना विश्लेषण तथा टेवलिकरण, प्रोसेसिंग, प्राथमिकीकरण सम्बन्धितालिम कार्यक्रम
- सङ्घ तथा प्रदेश संग समन्वय गरी योजनाहरु अध्यावधिक गर्ने कार्यक्रम ।
- योजना तर्जुमा गोष्ठी सञ्चालन कार्यक्रम ।
- योजना तर्जुमा क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम ।
- अति गरिब तथा गरिब परिवार छनौट गर्ने सीप विकास कार्यक्रम ।

सङ्घ र प्रदेशको सहयोगमा सञ्चालन गरीने कार्यक्रमहरु

- नगरपालिकास्तरको आयोजना बैकं प्रोफाइल तयार गरी इलेक्ट्रोनिकरुपमा अध्यावधिक गर्ने कार्यक्रम ।
- तथ्याङ्क सम्बन्धि तथा सूचना विश्लेषण तथा टेवलिकरण र प्रोसेसिंग सम्बन्धितालिम कार्यक्रम ।
- योजना तर्जुमा क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम ।
- क्षमता अभिवृद्धिको लागि विदेश भ्रमण कार्यक्रम ।
- योजना सफट्वेयर निर्माण कार्यक्रम ।

१०.२.५ अपेक्षित उपलब्धिहरु :

यस योजना अवधिमा नगरपालिकाका सम्पूर्ण आयोजनाहरु सम्भाव्यता अध्ययन गरी प्राथमिकीकरण समेत गरेर आयोजना वैंकमा संलग्न गरी कार्यान्वयनमा आउनेछन । विद्युतीय माध्यमबाट सफट्वेयर प्रयोग गरी आयोजनाहरु अध्यावधिक गरीने छन् । नगरपालिकाका योजना शाखा लगायत सम्बन्धित पदाधिकारीहरुले तथ्याङ्क सङ्कलन तथा विश्लेषण गर्न र आयोजनाको प्राथमिकीकरण गर्न सक्षम भएका हुने छन् । नगरपालिकाका योजना तर्जुमा तथा आयोजना वैंकका आयोजना कार्यान्वियन गर्दा सङ्घ,प्रदेश र निजी क्षेत्रसंग समन्व गरेर कार्य भएको हुने छ । योजना तर्जुमा,विश्लेषण गर्न तथा प्राथमिकता गर्ने क्षमता योजना शाखामा रहेका पदाधिकारीको भएको हुने छ । योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा तथा छनौट गर्दा निर्धारण गरेको प्रक्रियाको आधारमा मात्र भएको हुने छ । यस नगरपालिकाले आवधिक योजना तर्जुमाको सिलसिलामा नगरपालिका तथा १० वटै वडामा आयोजना गरीएको गोष्ठी तथा छलफल कार्यक्रमबाट निचोड निकाली प्राथमिकता दिएका आयोजना तथा कार्यक्रमहरुको विवरणहरु अनुसूचि ४, ५, ६ तथा वडा र स्थान तोकिएका योजना, कार्यक्रम तथा आयोजनाहरुको विवरण आयोजना बैकंको रुपमा अनुसूचि ७ मा उल्लेख गरीएको छ । नगरपालिकाले यी आयोजना तथा कार्यक्रम मध्येबाट आफ्नो उपलव्ध श्रोत तथा साधनको आधारमा विस्तृत अध्ययन गरी लागत प्रतिफलको विश्लेषण गरी उपयूक्त देखिएका आयोजना तथा कार्यक्रमहरु क्रमश: कार्यान्वयन गरिने छ ।

१०.३ संस्थागत तथा कार्यान्वयन व्यवस्था र अन्तर सरकार समन्वय

१०.३.१ पृष्ठभूमि :

राम्रो योजना तर्जुमा भएर कार्यान्वयन हुन सकेन भने त्यो केवल कोरा कल्पना मात्र हुन्छ, यसको लागि संस्थागत व्यवस्था गरी कार्यान्वयन पक्ष सबल व्यवहारिक, तोकिएको समय तथा लागतमा तोके अनुसारको लक्ष्य तथा प्रतिफल प्राप्त भएमा मात्र त्यो योजना, आयोजना तथा कार्यक्रमको औचित्य रहन्छ । आवधिक योजनाको उद्देश्य प्राप्त गर्नका लागि आवश्यक कार्यान्वयन विधि, कार्यान्वयन कार्यतालिका र जिम्मेवारी तालिका योजना कार्यान्वयन योजना बनाई कार्यान्वयन गर्नु पर्दछ । आवधिक योजना कार्यान्वयन गर्ने कार्यतालिका,जिम्मेवार तालिका वनाएर कार्यन्वयन गर्ने व्यवस्था मिलाउन आवश्यक छ । नेपालको संविधान २०७२ अनुसार सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहले गर्ने छुट्टा छुट्टै कामहरु तोकिएको छ । सङ्घ र प्रदेशले संयूक्त कार्यगर्ने अधिकार, तीनवटै सरकारका संयूक्तरुपमा सञ्चालन गर्ने कार्य गर्ने व्यवस्था उल्लेख गरेको छ । यी निकाय बीच समन्वय गरी कार्यान्वयन गर्नु पर्ने आजको खाँचो रहेको छ ।

१०.३.२ प्रमुख समस्या :

लेकवेशीनगरपालिक तत्कालीन ५ (वटा) गाविस मिलाएर गठन भएको भएता पनि नयाँ जिम्मेवारी वहन गर्न सक्ने किसिमबाट दरबन्दी नहुनु, सबै दरबन्दी पूर्ति नहुनु, भएका कर्मचारीहरु पनि योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन सम्बन्धि सीप तथा क्षमतामा विकास गर्नु पर्ने स्थिति ठुलो समस्याको रुपमा रहेको छ । आवश्यक उपकरण तथा सवारी साधनको कमी, कार्यालयको भवन तथा शाखाहरु व्यवस्थित नहुनु, नगरपालिकाका पदाधिकारीहरुको कार्यकक्ष तथा सभाहल लगायत संस्थागत व्यवस्था पुरा रुपमा भइ नसक्नु, योजना कार्यान्वयन गर्दा कार्य तालिका बनाई समयमा सम्पन्न नहुनु, कार्यान्वयन गर्दा प्रतिफललाई मध्येनजर नगर्नु, सामाजिक क्षेत्र भन्दा पूर्वाधार निर्माणमा बढी जोड दिनु, संविधानले साझा अधिकार भनि तोकेकोमा विस्तृतरुपमा कार्यविभाजन स्पष्ट नहुनु, नगरपालिकास्तरका तथ्याङ्ककहरु अध्यावधिक गर्ने व्यवस्था नहुनु, तथ्याङ्कसंङ्कलन र विश्लेषण गर्ने क्षमताका जनशक्तिको कमी हुनु पनि समस्या नै हुन ।यसका अलावा आवश्यकताको आधारमा योजना तर्जुमा नगरी हचुवा तथा पटके निर्णय गर्ने प्रवृति हावी हुनु, नेपालको संविघान २०७२ को अनुसूचि ८ मा एकल अधिकार तथा अन्य अनुसूचिमा उल्लेख भएका अधिकार पनि दोहोरो तथा अस्पष्ट हुनु,आपसमा समन्वयको कमी, वहुवर्षीय योजना तर्जुमा गर्ने प्रवृति कम हुनु, कार्यान्वयन गर्दा जिम्मेवारनतोकिनु, कार्यान्वयनमा गणुस्तरको जिम्मेवारी कसैले नलिनु आदि समस्याहरु रहेकाछन् ।

१०.३.३ चुनौती र अवसरहरु

चुनौतीहरुःनगरपालिकाका योजना सही र यथार्थ सूचना तथा तथ्याङ्ककोआधारमा योजना तर्जुमा गर्न, अध्यावधिक गर्न, आवश्यक सफ्टवेयर विकास गरी कार्यान्वयनमा ल्याउन, संविधानले तोकेका नगरपालिका क्षेत्र भित्रका कार्यहरु समयमा कार्यान्वयन गर्ने कार्य चुनौतीपुर्ण छ । साझा अधिकारको बाँडफाँड गरी कार्यान्वयन गर्न, नगरपालिकाले प्राथमिकता तोकेका आयोजनाको लागि श्रोत व्यवस्थापन गर्न, आयोजना कार्यान्वयन गर्नसंस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गर्न, तोकिएको समय र लागतमा आयाोजनाको कार्य सम्पन्न गर्न, नगरपालिका र प्रदेश तथा सङ्घ बीच कार्यान्वयनको लागि समन्वय गर्न, श्रोतको आधारमा यथार्थ योजना छनौट गरी कार्यान्वयन गर्न चुनौती रहेको छ ।

अवसर : संविधानमा तीनवटै सरकारको काम तथा कर्तव्य स्पष्ट तोकिनु, सबै स्तरका सरकारले आ–आफ्नो प्रोफाइल तयार गरी आवधिक योजना तयार गर्नुपर्ने नीतिगत व्यवस्था हुनु, दिगो विकासका लक्ष्यहरु स्थानीयकरण गर्नुपर्ने व्यवस्था हुनु, योजना तर्जुमा सम्बन्धमा प्रदेश तथा सङ्घले तालिम तथा अनुशिक्षण कार्यक्रम सञ्चालन गरीनु निकै राम्रो अवसर हो । यस्तै, योजनाहरुमा लाभ लागत तथा सभाव्यता अध्ययन गरी तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्ने प्रकृयाको थालनी गरीनु, आयोजना बैकंबाट मात्र प्राथमिकताका योजना कार्यान्वयन

गर्ने व्यवस्था हुनु र योजना कार्यान्वयनमा भन्दा बढी जनसहभागितालाई जोड दिने नीति अवलम्बन गर्नु आदि अवसरहरु रहेका छन् ।

१०.३.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य,उद्धेश्य, रणनीति, कार्यनीति, कार्यक्रम

दीर्घकालीन सोच : योजना कार्यान्वयनमा उत्कृष्ट नगरपालिका

लक्ष्य : योजना समयमा, गुणस्तरीयरुपमा कार्यान्वयन गरेर नगरपालिकाको विकास गर्ने ।

उद्धेश्य :१. सङ्घ, प्रदेश तथा नगरपालिका बीच समन्वयको विकास भई योजनाको कार्यान्वयन स्थितिमा ब्यापक सकरात्मका परिवर्तन गर्ने ।

२.नगरपालिकाको संस्थागत विकासबाट समयमा र तोकिएको लागतमा योजना सम्पन्न गरी प्रतिफल प्राप्त गर्ने।

रणनीतिः

- नगरपालिकाको संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।
- आयोजना बैकंका योजना कार्यान्वयन गर्न श्रोत तथा साधन प्राप्तिका लागि आपसी समन्वय कायम गर्ने वातावरण सृजना गर्ने
- समयमा कार्य सम्पन्न गर्नेलाई पुरस्कार र ढिला सुस्ती गर्नेलाई दण्डीत पार्ने व्यवस्था गर्ने ।

कार्यनीति १. सङ्घ, प्रदेश तथा नगरपालिका बीच समन्वयको विकास भई योजनाको कार्यान्वयन स्थितिमा ब्यापक सकरात्मका परिवर्तन भएको हुने छ ।

- लागतको आधारमा नगरपालिकाका ठूला तथा आर्थिक स्थितिमा ब्यापक सकरात्मक परिर्वतन गर्ने खालका आयोजना सङ्घ सरकारको प्राविधिक तथा वित्तिय सहयोगमा कार्यान्वयन गर्न समन्वय कायम गरिने छ ,
- दुई वा सो भन्दा बढी स्थानीय तह जोड्ने र आर्थिक गतिविधी चलायमान बनाउने किसिमका आयोजनाहरु र गरिबी न्यूनीकरण सम्बन्धि आयोजनाको कार्यान्वयन कर्णाली प्रदेशको सहयोगमा सञ्चालन गर्न आवश्यक पहल गरिने छ ,
- सेवा प्रवाह गर्ने, बस्ती र वडा तथा नगरपालिका स्तरका आयोजनाहरु साथै अति गरिब तथा गरिब जनताको जीवनस्तर उकास्ने किसिमका आयोजनाहरु नगरपालिकाले कार्यान्वयन गरिने छ ,
- आयोजना कार्यान्वयन गर्दा उपभोक्ताको सक्रिय सहभागिताबाट कार्यान्वयन गरिने छ ,
- जटिल प्रक्रियाका आयोजनाहरुको कार्यान्वयन ठेक्का पट्टाबाट गरिने छ ,
- उपभोक्तको सहभागितालाई अनिवार्य गरिने छ ,
- आयोजनाको कार्यान्वयन कार्य तालिका तथा जिम्मेवारी बाँडफाँट तालिका अनुसार गरिने छ ,
- आयोजनाको कार्यान्वयन चरणमा अनुगमन पद्धतिको ब्यापका सुधार गरिने छ ,

२. नगरपालिकाको संस्थागत विकासबाट समयमा र तोकिएको लागतमा योजना सम्पन्न गरी प्रतिफल प्राप्त भएको हुने छ ।

योजना कार्यान्वयको लागि संस्थागत व्यवस्था :लेकवेशी नगरपालिकाको आवधिक योजना कार्यान्वयन गर्न चुस्त दुरुस्त तथा क्षमता सहीतको संस्थागत व्यवस्था हुनु पर्दछ । नेपालको संविधान अनुसार सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहको व्यवस्था गरीएको छ । यसनगरपालिकाको लागि निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरुको सक्रिय नेतृत्वमा नगरपालिकाको कार्यालय स्थापना भई विभिन्न शाखा उपशाखा स्थापना गरी दरबन्दी समेत श्रृजना गरीएको छ । दरबन्दी अनुसारका कर्मचारीहरुपदपूर्ति केहि भएको र बाँकि पदपूर्ति गर्न पहल गरीने छ । हाल स्वीकृत दरबन्दीमा आवधिक योजनाले तोकेका क्रियाकलाप तथा आयोजनाहरु कार्यान्वयन गर्न कमी देखिएकोले दरन्दीमा थपघट गरी कार्यालयलाई व्यवस्थित र तदुरुस्त पार्ने प्रयास गरीने छ । नगरपालिकाका कर्मचारीहरुको वर्तमान तोकिएको जिम्मेवारी, दक्षता, कायवोझको अध्ययन तथा संगठन व्यवस्थापन अध्ययन गराई सोको आधारमा कार्यविवरण सहीत अझ व्यवस्थित र सुधार गरीने छ । नगरपालिकाका सबै समितिहरुलाई सक्रिय पारिने छ ।

आर्थिक स्थिति सुधार :व्यवसायीक खेती तथा पशुपन्छी पालन नगरपालिकाका नगरबासीको आर्थिक स्थिति सुधार गर्न तथा आवधिक योजनाले उल्लेख गरेका लक्ष्य हाँशील गर्नको लागि नगरपालिकामा सम्बन्धित क्षेत्र हेर्ने अधिकृत तथा विज्ञको व्यवस्था गरी सेवादिई व्यवसायीक हुने वातावरण श्रृजना गरीने छ । कृषि तथा पशुपालनमा व्यवसायीक गराई नगरपालिकाले पूर्वाधार निर्माण गराउने र आवश्यक पूँजीको लागि सहकारी तथा वैंक मार्फत ऋण प्राप्त गर्ने वातावरण सृजना गरीने छ ।

सहकारी व्यवस्थापन : यस नगरपालिकाका जनताको आर्थिक स्थिति सुदृढ गर्नसहकारीतालाई अपनाईनेछ । नगरपालिकामा हाल रहेका सहकारी संस्थाहरु सबैलाई एकीकृत गरी १ (वटा) मात्र कायम गरीने व्यवस्था मिलाईने छ । उक्त सहकारीको शाखा प्रत्येक वडामा १/१ (वटा) रहने छन् । सहकारीको सेयर सबै नगरबासीले अनिवार्य लिने व्यवस्था मिलाईने छ । सहकारीमा नियमित वचत गर्ने व्यवस्था मिलाइने छ । नगरपालिकाबाट स्वदेश तथा विदेशमा रहेका नगरबासहीरुलाई कमीतमा रु ५००० हजार सेयर लिनको लागि विशेष अनुरोध गरीने छ । सहकारीको संगठन र दरबन्दी विज्ञबाट अध्ययन गराई सीफारिश गरे अनुसार कार्यान्यन गरिने छ । स्वीकृत भएको दरबन्दी खुला प्रतिस्पर्धाद्धारा संक्षम कर्मचारी नियूक्ति गरी सहकारी सञ्चालन गरिने छ । सहकारीबाट व्यवसाय गर्न ऋण उपलव्ध गराउने व्यवस्था मिलाईने छ । सहकारी नै नगरपालिकाको संवृद्धिको माध्यम गराईने छ । यस सम्बन्धमा कार्यविधि सबैले स्वीकार्य हुने गरी तयार गरी लागू गरीने छ ।

जग्गा जमिन व्यवस्थापन :नगरपालिकाको खेति योग्य जमिन बाँझो रहने, गरेको खेतिपनि उत्पादकत्व न्यूनभएको, लामो समयको लागि व्यवसायीकरुपमा धेरै खेतियोग्य जमिन प्राप्त हुन नसक्दा लगानी भित्राउन कठिनाइ रहेको छ । यो समस्यालाई मध्येनजर गरी जग्गाको व्यवस्थापन विधि तय गरी कार्यान्वयन गर्न व्यवस्था मिलाइने छ । जग्गाधनिको जग्गाबाट उत्पादनहुने सरहको अनाज वा खाद्यान्न विना लगानी नगरपालिका वा वडाबाट प्राप्त गर्ने शर्तमा २०/३० वर्षको लागि लालपुर्जा सहीत जग्गा नगरपालिकाले तय गरेको जग्गा वैंकमा जम्मा गर्ने व्यवस्थालाई अंगिकार गरिने छ । यो प्रक्रिया वैंकमा रकम जम्मा गरे जसरी अघि बढाईने छ । नगरपालिका वा वडाले सो जग्गा व्यवसयिकरुपमा सञ्चालन गर्न चाहुनेलाई वार्षिक रुपमा भाडामा वा करारमा जग्गा उपलव्ध गराउने व्यवस्था मिलाईने छ । यस सम्बन्धमा सबैले स्वीकार्य हुने गरी कार्यविधि तयार गरी लागू गरीने छ ।

पर्यटन व्यवस्थापन :ग्रामीण क्षेत्रको आर्थिक विकास गर्ने अर्को माध्यम पर्यटन हो । यसको लागि सम्भाव्यता भएका स्थानहरुमा नगरपालिकाले पूर्वाधार निर्माण गरी निजी क्षेत्रलाई नमुना र न्यूनतम मापदण्ड निर्धारण गरी पालना गर्ने व्यवस्था मिलाईने छ । निजीक्षेत्रको लागि लगानी गर्ने वातावरण सृजना गरिने छ ।

गरिबी न्यूनीकरण :नगरपालिकामा अति गरिब तथा गरिवीको स्थितिमा रहेका परिवारको जीवनस्तर उकास्नको लागि घर, शौचालय, विद्युत, खानेपानी, बालबालिकाको लागि शिक्षा,रोजगार प्राप्त गर्न नगरपालिकाबाट विशेष

लगानी गर्ने व्यवस्था मिलाईने छ । समाजबाट पछाडि परेका दलित, जनजाति तथा दुर दराजमा रहेका परिवारको स्थिति सुधार गर्न विशेष प्राथमिकता दिईने छ ।

कृषि तथा वनजन्य उद्योगःनगरपालिकामा साना तथा घरेलु उद्योगको स्थापना तथा व्यवस्थापन गर्न पहल गरिने छ । यसको लागि उद्योग स्थापना गर्ने क्षेत्रमा सडक, विद्युत, खानेपानी, सुरक्षा लगायतका पूर्वाधार निर्माण गरिने छ । लगानीको लागि आवश्यक रकम सहकारी मार्फत उपलब्ध गराउने व्यवस्था मिलाईने छ ।

सामाजिक विकास

स्वास्थ्यःनागरीकको स्वास्थ्य स्थिति सुधार गर्नसंस्थागत तथा नीतिगत व्यवस्था मार्फत् सुधार गरीने छ । नगरपालिकाको स्वास्थ्य केन्द्रलाई नगरपालिका स्तरको १५ शैयाको अस्पतालमा रुपान्तरण गर्ने कार्य अघि बढिसकेको छ । सङ्घीय सरकारको नीति अनुसार सो नगरपालिका स्तरीय अस्पताल निर्माण सुरु गरीएको २ वर्ष भित्र सम्पन्न हुने छ । उक्त अस्पतालमा प्रयोगशाला, न्यूनतम पूर्वाधार तथा विशेषज्ञ सहीतको स्वास्थ्य सेवा प्राप्त हुने व्यवस्था मिलाईने छ । प्रत्येक वडामा कम्तीमा १/१ (वटा) स्वास्थ्य सस्थाहरु हुने छन् । उक्त स्वास्थ्य सस्थामा सम्भव भएसम्म १ जना मेडिकल अधिकृत सहीतको आवश्यक दक्ष कर्मचारीको व्यवस्था सहीत स्वास्थ्य सेवा दिने व्यवस्था मिलाईने छ । प्रत्येक वडाहरुमा २ जना नर्सको व्यवस्था गरिने छ । निज नर्सहरुले ७० वर्ष भन्दा माथिका जेष्ठ नागरीक, दीर्घ रोगीहरुको लागि नियमित परीक्षण गर्ने, औषधि खुवाउने, आवश्यक स्वास्थ्य सम्बन्धि सर सल्लाह दिने, स्वास्थ्य केन्द्र र अस्पताल लैजाने व्यवस्था गर्ने, स्वास्थ्य बिमा गर्न प्रेरित गर्ने, स्वास्थ्य सम्बन्धिजनचेतना फैलाउने र स्वास्थ्य सेवा दिने व्यवस्था मिलाउन प्रयास गरिने छ । प्रत्येक वर्ष स्वास्थ्य सिविर सञ्चालन गर्ने व्यवस्था मिलाइने छ ।

शिक्षा : बालबालिकाहरुको सुन्दर भविष्य निर्माण गर्न सर्वसुलभ तथा गुणस्तरीय शिक्षा दिने व्यवस्था मिलाइने छ । यसको लागि सबै बालवलिकाहरु विद्यालय भर्ना हुने, छोड्ने र दोहोऱ्याउने दर न्यून बनाउने व्यवस्था मिलाईने छ । शिशु कक्षासहीत अंग्रेजी माध्यमबाट सबै विद्यालयमा पढाइने र सबै बालबालिकाहरुको सामाजिक हैसियत समान बनाउन विद्यालय पोषाकको व्यवस्था गरीने छ । सबै विद्यालयमा अंग्रेजी, विज्ञान, गणित,कम्प्यूटर, नैतिकशिक्षा विषय पढाईने छ ।

विद्यालयहरुमा अतिरिक्त क्रियाकलापहरु जस्तै खेलकुद, सङगीत, शारिरीक व्यामलाई अनिवार्य बनाईनेछ । जसका लागिसम्बन्धित विषयका प्रशिक्षकहरुको व्यवस्था मिलाईने छ । प्रत्येक विद्यालयमा खुल्ला प्रतिश्पर्धाको माध्यामबाट सक्षम प्रधानाध्यापक र व्यवस्थपन समिति चयन गरिने छ । प्र.अ. तथा शिक्षक लाई कार्य संभौतागर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ । शिक्षकहरुको उत्प्रेरणा जनगाउँनको लागिध्यानदिईने छ । हाल भएका विद्यालयहरुको स्थिति पत्ता लगाई विद्यालयहरु एक अर्कामा गाभ्ने, पढाउने विषय, दरबन्दी, पूर्वाधार सुधार स्थिति अध्ययन गर्नको लागि विज्ञ समूह गठन गरी सीफारिस भए अनुसारका सुधार गरीने छ । नगरपालिकमा विज्ञान, अंग्रेजी, कम्प्यूटर, गणित, नैतिकशिक्षा, व्यवस्थापन, अर्थशास्त्र, भूगोल विषयमात्र कोटा तोकेर स्नातकतहको अध्ययपन एउटा क्याम्पसमा मात्र स्थापना गर्न गराउन व्यवस्था मिलाइने छ ।

यस्तै, मध्येम स्तरका प्राविधिक विषयहरु हेल्थ असिस्टेण्ट, स्टाफ नर्स, ओभरसियर, रेन्जर, जेटि, विद्युत, पल्म्वर, मेकानिक, मेसिनरी वर्क जस्ता विषय अध्ययपन गराउनको लागि एउटा विद्यालय छनोट गरी गुणस्तरीय शिक्षा प्रदान गरिने छ । प्रत्येक वडाहरुमा १/१ (वटा) माध्यामिक विद्यालय(१ देखि १२ कक्षासम्म) हुने छन् । यी विद्यालयहरुमा माथि उल्लेख गरीएका विषयहरुमात्र अंग्रेजी माध्यमबाट पढाउने व्यवस्था मिलाइनेछ । विद्यालयहरुका तहअनुसार न्यूनतम विद्यार्थी सङ्ख्याकायम गरी सो भन्दा कम, हुन गएमा नजिकको विद्यालयमा गाभिदै लगिनेछ । विद्यालयका भौतिक पूर्वाधार सहीत प्रत्येक माध्यामिक विद्यालयमा विद्यार्थीहरुलाई ल्याउन लैजानको लागि वस तथा यातायातका साधनको व्यवस्था मिलाईने छ । शिक्षकहरुको मूल्याङ्कन विद्यार्थीहरुको उपलब्धिलाई आधार मानेर गरीने छ । विद्यालयहरुको भौतिक सुबिधा तथा अन्य व्यवस्था पुरा गरेपछि आवासीय विद्यालय सञ्चालन गर्ने प्रयास गरिने छ । कक्षा १० सम्पन्न गरेका सबै विद्यार्थीहरुले अनिवार्यरुपमा ३ महिने प्रविधिक तालिमा प्राप्त गर्नेछन् । जसबाट तुरुन्त रोजगार प्राप्त गर्न सहयोग हुने छ ।

खानेपानी : यस नगरपालिकामा सम्पुर्ण घर धुरीलाई पुग्ने गरी 'एक घर एक धारा'को अवधारणालाई अभियानकै रुपमा अघि बढाईने छ । खानेपानी योजनाको मर्मत सम्भार गर्ने, नयाँ योजना सञ्चालन गर्ने र श्रोत नभएका वस्तिमा लिफ्टिङ प्रणालीको व्यवस्था गरी खानेपानीको माग पुरा गरिने छ ।

पूर्वाधार विकास :नगरपालिकाको पूर्वाधार निर्माण गर्न प्राथमिकता दिईने छ । जिल्ला सदरमुकाम सम्म पुग्ने १ (वटा) र दुई जिल्ला जोड्ने सडक कालो पत्रे गरीने छ ।नगरपालिका भवनबाट प्रत्येक वडा भवन सम्म पुग्नको लागि सडक कालोपत्रे गरी बाह्रैमास यातायात सञ्चालन गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ । मुख्य वस्तिबाट २० मिनेटमा मोटरबाटो पुग्ने व्यवस्था मिलाईने छ । खेतीयोग्य जमिनमा सिंचाई सुबिधा पूराउने प्रयास गरिने छ । सिंचाई कुलोका मुहानहरु स्थायीरुपमानिर्माण गरिने छ । छरिएर रहेका वस्तिहरुलाई एकीकृत गर्ने व्यवस्था मिलाइने छ । नगरपालिकाकासबै वासिन्दाको आफ्नै घर हुनेछ ।

कार्यान्वयन विधि निर्धारण : यस नगरपालिकाको आवधिक योजना कार्यान्वयनका लागि आवश्यक कार्यान्वयन पूर्वाधार सृजना गरीने छ । यस नगरपालिकाले कार्यान्वयन एक्लै गर्न सम्भव नहुने हुदा सङ्घ, प्रदेश, नगरपालिका, गैसस, अन्तराष्ट्रिय सङ्घ, संस्था, स्थानीय निजी क्षेत्र लगायतका सबै सरोकारवला बीच समन्वय र साझेदारीमा सञ्चालन गर्न व्यवस्था मिलाईने छ । यो आवधिक योजनाले तय गरेका योजना तथा कार्यक्रम कार्यन्वयन गर्दा ठेक्कापट्टा, उपभोक्ता समिति, करारमा, संयुक्त व्यवस्थापन वा साझेदारी, गैरसरकारी संस्था तथा अमानत आदि प्रकृया अवलम्बन गरीने छ, कार्यक्रम तथा आयोजनाको स्थिति, बजेट, गुणस्तर आदि विचार गरी माथि लेखिएका विधि मध्ये एक कार्यान्वयन माध्यम वा विधि औचित्यको आधारमा निर्धारण गरीने छ । योजना तथा कार्यक्रमहरु मध्ये सडक तथा भवनको स्टक्चर निर्माण गर्दा तथा कालेपत्रे कार्य गर्दा ठेक्कापट्टा मार्फत मात्र कार्यान्वयन गरीने छ । माटोको काम तथा सरल र सहज कामको लागि उपभोक्ताद्धारा कार्यान्वयनमा जोड दिईन छ । सामाजिक परिचालन, आयआर्जन, क्षमता अभिवृद्धि जस्ता कार्य गैसस र आर्थिक उपार्जन सगं सम्वधित कार्य निजी क्षेत्र मार्फत कार्यान्वयन गरीने छ ।

वस्तु वा सेवा प्रभावकारीरुपमा लक्षित वर्गसम्म पुऱ्याउनकरार र सम्झौता विधि समेत अपनाईनेछ । स्थानीयस्तरका अन्य सङ्घ संगठन मार्फत साझेदारको आधारमा समेत कार्यक्रम सञ्चालन गरीने छ । क्षमता अभिवृद्धि तथा संगठन सुदृढीकरण तथा सुशासन सम्बन्धित कार्य करार तथा कार्य संझौता विधि र प्रकृया अवलम्बन गरिने छ । विकासका कार्यमा नागरीक समाजलाई समेत अधिकतम परिचालन गरिने छ । अन्य कार्यको हकमा आवश्यकता अनुसारको विधि अवलम्बन गरीने छ । योजना कार्यान्वयन गर्दा सम्बद्ध निकाय र व्यक्तिलाई तोकिएका कार्य जिम्मेवारी र कृयाकलाप प्रति जिम्मेवार बनाउन उपलब्धी परिणाम सूचक सहीत कार्य सम्पादन करार गर्ने प्रणाली अपनाइनेछ । कार्यक्रम तथा आयोजना कार्यन्वयन विधि अनूसुचि ४,५,६ मा दिएको छ । साथै वडा तहका कार्यक्रमहरुको कार्यान्वयन तालिका र विधि समेत अनूसुचि ३, ४ मा दिइएको छ ।

योजना कार्यान्वयन तालिका : आवधिक योजना समयमा कार्यान्वयन गर्न तथा सम्पन्न गर्नको लागि समय तालिका बनाई कार्यान्वयन गरिने छ । योजना कार्यान्वयन शुरु गर्ने, सम्पन्न गर्ने समय किटान गरीएको र जिम्मेवार व्यक्ति समेत तोकिएको विवरण अनूसुचि ६ मा योजना कार्यान्वयन कार्य योजनामा उल्लेख गरीएको छ कार्यक्रम

नगरपालिकाले आफै सञ्चालन गरीने कार्यक्रमहरु

- आयोजनाको पहिचान, विकास र कार्यान्वयन कार्यक्रम
- जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरुको क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम
- नगरपालिकाको सुबिधा सम्पन्न भवन निर्माण कार्यक्रम
- भाडामा सञ्चालित वडा कार्यालयहरुको भवन निमार्ण कार्यक्रम

- वडा कार्यालय सुदृढिकरण कार्यक्रम (कम्प्यूटर, इन्टरनेट, वाइफाई, भवन, फर्निचर, जनशक्ति) ,
- कर्मचारी संगठन विकास अध्ययन र पदपूर्ति कार्यक्रम
- अपाङग बालमैत्री, महिला मैत्री भवन, पूर्वाधार नागरीक वडापत्र, योजना वोर्डको व्यवस्था, प्रभावकारी अनुगमन प्रणाली, सहयोगी कार्यकक्ष, विषयगत सम्पर्क व्यक्तिको व्यवस्था,इलेक्ट्रोनिक हाजिरी व्यवस्था, कागजरहित प्रशासनिक व्यवस्था प्रत्येक टोलमा निशुल्क इन्टरनेट सेवा सुबिधा सामुदायिक प्रविधि मैत्री कार्यक्रम
- सफटवेयर तथा नेटवर्क सम्बन्धि कार्यक्रम
- सार्वजनिक सुनाई, सामाजिक परीक्षण, मोवाइलएप, सूचना तथा खर्च विवरण ओएव साइडमा राख्ने व्यवस्था कार्यक्रम
- नगरपालिकाको वित्तिय व्यवस्था सुदृढिकरण कार्यक्रम
- तथ्याङ्क शाखा स्थापना कार्यक्रम
- सेवा प्रवाहको मापदण्ड तयार कार्यक्रम
- कार्य सम्पादनमा आधारित मूल्याङ्कन कार्यक्रम
- कानुन, निर्देशिका तयार गर्ने कार्यक्रम
- अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यक्रम
- नगरपालिकामा तथ्याङ्क इकाइ वा शाखा स्थापना कार्यक्रम
- योजना तर्जुमा गोष्ठी सञ्चालन कार्यक्रम
- योजना तर्जुमा क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम ।
- अति गरिब तथा गरिब परिवार छनौट गर्ने सीप विकास कार्यक्रम

सङ्घ र प्रदेशको सहयोगमा सञ्चालन गरीने कार्यक्रमहरु

- समयमा बजेट सिलिङ्ग पठाउने कार्यक्रम
- राजश्व बाँडफाँड, समपूरक, सशर्त र विशेष अनुदान कार्यक्रम
- ठूलाआयोजना तथा कार्यक्रमको लागि बजेट तथा श्रोत केन्द्र तथा वैदेशिक सहयोग प्राप्त गर्ने कार्यक्रम
- योजना तर्जुमा तथा कार्यान्ववयन गर्न प्राविधिक सहयोग कार्यक्रम
- कानुन निर्माण तथा कार्यविधि र निर्देशिका निर्माण गर्न प्राविधिक सहयोग कार्यक्रम
- आयोजनाको पहिचान,विकास र कार्यान्वयन कार्यक्रम
- जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरुको क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम
- नगरपालिकाकोसुबिधा सम्पन्न भवन निर्माण कार्यक्रम ।

१०.३.५ अपेक्षित उपलब्धि :

आवधिक योजनाको अवधि भित्र संस्थागत सुधार भई आयोजना कार्यान्वयन गर्ने क्षमतामा वृद्धि भएको हुने छ । नगरपालिकाको आफ्नै सुबिधा सम्पन्न भवन र १० वटै वडा कार्यालय भवनको मरमत भएको हुने छ । योजना कार्यान्वयन गर्दा आयोजना बैकंमा रहेका मध्येबाट प्राथमिकिकरणको आधारमा कार्यान्वयन भएको हुने छ । सबै योजना कार्यान्वयन गर्दा अनुसूचि ५,६,७ मा उल्लेख गरीएको कार्यतालिका, जिम्मेवारी तालिका अनुसार कार्यान्वयन भएको हुने छ । योजना तथा आयोजना कार्यान्वयन गर्दा सङ्घ, प्रदेश तथा नगरपालिका बीच समन्वय भई कार्यान्वयन भएको हुने छ ।

१०.४ जोखिम व्यवस्थापन

१०.४.१ पृष्ठभूमि :

लेकवेशी नगरपालिकाले आवधिक योजना कार्यन्वयन गर्दा जोखिम पक्षलाई विश्लेषण गरी आउन सक्ने अवरोधहरुलाई कम गराउन व्यवस्थापन गर्नु पर्ने हुन्छ । राखिएका लक्ष्य समयमा प्राप्त गर्न तथा कम लागतमा बढी भन्दा बढी प्रतिफल प्राप्त गर्नआन्तरिक तथा बाहय वातावरणको स्थिति हेरेर रणनीतिहरु तय गर्नु पर्ने हुन्छ । समाजमा घट्ने घटना, सरकारले लिने नीति, सरकारका प्राथमिकताहरु, निजी क्षेत्रको प्रवृति, विश्व बजारमा भएको प्रविधिको स्थिति, आय व्यय स्थिति, योजना तथा आयोजनासँग सरोकार राख्ने व्यक्ति तथा संस्थाको स्थायित्व, नेतृत्व वर्गको क्षमता तथा सोचाई आदि वातावरणले योजना कार्यान्वयनमा असर पारेको हुन्छ । यस्ता कुराहरुबाट योजनामा जोखिम रहुने हुनाले सजगता अपनाई आवश्यक व्यवस्थापन गर्नुपर्छ ।

१०.४.२ प्रमुख समस्या :

लेकवेशीनगरपालिका स्थापना हुँदा ५ (वटा) तत्कालीन गाविसहरु समाबेश गरीएका थिए । यी गाविसहरुले आवधिक योजना बनाई कार्यान्वयन गरेको भए तापनि यस नगरपालिकाकोयो पहिलो आवधिक योजना भएकोले आवधिक योजनाको लागि जोखिम अनुमान गर्न, विश्लेषण गर्न तथा समाधानका उपाय सहीरुपमा पहिचान गर्न अनुभवको कारणले गर्दा कठिन पर्न सक्छ । यस आवधिक योजना अन्तरगत सञ्चालन हुने आयोजना तथा कार्यक्रमहरुको लागि प्रयाप्त श्रोत तथा साधनको अभाव रहनु , सङ्घ, प्रदेश तथा नगरपालिका बीच उचित समन्वय हुन कठिन हुनु तथा जोखिम पक्षहरुबारेमा सरोकारहरुलाई पुरा थाहा नहुनु समस्याका रुपमा रहेका छन् । यसका अलावा, योजना तर्जुमा गर्दा नै आर्थिक, समाजिक, राजनैतिक, प्राविधिक लगायत सबै पक्षको सुक्ष्म अध्ययन गरी विश्लेषण गर्ने पद्धतिको कमी रहनु, जोखिम अनुमान तथा विश्लेषण गर्ने जनशक्तिको कमी रहनु आदि समस्याहरु पनि रहेकाछन् ।

१०.४.३ चुनौती तथा अवसरहरु :

चुनौतीहरु :योजना तथा आयोजनाका समस्या तथा वाधा अवरोध पार्ने विषय तथा तत्वको पहिचान गर्न, विश्लेषण गर्न, अनुमान यथार्थमा परिणत गर्ने किसिमले गर्न, राजनैतिक तथा आर्थिक सामाजिक पक्षहरुको अध्यावधिक रहि सो अनुसार रणनीति तथा कार्यनीति परिवर्तन गर्ने कार्य चुनौती रहेको छ । श्रोत साधन सङ्घ तथा प्रदेशबाट कमी हुदा, आन्तरिक श्रोत न्यून रहँदा, प्राकृतिक प्रकोपका कारणले उथलपुथल पार्दा व्यवस्थापन गर्न सक्ने क्षमताको विकास गर्ने कार्य गर्न चुनौती रहेको छ ।

अवसरहरु :नेपालको संविधान २०७२ मा सङ्घ,प्रदेश तथा स्थानीय तहको कार्यक्षेत्र स्पष्ट पारेको छ । सो अनुसार कार्य गर्नको लागि सबै सरकारहरुले योजनावद्धरुपमा कार्य गर्न थालनी गरेका छन् । यस नगरपालिकाले पनि आफ्ना सबल पक्ष, दुर्बल पक्ष, अवसर र चुनौतीहरुको पहिचान गरी योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा , कार्यन्वयन तथा अनुगमन मूल्याङकन गर्ने परिपाटीको विकास गरेको छ । प्रत्येक बस्ती तथा वडाहरुका सबल र कमजोर पक्षको जनप्रतिनिधिहरु मार्फत पत्तालनगरनु, आधुनिक सञ्चार तथा अन्य प्रविधिहरुको विकास हुनु,

मौसमी अनुमान यर्थाथमा हुदै जानु, वित्तिय विश्लेषण गर्ने क्षमतामा सुधार हुनु, नगरपालिकाको विकासमा सरोकार राख्ने व्यक्ति वा संस्थाहरु सकरात्मक सोचाई राख्नु आदि अवसरहरु रहेका छन् ।

१०.४.४ दीर्घकालीन सोच, उद्धेश्य, लक्ष्य,रणनीति र कार्यक्रम

दीर्घकालीन सोच : 'निर्दिष्ट लक्ष्यमा आधारित विकास, पारदर्शितामा र उत्तरदायि शासनमा जनताको विश्वास'

लक्ष्य :जोखिम व्यवस्थापनबाट योजनाहरुको कार्यान्वयनमा सफलता प्राप्त गरी जनताको जीवनस्तरमा सुधार भएको हुने छ ।

उद्धेश्य :जोखिम पक्षहरुको व्यवस्थापनबाट योजना कार्यान्वयनमा वाधा अवरोधमा न्यूनीकरण गर्ने ।

रणनीति तथा कार्यनीति :आवधिक योजनाको सफलताको लागि विभिन्न पक्षबाट जोखिम रहुने हुनाले देहायका उपाय अवलम्बन गरी जोखिम व्यवस्थापन गरीने छ ।

रणनीति कार्यनीति

१.१ नगरपालिकाका ऐन ,नियम कानुन तथा नीतिगत निर्णयहरुमा दीगोपन ल्याई कार्यान्वयनमा सहजता ल्याउने ।

- नगरपालिकाका क्षेत्रगत नीतिहरु प्रदेश, सङ्घ अनुकुल हुने गरी तय गर्ने ।
- आर्थिकरुपले तथा प्रविधिकरुपले सम्भाव्य नभएका योजना तथा कार्यक्रमलाई निरुत्साहित गर्ने ।
- राष्ट्रिय एवं अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा विकास भएका प्रविधि आवश्यकता र क्षमता अनुसार नगरपालिकाकायोजना व्यवस्थापनमा प्रयोग गर्न प्रयास गर्ने ।

१.२ शान्ति सुरक्षा कायम गरी योजना कार्यन्वयन वातावरणमा जोड गर्ने ।

- प्राकृतिक प्रकोप तथा अतिक्रमणबाट जोगिने रणनीति तय गर्ने ,
- गैसस,तथा दातृ निकायको सहयोग बढाउन पहल गर्ने ,
- जनचेतनाको स्थिति बढाउन प्रयास गरीने ,

१.३ वृहत्तर आर्थिक सामाजिक स्थिति, राजनैनिक स्थिरता कायम गर्न पहल गर्ने

- अनापेक्षित महामारी तथा विपत आइपरेमा सो संग समाधान गर्न सक्ने क्षमता तथा स्थितिको विकास गर्ने ।
- लक्षित वर्गको स्वामित्व प्राप्त हुने किसिमबाट व्यवस्थापन गर्ने ,
- कृषि विकास, प्रविधि, सिंचाई, कृषकको क्षमता आदिमा सामञ्जस्यता कायम गर्ने ।

प्रमुख कार्यक्रमहरु :

नगरपालिकाले आफै कार्यान्वयन गर्ने कार्यक्रमहरु

- जोखिम व्यवस्थापना विश्लेषण गर्न सक्ने क्षमता विकास कार्यक्रम
- सङ्घ तथा प्रदेशबाट श्रोत उपलब्ध गराउन समन्वय गर्ने कार्यक्रम
- वार्ता र सम्झौता सीप विकास कार्यक्रम
- विपद् पुर्वानुमान गर्न सक्ने प्रविधि तथा क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम
- जोखिम व्यवस्थापन कोषको स्थापना कार्यक्रम
- विद्यालय,समुदायमा जोखिम सम्बन्धि गोष्ठी सञ्चालन कार्यक्रम
- समाजमा सबैपक्ष बीच छलफल, अन्तरक्रिया, रायसुझाव सङ्कलन कार्यक्रम
- नगरपालिकाकोश्रोत अभिवृद्धि कार्यक्रमसङ्घ तथा प्रदेशको सहयोगमा सञ्चालन हुने कार्यक्रम
- नगरपालिकाको वित्तिय तथा आर्थिक सहयोग वृद्धि कार्यक्रम
- विपद् तथा महामारी व्यवस्थापन कार्यक्रम
- जोखिम व्यवस्थापन कोषको श्रोत व्यवस्थापन गर्ने
- वार्ता तथा सम्झौता गर्न सीप अभिवृद्धि कार्यक्रम

१०.४.५ अपेक्षित उपलब्धि :

यस नगरपालिकाको आवधिक योजनाको अन्त्यमा नगरपालिकाका पदाधिकारी तथा कर्मचारीहरुले योजना कार्यान्वयन गर्दा आइपरेका जोखिमहरुको समयमा सहीरुपले व्यवस्थापन गरेर तोकिएको लागत र समयमा कार्य सम्पन्न गरी तोकिएको लक्ष्य र उद्धेश्य प्राप्त गरेका हुने छन् । जोखिम सहन तथा न्यूनीकरण गर्ने क्षमताको विकास भएको हुने छ ।

१०.५ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

१०.५.१ पृष्ठभूमि :

अनुगमन र मूल्याङ्कन योजना तथा कार्यान्वयनको अभिन्न अङ्ग हो । नगरपालिकाको सार्वजानिक नीति, कार्यक्रम र आयोजनाको प्रभाव कारी र नतिजामुखि कार्यान्वयन र यिनीहरुको उचित सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्न र सम्पादन भएका वा हुँदै गरेका कार्यहरुमा जवाफदेहिता एकिन गर्नका लागि अनुगमन र मूल्याङ्कन जस्ता कार्यहरु आबश्यक पर्दछन् ।

योजनाको अनूगमन योजना : योजना, नीति, कार्यक्रम तथा आयोजनाहरुमा लगानी तथा साधनको प्रवाह समुचित ढंगले भएको छ वा छैन भन्ने पत्ता लगाउन योजनाको अनुगमन आवश्यक छ । कार्य तालिका अनुसार क्रियाकलापहरुको कार्यान्वयन भई लक्षित प्रतिफल प्राप्त हुने स्थिति छ वा छैन भनि विभिन्न तहमा व्यवस्थापन वा तोकेको व्यक्ति वा निकायबाट निरन्तर र आवधिकरुपमा निगरानी राख्ने कार्य अनुगमन हो । (श्रोत: स्थानीयतहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७८) अनुगमन आयोजना स्थलमै गएर र आयोजनाको क्रियाकलापको प्रगति प्रतिवेदन मार्फत अनुगमन गरीन्छ ।

योजना मूल्याङ्कन योजना : योजनाको कार्यान्वयनबाट लक्षित उद्धेश्य प्राप्त भयो भएन र योजनाको तथा कार्यान्वयनबाट योजनाबाट फाइदा पाउने अपेक्षित जनताले उपयूक्त रुपमा फाइदा पाए पाएन्न भनेर गरीने अध्ययन विश्लेषणलाई योजनाको मूल्याङ्कनभनिन्छ । आवधिक योजनाको मूल्याङ्कन २ (वटा) तहमा गरीन्छ । मध्येमकालीन योजनाको मध्योवधि र तोकिए अनुसार निर्देशित रहे वा नरहेको, लक्ष्य लगायत कार्यक्रमको परिमार्जन गर्नु पर्ने आवश्यकता रहे नरहेको आदिवारे आवधिक योजनाको मध्योवधि मूल्याङ्कन गर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्दछ ।

त्यस्तै योजना अवधिको अन्त्यमा निर्धारित परिमाणात्मक तथा गुणात्मक लक्ष्य प्राप्तिको मूल्याङ्कन अन्तिम रुपमा तेश्रो पक्षबाट गर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्छ । लेकवेशीनगरपालिकाबाट आवधिक योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्नयोजना शाखा मातहत राखी अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने व्यवस्था मिलाईने छ ।

१०.५.२ प्रमुख समस्या :

यो नगरपालिकाको संगठनात्मक संरचना व्यवस्थितरुपमा निर्माण भईसकेको छैन । अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ननगरपालिकाले फारम तथा कार्यविधि तय नहुनु, यसको लागि छुट्टै शाखा स्थापना नहुनु, योजनाहरु तथ्याङ्कमा आधारित नहुनु, सुचकहरु स्पष्ट नतोकिनु, उपलब्धिहरु सूचकसंग दाज्ने व्यवस्था नहुनु लगायतका समस्याहरु रहेका छन् । वर्तमान स्थितिका तथ्याङ्कहरुपनि स्पष्ट नहुनु, अपुरा हुनु, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन नियमित रुपमा नगरीनु, सीपयुक्त जनशक्ति नहुनु, भौतिक संरचना नहुनु र तथ्याङ्कको विश्वसनियतामा प्रश्न उठाउनु आदि समस्याहरु रहेका छन् ।

१०.५.३ चुनौती र अवसरहरु

चुनौतीहरु :यस नगरपालिकामा व्यवस्थित तथा नियमित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने व्यवस्था मिलाउन, आवश्यक फारम तथा कार्यविधि अपनाउन, प्रत्येक योजना तथा कार्यक्रम तथ्यमा आधारित गराउन, नतिजामुखी गराउन, कर्मचारीहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्न चुनौती रहेको छ ।

अवसरहरु :अनुगमन तथा मूल्याङ्कन सम्बन्धमा राष्ट्रिय योजना आयोग तथा कर्णाली प्रदेशले विशेष महत्व दिई नीति, कार्यविधि, निर्देशिका , फारम तयार गर्नु, नगरपालिकाले पनि नतिजामुखी योजना पद्धति अपनाउन जोड दिनु, दातृनिकाय तथा दिगो विकासका लक्ष्यहरुमा पनि अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई लागू गर्न प्राथमिकता दिनु आदि अवसरको रुपमा लिन सकिन्छ ।

१०.५.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति, कार्यनीति, कार्यक्रम

दीर्घकालीन सोच : ”लगानीबाट उचित प्रतिफल प्राप्त गरी नगरबासीको जीवनमा ब्यापक सुधार“

लक्ष्य : योजना, आयोजना तथा कार्यक्रमहरु तोकिएको लागत र समयमा सम्पन्न गरी लक्षित प्रतिफल प्राप्त गर्ने ।

उद्धेश्य १.अनुगमन तथा मूल्याङ्कन पद्धतिको विकास गरी प्रतिफल र नतिजामा आधारित लगानीको सुनिश्चिचता गर्ने ।

रणनीति :

- योजना, आयोजना तथा कार्यक्रमहरुको नियमित अनुगमन गर्ने ,
- योजना तथा आयोजनाको मध्ये तथा अन्तिममा प्रभावकारी मूल्याङ्कन गर्ने ,

- नगरपालिकाले अनुगमन तथा मूल्याङ्कन व्यवस्थितरुपमा सञ्चालन गर्ने

योजनाको अनूगमन सम्बन्धमा लिइने कार्यनीतिः

१. आवधिक योजना तथा कार्यक्रमहरु व्यवस्थितरुपमा सञ्चालन गर्दा आएका समस्या तत्काल समाधान गर्न र तोकिएको लागत र समयमा कार्य सम्पन्न गरी लक्षित प्रतिफल प्राप्त गर्नको लागि देहाय अनुसारको कार्यनीति अवलम्बन गरीने छ ।

२. योजना, नीति, कार्यक्रम तथा आयोजनाहरुमा लगानी तथा साधनको प्रवाह समुचित ढंगले छ वा छैन ?कार्यतालिका अनुसार क्रियाकलापहरुको कार्यान्वयन भई लक्षित प्रतिफल प्राप्त हुने स्थिति छ वा छैन भनि विभिन्न तहमा व्यवस्थापन वा तोकेको व्यक्ति वा निकायबाट निरन्तर र आवधिकरुपमा निगरानी राख्ने कार्य अनुगमन हो ।

३.अनुगमन आयोजना स्थलमै गएर र आयोजनाको क्रियाकलापको प्रगति प्रतिवेदन मार्फत अनुगमन गरीन्छ ।

४. अनुगमनको क्रममा योजना, नीति, कार्यक्रमको निम्न पक्षको विश्लेषण गर्ने व्यवस्था मिलाइने छ ।

- श्रोत साधनको प्राप्ति र उपयोग स्वीकृत बजेट र समय तालिका अनुसार भए नभएको,
- अपेक्षित प्रतिफल समयमै र लागत प्रभावकारी रुपमा हाँशील भए नभएको,
- कार्यान्वयन क्षमताको स्थिति, कार्यान्वयनमा देखिएका समस्या र वाधा व्यवधान र सोको समाधानको लागि अवलम्बन गर्नुपर्ने उपाय,
- अन्य थप

योजना अनुगमन प्रणालीको छनौट : अनुगमन प्रणाली नतिजा खाकाको आधारमा स्थापित गरीएको छ । नगरपालिकाले आफ्नो अनुगमन तथा मूल्याङ्कन विधि अपनाउदा प्रदेश नीति तथा योजना आयोगबाट तय भएका तथा दिगो विकास लक्ष्यका विस्तृत सूचकहरुलाइ परिपुरक तथा समपुरक गर्ने गरी आफ्ना कार्यक्रमका सुचकहरु निर्धारण गरीएका छन् .। यस नगरपालिकाले तथ्याङ्क व्यवस्थापन र प्रयोगकालागि प्रदेश तथा राष्ट्रिय प्रणालीसँग आबद्ध हुने खालका अनुगमन सूचना प्रणाली विकास गरिने छ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ बमोजिम गैरसरकारी सङ्घंसंस्था, उपभोक्ता समिति, सहकारी संस्था लगायतका सामाजिक तथा सामुदायिक सङ्घ संस्थाले नगरपालिकाको समन्वयमा रही कार्य गर्नुपर्ने र नगरपालिकाले पनि संयुक्त अनुगमन तथा प्रगति प्रणाली अपनाईने पर्ने भएकोले सो सम्बन्धि तथ्याङ्कसङ्कलन र विश्लेषण गर्ने व्यवस्था मिलाईने छ ।

योजना मूल्याङ्कन योजना सम्बन्धमा लिएका कार्यनीतिहरु : योजनाको कार्यान्वयनबाट लक्षित उद्धेश्य प्राप्त भयो भएन र योजनाको तथा कार्यान्वयनबाट योजनाबाट फाइदा पाउने अपेक्षित जनताले उपयूक्त रुपमा फाइदा पाए पाएनन् भनेर गरीने अध्ययन विश्लेषणलाई योजनाको मूल्याङ्कन भनिन्छ । आवधिक योजनाको मूल्याङ्कन २ (वटा) तहमा गरीन्छ । आवधिक योजनाको मध्योवधि र पूर्व निणयहरु निर्देशित रहे नरहेको, लक्ष्य लगायत कार्यक्रमको परिमार्जन गर्नु पर्ने आवश्यकता रहे नरहेको आदिवारे आवधिक योजनाको मध्योवधि मूल्याङ्कन गर्ने व्यवस्था मिलाईने छ । त्यस्तै योजना अवधिको अन्त्यमा निर्धारित परिमाणात्मक तथा गुर्णात्मक लक्ष्य प्राप्तिको मूल्याङ्कन अन्तिमरुपमा तेश्रो पक्षबाट गर्ने व्यवस्था मिलाईने छ ।

अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि लिइने आधारहरु : आवधिक योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि लिइने आधारहरु निम्नअनुसार हुने छन् ।

- यो रणनीति र कार्ययोजना नै अनुगमन र मूल्याङ्कनका लागि प्रमुख दस्तावेज वा आधार हुने छ ।
- राष्ट्रिय योजना आयोग र कर्णाली प्रदेश नीतितथा योजना आयोगले तोकिएको आधार र मापदण्डलाई अवलम्बन गरिने छ । कार्य योजनामा उल्लेख भए अनुसारका नतिजा अनुगमन गर्नका लागि रिजल्ट फ्रेमवर्क विधि प्रयोग गरिने छ ।
- कार्य योजनाको समग्र अनुगमनका लागि नगरपालिकाले वनाएको फ्रेमवर्कमा समावेश गरीएका मुख्य सूचकहरु प्रयोग गर्नेछ ।
- नगरपालिकाले आयोजना गर्ने चौमासिक तथा बार्षिक कार्यक्रमको प्रगति समीक्षा कार्यक्रम सञ्चालनस्तरका अनुगमनको आधारभूत चरण हुने छ ।
- अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्दा रा.यो.आयोग र कर्णाली प्रदेशनीति तथा योजना आयोगले प्रकाशन गरेको राष्ट्रिय अनुगमन तथा मूल्याङ्कन दिग्दर्शनमा उल्लेख गरे अनुसार नगरपालिकामा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन दिग्दर्शन तय गरी सो आधारमा गरीने छ ।

योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने व्यवस्था र प्रक्रिया :

१.आवधिक योजनाको लक्ष्य तहको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्दा नगरकार्यपालिकाद्वारा नियुक्त स्वतन्त्र संस्था वा विज्ञद्वारा गरीने छ ।

२.उद्देश्य तहको प्रभाव र असर तह सम्बन्धि मूल्याङ्कन कार्यपालिकाद्वारा आवधिक योजनाको मध्येमकालमा मूल्याङ्कन गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।

३. मानिसको सोचमा आएको परीवर्तन कस्तो रहयो भन्ने विषयमा मूल्याङ्कन गरीने व्यवस्था मिलाईने छ ।

४.कार्यक्रम, परियोजना वा आयोजनाको लगानी प्रक्रिया र प्रतिफलको अनुगमन यस लेकवेशीनगरपालिका उपप्रमुखको संयोजकत्वमा रहेको अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समितिले अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यमा नेतृत्वदायी र समन्वयकारी भूमिका निर्वाह गर्ने ।

५.वडा स्तरमा संचालित योजनाको अनुगमन र सुपरिवेक्षण सम्बन्धित वडा अध्यक्षको संयोजकत्वमा गठित वडास्तरीय अनुगमन समितिले अनुगमन गर्ने व्यवस्था मिलाईने ।

यस समितिबाट अनुगमन गर्दा कार्य योजनामा उल्लेख भएका मुख्य कार्यक्रम

- कार्यकलाप र स्रोतसाधन के के छन् ?
- बार्षिक बजेट वा खर्च कति छ ?
- लागत प्रभावकारिताको अवस्था के कस्तो छ ?
- कार्यक्रम कार्यान्वयन प्रक्रिया के कस्तो छ भनेर विज्ञबाट वा दोस्रो पक्षबाट प्रभाव मूल्याङ्कन गर्ने व्यवस्था मिलाईने ।
- पृष्ठपोषण प्याकेज तयार गरी सम्बन्धित निकायमा समेत संप्रेषण गरीने ।

- अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्दा प्रयोग गरीने फारम राष्ट्रिय योजना आयोग तथा कर्णाली प्रदेश नीति तथा योजना आयोगले तय गरेको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन दिग्दर्शनको आधारमा कार्यपालिकाले स्विकृत गरेको फारम प्रयोग गरीने ।

- अनुगमन र मूल्याङ्कन प्रत्येक चरण तथा कार्यक्रम अनुसार गर्नको लागि योजनावद्धरुपमा अनुगमन कार्य योजना तर्जुमा गरीने छ ।

- अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको विवरण,
- अपेक्षित नतिजाहरु,
- सूचक,
- जिम्मेवारी निकाय,
- तथ्याङ्क श्रोत,
- तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने विधि,
- समय अवधि
- जिम्मेवारी गर्ने प्रतिवेदन आदि विस्तृत रुपमा तालिका मा उल्लेख गरीएको छ ।

अनुगमन एवं प्रगति प्रतिवेदन प्रणाली : यसनगरपालिकाको प्रथम आवधिक योजना तर्जुमा भए पछि कार्यान्वयन गरिने छ । यस योजनाले तोके अनुसारको तोकिएका सूचकहरु प्राप्त गर्नअनुगमन गर्ने, सच्याउनलागि निर्देशन दिने र प्रतिवेदनहरु सम्बन्धित पदाधिकारी वा संस्थामा पठाइने छ । अनुगमन प्रतिवेदन र प्रगति प्रतिवेदनहरु तलदिएको तालिका अनुसार गर्ने व्यवस्था मिलाईने छ । प्रतिवेदन तालिका अनुगमन प्रतिवेदन प्रतिवेदन गर्ने समय समय अनुगमन तथा मूल्याङ्कन योजना अनुसार उपप्रमुखले बैठकमा पेश गर्ने मासिक, चौमासिक,वार्षिक जिससको समन्वय र अनुगमन गर्ने भुमिका कार्यपालिका वार्षिक गैरसरकारी सङ्घसंस्था, उपभोक्ता समिति, सहकारी संस्था लगायतका सामाजिक तथा सामुदायिक सङ्घ संस्थाका संयुक्त अनुगमन तथा प्रतिवेदन । अनुगमनतथा सुपरिबेक्षण समिति र शाखा कार्यलयहरु मासिक, चौमासिक, वार्षिक सङ्घीय सरकारलाई गर्नुपर्ने प्रतिवेदन (जन्म, मृत्यु, विवाह, बसाइसराइ, सम्बन्ध बीच छेद र धर्मपुत्र र धर्मपुत्री घटना र सामाजिक सुरक्षाआदि ।

तालिका न..७८ :योजनाको अनुगमन एवं प्रगति प्रतिवेदन

क्र.स.	विवरण	निकाय	समय
१.	प्रतिवेदन तालिका अनुगमन प्रतिवेदन	प्रतिबेदन गर्ने	समय
२.	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन योजना अनुसार	उपप्रमुखले बैठकमा पेश गर्ने	मासिक, चौमासिक,वार्षिक
३.	जिससको समन्वय र अनुगमन गर्ने भुमिका	कार्यपालिका	वार्षिक
४.	गैरसरकारी सङ्घसंस्था, उपभोक्ता समिति, सहकारी संस्था लगायतका सामाजिक तथा सामुदायिक सङ्घ संस्थाका संयुक्त	अनुगमनतथा सुपरिबेक्षण समिति र शाखा कार्यलयहरु	मासिक, चौमासिक, वार्षिक
५.	अनुगमन तथा प्रतिवेदन ।		
६.	सङ्घीय सरकारलाई गर्नुपर्ने प्रतिवेदन (जन्म, मृत्यु, विवाह, बसाइसराइ, सम्बन्ध बीच छेद र धर्मपुत्र र धर्मपुत्री घटना र सामाजिक सुरक्षाआदि ।	शाखा कार्यलयहरु र प्रमुख कार्यकारी, प्रशासकीय अधिकृत वार्षिक	मासिक, चौमासिक, वार्षिक

स्रोत : स्थानीय तहको योजनातर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८

आवधिक योजनाको नतिजा खाका : (Logical Framework) यस लेकवेशीनगरपालिकाको प्रथम आवधिकयोजनाको कार्यान्वयन पछि विभिन्न क्षेत्रमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्नको लागि तोकिए अनुसारको उपलब्धि प्राप्त भएको हुने छ । उक्त उपलब्धिहरु नतिजा खाका अनसूचि ८ मा प्रस्तुत गरीएको छ । यस आधारमा आवधिक योजनाको उपलब्धिको मूल्यांकन गर्ने व्यवस्था मिलाइने छ ।

कार्यक्रम

नगरपालिकाले आफै कार्यान्वयन गर्ने कार्यक्रमहरु

- अनुगमन तथा मूल्याङ्कन फारम, निर्देशिका र कार्यविधि तयार गर्ने कार्यक्रम
- योजना तथा आयोजनाहरुको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यक्रम
- जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरुलाई अभिमुखि कार्यक्रम
- अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि सफ्टवेयर निर्माण कार्यक्रम
- सार्वजनिक सुनाइ कार्यक्रम
- सार्वजनिक परीक्षण कार्यक्रम
- सामाजिक परीक्षण कार्यक्रम
- योजनाको असर तथा प्रभाव मूल्याङ्कन कार्यक्रम

सङ्घ, प्रदेशको सहयोगमा सञ्चालन गरीने कार्यक्रमहरु

- जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरुलाई अभिमुखि कार्यक्रम
- अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि सफ्टवेयर निर्माण कार्यक्रम
- अनुगमन तथा मूल्याङ्कन फारम, निर्देशिका, कार्यविधि तयार गर्ने कार्यक्रम

१०.५.५ अपेक्षित उपलब्धि :

यस आवधिक योजना अवधिमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ननगरपालिकामा एउटा छुट्टै शाखाको स्थापना भएको हुने छ । आयोजनाका उपलब्धिका सूचकहरु र फारम तय भएको हुने छ । उपप्रमुखको संयोजकत्वमा रहेको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समितिको क्षमताको विकास भई नियमित अनुगमन भएको हुने र प्राप्त समस्या समयमा समाधान तत्काल समाधान गर्ने परिपाटीको विकास भएको हुने छ । उक्त समितिले उठाएका कुराहरु नगर कार्यपालिकाको बैठकमा पेश गरी छलफल गर्ने र दिएको सुझाव कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था भएको हुने छ । अनुगमन तथा मूल्याङ्कनबाट प्राप्त पृष्ठपोषक आगमी योजना तर्जुमा गर्दा शिक्षाकोरुपमा लिएको हुने छ । प्रत्येक योजना, आयोजना तथा कार्यक्रमहरु लागत व्यवस्था गर्दा त्यसको .... प्रतिशत बजेट अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यक्रमको लागि छुट्याउने व्यवस्था गरीएको हुने छ ।

१०.६ आवधिक योजनाको प्रारभिक लगानी अनुमान, क्षेत्रगत बाँडफाँड तथा वित्तिय श्रोत

लेकवेशीनगरपालिकाले आवधिक योजना अवधि अनुसार तोकिएको लक्ष्य,उद्धेश्य तथा सूचक प्राप्तिका लागि योजना तथा कार्यक्रममा बजेटको व्यवस्था गरी कार्यान्वियन गनुपर्ने हुन्छ । यस अवधिमा विभिन्न क्षेत्रको निम्ति बजेट अनुमान गरीएको छ । बजेट अनुमानगर्दा आ.व. २०७९/०८० को कुलआय तथा व्यय भएको आधारमा तथा हालको स्थिति र योजनाका अन्तिम अवधिमा प्राप्त गर्ने लक्ष्य बीच को फरकलाई पूर्ति गर्ने आधारमा निरुपण गरीएको छ । यो बजेट सङ्घ, प्रदेश, नगरपालिका, गैसस, निजी क्षेत्र लगायतबाट प्राप्त गर्ने आधारमा प्रक्षेपण गरीएको छ । यस आवधिक योजना मा कुल रु .. अरव .. लाख .. हजार लगानी गरीने छ । सारांशमा यस नगरपालिकाको क्षेत्रगत तथा विषयगत रुपमा बजेटको आवश्यकता तल प्रस्तुत गरीएको छ ।

तालिका न. ७९ : लेकवेशीनगरपालिका आ.ब.२०८०/०८१देखि५ वर्षको योजना आवधिको लागि आवश्यक बजेट

आवधिक योजनाको विषय तथा क्षेत्रगत बजेट (२०८०/०८१ देखि २०८४/०८५) को लागि

१.आर्थिक विकास क्षेत्र

विषयगत उपक्षेत्रहरु	आ.ब.२०८०/०८१	आ.ब. २०८१/०८२	आ.ब. २०८२/०८३	आ.ब. २०८३/०८४	आ.ब. २०८४/०८५	जम्मा रु.(०००)
कृषि	५२३०	५७१०	३४४०	६१९०	७१५०	२७७२०.०
पशुपक्षी	४२८६.५	४५१३.५	४७५५.५	४०१३.५	६३४९	२३९१८.००
खाद्य सुरक्षा तथा पोषण	१२९५	१३०५	१३०५	१३१५	१३०५	६५२५.००
सिचाई	१०६७५.५	१०६७५.५	१०६७५.५	१०६७५.५	१०६७५.५	५३३७७.५
भूमीब्यबस्था	२५५०	२६००	२६००	३१००	३१५०	१४०००.००
वन तथा वनस्पति	४९१०.००	५१६०.००	४९१०.००	५१६०	४९१०	२५०५०.००
खनिज सम्पदा	४५०.००	४५०.००	४५०.००	४५०	४५०	२२५०.००
उद्योग बाणिज्य आपूर्ति तथा पर्यटन बजार	२३००	२२००	३५००	४४००	४५००	१६९००.००
ब्यापार तथा आपूर्ति	४९००	५१००	६१००	६१००	७३००	२९५००.००
स्वोरोजगारका लागि सीपविकास कार्यक्रम	२५००	२५००	५०००	५०००	१००००	२५०००.००
पर्यटन	४५५०	४६००	९६००	१५१००	१६१५०	५००००.००
सहकारी वित्तिय तथा सेवा	९०५०	९१००	९१००	१०१००	१०१५०	४७५००.००
जम्मा बजेट	**५२२४७.००**	**५३९१४.००**	**६१४३६.००**	**७१६०४.००**	**८२०८९.५**	**३२१७४०.५**

२.सामाजिक विकास क्षेत्र

विषयगत उपक्षेत्रहरु	आ.ब. २०७९/०८०	आ.ब. २०८०/०८१	आ.ब. २०८१/०८२	आ.ब. २०८२/०८३	आ.ब. २०८३/०८४	जम्मा रु .(०००)
शिक्षा	१०४२४६.८	१०३७४६.८	१०३७४६.८	१०३७४६.८	१०४२४६.८	५१९७३४.०

स्वास्थ्य तथा पोषण	१२५५३६	१२०५३६	१२०५३६	१२५५३६	१२०५३६	६१२६८०.०
खाने पानी तथा सरसफाई	१७७९१.४	१७७९१.४	१७७९१.४	१७७९१.४	१७७९१.४	८८९५७.००
सा.स.सा.सु.स.(म.वा.कि.कि.जेष्ठ तथा अ.ब्य)	१५१६६३.१	१५१६६३.१	१५१६६३.१	१५१६६३.१	१५१६६३.१	७५८३१५.५
युवा तथा खेलकुद	१९४३.१	१९४३.१	१९४३.१	१९४३.१	१९४३.१	९७१५.५
सस्कृति	६०४४.३	६०४४.३	६०४४.३	६०४४.३	६०४४.३	३०२२०.५
जम्मा	४०१२२४.७	४०१२२४.७	४०१२२४.७	४०१२२४.७	४०१२२४.७	२००६१२३.५

३ भौतिक विकास क्षेत्र

विषयगत उपक्षेत्रहरु	आ.ब. २०७९/०८०	आ.ब. २०८०/०८१	आ.ब. २०८१/०८२	आ.ब. २०८२/०८३	आ.ब. २०८३/०८४	जम्मा रु.(०००)
सडक	११८१२०	११८१२०	११८१२०	११८१२०	११८१२०	५९०६००.००
आबास बस्ती तथा बजार विकास	२६४१७८.८	२६४१७८.८	२६४१७८.८	२६४१७८.८	२६४१७८.८	१३२०८९४.००
सञ्चार तथा सूचना प्रविधि पूर्वाधार	८४०००.००	८४०००.००	८४०००.००	८४०००.००	८४०००.००	४२००००.००
जम्मा	४६६२९८.८	४६६२९८.८	४६६२९८.८	४६६२९८.८	४६६२९८.८	२३३१४९४.००

४ वातावरण तथा विपद ब्यबस्थापन

विषयगत उपक्षेत्रहरु	आ.ब. २०७९/०८०	आ.ब. २०८०/०८१	आ.ब. २०८१/०८२	आ.ब. २०८२/०८३	आ.ब. २०८३/०८४	जम्मा रु.(०००)
वन तथा भू संरक्षण	८२१०.००	८२१०.००	८२१०.००	८२१०.००	८२१०.००	४१०५०.००
फोहरमैला ब्यबस्थापन	७५००.००	७५००.००	७५००.००	७५००.००	७५००.००	३७५००.००
विपद ब्यबस्थापन	१०४००.२	१०४००.२	१०४००.२	१०४००.२	१०४००.२	५२००१.००
जम्मा	२६११०.२	२६११०.२	२६११०.२	२६११०.२	२६११०.२	१३०५५१.००

५.सुशासन तथा सस्थागत विकास समूह

विषयगत उपक्षेत्रहरु	आ.ब. २०७९/०८०	आ.ब. २०८०/०८१	आ.ब. २०८१/०८२	आ.ब. २०८२/०८३	आ.ब. २०८३/०८४	जम्मा रु.(०००)
सस्थागत व्यबस्था,शासकीय सुधार तथा सुशासन	२२१००.००	२२६००.००	२२१००.००	२२१००.००	२२१००.००	१११०००.००
वित्तिय ब्यबस्था र भ्रष्टचार निवारण	१३०६०.००	१३०६०.००	१३०६०.००	१३०६०.००	१३०६०.००	६५३००.००
सुशासन	४७७०.००	४७७०.००	४७७०.००	४७७०.००	४७७०.००	२३८५०.००
जम्मा	४००३०.००	४००३०.००	४००३०.००	४००३०.००	४००३०.००	२००१५०.००

आ.ब.२०७९/०८० देखि २०८३/०८४ को जम्मा	९८५९१०.७	९८७५७७.७	९९५०९९.७	१००५२६७.७	१०१५७५३.२	४९९००५९.००

आवधिक योजना अवधिमा आ.ब.२०८०/०८१ देखि आ.ब.२०८४/०८५ सम्म परिचालन हुने संभाव्य स्रोतको विश्लेषण र प्रक्षेपण ।

तालिका नं. ८० :कुल स्रोतको अनुमान विवरण

आ.ब.२०८०/०८१ देखि आ.ब.२०८४/०८५ सम्मको संभाव्य आन्तरिक स्रोतको विश्लेषण र प्रक्षेपण (रु.000)								
क्र.स.	**शीर्षकहरु**	**आ.ब.२०७९/०८०**	**आ.ब २०८०/०८१**	**आ.ब २०८१/०८२**	**आ.ब २०८२/०८३**	**आ.ब २०८३/०८४**	**आ.ब२०८४/०८५**	**जम्मा**
१.	जम्मा आय	८३१६७९.४१३	९९८०१५.२९	११९७६१८.४३	१४३७१४२.०९	१७२४५७०.५०	२०६९४८४.६०	७४२६८३०.९१
२.	पुँजीगत तर्फ	३७१०४९.२९७	४८२३६४.०८६	६२७०७३.३११	८१५१९५.३०५	१०५९७५३.८९७	१३७७६८०.०६६	३७६२०६६.६६५
३.	चालु तर्फ	४१४२५२.६२०	४५५६७७.८८२	५०१२४५.६७	५५१३७०.२३	६०६५०७.२५	६६७१५७.९७५	२७८१९५९.१०७
४.	आन्तरिक राजश्व	१२५००.००००	१५०००.००	२००००.००	२४०००.००	२८८००.००	३४६६०.००	१२२३६०.००
५.	सङ्घ राजस्व बाँडफाँडबाट	१०६९८९.०००	१२८३८६.८	१७११८२.४	२०५४१८.८८	२४६५०२.६५७	२९५८०३.१८७२	११५४२८२.९२४२
६.	प्रदेश राजश्व बाँडफाँडबाट	१६१६.५६१	१९३९.८७३२	२३२७.८५	२७९३.४२	३३५२.१०४	४०२२.५२४८	१६०५२.३३३
७.	अघिल्लो आ.व.को नगद मौज्दात	१०२०२४.३५६	१०२०२४.३५६	१०२०२४.३५६	१०२०२४.३५६	१०२०२४.३५६	१०२०२४.३५६	५१०१२१.७८
८.	विकास साझेदार	४६३७७.४९६	५५६५३.	६६७८३.६	८०१४०.३२	९६१६८.२९४	११५४०२	४६०५२४.६२
९	सङ्घबाट समानीकरण अनुदान	१२६४००.०००	१५१६८०	१८२०१६	२१८४१९.२	२६२१०३.०४	३१४५२३.६४८	१२५५१४१.८९
१०	प्रदेश समानीकरण अनुदान	१२८५७.००००	१५४२८.४	१८५१४.०८	२२२१६.९	२६६६०.३	३१९९२.३६	१२७६६९.०४
११	सङ्घीय सशर्त अनुदान	२७८८००.०००	३३४५६०	४०१४७२	४८१७६६.४	५७८११९.६८	६९३७४३.६२	२३६६९८९.७४
१२	प्रदेश सशर्त अनुदान	६५७१०.००००	७८८५२	९४६२२.४	११३५४६.८८	१३६२५६.२६	१६३५०७.५१	६५२४९५.०५
१३	सङ्घ विशेष अनुदान	३००००.००००	३६०००	४३२००	५१८४०	६२२०८	१२४४१.६	२३५६८९.६
१४	प्रदेश विशेष अनुदान	५८१९.००००	६९८२.८	८३७९.३६	१००५५.२३	१२०६६.२८	१४४७९.५४	५७७८२.२१

आ.ब.२०८०/०८१ देखि आ.ब.२०८४/०८५ सम्मको संभाव्य आन्तरिक स्रोतको विश्लेषण र प्रक्षेपण (रु.०००)								
क्र.स.	शीर्षकहरु	आ.ब.२०७९/०८०	आ.ब २०८०/०८१	आ.ब २०८१/०८२	आ.ब २०८२/०८३	आ.ब २०८३/०८४	आ.ब२०८४/०८५	जम्मा
१५.	सङ्घ समपुरक अनुदान	९०००.००००	१०८००	१२९६०	१५५५२	१८६६२.४	२२३९४.८८	८९३६९.२८
१६.	प्रदेश समपुरक अनुदान	१३१४०.०००	१५७६८	१८९२१.६	२२७०५.९२	२७२४७.१०४	३२६९६.५२	१३०४७९.१५
१७	स्थाननीय राजस्व बाँडफाँडबाट प्राप्त	२०४४६.०००	२४५३५.२	२९४४२.२४	३५३३०.६७	४२३९६.८१	५०८७६.१७	२०३०२७.०९२
कुल जम्मा आय		८३१६७९४१३	९९८०१५.२९	११९७६१८.४३	१४३७१४२.०९	१७२४५७०.५०	२०६९४८४.६०	७४२६८३०.९१

स्रोत साधनको वाँडफाड तथा परिचालनका आधारहरु :

लेकवेशी नगरपालिकाको प्रथम आवधिक योजना सञ्चालनको लागि पाँच वर्षको जम्मा लागत ७ अरव ७७ करोड २० लाख १८ हजार १ सय ०७ रुपिया हुन्छ। यदि वार्षिक रुपमा २० प्रतिशत लगानी बृद्धि गर्ने हो भन ७ अरव४२ करोड ६८ लाख ३० हजार ९ सय १० अनुमानीत आय हुन्छ। यो ३४ करोड ५१ लाख ८७ हजार १ सय ९७ रुपिया अपुग हो ।यो श्रोत नगरबासीको आर्थिक, सामाजिक क्षेत्रको विकास तथा पूर्वाधार निर्माणको लागि लगानी गरिने छ। प्राप्त स्रोत तथा साधनहरुको वाँडफाँड तथा परिचालन गर्दा देहायका आधारहरु लिएको छ।

१. नगरपालिका जिल्ला सदरमुकाम जोड्ने तथा जिल्ला जोड्ने सडकको स्तरोन्निति गर्न र मोटरेवल पुलको लागि आवश्यक लगानी रकम सङ्घ तथा कर्णाली प्रदेशसँग समन्वय गरी बजेटको व्यवस्था गर्न पहल गरिने छ ।

२. नगरपालिकाको पूर्वाधार, सामाजिक र आर्थिक विकास गर्न अनुदान वृद्धि गर्न आवश्यक पहल गरिने छ।

३. नगरपालिकाकोआन्तरिक श्रोत बढाउन नीतिगत तथा संगठानिक व्यवस्था मिलाईने छ।

४.माथि उल्लेखित क्षेत्र मध्ये ब्यापार, पर्यटन, कृषि, पशुपन्छीपालन, उद्योग तथा शिक्षा क्षेत्रमा निजी क्षेत्रको लगानी वृद्धि गर्ने वातावरण तयार गरिने छ।

५. सामाजिक तथा वातावरण क्षेत्रको विकासमा लगानीको लागि गैसस तथा अन्तर्राष्ट्रिय संस्थासंग समन्वय गरी लगानी प्राप्त गर्ने प्रयास गरिने छ।

६. गौरवका तथा ठूला योजनाको लागि आवश्यक पर्ने लगानी रकम सङ्घको समन्वयमा वैदेशिक सहयोग जुटाउन पहल गरीने।

७. यसनगरपालिकाबाट विदेशमा तथा स्वदेशका विभिन्न स्थानमा रहि सेवा गरेका व्यक्तितथा संस्थाको पहलमा सहयोग जुटाउने प्रयास गरीने।

८. योजना तथा कार्यक्रम कार्यन्वयन गर्दा जनसहभागिता जुटाईने।

९. नगरपालिकाको क्षमता अभिवृद्धि गरीने ।

९.७ आवश्यक जनशक्तिको आंकलन

आवधिकयोजनाको कार्यन्वयन पक्ष ज्यादै महत्वपूर्ण हुन्छ । आर्थिक स्रोतको अतिरिक्त योजना कार्यान्वयनको लागि आवश्यक जनशक्तिको व्यवस्थापन पनि महत्वपूर्ण पक्ष हो । लेकवेशीनगरपालिकाको आवधिक योजना कार्यान्वयनको लागि हाल रहेको जनशक्तिले लक्षित गरे अनुसारका योजना तथा आयोजनाहरु सञ्चालन गर्न अपुग हुन जान्छ । योजना अवधिको लागि आवश्यक जनशक्तिको प्रक्षेपण गर्न तथा नगरपालिकाले संगठनको अध्ययन गर्न प्रशासनिक विज्ञ रहेको एउटा कार्यदल गठन गर्नुपर्ने देखिन्छ । सो कार्यदलले संविधान तथा अन्य कानुनले तोकेका कार्य गर्नको लागि कार्य विवरण सहीत कर्मचारीको दरबन्दी सीफारिश गर्ने गरी कार्यदेश दिएर अध्ययन गराउन पर्ने देखिन्छ । लेकवेशीनगरपालिकाको लागि हाल भएको दरबन्दी र आवश्यक पर्ने दरबन्दी अनुसूचि ९ मा उल्लेख गरीएको छ ।

अनुसूचीहरु

अनुसूची १ : दिगो विकासका लक्ष्यहरु

अनुसूचि   २ : नगरपालिकाको विकासका सबल, समस्या, अवसर चुनौतीहरु

अनुसूचि   ३ : जानसांखिक लक्ष्यहरु

अनुसूचि ४ : क्षेत्रगत बजेट

अनुसूचि ५ : आयोजना कार्यान्वयन र जिम्मेवारी तालिका

अनुसूचि ६ : वडागत बजेट तथा कार्यक्रम

अनुसूचि ७ : वडागत रुपमा प्राप्त आयोजना बैकं

अनुसूचि ८ : आवधिक योजनाका लक्ष्य प्राप्त गर्न मुख्य रणनीतिहरु

अनुसूचि ९ : (क)जनशक्तिको आंकलन र ब्यबस्थापन

: (ख) नगरपालिकामा कार्यरत कर्मचारीहरुको विवरण